

รายการศึกษาวิจัยเพื่อประเมินคุณภาพเนื้อหารายการในกิจการ
กระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์
(รายงานงวด 2)

เสนอ

สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์
และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ

โดย

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

บทที่ 1 บทนำ	1
บทที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	14
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัยและการบริหารจัดการโครงการ	37
บทที่ 4 สถานการณ์ปัจจุบันและผลกระทบของการนำเสนอข่าวเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ใน การนำเสนอข้อมูลของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล	49
บทที่ 5 กรณีศึกษาข้อกฎหมาย ระบบ และกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการ ที่มีการนำเสนอ เกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศไทยและต่างประเทศ	101
บทที่ 6 ผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนทั่วประเทศต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์	138
บทที่ 7 สถานการณ์ ผลกระทบ ประเด็นปัญหา และแนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความ เชื่อทางไสยศาสตร์ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช.ของผู้ประกอบกิจการ โทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการธุรกิจสื่อ และประเภทบริการสาธารณะ ผู้ได้รับ ผลกระทบ และนักวิชาการ	206
บรรณานุกรม	
ภาคผนวก	

บทที่ 1

บทนำ

1.หลักการและเหตุผล

“ในทุก ๆ 1 ชั่วโมงของรายการข่าวเช้าจะมีการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ ประมาณ 2.23 นาที” (Media Alert, 2564)

เนื้อหาสื่อที่นำเสนอเรื่องราวความเชื่อ ไสยศาสตร์ต่างๆได้รับความนิยมนอย่างสูงในสังคมไทย รายงานอันดับภาพยนตร์ ๘ หนังสือไทย โคตรสยองทำเงินเยอะสุด (หนังสือไทยโคตรสยองทำเงิน. (2563).สืบค้นจาก<https://workpointtoday.com/๘-หนังสือไทย-โคตรสยองทำเงิน/>) โดยสามอันดับแรก ได้แก่ พี่มากพระโขนง (รายได้ 559.59 ล้านบาท) นางนาก (รายได้ 149.6 ล้านบาท) และ ลัดดาแลนด์ (รายได้117 ล้านบาท) การที่ภาพยนตร์เนื้อหาลักษณะเช่นนี้ทำรายได้สูง บางเรื่องมีการสร้างซ้ำ หรือมีภาคต่อ บ่งชี้ถึงความนิยมเรื่องทำนองนี้ในสังคมไทย ในเชิงจิตวิทยา กลิน วอลเตอร์ (Glenn Walter) นักจิตวิทยา อธิบายเหตุผลที่มนุษย์ชอบดูเรื่องชวนขนหัวลุกว่า เกิดจากการที่คนเราเกิดความรู้สึกอยากกลัว ตื่นเต้น ตกใจ ยิ่งถ้าบังคับตัวเองให้ดูจนจบก็เท่ากับว่าเราสามารถเอาชนะความกลัวของตัวเองได้ (เปิดบ้าน ThaiPBS.รู้เท่าทันสื่อ : เมื่อข่าวผสมเรื่องไสยศาสตร์,(2564). สืบค้นจาก <https://program.thaipbs.or.th/watch/aurEbh>)

บ่อยครั้งเมื่อรายการความเชื่อ ไสยศาสตร์ขึ้นหน้าจอว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคล โปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ด้านหนึ่งเป็นวาทกรรมที่สร้างความชอบธรรมให้เนื้อหารายการความเชื่อ ไสยศาสตร์ ยังคงมีพื้นที่ในสื่อ วิธีการข้างต้นถือเป็นกลยุทธ์ของรายการข่าวในการปฏิเสธความรับผิดชอบต่อเรื่องราวที่นำเสนอ (Disclaimer) และผลักภาระเป็นหน้าที่ของผู้ชมในการใช้วิจารณญาณในการรับชมเนื้อหาต่าง ๆ (Media Alert,2564) ปัญหาอยู่ที่ว่าเรื่อง ไสยศาสตร์ ความเชื่อ ไม่ได้ปรากฏแค่สื่อบันเทิงเท่านั้น แต่มักเข้าไปผสมปนเปกับรายการประเภทข้อเท็จจริง เช่น รายการข่าวและสารคดี การนำเสนอประเด็นอุบัติเหตุ อาชญากรรม คนหาย .ปะปนไปกับข้อเท็จจริงในข่าวและสารคดีอาจทำให้ประชาชนผู้รับสารเกิดความเข้าใจผิดคิดว่าเป็นข้อเท็จจริง ขณะที่แนวคิดเรื่องความเชื่อ ไสยศาสตร์มีความห่างไกลจากข้อเท็จจริงและแทบจะไม่สามารถบรรจบกันได้เมื่อพิจารณาในเชิงผลกระทบและความรับผิดชอบต่อสังคม

ความหมายของ “ไสยศาสตร์” ตามที่ระบุใน พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ระบุว่า ไสยศาสตร์ หมายถึง “วิชาทางไสย อันเป็นลัทธิเกี่ยวกับเวทมนตร์คาถาที่เชื่อว่ามีอำนาจมาจากศาสนาพราหมณ์

โดยเฉพาะจากคัมภีร์อรรถรพเวทที่มีพิธีเพื่อให้เกิดสิริมงคลป้องกันอันตรายต่อตนเอง หรือทำอันตรายต่อผู้อื่น" ขณะที่ความหมายของคำว่า "ความเชื่อ" เป็นความรู้สึกที่ฝังลึกอยู่ในความคิดของมนุษย์ ที่มีต่อสิ่งที่มิมีหลักฐาน มีอำนาจเหนือธรรมชาติ มีผลต่อพฤติกรรมที่แสดงออกมาในรูปแบบต่างๆ ความเชื่อจึงมีมาตั้งแต่มีเริ่มมีมนุษยชาติ แล้วค่อยๆพัฒนามาเป็นระบบความเชื่อที่ชัดเจน เป็นเรื่องของอำนาจเหนือธรรมชาติ (Super Naturalism) ที่มีอยู่เหนือการควบคุมของมนุษย์และยอมรับในพลังอำนาจด้วยการเคารพบูชา ประกอบพิธีกรรม และประพฤติปฏิบัติตน ให้อยู่ในกรอบกติกาที่เห็นว่าเหมาะสมกับความเชื่อนั้น ความเชื่อส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่สืบทอดกันมาที่มาจากจะเกิดจากบริบททางสังคมในช่วงนั้น (Gosaet, S., 2010 ใน ลัญจกร นิลาภรณ์, 2018)

เรื่องความเชื่อ โสยศาสตร์ เมื่อพิจารณาตามหลักการคุณค่าข่าวตามแนวทางวารสารศาสตร์ ถูกจัดให้อยู่ในองค์ประกอบของ ความแปลกประหลาด (Oddity) และเป็นสิ่งซึ่งปลุกชนสนใจ (Human Interest) แต่หลักการดังกล่าวถูกวิพากษ์อย่างมากในงานวิชาการยุคปัจจุบันว่าได้สร้างความมั่งงาย ไร้ประโยชน์ อีกทั้งได้นำไปสู่ปัญหาความรับผิดชอบต่อสังคม ขณะที่การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีการสื่อสารในปัจจุบันได้ทำให้เส้นแบ่งของรายการโศยศาสตร์ ความเชื่อ กับรายการข้อเท็จจริงอื่นๆ เริ่มพร่าเลือนลง การนำเสนอรายการข่าวสารในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สำหรับรายการประเภทข่าวสารจากเดิมที่ให้ความสำคัญต่อการนำเสนอเกี่ยวกับเหตุการณ์ปัจจุบันที่เป็นข้อเท็จจริงและเป็นประเด็นสาธารณะ แต่ปัจจุบันการนำเสนอข่าวกลับเป็นการมุ่งเน้นไปในเรื่องที่เป็นกระแสสังคมและเป็นเรื่องที่ประชาชนให้ความสนใจเป็นหลัก โดยมีได้คำนึงประโยชน์ที่สังคมจะได้รับจากการนำเสนอข่าวสารเหล่านั้น การนำเสนอข่าวต่าง ๆ นอกเหนือไปจากจะเป็นการหยิบยกเรื่องราวเหตุการณ์ต่าง ๆ มารายงานให้แก่ผู้รับชมแล้ว ขณะเดียวกันการนำเสนอข่าวเหล่านั้นกลับมีการสอดแทรกในเรื่องความเชื่อทางโศยศาสตร์ที่เป็นเรื่องเหนือธรรมชาติ (Supernatural) และยังมีข้อพิพาทด้วยวิธีการของวิทยาศาสตร์รองรับมานำเสนอด้วย ไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาในเรื่องเกี่ยวกับวิญญาณ ผีสิง การเข้าทรง การทำนายดวงชะตา เรื่องลี้ลับ เครื่องราง ของขลัง วัตถุมงคล ที่เชื่อมโยงกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรมทางความเชื่อของกลุ่มคน การขอโชคขอลา การตีความเรื่องตัวเลข และการเสี่ยงโชค เป็นต้น ซึ่งการนำเสนอเนื้อหาดังกล่าวมีความสุมเสี่ยงที่อาจทำให้เกิดความมั่งงาย และเป็นการส่งผลต่อทัศนคติความเชื่อในการดำเนินชีวิตของประชาชนได้ แต่ในทางกลับกันก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าประเด็นเหล่านี้ได้อยู่คู่กับสังคมไทยและวิถีชาวบ้านมาอย่างเนิ่นนาน และถือเป็นเรื่องที่สามารถสร้างความน่าสนใจดึงดูดผู้รับชมให้ติดตามได้ การสร้างความแตกต่างที่เป็นจุดขายโดยการนำเรื่องความเชื่อทาง โสยศาสตร์จึงเป็นรูปแบบหนึ่งในการนำเสนอข่าวที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก แม้คติชน ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม และศาสนาในอีกด้านหนึ่งยังมีคุณค่า แต่สื่อสามารถ

นำเสนอในเชิงข้อเท็จจริง โดยไม่ต้องทำให้เกิดประเด็นดราม่า จนทำให้คนเข้าใจว่าเรื่องความเชื่อเป็นประเด็นหลัก หลายครั้งทำให้เกิดการเบี่ยงประเด็นข่าวอาชญากรรม ให้กลายเป็นเรื่องไสยศาสตร์และการไปห่วย ไม่นำไปสู่การรายงานความคืบหน้าของคดี การรายงานเชิงป้องกัน รวมทั้งขาดการนำเสนอให้ครบถ้วนรอบด้าน

**ไทด์ เอกพันธ์ เผยญาณทิพย์พญานาคบอก
"แตงโม" หนาว ทำบุญเสื่อผ้าให้ | ข่าวอรุณ
อมรินทร์ | 7 มี.ค. 65 | AMARIN TVHD34**

ภาพที่ 1 ตัวอย่างการนำเสนอข่าวอาชญากรรมที่เชื่อมโยงกับความเชื่อไสยศาสตร์ (อมรินทร์ทีวี.ไทด์ เอกพันธ์เผยญาณทิพย์พญานาคบอก “แตงโมนหนาว ทำบุญเสื่อผ้าให้”. (2565). สืบค้นจาก

https://www.youtube.com/watch?v=RwLSS_p8QJI)

foodpanda - Food Delivery
Ad 4.6 ★ FREE

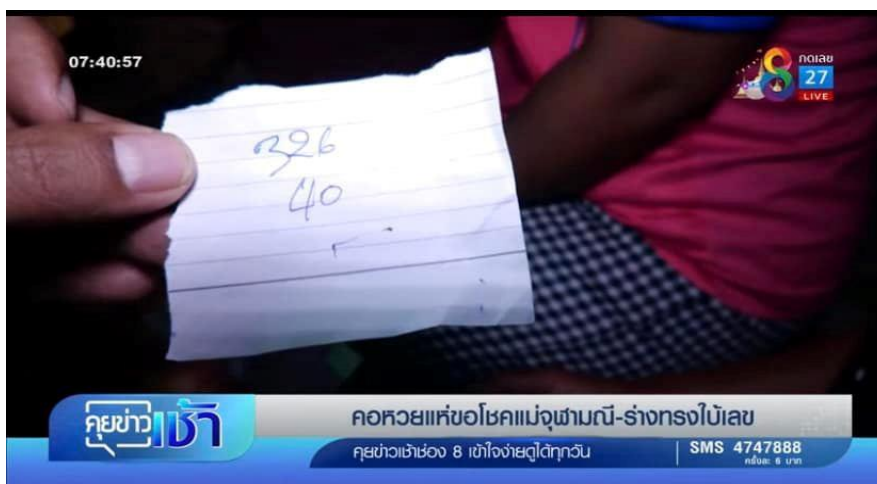
INSTALL

**ฮือฮา! น้ำพุจากปากพญานาค ชาวบ้านเชื่อก็คัดสิกรัง
จริง | ข่าวอรุณอมรินทร์ | 210764**

43K views · 9mo ago #ข่าวอรุณอมรินทร์ #AmarinTV34

ภาพที่ 2 ตัวอย่างการนำเสนอข่าวความเชื่อที่ไม่มีการพิสูจน์ให้เห็นข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์(อมรินทร์ทีวี. ฮือฮา! น้ำพุ่งจากปากพญานาค ชาวบ้านเชื่อก็คัดสิทธิ์.(2564) สืบค้นจาก

https://www.youtube.com/watch?v=X7_UfmAMdfs&t=23s

คอหอยแห่ขอโชคแม่จุฬามณี-ร่างทรง ใบ้เลข | คุยข่าว

เช้าช่อง 8 | 14 เม.ย. 2565

4.2K views · 3w ago #ข่าวช่อง8

ภาพที่ 3 ตัวอย่างการนำเสนอความเชื่อที่เชื่อมโยงกับ การพนัน ใบ้หวย (คุยข่าวช่อง 8.คอหอยแห่ขอโชคแม่จุฬามณี-ร่างทรงใบ้เลข .(2565). สืบค้นจาก<https://www.youtube.com/watch?v=GLSiXbXdEhs>)

อีกกรณีที่สื่อมักรายงานผูกโยงกับไสยศาสตร์ คือ ข่าวคนหาย มักมีการเชื่อมโยงกับความเชื่อ ไสยศาสตร์สามารถส่งผลกระทบต่อการติดตามคนหายได้เช่นกัน เมื่อครอบครัวผู้ที่มีคนหายไม่ได้รับความคืบหน้าในการติดตามคนหายจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ ก็ต้องหาที่พึ่งทางจิตใจ หากคำตอบด้วยวิธีการอื่นๆ หากสื่อนำเสนอเนื้อหาส่วนนี้ ซึ่งไม่ใช่ข้อเท็จจริงแต่เป็นข้อคิดเห็น ทำให้มีการตีตราผู้กระทำความผิดจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ บางครั้งคำทำนายตามความเชื่อได้เบี่ยงเบนการค้นหาของเจ้าหน้าที่

(เอกลักษณ์ หลุ่มชมแข สัมภาษณ์ ในเปิดบ้าน ThaiPBS.รู้เท่าทันสื่อ: เมื่อข่าวผสมเรื่องไสยศาสตร์.(2564). สืบค้นจาก <https://program.thaipbs.or.th/watch/aurEbh>)

ปัญหาอีกประการของการทำให้รายการประเภทความเชื่อ ไซยศาสตร์มีความสมจริงและแนบเนียนจนเส้นแบ่งข้อเท็จจริงกับความจริงเสมือนพว้าเลือนคือการใช้เทคนิคภาพประเภท Virtual Reality หรือ Immersive Graphic จำลองเหตุการณ์ในลักษณะเสมือนจริง มาประกอบในการรายงานข่าวและสารคดี ไม่เพียงแต่เป็นการจำลองเหตุการณ์จากคำบอกเล่า แต่ยังใช้คำทำนายของหมอดู ความฝัน ลางสังหรณ์ ความเชื่อ โชคลาง มาประกอบสร้างเป็นภาพเสมือนจริง ตามแนวคิดของ โบตริยาร์ด (Jean Baudrillard, 1994) นักทฤษฎีหลังสมัยใหม่เสนอว่ากระบวนการสร้างความจริงเสมือน (Simulation) คือระบบสัญญาณที่ผลิตตามความเป็นจริงโดยสื่อ เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นภาพจำลองหรือโมเดลของความเป็นจริงที่ถูกจำลองและกลายเป็นจริงกว่าสิ่งที่ถูกจำลองจึงเกิดสภาวะล้าจริง (Hyperreality) นั่นคือเป็นจริงเสียยิ่งกว่าจริง สภาวะล้าจริงนี้จึงเป็นรูปแบบของมายาคติ และเมื่อมาปรากฏในพื้นที่ของความจริงอย่างรายการข่าวและสารคดีจึงเป็นกระบวนการกีดกันทำให้ผู้ชมไม่สามารถหลีกเลี่ยงจากกระบวนการความจริงเสมือน (Simulation Process) ความเชื่อและไสยศาสตร์ที่ปรากฏในสื่อจึงมีสภาวะล้าจริง เช่นนี้ มนุษย์สมัยใหม่ไม่สามารถบอกได้ว่าความจริงคืออะไร เพราะเขาได้หลงเข้าไปในโลกแห่ง "simulacra" นั่นคือภาพและสัญลักษณ์ได้สร้างและนำเสนอว่าเป็น "ความจริง" แทนความจริง โดยสื่อมวลชน

ภาพที่ 4 ตัวอย่างการนำเสนอข่าวคนหาย ที่เชื่อมโยงกับการทำนายของหมอดู ความฝัน ลางบอกเหตุ

(ทูปโต๊ะข่าว.กลืนเน่าหึ่งริมโขง.(2563).สืบค้นจาก<https://www.youtube.com/watch?v=8mNwen-ijc&t=1605s>)

ภาพที่ 5 ตัวอย่างการนำเสนอข่าวคนหาย ที่มีการใช้ภาพ Immersive Graphic จำลองความฝันของ
แหล่งข่าวในลักษณะเสมือนจริง (ทูปโต๊ะข่าว.กลิ่นน้ำหนึ่งริมโขง.(2563).สืบค้นจาก
<https://www.youtube.com/watch?v=8mNw-en-ijc&t=1605s>)

ในทางทฤษฎีของสื่อมวลชนระบุว่า การสร้างกรอบของสื่อมวลชน (Media Framing) เป็นการจัดระเบียบของข่าวสารด้วยกลวิธีการเลือกสรร (Selection) การเน้น (Emphasis) การเจาะจง (Exclusion) และการขยายตกแต่ง (Elaboration) ประเด็นเรื่องราว หรือเหตุการณ์ที่นำเสนอผ่านกรอบความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ หรือวัตถุประสงค์บางอย่าง อาจไม่ใช้การสะท้อนภาพ ประเด็น เรื่องราวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามข้อเท็จจริงเสมอไป แต่เกิดจากการเลือกบางเหตุการณ์มาประกอบสร้างให้กลายเป็นความจริง มีการตกแต่ง ชูประเด็น สร้างกรอบการรับรู้ให้มีความสำคัญขึ้นมาในสังคม การทำงานของสื่อที่ต้องแข่งขันสูง ทั้งในแง่ เวลา ช่องทางการนำเสนอที่มีมากขึ้น ความสนใจของผู้รับสารที่มีหลากหลาย ข่าวสารจำนวนมากจึงกลายเป็นวาระซ่อนเร้นถูกกำหนดกรอบด้วยเหตุปัจจัยต่างๆ ซึ่งห่างไกลจากข้อเท็จจริง เน้นอารมณ์ความรู้สึกมากขึ้นเพื่อช่วงชิงเรตติ้ง ยอดการเข้าถึง (engagement) ผ่านแพลตฟอร์มต่างๆ การสอดแทรกความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ในรายการข่าวถือเป็นการลดทอนมาตรฐานเชิงคุณค่าของรายการข่าวที่มีบทบาทกำหนดวาระทางสังคม

เมื่อพิจารณาจากแนวปฏิบัติสภาการสื่อมวลชนแห่งชาติ เรื่องการนำเสนอข่าว และภาพข่าว ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ตัวเลข และสลากพັນ พ.ศ. 2565 (สภาการสื่อมวลชนแห่งชาติ.แนวปฏิบัติสภาการสื่อมวลชนแห่งชาติ เรื่องการนำเสนอข่าว และภาพข่าว ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ตัวเลข และสลากพັນ พ.ศ. 2565.(2565). <https://www.presscouncil.or.th/regulation/๗๒๙๒>) พบว่าสภาการสื่อมวลชน

แห่งชาติมองผลกระทบของการนำเสนอเรื่องไสยศาสตร์โดยผูกโยงเข้าสู่การส่งเสริมการเล่นพนัน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Media Alert (2564) ใน สองประเด็นคือ

1.การรายงานข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีความเกี่ยวข้องกับห่วยและการเสี่ยงโชคถึงร้อยละ 75.5

2.พบแนวโน้มการรายงานข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีสัดส่วนมากขึ้น ในวันที่มีการประกาศผลสลาก กินแบ่งรัฐบาล รองลงมาคือช่วงวันก่อนประกาศผลรางวัล ส่วนใหญ่เป็นการไปห่วยทั้งทางตรงและทางอ้อม และ การรายงานข่าวผู้ถูกรางวัล ในช่วงวันถัดจากวันที่มีการประกาศผลรางวัล

ในแนวปฏิบัติของสภากการสื่อมวลชนแห่งชาติให้คำแนะนำว่าสื่อพึงหลีกเลี่ยงการนำเสนอเนื้อหาข่าวส่วนบุคคลที่เกี่ยวกับความฝัน วิญญาณ ปราภฏการณณ์เหนือธรรมชาติ ความเชื่อส่วนบุคคล และให้ความระมัดระวังกับการนำเสนอข่าวปราภฏการณณ์ที่ผู้คนจำนวนมากเดินทางไปในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ รวมถึงข่าวบุคคลที่อวดอ้างว่ามีอำนาจพิเศษที่เชื่อมโยงกับสิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติ ดังนี้

- พึงหลีกเลี่ยงการนำเสนอข่าวข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ที่ได้รับรางวัลสลากพนัน หรือข้อมูลการได้มาซึ่งตัวเลข วิธีการ โดยเฉพาะความฝัน วิญญาณ ปราภฏการณณ์เหนือธรรมชาติ หรือความเชื่อส่วนบุคคล
- พึงระมัดระวังการเสนอข่าวเกี่ยวกับปราภฏการณณ์ที่ผู้คนจำนวนมากเดินทางไปในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ โดยชี้นำไปสู่การส่งเสริมให้มีการเล่นพนัน ซื้อสลากพนัน หรือสนับสนุนความเชื่ออันงมงายซึ่งพิสูจน์ไม่ได้
- พึงระมัดระวังการนำเสนอข่าวจากบุคคลที่อ้างตัวว่ามีคุณสมบัติพิเศษเกี่ยวกับข้อมูลความเชื่อทางไสยศาสตร์ และการทำนายผลการพนัน
- พึงนำเสนอคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์จากผู้เชี่ยวชาญ หรือหลักฐานที่พิสูจน์ทราบได้ ในส่วนของความนำ และเนื้อหาข่าวที่เป็นเรื่องราวปราภฏการณณ์เหนือธรรมชาติ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ หรือเรื่องแปลก(สภากการสื่อมวลชนแห่งชาติ.แนวปฏิบัติสภากการสื่อมวลชนแห่งชาติเรื่องการนำเสนอข่าว และภาพข่าว ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ตัวเลข และสลากพนัน พ.ศ. 2565.(2565). <https://www.presscouncil.or.th/regulation/๗๒๙๒>)

เมื่อพิจารณาถึงสาเหตุตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองทางการสื่อสาร (Political Economy of Communications) เห็นได้ว่าความจำเป็นทางเศรษฐกิจถือเป็นตัวแปรสำคัญที่กดดันให้องค์กรสื่อต้องออกแบบโครงสร้างการทำงานและวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อให้เกิดการนำเสนอข่าวไสยศาสตร์ในรูปแบบนี้ เพราะธุรกิจสื่อสารปัจจุบันอยู่รอดได้ด้วยเม็ดเงินโฆษณาและรายได้สนับสนุนอันเกิดจากความนิยมของผู้ชมเป็นหลัก ดังนั้นฝ่ายบริหารขององค์กรสื่อจึงมุ่งเน้นหยิบประเด็นไสยศาสตร์ที่ “ขายได้” และ “ลงทุนต่ำ”

(หมายความว่ามักเป็นที่นิยมของผู้คนและยังมีต้นทุนในการหาข้อมูล ถ่ายทำ และรายงานข่าวต่ำ) มานำเสนอด้วยเทคนิคที่เน้นดึงดูดความสนใจของผู้ชม เช่น การใช้ภาษาสีสัน เร้าอารมณ์ การบรรยายเหตุการณ์เหมือนละคร การจำลองภาพเหมือนอยู่ในเหตุการณ์จริง การเน้นตัวเลขเพื่อให้ผู้รับสารนำไปตีเลข ฯลฯ เพื่อการันตีเรตติ้งและรายได้ภายใต้ความเสี่ยงต่ำสุด

ปรากฏการณ์เลือกและนำเสนอประเด็นไสยศาสตร์ให้หวือหวายิ่งทวีความรุนแรงขึ้น เมื่อองค์กรสื่อดั้งเดิมถูกท้าทายจากคู่แข่งใหม่แห่งยุคดิจิทัล อย่าง สื่อโซเชียลมีเดีย สื่อเว็บบอร์ด สื่อเว็บไซต์ ฯลฯ ซึ่งมีอิสระในการนำเสนอข่าวมากกว่า ผู้ชมจำนวนมากหันหลังให้สื่อดั้งเดิมและเลือกเปิดรับแต่สื่อดิจิทัลเพราะชื่นชอบในเนื้อหาไสยศาสตร์ที่มีจำนวนมาก หลากหลาย และลีลาการนำเสนอ “เผ็ดร้อน” ต่างจากสื่อดั้งเดิมที่ต้องถูกควบคุมอย่างเข้มงวดด้วยหลักจรรยาบรรณและกฎหมาย ปรากฏการณ์นี้ทำให้เกิดวงจรการแข่งขันระหว่างสื่อดั้งเดิมและสื่อออนไลน์ในการนำเสนอประเด็นไสยศาสตร์ให้รุนแรงขึ้น เร้าอารมณ์ขึ้น และหวือหวาขึ้น เพื่อช่วงชิงส่วนแบ่งการตลาดกลับมายังธุรกิจของตนโดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อสังคมเป็นรอง

แม้การมุ่งนำเสนอประเด็นเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์และการเสี่ยงโชคในรายการข่าวจะไม่ใช่วิธีการผิดกฎหมาย แต่ในแง่จริยธรรมทางวิชาชีพสื่อแล้ว พฤติกรรมดังกล่าวอาจส่งผลทำให้เกิดการเบี่ยงเบนความสนใจของผู้รับชมข่าวสาร จนทำให้มุมมองด้านวิทยาศาสตร์การสืบหาและพิสูจน์ข้อเท็จจริง หรือปัญหาเชิงโครงสร้างอื่น ๆ เกี่ยวกับเรื่องราวที่รายงาน ถูกลดทอนความสำคัญ ไม่ถูกพูดถึง หรือไม่ได้รับความสนใจจากสังคมอย่างที่ควรจะเป็น และในขณะเดียวกันก็อาจเป็นการสร้างมาตรฐานการทำงาน หรือสูตรสำเร็จของการรายงานข่าว ที่มัก เชื่อมโยงข่าวต่าง ๆ กับความเชื่อทางไสยศาสตร์และโชคลาง เพื่อเรียกความสนใจจากผู้รับชม สร้างและสืบต่อวงจร ที่ไม่รู้จบสิ้นของการสร้างและการเสฟสื่อกับทัศนคติและพฤติกรรมทางสังคมเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ เพื่อการเสี่ยงโชค (Media Alert,2564)

ดังที่ปรากฏว่า สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) เคยลงโทษปรับสถานีโทรทัศน์ที่นำเสนอเนื้อหาขัดต่อมาตรา ๓๗ ในพระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์พ.ศ. 2551 รวมทั้งส่งหนังสือขอความร่วมมือหรือเตือนผู้รับใบอนุญาตให้ระมัดระวังการนำเสนอรายการที่มีลักษณะบ่อนทำลายและโน้มน้าวด้านไสยศาสตร์ แต่ก็ยังปรากฏว่ามีสื่อบางสำนักยังคงผลิตเนื้อหาด้านความเชื่อ ไสยศาสตร์ โดยเป็นการนำเสนอที่พัวเลือนระหว่างการแยกแยะข้อเท็จจริงและความคิดเห็น ส่วนหนึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นว่า แม้จะมีการบังคับใช้มาตรา ๓๗ เป็นบทบัญญัติหลักในการกำกับดูแลเนื้อหารายการ แต่จากข้อเท็จจริงการบังคับใช้หรือการลงโทษตามกฎหมายไม่สามารถนำมาใช้ได้กับทุกกรณีเพราะปัญหาในทางปฏิบัติที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากบริบททางสังคมหลายประการเป็นเหตุทำให้ผู้รับใบอนุญาตประกอบกิจการโทรทัศน์ขาดความตระหนักรู้

และความเข้าใจในข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องอันนำมาสู่การนำเสนอเนื้อหาไปในลักษณะที่เป็นการชี้แนะหรือทำให้ประชาชนเกิดความมกมาย อย่างไรก็ตามเนื้อหาสาระของการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์บางกรณีก็มิได้ถึงขั้นเป็น “เนื้อหาที่ต้องห้ามมิให้ออกอากาศ” เว้นแต่กรณีนั้นมีความชัดเจนว่าการนำเสนอเนื้อหาที่เป็นการชี้แนะหรือชักจูงผู้รับชมให้กระทำการบางอย่างที่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เช่น การโบ้ยหวย การส่งเสริมให้มีการเล่นพนัน เป็นต้น ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่ต้องมีการดำเนินการโครงการศึกษาวิจัยเพื่อประเมินคุณภาพเนื้อหารายการ ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ เพื่อเป็นการประเมินถึงผลสัมฤทธิ์ของการประกอบ กิจกรรมโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล และเป็นการตอบสนองต่อยุทธศาสตร์ในด้านการกำกับดูแลด้านเนื้อหา เพื่อเป็นการประเมินถึงประสิทธิภาพของระบบและกลไกในการกำกับดูแลด้านเนื้อหาและเป็นการกำหนดกรอบแนวทางในการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่มีความสอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย และเป็นการผลิตเนื้อหารายการ (Content) ที่เป็นการส่งต่อหรือเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารอย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ โดยพึงคำนึงประโยชน์สาธารณะของประชาชนในฐานะที่เป็นผู้รับชมรายการเป็นสำคัญ ตลอดจนเป็นการเพิ่มพูนความรู้ (Educate) สร้างความเพลิดเพลิน (Entertain) สร้างแรงบันดาลใจ (Inspire) จูงใจ (Persuade) ไม่ว่าทางใดทางหนึ่ง ให้แก่ประชาชนได้รับประโยชน์มากที่สุด ตามเจตนารมณ์ของการใช้คลื่นความถี่ในกิจการโทรทัศน์ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะ นอกจากนี้ ยังนำไปสู่การวิเคราะห์ ถึงแนวทางในการกำกับดูแลเนื้อหารายการของ กสทช. ให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน มากยิ่งขึ้นต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของโครงการ

2.1 เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันและผลกระทบของการนำเสนอข่าวเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ในการนำเสนอข้อมูลของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล

2.2 เพื่อศึกษาข้อกฎหมาย รวมถึงระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการ ที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศไทย และต่างประเทศมาเป็นกรณีศึกษา เพื่อนำแนวทางดังกล่าวมาปรับใช้ในนำเสนอข่าวเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ พร้อมจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช. ต่อไป

3. วัตถุประสงค์การวิจัย

3.1 เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันและผลกระทบของการนำเสนอข่าวเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ในการนำเสนอข้อมูลของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล

3.2 เพื่อศึกษาปริมาณเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล

3.3 เพื่อศึกษาประเด็นและรูปแบบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล

3.4 เพื่อสำรวจความคิดเห็นของประชาชนทั่วประเทศต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์

3.5 เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างทางประชากรศาสตร์ของประชาชนทั่วประเทศกับความคิดเห็นในการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์

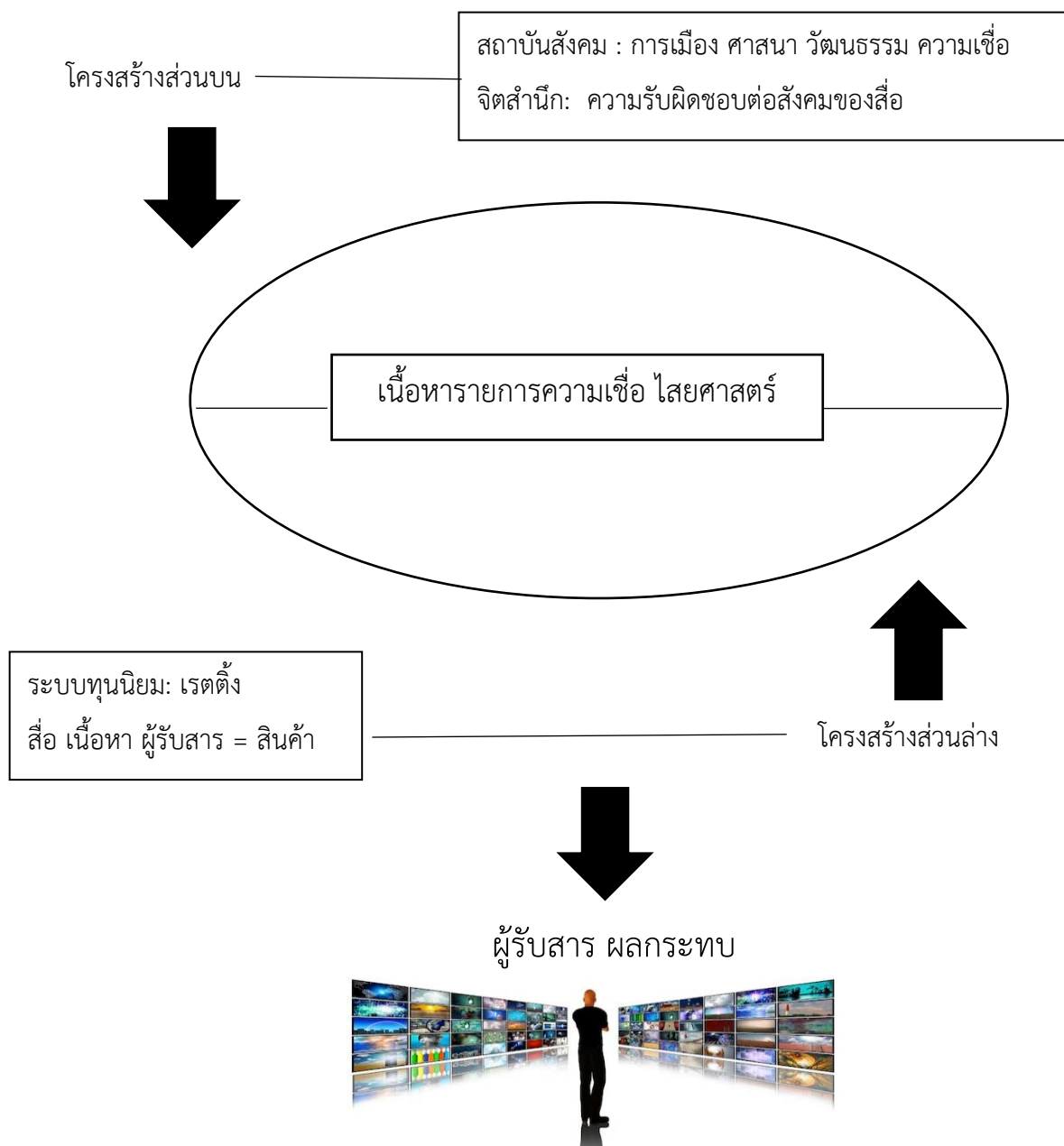
3.6 เพื่อศึกษาข้อกฎหมาย ระบบ และกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการ ที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศไทยและต่างประเทศมาเป็นกรณีศึกษา

3.7 เพื่อพัฒนาแนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช.

4.สมมติฐานการวิจัย

ประชาชนที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์แตกต่างกันจะมีความคิดเห็นต่อการนำเสนอข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกัน

5.กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ภายใต้แนวคิดการสร้างกรอบของสื่อมวลชน (Media Framing) ทำให้การนำเสนอเนื้อหาด้านความเชื่อและไสยศาสตร์มีความพรวดเื่อน

จนกลายเป็นสภาวะล้ำจริง (Hyperreality) ที่ส่งผลกระทบต่อความเชื่อต่อความจริงที่บิดเบี้ยว ปัจจุบันที่ส่งผลกระทบต่อความจริงที่พัวพันของเนื้อหาทางความเชื่อและไสยศาสตร์มาจากปัจจัยโครงสร้างส่วนล่างตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองที่มองว่าโครงสร้างอุตสาหกรรมสื่อกำกับภายใต้ทุนนิยมที่มองสื่อ เนื้อหาสื่อและผู้รับสารเป็นเพียงสินค้าภายใต้ระบบเรตติ้ง สื่อต้องแข่งขันทำกำไรสูงสุด ต้องขยายทุนและตลาดของผู้รับสารอยู่ตลอดเวลา เนื้อหาประเภทความเชื่อและไสยศาสตร์เป็นสินค้าที่ขายได้ ขณะที่โครงสร้างส่วนบนมีบทบาททั้งในด้านการปลูกฝังอุดมการณ์ความเชื่อต่างๆ ให้กับองค์กรสื่อผ่านทางสถาบันสังคม เช่น การเมือง ศาสนา วัฒนธรรม ความเชื่อ ฯลฯ และด้านหนึ่งทีมงานวิจัยครั้งนี้ต้องการพัฒนา คือ การประยุกต์ใช้จิตสำนึกแบบความรับผิดชอบต่อสังคมในการตั้งคำถามกับการทำงานของสื่อมวลชนในการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อและไสยศาสตร์ เพื่อนำมาสู่การพัฒนาแนวทางการเสนอข่าวเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช.

6. ประโยชน์ที่จะได้รับ

- 1) ได้องค์ความรู้เรื่องสถานการณ์ปัจจุบันและผลกระทบของการนำเสนอข่าวเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์จากการนำเสนอข้อมูลของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล
- 2) ได้องค์ความรู้ด้านกฎหมาย ระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการ ที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศไทย และต่างประเทศมาเป็นกรณีศึกษา
- 3) ได้แนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช.
- 4) แนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช. จะกลายเป็นต้นแบบผลักดันการกำหนดนโยบายสื่อในระดับองค์กรสื่อ สมาคมวิชาชีพ องค์กรด้านการกำกับดูแลสื่อ ที่คำนึงถึงผลกระทบของเนื้อหาการรายงานด้านความเชื่อและไสยศาสตร์ต่อไป และเป็นแนวทางให้ผู้ชมได้มีข้อมูลในการเฝ้าระวังสื่อที่นำเสนอเนื้อหา ด้านความเชื่อและไสยศาสตร์

7. ผลผลิต (Output)

- 1) รายงานองค์ความรู้เรื่องสถานการณ์ปัจจุบันและผลกระทบของการนำเสนอเนื้อหาเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ในการนำเสนอข้อมูลของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล จำนวน 1 ฉบับ

- 2) รายงานองค์ความรู้ด้านกฎหมาย ระบบ และกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศไทย และต่างประเทศจำนวน 1 ฉบับ
- 3) รายงานผลการวิเคราะห์เนื้อหารายการด้านความเชื่อ ไสยศาสตร์ จำนวน 1 ฉบับ
- 4) รายงานผลการสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อรายการด้านความเชื่อ ไสยศาสตร์ จำนวน 1 ฉบับ
- 5) รายงานแนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช. จำนวน 1 ฉบับ
- 6) จัดพิมพ์หนังสือในรูปแบบสิ่งพิมพ์นำเสนอผลการศึกษา แนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย จำนวน 200 เล่มเพื่อมอบให้องค์กรสื่อและห้องสมุดของมหาวิทยาลัยที่มีการเรียนการสอนด้านนิเทศศาสตร์ และจัดทำหนังสือในรูปแบบ e-book จำนวน 1 ฉบับ
- 7) จัดเสวนาวิชาการออนไลน์เผยแพร่ผลการศึกษา จำนวน 1 ครั้ง
- 8) เผยแพร่โครงการวิจัยทางรายการ Zoom สื่อ สถานีวิทยุแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 1 ครั้ง
- 9) จัดทำข้อมูลผลการศึกษาเผยแพร่ในรูปแบบบทความและ Infographic เผยแพร่ทางเพจ Peace Journalism and Transformative Learning

8. ผลลัพธ์ (Outcome)

รายงานองค์ความรู้เรื่องสถานการณ์ปัจจุบันและผลกระทบของการนำเสนอเนื้อหาเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ในการนำเสนอข้อมูลของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล องค์ความรู้ด้านกฎหมายระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศไทย และต่างประเทศ ตลอดจนแนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช. นี้ สามารถเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาการทำงานขององค์กรสื่อให้ตระหนักต่อความรับผิดชอบต่อสังคม ใ้รู้ต่อการนำเสนอเนื้อหาที่มีความเปราะบางต่อความเชื่อและความศรัทธา ไม่นำเสนอเนื้อหาที่ไม่เป็นประโยชน์ แต่ต้องคำนึงถึงข้อเท็จจริงที่ครบถ้วนรอบด้าน ยึดผลประโยชน์ต่อสังคมเป็นหลัก ไม่ทำให้ประชาชนตกเป็นเครื่องมือของผู้ฉกฉวยผลประโยชน์จากความเชื่อและความศรัทธา

ในระยะยาว นโยบายในการกำกับดูแลสื่อด้านความเชื่อและไสยศาสตร์จะสามารถสร้างความเข้มแข็งให้สถาบันสื่อทำหน้าที่ชี้นำสังคมสู่การมีสติรู้เท่าทันต่อเนื้อหาและร่วมสร้างสรรค์สังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งสติปัญญาอย่างยั่งยืน

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้านี้ได้อยู่ภายใต้แนวคิดการสร้างกรอบของสื่อมวลชน (Media Framing) ทำให้การนำเสนอเนื้อหาด้านความเชื่อและไสยศาสตร์มีความพว่เลือนจนกลายเป็นสภาวะล้าจริง (Hyperreality) ที่ส่งผลกระทบต่อความเชื่อต่อความจริงที่บิดเบี้ยว ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความจริงที่พว่เลือนของเนื้อหาทางความเชื่อและไสยศาสตร์มาจากปัจจัยโครงสร้างส่วนล่างตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองที่มองว่าโครงสร้างอุตสาหกรรมสื่อกำกับภายใต้ทุนนิยมที่มองสื่อ เนื้อหาสื่อ และผู้รับสารเป็นเพียงสินค้าภายใต้ระบบเรตติ้ง สื่อต้องแข่งขันทำกำไรสูงสุด ต้องขยายทุนและตลาดของผู้รับสารอยู่ตลอดเวลา เนื้อหาประเภทความเชื่อและไสยศาสตร์เป็นสินค้าที่ขายได้ ขณะที่โครงสร้างส่วนบนมีบทบาททั้งในด้านการปลูกฝังอุดมการณ์ความเชื่อต่างๆ ให้กับองค์กรสื่อผ่านทางสถาบันสังคม เช่น การเมือง ศาสนา วัฒนธรรม ความเชื่อ ฯลฯ ซึ่งทำลายต่อบทบาทหน้าที่ควารับผิดชอบต่อสังคมของสื่อ

การทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในบทนี้จึงจะนำเสนอแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องตามกรอบแนวคิดที่กล่าวไว้ข้างต้นโดยลำดับดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับคติความเชื่อทางศาสนา

จากบริบทความเชื่อสังคมไทยแบบ Three in one กลมกล่อมไปด้วยความเชื่อเรื่องผี พราหมณ์ พุทธเคล้ากันไป จุดเชื่อมร้อยกรอบความคิดคติความเชื่อทางศาสนา เริ่มที่เคารพบูชาพระพุทธรูปที่ร้อยเรียงศาสนาสานกับความคิดของมนุษย์ โดยการสร้างรูปเคารพเป็นความเชื่อทางศาสนาที่รำลึกนึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า แต่มนุษย์กลับรังสรรค์แต่ความศักดิ์สิทธิ์ สอดแทรกอภินิหารขององค์พระต่างๆ (เสรี พงศ์พิศ, 2533) นอกจากนี้ การเคารพบูชาพระพุทธรูปมีความเกี่ยวโยงระดับของความเชื่อ ทั้งความเชื่อพื้นบ้านและศาสนา เพราะนอกจากที่ผู้คนจะระลึกนึกถึงคุณของพระพุทธเจ้าแล้ว ยังเป็นศูนย์รวมจิตใจด้านความเชื่อของชาวพุทธในด้านอื่นๆ เช่น การขอพร การขอได้ไหว้รับ การบนบานศาลกล่าว หรือวัฒนธรรมอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ซึ่งความเชื่อในมิตินี้อาจเรียกว่า “เชื่อว่าพระพุทธรูปมีความศักดิ์สิทธิ์ สามารถขอสิ่งใดได้สมปรารถนาเหมือนศาสนาผีอีกด้วย” (เรณู อรรธฐาเมศร์, 2533) หากมองในมิติผีหรือวิญญาณ เป็นรากฐานความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์ อย่างในทวีปเอเชียมีรากฐานของศาสนาผีมาก่อนศาสนาพุทธ เชื่อเรื่องวิญญาณ เชื่อว่าสิ่งมีชีวิตมีวิญญาณ (จิต) รวมถึงเชื่อว่าสิ่งไม่มีชีวิตก็มีวิญญาณ อย่างเช่น ศาลเจ้าที่ต้นไม้ตะเคียนเก่าแก่ พระพุทธรูป เทวรูปศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น ซึ่งเกิดจากอิทธิพลทางศาสนาผนวกกับความคิดความเชื่อของชาวบ้าน จนพัฒนาไปถึงความเชื่อที่ว่า “วัตถุมงคล” อย่างเช่น พระพุทธรูป เทวรูป พระกริ่ง

พระเครื่อง ผ้ายันต์ ตะกรุด เป็นต้น ต่างมีวิญญูณอยู่จริง ๆ หรือมีชีวิตจิตใจ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีพลังอำนาจ สามารถป้องกันภัยอันตรายได้ หรือมีพลังที่สามารถดลบันดาลให้ผู้ครอบครองประสบความสำเร็จดังปรารถนาได้

กาญจนา แก้วเทพ (2556) ได้สังเคราะห์ความเชื่อทางศาสนา หากเปรียบศาสนาเป็นต้นไม้ สามารถพูดได้ว่า “ความเชื่อทางศาสนาที่เป็นเหมือนรากแก้วของศาสนา เป็นความเชื่อทางศาสนาที่แยกแยะ “ศาสนา” ออกจากระบบความเชื่ออื่นๆ เช่น ระบบวิทยาศาสตร์ และในขณะเดียวกันก็ยังแบ่งศาสนาออกจากกันอีกด้วย เปรียบเทียบความเชื่อและศาสนาของสังคมไทยกับสังคมตะวันตก ความแตกต่างที่เด่นชัดที่สุดคือ ในสังคมตะวันตก ศาสนาหลักคือ ศาสนาคริสต์ ออกเป็นนิกายต่างๆ เช่น โปรเตสแตนต์ คาทอลิกหรือนิกายอื่น ด้วยเหตุนี้ในการศึกษาสื่อมวลชนในโลกตะวันตกจึงมักมีการเปรียบเทียบการใช้สื่อระหว่างนิกายคริสต์ แต่ในกรณีของไทยมีระบบความเชื่อที่ซับซ้อนกว่านั้น สื่อวัฒนธรรมประชาานิยมมีแนวความเชื่อว่า ระบบความเชื่อสังคมไทยนั้น ประกอบด้วย 3 ระบบใหญ่ๆ คือ ผี พราหมณ์ พุทธ ที่ต่างผสมผสานและอยู่ร่วมกันจนค่อนข้างจะแยกแยะได้อย่างลำบาก โดยที่ระบบความเชื่อเริ่มแรกในสังคมไทย (เช่นเดียวกับยุคแรกเริ่มของมนุษยชาติ) ได้มีความเชื่อเรื่อง “ผี” ที่มีความหมายครอบคลุมอย่างกว้างขวาง เริ่มตั้งแต่ความเชื่อในวิญญาณของผู้ที่ตายไปแล้วมีอิทธิฤทธิ์มาให้คุณให้โทษแก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ หากเป็นผู้ที่เคยมีอำนาจในสังคมครั้งเมื่อมีชีวิตอยู่ เมื่อวายนมไปแล้วก็อาจจะได้รับการยกระดับเป็นบรรดาเจ้าผีหรือเจ้าพ่อเจ้าแม่ต่างๆ นอกจากนั้น “ผี” ยังอาจหมายถึง อำนาจสูงสุดที่มีอยู่ในธรรมชาติ เช่น ภูเขา แม่น้ำ ถ้า ต้นไม้ที่มีปรากฏในรูปแบบบุคลาธิษฐาน ตัวอย่างเช่น พระขพุ้งผี เสือบ้านศาลปู่ตา เป็นต้น

ในขั้นต่อมา กลุ่มผู้ปกครองจึงได้นำเอาพุทธศาสนาเข้ามาในสังคมไทย ในระยะแรกนั้น ก็มีการปะทะกันระหว่างระบบความเชื่อใหม่คือ พุทธศาสนากับบรรดาระบบความเชื่อเก่าที่ยึดครองพื้นที่ทางวัฒนธรรมอยู่ก่อน ดังที่ปรากฏออกมาเป็นนิทานเรื่องเล่าที่พระพุทเจ้าต้องเสด็จไปปราบบรรดาผีท้องถิ่นต่างๆ ทั่วประเทศ เช่น ผีบรรพบุรุษ ปู่และย่าและในภาคเหนือ แต่ในขั้นต่อมา ทั้งพุทธศาสนาและระบบความเชื่อเรื่องผีก็หาทาง อยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยชาวบ้านยังคงนับถือระบบความเชื่อทั้ง 2 ระบบควบคู่กันไป ในบริเวณวัดของพุทธศาสนาก็ทำพิธีกรรมตามแบบพุทธ ส่วนนอกบริเวณวัดอันเป็นที่ตั้งของหอผีชาวบ้านก็ทำพิธีกรรมไหว้ผี และไปวัดถวายภัตตาหารแก่ภิกษุสามเณรไปพร้อมๆ กัน ในพิธีกรรมหลายอย่างของไทยจะมีการประกอบพิธีทั้งพุทธและผีไปพร้อมๆ กัน

สำหรับอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ที่เข้ามาในสังคมไทยนั้น ได้ติดเข้ามากับพุทธศาสนา ทั้งนี้เนื่องจากประวัติศาสตร์ของพุทธศาสนานั้นเกิดขึ้นในสังคมที่นับถือศาสนาพราหมณ์มาก่อน และกลยุทธ์ของพระพุทเจ้าที่ปฏิบัติต่อศาสนาพราหมณ์ก็คือ ปฏิเสธในส่วนที่เป็นเนื้อหาสาระใหญ่ๆ เช่น การไม่ยึดติดกับอาตมัน จิตวิญญูณตัวตน หากทว่าได้ทรงรับ คำอธิบายปลีกย่อยและทรงใกล้เคียงกับข้อวัตรปฏิบัติ

บางอย่าง โดยการนำเอามาตีความใหม่ ตัวอย่างเช่น แนวคิดเรื่องวัฏสงสารหรือการเวียนว่ายตายเกิด อย่างไรก็ตาม เนื่องจากยังคงเหลือร่องรอยของศาสนาพราหมณ์ ตกค้างหรือปนเปื้อนอยู่ในพุทธศาสนา ดังนั้น ในกรณีของสังคมไทยจึงมีการแพร่ขยายตัวของระบบความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ที่แสดงออกในรูปแบบของความเชื่อในไสยศาสตร์ การเชื่อในเทพดาอารักษ์ การเชื่อว่ามีอำนาจที่อยู่นอกเหนือตนเองที่อาจดลบันดาลชะตากรรมของมนุษย์ ดังเช่น แนวคิดเรื่องพรหมลิขิต อิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ การเหาะเหินเดินอากาศ กอง คงกระพัน ด่านน้ำลุยไฟ และอาศัยรูปแบบบางอย่าง เช่น การประทับทรง การใช้เครื่องรางของขลัง ตัวมนุษย์ เป็นช่องทางนำเอาอำนาจดังกล่าวเข้ามาไว้ในตัวมนุษย์

ดังนั้น ในระบบความเชื่อของไทยจึงมีระบบแบบ three in one คือมีทั้งผี พราหมณ์ และพุทธ รวมอยู่ด้วยกัน ด้วยเหตุนี้ ในการพิจารณา ความสัมพันธ์ระหว่างระบบความเชื่อกับสื่อ นั้น จึงจำเป็นต้องพิจารณาให้ ครอบคลุม 3 ระบบ จึงจะครบถ้วน

ในงานวิจัยด้านนิเทศศาสตร์กับระบบความเชื่อทางศาสนา พบบางงานวิจัยที่มีทั้ง 3 ระบบความเชื่อ ดังตัวอย่างเช่น

(1) ระบบความเชื่อเรื่องผี เช่น งานศึกษาความเชื่อเรื่องผีแม่น้ำคพระโขงในสื่อภาพยนตร์ของวิชุดา ปานกลาง (2539) และศิริพร ใฝศิริ (2544) รวมถึงงานศึกษาเรื่องการเปรียบเทียบความหมายผีในรายการโทรทัศน์ “คนอวดผี” กับความเชื่อเรื่องผีในสังคมไทยของวิศา จันทรขำและขวัญฟ้า ศรีประพันธ์ (2560)

(2) ระบบความเชื่อตามหลักพุทธศาสนาที่พบมากที่สุดในงานของสื่อมวลชน คือความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม การเวียนว่ายตายเกิด แต่ บาบบุญ เช่น งานวิจัยเรื่องกฎแห่งกรรมในละครโทรทัศน์เรื่องคู่กรรมของอภิญา ศรีรัตนสมบูรณ์ (2534) และปรวรณ์ โลหะวัฒนวงศ์ (2543) ในละครโทรทัศน์ชุด “เจ้ากรรมนายเวร” หรือแนวคิดเรื่องบาปบุญในหนังสือพิมพ์ของ บัณฑิต ศรีทองสุข (2549) รวมถึงกลวิธีสื่อธรรมในละครโทรทัศน์เรื่องกรรมกรรมของนิชา จันทะเกาศลย์ (2564)

(3) ระบบความเชื่อตามหลักไสยศาสตร์ พราหมณ์ ก็คือ งานวิจัยเกี่ยวกับโหราศาสตร์ของสุนทิตพยมาศโกเมน (2538) และนฤทธิ เติบอิม (2540) รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจและพฤติกรรม การสัการะของผู้บริโภค พระสมชาย ขวลิตรเนตร (ชวนปญญ) (2565)

และในบางกรณี สื่อมวลชนทุกประเภทก็ช่วยทำหน้าที่สืบทอดระบบความเชื่อทั้ง 3 ประเภทที่กล่าวมาข้างต้นนี้ เช่น สุทธิรักษ์ วินิจสร (2545) พบว่า สื่อมวลชนทั้ง 3 ประเภท คือ วิชิต โทรทัศน์ และโทรศัพท์ ได้ทำหน้าที่ช่วยสืบทอดความเชื่อทั้งในพุทธศาสนา ไสยศาสตร์ในลัทธิพราหมณ์ รวมทั้งความเชื่อเรื่องผี และสิ่งลี้ลับต่างๆผ่านเนื้อหาในรายการ ของสื่อประเภทต่าง ๆ นั้น

แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์

วันเพ็ญ 15 ค่ำ เดือน 8 นับเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นวันที่พระพุทธเจ้าเปลี่ยนพรหมณ์ให้กลายเป็นพุทธ เป็นวันเกิดขึ้นของพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ครบเป็นครั้งแรก โดยมีพระสงฆ์เกิดขึ้นเป็นพยานในการตรัสรู้ธรรมของความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของพระพุทธองค์ ที่สำคัญที่สุดเป็นวันที่พระพุทธองค์ทรงแสดงปฐมเทศนาครั้งแรก คือ ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ซึ่งเป็นพระธรรมเทศนาถกกันครั้งแรก สารสำคัญของธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ก็คือเรื่องอริยสัจ 4 หรือ ทางสายกลาง (ความพอดี) หมายถึง อริยมรรคมีองค์ 8 เป็นหนทางแห่งการพ้นทุกข์สู่เส้นทางอันสุขสันต์ แต่ความน่าเศร้าใจ คือ พุทธศาสนาทุกวันนี้ โดยเฉพาะพระสงฆ์ ผู้สืบทอดคำสอนทางพระพุทธศาสนา กลับเปลี่ยนพุทธให้กลายเป็นพรหมณ์ โดยอาศัยความเชื่อทางไสยศาสตร์ เป็นสะพานร้อยเรียงความเชื่อดังกล่าวอย่างกลมกลืน จะเห็นได้ว่าที่ผ่านมาพุทธศาสนายอมรับไสยศาสตร์ เพราะต้องการนำไสยศาสตร์มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางธรรม กล่าวคือ ควบคุมกิเลสตัณหาของคนให้อยู่ในขอบเขต ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ในอดีตไสยศาสตร์จึงอยู่ในวัดได้ ดังเห็นได้จากพระสงฆ์ที่ทรงคุณความรู้ก็เป็นผู้ที่มีความสามารถทางไสยศาสตร์ด้วยเช่นกัน ส่วนนอกวัด ไสยศาสตร์ก็ได้รับการยอมรับตราบใดที่มีพุทธศาสนาเป็นตัวนำ ต่อมาเมื่อวิทยาศาสตร์เข้ามามีอิทธิพล สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือไสยศาสตร์ถูกหาว่ามั่วมาย

“ไสยศาสตร์” ความหมายตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 หน้า 1,276 ได้ให้คำจำกัดความคำว่า ไสยศาสตร์หมายถึง “วิชาทางไสย อันเป็นลัทธิเกี่ยวกับเวทมนตร์คาถา ที่เชื่อว่ามาจากศาสนาพรหมณ์ โดยเฉพาะจากคัมภีร์อถรรพเวท ที่มีพิธีเพื่อให้เกิดสิริมงคลป้องกันอันตรายต่อตนเอง หรือทำอันตรายต่อผู้อื่น”

“ไสยศาสตร์” จัดอยู่ในลัทธินอกพุทธศาสนา เป็นมิติของศาสนาพราหมณ์มิใช่พุทธศาสนา ตามที่เจ้าประคุณฯ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) (พระไตรปิฎก สืบค้นเมื่อ กรกฎาคม 2565) ได้กล่าวถึง ลัทธินอกพระพุทธศาสนาไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรมไว้ที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์ เป็นลัทธิพระเป็นเจ้าหรือลัทธิพระเจ้านับดาล (อิศสรนิมมานเหตุวาท) คือ พวกที่ถือว่า สิ่งใดก็ตามที่ได้ประสบจะเป็นสุขก็ตาม ทุกข์ก็ตาม มิใช่สุขมิใช่ทุกข์ก็ตาม ล้วนเป็นเพราะการนับดาลของเทพผู้ยิ่งใหญ่ ความเป็นไปในชีวิตของเรานั้นมีพระเจ้าเป็นผู้ “เขียนบท” หรือ “ลิขิต” เอาไว้เรียบร้อยแล้ว ชีวิตจะเป็นอย่างไร ขึ้นสูงหรือลงต่ำ สำเร็จหรือล้มเหลว รุ่งโรจน์หรือร่วงโรย ล้วนแต่เป็นไปตามบทที่เทพเจ้าเบื้องบนท่านลิขิตเอาไว้ให้ตั้งแต่ต้น

นอกจากนี้ “ไสยศาสตร์” คือ ระบบความคิดที่เกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่อาจพิจารณาได้เป็นสองลักษณะ ได้แก่ 1) ความเชื่อของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติอาจเรียกว่า ความเชื่อทางไสยศาสตร์ และ 2) หมายถึง ความรู้ของมนุษย์เกี่ยวกับการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งได้มีการค้นคว้าเล่าเรียน และ

ถ่ายทอดสืบต่อกันมาในสังคม ซึ่งในส่วนนี้เรียกว่า “ไสยศาสตร์” และความเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาโบราณด้านอื่นๆ ในสังคมไทย (พลิชฐ์ อธิธิปรัชญาบุญ, 2560)

ตามงานศึกษาของกิ่งแก้ว อัครถาวร (2520) ที่แบ่งประเภทความเชื่อไสยศาสตร์ เอาไว้ 11 ประเภท ได้แก่

1) ความเชื่อเรื่องบุคคล เช่น การตั้งชื่อ วิญญาณ การเกิด การตาย 2) ความเชื่อเรื่องสิ่งแวดล้อม เป็นความเชื่อในเหตุการณ์ต่างๆ เช่น ลายแทง ลางสังหรณ์ 3) ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น เทพเจ้า เทวดา เวทมนตร์ คาถา 4) ความเชื่อเรื่องเพศ 5) ความเชื่อเรื่องสุขภาพและสวัสดิภาพ เช่น คนหุยานจะอายุยืน 6) ความเชื่อเรื่องโชคลาง เช่น จิ้งจกตก นกแสกร้อง 7) ความเชื่อเรื่องความฝัน เช่น ฝันว่ารุ่งจะได้คู่ 8) ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง 9) ความเชื่อเรื่องภูติผีวิญญาณ 10) ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ 11) ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์

จากความหมายข้างต้นจะพบว่า “ไสยศาสตร์” มีความเกี่ยวข้องใกล้ชิดกับความเชื่อ และการยอมรับความเชื่อนั้นว่าเป็นความจริง โดยยังไม่มีข้อพิสูจน์ด้วยวิธีการของวิทยาศาสตร์รองรับ ดังที่เรียกกันว่าเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ (Supernatural) การยอมรับนั้นประกอบด้วยความคิดและอารมณ์ซึ่งอาจเรียกว่าศรัทธา ซึ่งมีอิทธิพลเหนือความคิดและการกระทำของคน ไสยศาสตร์จึงมีทั้งในลักษณะที่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณของมนุษย์ซึ่งปรากฏออกมาในรูปของความเชื่อเรื่องผี และเกี่ยวข้องกับวัตถุและปรากฏการณ์ ซึ่งปรากฏในรูปแบบของเครื่องรางของขลังและคาถาอาคม เป็นต้น

รวมถึงงานวิจัยของพระไพศาล วิสาโล เรื่อง “พุทธศาสนาไทยในอนาคต: แนวโน้มและทางออก จากวิกฤติ” การเปลี่ยนแปลงมโนทัศน์ของพุทธศาสนาในสังคมไทย พระไพศาล วิสาโล (2546: 4) กล่าวว่า โลกทัศน์ของคนไทยในอดีตเป็นโลกทัศน์ที่แวดล้อมด้วย “สิ่งศักดิ์สิทธิ์” ในขณะที่โลกทัศน์ของคนไทยในปัจจุบันยึดกบโลกนี้ มองว่า ความจริงคือสิ่งที่รับรู้ได้ด้วยอายตนะหรือสัมผัสทั้งห้า สิ่งที่มีคุณค่าคือ สิ่งที่มีประโยชน์ใช้สอยอย่างเป็นรูปธรรม โลกทัศน์ของคนในปัจจุบันมองทุกอย่างเป็น “สิ่งสาธารณะหรือสามัญ”

อย่างไรก็ตามจากงานศึกษาพระประเสริฐ ชุตินฺธโร (สุนทรวัฒน์) (2543) ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างพุทธกับไสยศาสตร์ ผ่านการวิเคราะห์เรื่อง “ไสยศาสตร์กับพุทธศาสตร์ตามทฤษฎีของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) พบว่า “ไสยศาสตร์” เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยคติความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ เวทมนตร์ คาถา สิ่งเร้นลับ หรืออำนาจเหนือธรรมชาติ ที่มีลักษณะเป็นการหวังพึ่งอำนาจภายนอกหรือการดลบันดาลจากอำนาจภายนอก มีต้นกำเนิดมาจากบทสวดในคัมภีร์พระเวท และยังพบอีกว่า ไสยศาสตร์ยังเป็นเรื่องที่ไม่อาจพิสูจน์ได้แน่นอนว่ามีผลจริงหรือไม่ การหวังพึ่งไสยศาสตร์นั้นก็มิข้อจำกัดอยู่มาก และที่สำคัญคือไม่อาจนำไปสู่การพ้นทุกข์ได้ เพราะที่สุดของไสยศาสตร์อาจแสดงฤทธิ์ต่างๆ ได้ก็เป็นเพียงชั้นโลกียอภิญญา ยังเกี่ยวข้องอยู่กับโลก อยู่ในวิสัยของปุถุชน

ส่วน "พุทธศาสตร์" เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาทั้งหมด แต่ในงานวิจัยนี้หมายถึงเอาเฉพาะหลักคำสอนสำคัญ ซึ่งมีต้นกำเนิดมาจากการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า พระพุทธศาสนาได้ชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งการกระทำ ซึ่งจัดเป็นกิริยาบาท หรือกรรมบาท คือสอนให้หวังผลจากการกระทำ เป็นการหวังพึ่งตนเองสู่อิสรภาพคือ พ้นทุกข์ได้ และมีเป้าหมายสูงสุดคือปัญญา การปฏิบัติขั้นของพระพุทธศาสนาเป็นการประกาศอิสรภาพให้แก่มนุษย์ด้วยปรัชญาที่ว่า "มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้" และจำเป็นต้องได้รับการฝึกฝนพัฒนาด้วยการศึกษา ที่เรียกว่าไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา และในขั้นสูงสุด การฝึกฝนพัฒนามนุษย์จะนำไปสู่การรู้แจ้งสัจธรรม คือทำให้เกิดปัญญา เข้าใจถึงความสัมพันธ์และอิงอาศัยกันของสิ่งทั้งหลาย ทั้งที่เกี่ยวกับชีวิตของเรา สังคม และสิ่งแวดล้อมรอบตัวเรา ยังผลให้หลุดพ้นเป็นอิสระหรือพ้นทุกข์ได้

ตามทฤษฎีของ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) จะเห็นได้ว่า "ไสยศาสตร์" คือ ความเชื่อในอำนาจนอกตัว หรืออำนาจเหนือธรรมชาติ ที่มีลักษณะเป็นการหวังพึ่งการดลบันดาลจากภายนอก แม้ว่าพระธรรมปิฎกจะมีได้ปฏิเสธความมีอยู่จริงของไสยศาสตร์ แต่ก็มิได้สนับสนุนให้เสียเวลาอยู่กับการพิสูจน์ว่า ไสยศาสตร์มีอยู่จริงหรือไม่ และในทางตรงกันข้ามท่านได้ชี้ให้เห็นว่าไสยศาสตร์มีโทษอย่างไร แม้ที่สุดการแสดงฤทธิ์ต่าง ๆ ได้ก็เป็นเพียงโลกียอภิญา ยังอยู่ในวิสัยแห่งปุถุชน ไม่อาจนำไปสู่การพ้นทุกข์ได้ และท่านยังได้แสดงจุดยืนในหลักแห่งพุทธธรรม เพื่อให้มนุษย์ได้รับโอกาสในการฝึกฝนพัฒนาตนที่สูงขึ้น

ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อ

ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม ถือเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีบรรทัดฐานของสื่อสารมวลชนที่อธิบายถึงบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมของสังคม เกิดขึ้นจากการนำทฤษฎีอิสรภาพนิยม (Libertarian Theory) มาใช้ นำมาซึ่งการทบทวนทฤษฎีครั้งใหม่ ว่าหากทุกคนมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น สื่อมวลชนก็ควรมีเสรีภาพดังกล่าวนั้นด้วย แต่ถ้าหากว่าสื่อมวลชนไม่ได้พัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมไปกับการมีเสรีภาพนั้นแล้ว จะมีใครมากำกับสื่อมวลชนได้ (พัชระ เจริญวิลาส, 2551) โดยตัวทฤษฎีเริ่มต้นเมื่อปีค.ศ. 1947 เมื่อ คณะกรรมการที่ทำงานเรียกร่องเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ (Commission on the Freedom of the Press) ในสหรัฐได้จัดทำรายงานออกมา เนื้อหาในรายงานได้ระบุอย่างชัดเจนว่า แม้ว่าเสรีภาพของสื่อเป็นสิ่งที่จะต้องได้รับการยืนยัน หากทว่าก็ต้องมีการเพิ่มเติมหลักการเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมลงไปด้วย หลักการดังกล่าวที่ว่าด้วยความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อ ได้ระบุข้อปฏิบัติสำคัญที่สื่อมวลชนพึงกระทำ ได้แก่ สื่อมวลชนจะต้องรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานของความเป็นจริงอย่างละเอียดรอบด้าน และสื่อมวลชนจะต้องสร้างเวทีในการแสดงและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น รวมทั้งเป็นช่องทางที่จะแสดงความคิดเห็นของสาธารณะชน โดยสื่อมวลชนต้องเป็นภาพตัวแทนของคนทุก ๆ กลุ่มในสังคม เพื่อแสดงให้เห็นถึงคุณค่าและเป้าหมายของสังคมอย่างชัดเจน นอกจากนั้นยัง

ได้กล่าวถึงหน้าที่หลักของสื่อมวลชน คือ การค้นหาข้อมูลที่เป็นจริงและรายงานออกไปอย่างถูกต้อง รอบด้าน และเป็นกลาง (International Center for Journalists, 2009)

ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคมถูกพัฒนาขึ้นจากแนวความคิดของ Joseph Pulitzer ที่ต้องการให้สื่อมวลชนมีความรับผิดชอบต่อสังคมในการกระจายข่าวสารต่างๆ โดยการรายงานข่าวสารข้อมูลต้องให้ความสำคัญและรับผิดชอบต่อสวัสดิภาพของประชาชนและต่อสังคม โดยนักข่าวต้องนำเสนอความจริงของเหตุการณ์ต่างๆ ที่อยู่ในความสนใจของประชาชน โดยบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนตามทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคมที่พัฒนามาจากทฤษฎีเสรีนิยมแบบดั้งเดิม มีดังนี้ (นันทิยา ทวีวงศ์, 2556)

1. การจะต้องถือเป็นภาระหน้าที่หลักที่จะให้บริการแก่ระบบการเมืองโดยการให้ข่าวสารและให้มีการอภิปรายโต้เถียงในเรื่องของส่วนรวมหรือกิจกรรมสาธารณะ
2. ควรจะต้องส่งเสริมกระบวนการประชาธิปไตย และให้ความสว่างทางปัญญา (Enlightening) แก่สาธารณชนเพื่อจะได้เกิดความสามารถในการปกครองตนเอง
3. ควรจะต้องพิทักษ์รักษาสติของบุคคลโดยคอยเฝ้าดูรัฐบาล
4. ควรจะต้องให้บริการแก่ระบบเศรษฐกิจ โดยเน้นส่งเสริมผลประโยชน์ของผู้ซื้อ ผู้ขาย สินค้าและบริการด้วยสื่อการโฆษณา แต่รายได้จากการนี้จะต้องไม่บั่นทอนอิสรภาพของสื่อมวลชน
5. ควรจะต้องให้ความบันเทิงแก่สาธารณชน แต่มีเงื่อนไขว่าจะต้องเป็นบันเทิงที่ดีมีคุณภาพ
6. ควรจะต้องหลีกเลี่ยง ไม่เสนอเนื้อหา หรือเรื่องราวที่อาจนำไปสู่การก่ออาชญากรรม ความรุนแรง ความไม่สงบเรียบร้อยของบ้านเมือง หรือการก้าวร้าวต่อชนกลุ่มน้อย
7. สื่อมวลชนจะต้องเป็นพหุนิยม คือ สะท้อนความเห็นที่แตกต่างรวมทั้งเปิดโอกาสให้ใช้สิทธิโต้ตอบ จะเห็นได้ว่าทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคมจะแตกต่างไปจากทฤษฎีเสรีนิยมตรงประเด็นที่ว่าเสรีภาพมิใช่เป็นแต่เพียงอิสรภาพที่ไร้จุดหมายปลายทางและเสนอเพื่อสนองสิทธิมนุษยชนในการแสดงออกเท่านั้นหากจะต้องเป็นอิสรภาพที่นำไปสู่การสร้างสรรค์ประโยชน์ของส่วนรวมให้เกิดผล อย่างจริงจัง สื่อมวลชนไม่ได้เกิดมาเพื่อเป็นเครื่องมือของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเพียงอย่างเดียว แต่จะต้องเป็นเครื่องมือสื่อสารที่สร้างความสัมฤทธิ์ผลให้กับสังคมด้วย สรุปได้ว่า เสรีภาพจาก (freedom from) หรือ เสรีภาพเชิงลบ (negative freedom) ได้กลายมาเป็นเสรีภาพเพื่อ (freedom for) หรือ เสรีภาพเชิงบวก (positive freedom) นั่นเอง

ด้วยเหตุนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิดเสรีนิยมไปสู่ “ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อมวลชน” บนพื้นฐานสมมติฐานที่ว่า “เสรีภาพ” ต้องควบคู่ไปกับ “พันธกิจ” และ “หนังสือพิมพ์” ต้องมีพันธกิจที่ต้องรับผิดชอบต่อ โดยทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคมได้กำหนด “มาตรฐาน” การทำงานของนักหนังสือพิมพ์ที่จำเป็นไว้และได้เรียกร้องให้นักวิชาชีพสนองต่อมาตรฐานที่ได้กำหนดขึ้นไว้ดังกล่าวด้วย (Siebert et al., 1969)

Theorodore Peterson (1973) ได้กล่าวถึงทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (The Social Responsibility Theory) ว่าเป็นทฤษฎีที่ทำให้สื่อมวลชนตระหนักในบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองมากขึ้น โดยมีจรรยาบรรณทางวิชาชีพเป็นกรอบหรือเสาหลักในการทำงาน มีหลักการพื้นฐาน 3 ประการ คือ 1) ให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการมีส่วนร่วมและเลือกรับข่าวสาร 2) สื่อต้องมีอิสรภาพ และเสรีภาพในการนำเสนอข่าว 3) สื่อต้องตระหนักถึงประโยชน์ที่สังคมจะได้รับ สำหรับบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนภายใต้ทฤษฎีนี้ ประกอบด้วย

ด้านการเมือง ทำหน้าที่ในการเสนอข่าวสาร และข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ของส่วนรวมส่งเสริมกระบวนการทางประชาธิปไตย เพื่อให้ประชาชนมีความสามารถในการปกครองตนเอง ปกป้องรักษาสิทธิของปัจเจกบุคคลโดยทำหน้าที่เป็นผู้ตรวจตราและควบคุมการทำงานของรัฐบาล

ด้านเศรษฐกิจ ทำหน้าที่ให้บริการสื่อโฆษณาต่างๆ ด้วยความเป็นธรรม ถูกต้อง และไม่เกินจริง

ด้านสังคม ทำหน้าที่ให้ความบันเทิงที่คัดเลือกมาแล้วว่ามีคุณภาพ หลีกเลี่ยงการนำเสนอข่าวที่อาจนำไปสู่การก่ออาชญากรรม ความรุนแรง ความไม่สงบ หรือความแตกแยกในสังคม และสามารถสะท้อนความคิดเห็นที่แตกต่าง รวมทั้งเปิดโอกาสให้ฝ่ายตรงข้ามได้ใช้สิทธิโต้ตอบ

Gablentz (1968 อ้างถึงใน สมควร กวียะ, 2545) อธิบายถึงทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคมว่าแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ความรับผิดชอบทางกฎหมาย (Legal Responsibility) บุคคลต้องรับผิดชอบต่อผลกระทบของตนในกรณีที่การกระทำนั้นยังความเสียหายต่อบุคคลอื่น

2. ความรับผิดชอบทางศีลธรรม (Moral Responsibility) เกี่ยวกับการมีจิตสำนึกของคนหรือกลุ่มคนเป็นสำคัญ

3. ความรับผิดชอบทางการเมือง (Political Responsibility) หมายถึง การใช้อำนาจหน้าที่ทาง

การเมืองให้อยู่ในทำนองคลองธรรม และบรรลุเป้าหมายสูงสุด คือ รักษาและเสริมสร้างผลประโยชน์ของสาธารณะ

4. ความรับผิดชอบทางสังคม (Social Responsibility) ต่างกับความรับผิดชอบทางอื่น ตรงที่ว่าเป็นความรับผิดชอบที่ไม่ได้เกิดขึ้นเพราะว่ามีกฎหมายบังคับอยู่แต่เป็นความรับผิดชอบที่เกิดขึ้นตามหลักเหตุผลที่ว่าบุคคลแต่ละกลุ่มบุคคลย่อมเป็นสมาชิกของชุมชนหรือสังคมประเทศอย่างไม่มีทางเลือกเลยได้ จึงจะต้องมีความรับผิดชอบต่อผลกระทบใดๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อสังคมดังกล่าว ความรับผิดชอบทางสังคมมักเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับการประกอบอาชีพ หรือการดำเนินชีวิตประจำวันของบุคคลทุกคนในสังคม ซึ่งเป็นเรื่องยืดหยุ่น ละเอียดย่อน และไม่ขอบเขตที่จะกำหนดไว้ชัดเจน

จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นมุมมองความรับผิดชอบต่อสังคมของ Gablentz ในบางเนื้อหาที่สอดคล้องกับการศึกษาของ จักรกฤษ เพิ่มพูล (2554) ที่ได้อธิบายถึง ความรับผิดชอบของสื่อมวลชนไว้ 2 ด้าน ได้แก่

1. ความรับผิดชอบทางกฎหมาย นักข่าวถือเป็นนายประตูข่าวสารอันดับแรกในการทำข่าว (Gatekeeper) ดังนั้นนักข่าวควรจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานด้านสื่อสารมวลชน เช่น ประมวลกฎหมายอาญาว่าด้วยความผิดฐานหมิ่นประมาท โดยเฉพาะความผิดฐานหมิ่นประมาทด้วยการโฆษณา พระราชบัญญัติความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ เป็นต้น โดยความรับผิดชอบทางกฎหมายที่นักข่าวหรือบรรณาธิการข่าวจะต้องเผชิญอยู่บ่อยครั้ง คือ ความผิดฐานหมิ่นประมาทละเมิดต่อชื่อเสียงเกียรติยศ และทางทำมาหาได้ของบุคคลอื่น ดังนั้นนักข่าวจึงต้องระวังการใช้ถ้อยคำการรายงานข่าวที่เป็นการพูดความจริง มิฉะนั้นอาจส่งผลกระทบที่ไม่เหมาะสมและไม่เป็นธรรมต่อผู้อื่นได้

2. ความรับผิดชอบทางจริยธรรม เป็นความรับผิดชอบที่สำคัญซึ่งสื่อมวลชนทุกแขนงควรต้องคำนึงถึงตลอดเวลา โดยใช้จิตสำนึกพิจารณาและใคร่ครวญถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับผู้ที่ตกเป็น ขวบรวมทั้งญาติพี่น้องและครอบครัวของบุคคลเหล่านั้น อย่างไรก็ตามองค์กรวิชาชีพต่างๆ มักมีข้อบังคับหรือแนวทางในการควบคุมและกำกับดูแลจริยธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อสารมวลชน เช่น สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติจะเป็นองค์กรหลักในการควบคุมการทำงานของผู้ประกอบวิชาชีพ หนังสือพิมพ์ โดยมีการตราข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้สมาชิกใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติในการทำงาน นอกจากนั้นองค์กรสื่อบางแห่งก็ได้มีข้อกำหนดเรื่องจริยธรรมเป็นลายลักษณ์อักษร โดยแสดงรายละเอียดของการประพฤติที่พึงกระทำหรืองดเว้นเพื่อให้พนักงานใช้เป็นหลักในการทำงานอย่างมีจริยธรรมด้วย

McQuail (2005 อ้างถึงใน Ravi, 2012) ได้สรุปทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม ไว้ ดังนี้

1. สื่อมวลชนควรยอมรับและมีความรับผิดชอบต่อสังคม
2. ความรับผิดชอบที่มีต่อสังคมต้องมีมาตรฐานในเรื่องการให้ข้อมูลข่าวสาร ความถูกต้อง ครบถ้วน และมีความสมดุล
3. การมีความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อมวลชนควรต้องอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย
4. สื่อมวลชนควรหลีกเลี่ยงการนำเสนอสิ่งทีกระตุ้นให้เกิดอาชญากรรม ความรุนแรง การก่อให้เกิดความวุ่นวายในบ้านเมือง หรือก่อให้เกิดความเสียหาย
5. สื่อมวลชนควรนำเสนอสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงสังคม นำเสนอมุมมองที่หลากหลาย และ ผล สะท้อนกลับที่ถูกต้องต่อสังคม
6. สังคมและมวลชนมีความคาดหวังการทำงานภายใต้มาตรฐานของสื่อมวลชน
7. นักสื่อสารมวลชน และผู้สื่อข่าวควรมีความสามารถในการอธิบายสิ่งต่างๆ ต่อสังคม

จากการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility Theory) เป็นทฤษฎีที่กำหนดมาตรฐาน บทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนที่พึงต้องมีความรับผิดชอบต่อในการกระจายข่าวสาร นำข้อเท็จจริงต่างๆ สู่ประชาชนภายใต้กรอบของกฎหมายและจรรยาบรรณในวิชาชีพ แสดงความเป็นกลางในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร และสะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายของสังคมในเรื่องความคิด มุมมองอย่างเป็นธรรม สอดคล้องกับสังคมปัจจุบันซึ่งเป็นสังคมแห่งข้อมูลข่าวสาร สังคมออนไลน์ที่มีโซเชียลมีเดีย (Social media) เป็นเครื่องมือสื่อสารที่เข้าถึงได้รวดเร็วและพร้อมใช้งานได้ง่ายตลอดเวลา สื่อมวลชนยังต้องใช้หลักจริยธรรมและความรับผิดชอบที่มากขึ้น ดังนั้นก่อนการนำเสนอข่าวสารต่างๆ สู่ประชาชน สื่อต้องทำหน้าที่ในการกลั่นกรองข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งต้องป้องกันมิให้ข่าวสารนั้นเกิดผลกระทบต่อผู้ใดในทางมิชอบตามหลักจริยธรรมและจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพอีกด้วย

ทฤษฎีสานักเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยเรื่องสื่อ (Political Economy of Media)

เมื่อพิจารณาถึงรายการโทรทัศน์ปัจจุบัน เราอาจเกิดคำถามหลายประการ เช่น ทำไมรายการเชิงไสยศาสตร์จึงได้รับความนิยมจากผู้ชม ทำไมผู้ผลิตรายการหลายสถานีจึงพยายามดิ้นรนให้ช่องของตนเองมีรายการเชิงไสยศาสตร์ ฯลฯ หากมองในมุมมองของนักทฤษฎีในสาย เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยเรื่องสื่อ (political economy of media) เราอาจอธิบายได้ว่าจิตสำนึกอาจไม่ใช่ตัวแปรสำคัญเดียวต่อการอยู่รอดของสื่อต่างๆ แต่ปัจจัยทาง เศรษฐกิจ ต่างหากที่เป็นตัวแปรหลักสำคัญของการดำรงอยู่ของสื่อเหล่านี้

เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยเรื่องสื่อเป็นแนวคิดที่ถูกนำมาประยุกต์ใช้กับศาสตร์ด้านการสื่อสารมายาวนานตั้งแต่ ค.ศ. 1940 โดยทัศนะพื้นฐานของแนวคิดนี้เห็นว่าสื่อต่างๆ ล้วนแล้วแต่มีลักษณะไม่ผิดแผกจากสินค้าชนิดหนึ่ง ดังนั้นจึงมีลักษณะร่วมอย่างน้อย 3 ประการที่น่าพิจารณาและนำมาศึกษา (Mosco, 1996)

หนึ่ง การทำให้เป็นสินค้า (commodification) คือการมองว่าสื่อต่างๆ ล้วนแล้วแต่ตกอยู่ภายใต้กระบวนการแปลงคุณค่าใช้สอยทั่วไปให้กลายเป็นคุณค่าที่ตลาดต้องการ และกลายเป็นคุณค่าที่สามารถแลกเปลี่ยนได้ อาทิเช่น นิทานก่อนนอนที่คุณแม่เล่าให้ลูกๆ ฟังอาจถูกเปลี่ยนกลายเป็นนวนิยายหรือภาพยนตร์ชื่อดัง วางจำหน่ายไปทั่วโลกได้ สอง การข้ามพรมแดน (spatialization) คือกระบวนการที่สินค้าประเภทการสื่อสารสามารถก้าวข้ามพรมแดนทางกายภาพ (geographical space) และเข้าถึงมวลชนโดยอาศัยเทคโนโลยีการสื่อสารที่ก้าวหน้า อาทิเช่น สื่อรายการโทรทัศน์สามารถเผยแพร่ภาพไปทั่วโลกด้วยความช่วยเหลือของเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตไร้สาย ด้วยเหตุนี้ทำให้สื่อสามารถ

เข้าถึงผู้บริโภคจำนวนมากและมีความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนธุรกิจหากสภาพเศรษฐกิจของประเทศนั้นๆ ไม่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินงาน และสาม โครงสร้างสังคม (structuration) เมื่อสินค้าด้านการสื่อสารก้าวพ้นพรมแดน ถูกผลิตและจำหน่ายไปทั่วโลก ความนึกคิดของผู้คนในสังคมหนึ่งๆ อาจถูกหล่อหลอมผ่านการบริโภคสื่อ ส่งผลกระทบต่อความคิดเรื่อง วัฒนธรรม ชนชั้น เพศสภาพ เชื้อชาติ ฯลฯ อาทิเช่น เมื่อคนทั่วโลกดูละครเกาหลี กระแสความนิยมในวัฒนธรรมเกาหลี (เครื่องแต่งกาย ภาษา อาหาร ฯลฯ) จึงเกิดขึ้นเป็นเงาตามตัว

● แนวทางการวิเคราะห์ผ่านทัศนแบบสำนักเศรษฐศาสตร์การเมือง

กาญจนา แก้วเทพ (2560) ระบุว่าแนวทางการเข้าสู่ปัญหา (approach) ของสำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองอ้างอิงทัศนะของมาร์กที่มีต่อผลของการปฏิวัติอุตสาหกรรมในช่วงศตวรรษที่ 18 โดยมาร์กสนใจวิเคราะห์สภาพเศรษฐกิจ สังคม และการต่อสู้ทางชนชั้นของประเทศอังกฤษผ่านเกณฑ์การวิเคราะห์สามด้านดังต่อไปนี้

1. ต้องศึกษาโครงสร้างสังคม

ท่าทีของสำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองเห็นว่าการเข้าใจสังคมต้องเริ่มจากการวิเคราะห์โครงสร้างสังคม (social structure) ต้องมองเห็นลักษณะโครงข่ายความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันต่างๆ ในสังคมโดยรวม เช่น หากต้องการศึกษาปัญหาความเชื่อมหายของคนในสังคม นักทฤษฎีสำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองมองว่าปัญหานี้ไม่ได้เกิดจากความเบาปัญญาของปัจเจกชนหากแต่เชื่อมโยงไปยังสถาบันต่างๆ มากมาย อาทิเช่น สถาบันการศึกษาที่ไม่อาจทำให้ผู้คนมีทักษะการวิเคราะห์ที่ดี สถาบันศาสนาที่ไม่สามารถสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องต่อความเชื่อ ฯลฯ ดังนั้น การทำความเข้าใจรายการและระบบการทำงานของสถานีโทรทัศน์ต้องเริ่มจากการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างสถานีกับสถาบันอื่นๆ ในสังคม

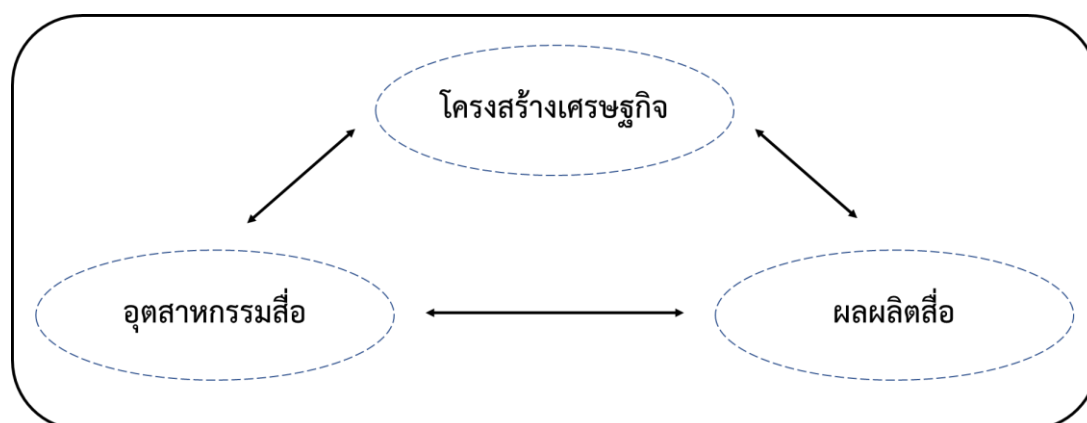
2. ต้องศึกษาแบบเป็นกระบวนการ

สำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยเรื่องสื่อไม่เคยมองสื่อเป็นเพียงผลผลิต (product) หากแต่มีกระบวนการ (process) ที่เคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่ง ดังนั้นหากต้องการศึกษาสื่อจะต้องมุ่งสนใจตั้งแต่การก่อกำเนิด (genesis) ไปจนถึง การคลี่คลายและเปลี่ยนแปลง (change) ที่อยู่ภายในสังคมนั้นๆ เช่น หากต้องการศึกษารายการโทรทัศน์หนึ่งๆ นักทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยเรื่องสื่อจะอธิบายว่าหน้าตาของรายการโทรทัศน์ถูกกำหนดจากความสัมพันธ์และอำนาจของกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ เช่น นักข่าว โปรดิวเซอร์ สปอนเซอร์ ผู้ชม ฯลฯ และมีพลวัตรเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา

3. ต้องศึกษามิติความขัดแย้ง

นักทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองเห็นว่าสังคมเริ่มต้นจากความขัดแย้งทางความเห็นและผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน เช่น ความขัดแย้งทางชนชั้น ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ ความขัดแย้งในความเป็น/ไม่เป็นเจ้าของทรัพยากรการสื่อสาร ดังนั้น การวิเคราะห์ที่สมควรเริ่มจากการดูความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในองค์กรสื่อ พยายามทำความเข้าใจ หาทางแก้ไข และจัดการความขัดแย้งเหล่านั้นให้สำเร็จ

ทั้งนี้ กาญจนา แก้วเทพ (2560) ระบุว่าเมื่อกล่าวถึงการสื่อสาร สำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองสนใจศึกษา สถาบันสื่อสารมวลชน เป็นหลัก เนื่องจากมองว่าสื่อสารมวลชนมีอิทธิพลอย่างสูงต่อความรู้สึคนึกคิดและอุดมการณ์ของผู้คน ทั้งนี้ ทศนะของนักวิชาการสำนักนี้มองว่าสื่อสารมวลชนมีสถานะสองด้าน คือด้านหนึ่ง สื่อมวลชนเป็นรูปแบบขององค์กรทางธุรกิจแบบหนึ่งที่ต้องมุ่งแสวงหากำไรเพื่อความอยู่รอดและขยายกิจการเพื่อความมั่งคั่ง ขณะที่อีกด้านหนึ่ง สื่อมวลชนเป็นปัจจัยการผลิตทางความคิด หรือเป็นแหล่งผลิตจิตสำนึกให้กับมวลชน ภายใต้ความสัมพันธ์ดังกล่าวสำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองสนใจความสัมพันธ์ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างเศรษฐกิจกับการสื่อสาร

(กาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน, 2560)

ดังนั้น ตัวแปรที่นักวิชาการสำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยเรื่องสื่อสนใจศึกษาคือ ความสัมพันธ์ระหว่างสามเสา และเกณฑ์ในการวิเคราะห์ที่น่าสนใจได้แก่ กระบวนการผลิต (production) การแพร่กระจาย (distribution) การบริโภค (consumption) ความเป็นเจ้าของ (ownership) อำนาจในการควบคุมสื่อ (power of control) การแข่งขันทางธุรกิจ (competition) ฯลฯ

แนวคิดผู้รับสาร

กระบวนการสื่อสาร (process of communication) มีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ ผู้ส่งสาร (source) ข่าวสาร (message) ช่องทางในการสื่อสาร (channel) และผู้รับสาร (receiver) (Berlo, 1960, p.21) ผู้รับสารในการสื่อสารอาจหมายถึงบุคคลคนเดียว (individual) เช่น ผู้ฟังของการสนทนาของบุคคล 2 คน หรืออาจมีความหมายถึงกลุ่มบุคคล (group) เช่น กลุ่มผู้ฟังการบรรยายหรือกลุ่มผู้ชมการแสดง เป็นต้น และอาจหมายถึงมวลชน (mass) ได้ เช่น ผู้ชมรายการโทรทัศน์ ผู้ฟังรายการวิทยุ หรือผู้อ่านหนังสือพิมพ์ เป็นต้น (พรทิพย์ วรภิจโกคาทร, 2532: 288) กลุ่มผู้รับสารมีอิทธิพลต่อการทำงานของสื่อทั้งทางตรงและทางอ้อม อิทธิพลของกลุ่มผู้รับสารโดยทางตรง คือ การแสดงความคิดเห็น ในทางขึ้นชอบหรือติเตียนต่อรายการต่างๆ ส่วนอิทธิพลทางอ้อม คือ จำนวนของผู้รับสารในแต่ละรายการ ที่จะทราบได้จากการทำการสำรวจความนิยมของผู้ชม (rating) อันมีผลทำให้มีผู้อุปถัมภ์รายการนั้นๆ มากขึ้น และส่งผลต่อเนื่องให้รายการนั้นสามารถดำรงอยู่ได้และยังจะได้ช่วงเวลาดีๆ ในการนำเสนอ (กาญจนา แก้วเทพ, 2541: 193)

ลักษณะผู้รับสารในการสื่อสารมวลชน

คุณสมบัติของผู้รับสารในยุคผู้รับสารที่ตื่นรู้ (Active audience) นั้นไม่ได้มีลักษณะเป็นเนื้อเดียวกัน (Homogeneous) หากแต่มีความแตกต่างกันทั้งในระดับปัจเจกและระดับกลุ่ม มากกว่านั้น ผู้รับสารยังมีลักษณะ “active” ในการรับสารทุกขั้นตอน ตั้งแต่ขั้นตอนการเลือกที่จะเปิดรับหรือไม่ ขั้นตอนการเลือกจดจำ เลือกเชื่อถือ เลือกปฏิบัติตาม หรือเลือกวิพากษ์วิจารณ์เนื้อหาที่สื่อนำเสนอ (กาญจนา แก้วเทพ, 2556: 280)

พรทิพย์ วรภิจโกคาทร (2532: 295-302) ระบุว่าผู้รับสารในการสื่อสารมวลชนมีลักษณะเด่น 3 ประการดังต่อไปนี้

1. มีความแตกต่างกัน เนื่องจากสื่อมวลชนครอบคลุมผู้รับสารได้กว้างไกล และไม่สามารถจะสร้างขอบเขตจำกัดการสื่อสารเพื่อผู้รับสารกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะได้ จึงทำให้มีผู้รับสารจำนวนมาก และแน่นอนว่าจะต้องส่งผลไปยังผู้รับสารที่มีความแตกต่างกันทั้งเพศ อาชีพ อายุ สถานที่ สถานะทางสังคม เศรษฐกิจ ฯลฯ

2. ไม่รู้จักกัน สื่อสารมวลชนอาศัยสื่อมวลชน (mass media) เป็นสื่อกลางในการสื่อสารทำให้ผู้รับสารและผู้ส่งสารไม่พบหน้ากัน โอกาสที่จะท าคความรู้จักกันจึงมีน้อย

3. มีข้อจำกัดในการแสดงออก จากการที่ผู้รับสารในการสื่อสารประเภทนี้มีจำนวนมาก และมีความหลากหลายแตกต่างกัน ดังนั้นโอกาสในการแสดงความคิดเห็นหรือมีปฏิกิริยาโต้กลับ (feedback) ต่อการสื่อสารจึงมีน้อยมาก

เกณฑ์และแนวทางการศึกษาผู้รับสาร

นักวิจัยด้านการสื่อสารอธิบายว่าพฤติกรรมของผู้ชมที่แตกต่างกันทั้งในระดับปัจเจกและระดับกลุ่มนั้นเกิดจากการผลักดันหลายด้าน เช่น จากปัจจัยภายใน (Endogenous factor) ซึ่งเป็นคำอธิบายจากสายจิตวิทยา (เช่น ความต้องการ แรงจูงใจ ความคาดหวัง ทักษะคติ ความสนใจ ฯลฯ) หรือมาจากปัจจัยภายนอก (Exogenous factor) อันเป็นคำอธิบายจากวิชาสังคมวิทยา (เช่น เพศ อายุ รายได้ อาชีพ ฯลฯ) ว่าตัวแปรเหล่านี้กำหนดการเข้าถึงและใช้สื่อ (กาญจนา แก้วเทพ, 2556: 281)

แนวคิดเบื้องหลังนี้ทำให้เกิดความสนใจในการวิเคราะห์ผู้รับสารด้วยเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1. การใช้ปัจจัยด้านประชากรเป็นตัวแปร (Demographic Approach)

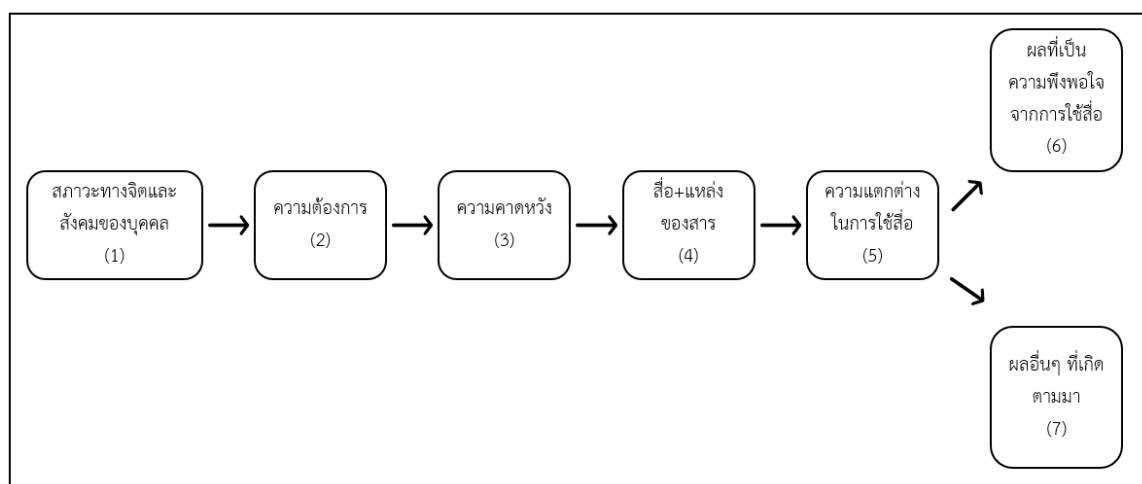
วิธีการวิเคราะห์ผู้รับสารเช่นนี้ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย วิธีนี้จะใช้ตัวแปรที่เป็นคุณสมบัติของประชาชน คือ เพศ อายุ รายได้ การศึกษา ฯลฯ มาเป็นตัวแปรเพื่อวิเคราะห์ว่าการเปิดรับและใช้สื่อของกลุ่มคนที่มีคุณสมบัติทางประชากรแตกต่างกัน จะมีลักษณะอย่างไร

2. การใช้และความพึงพอใจของผู้รับสาร (Users & Gratifications Approach)

แนวคิดหลักของการวิเคราะห์มีข้อสันนิษฐานว่าผู้รับสารนั้นมีความตั้งใจที่จะแสวงหาข่าวสารเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ เช่น เพื่ออาชีพ เพื่อควบคุมสถานการณ์ ฯลฯ จากความต้องการของบุคคลนั้นจะถูกแปรเป็นแรงจูงใจ (Motivation)

เมื่อมีความตั้งใจแน่วแน่แล้วจึงทำกิจกรรมที่มีเป้าหมายประสงค์แน่นอน (Goal-oriented activity) เพื่อให้บรรลุความต้องการ อย่างไรก็ตาม สื่อมวลชนมิใช่ทางเลือกเดียวในการรับรู้ข่าวสารแต่เป็นเพียงตัวเลือกหนึ่งท่ามกลางตัวเลือกอื่นๆ มากมาย และสื่ออื่นๆ (เช่น สื่อออนไลน์ สื่อโซเชียลมีเดีย ฯลฯ) ก็มีสถานะเป็นคู่แข่งของสื่อมวลชน

จากหลักการดังกล่าวสามารถเขียนกรอบกระบวนการวิเคราะห์ผู้รับสารในทางการใช้และความพึงพอใจแต่ละขั้นตอนอย่างละเอียดดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 3 กรอบกระบวนการศึกษาผู้รับสารตามแนวทางการวิเคราะห์การใช้และความพึงพอใจ

(กาญจนา แก้วเทพ, 2556: 282)

แนวคิดสภาวะล้ำจริง (hyper-reality)

แนวคิดสภาวะล้ำจริงหรือความล้ำจริง (hyper-reality) มีจุดกำเนิดมาจากนักคิดชาวฝรั่งเศส Jean Baudrillard ที่กล่าวถึงในหนังสือของเขาที่ชื่อว่า Simulacra and Simulation (The Body, In Theory: Histories of Cultural Materialism) ที่พิมพ์ออกมาครั้งแรกในปี ค.ศ. 1981 ซึ่งกล่าวโดยสรุปคือ “มนุษย์สมัยใหม่ไม่สามารถบอกได้ว่าความจริงคืออะไร เพราะเขาได้หลงเข้าไปในโลกแห่ง "simulacra" นั่นคือภาพและสัญลักษณ์ได้สร้างและนำเสนอว่าเป็น "ความจริง" แทนความจริง โดยสื่อมวลชน” (อรรถสิทธิ์ เมืองอินทร์. ออนไลน์ : 2558)

สำหรับโบดริยาร์ดแล้วกระบวนการครอบงำของสัญญาณในสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ กระทำผ่านสื่อเนื่องจากในสังคมยุคหลังสมัยใหม่นั้น โบดริยาร์ดมองว่าเป็นสังคมแห่งการบริโภคสื่อ เป็นยุคของเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มีการเกิดขึ้นของ กระบวนการสื่อสารและการขึ้นนำของการสื่อสาร ยุคของคอมพิวเตอร์ กระบวนการสารสนเทศ ยุคของการผลิตอุตสาหกรรมความรู้ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่เข้ามาแทนที่การผลิตแบบอุตสาหกรรมเบื้องต้นในอดีตที่แรงงานจะถูกบังคับจากพลังผลิตนั้นไม่มีอีกต่อไป แรงงานในยุคหลังสมัยใหม่ไม่ได้ถูกบังคับจากพลังการผลิต แต่เป็นตัวสัญญาณที่กำหนดตัวเองท่ามกลางสัญญาณด้วยกัน (Kellner, 1989 อ้างใน สิตางค์ เจริญวงศ์, 2559)

กฎของสื่อเป็นส่วนประกอบหนึ่งของโลกหลังสมัยใหม่ ซึ่งมีอำนาจอย่างเต็มที่และเป็นอิสระในการผลิตสัญญาณต่าง ๆ ขึ้นมา ในโลกหลังสมัยใหม่นี้ผลกระทบที่ได้จากสื่อที่แพร่กระจายเป็นวงกว้าง เป็นตัวแปรสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน โดย โบดริยาร์ด มีทัศนะว่าตัวแทนของสื่อที่

สำคัญคือโทรทัศน์ที่เป็นสิ่งที่ทำให้เจ้าของตกเป็นกลุ่มคนที่อยู่ในสังคมบริโภคอย่างแท้จริง สื่อเป็นกลไกสำคัญในการผลิตซ้ำ ภาพสะท้อนของสัญญาณ และรหัสที่กลายมาเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของสภาวะล้ำจริง (Hyper-reality) ที่อยู่ในชีวิตประจำวันของพวกเรา ซึ่งความจริงต่าง ๆ ได้ถูกลบเลือนจนไม่เหลือร่องรอย กลายเป็นสภาวะที่จริงยิ่งกว่าจริง สภาวะที่ความจริงตกอยู่ภายใต้ภาวะบงการของภาพตัวแทน จนกระทั่งหลอมละลายกลายเป็นเนื้อเดียวกัน ซึ่งเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วของสัญญาณและตัวสารสนเทศที่อยู่ในสื่อ ที่ทำหน้าที่ลบล้างและบิดเบือนความหมาย รวมถึงการที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ระหว่างสื่อและความจริงนอกจากนี้สื่อยังทำหน้าที่ผลิตคนดูขนาดใหญ่ ที่มีความคิดและประสบการณ์ที่ได้รับเหมือนกัน (อ้างแล้ว)

ในปัจจุบันภาพเสมือนจริงไม่ได้เกิดจากการปลอมแปลงหรือทำซ้ำจากต้นฉบับอีกต่อไป ในยุคนี้เป็นยุคที่สิ้นสุดของการเกิดขึ้นของรูปจำลอง แต่เป็นสภาวะที่ภาพจำลองกลายเป็นส่วนประกอบสร้างของโลกที่มีอยู่ทั่วไป ดังนั้นภาพเสมือนจริง จึงเป็นสิ่งที่สามารถเกิดขึ้นได้ในยุคของ Cybernetic และทุนนิยมสมัยใหม่ที่ทุกพื้นที่ถูกสร้างและควบคุมด้วยสื่อ ที่สังคมของภาพเสมือนจริงทำการควบคุมมนุษย์ทั้งในเรื่องของความรับผิดชอบการเลือกและพฤติกรรม (Baudrillard, 1981 อ้างใน สิตางค์ เจริญวงศ์, 2559)

“ในโลกของเราไม่มีสิ่งที่เรียกว่าจริงที่เรียกว่าจริงอีกต่อไป มันแทนที่ด้วยสภาวะล้ำจริงที่ภาพจำลองของความจริงไม่เชื่อมต่อกับความจริงก่อนหน้านี้” (Jean Baudrillard in A.Robinson, 2012 อ้างใน สิตางค์ เจริญวงศ์, 2559)

ตามทัศนะของ โบตริยาร์ด มองว่าในยุคที่สามนี้เป็นยุคที่สามนี้ภาพเสมือนจริง (Simulacra) ได้กลายมาเป็นสภาวะล้ำจริง โดยมีเพียงเศษเสี้ยวของความจริงประกอบอยู่เท่านั้น ในยุคนี้ ภาพจินตนาการของความจริง สร้างขึ้นมาโดยภาษาหรือรหัสทางคอมพิวเตอร์ จึงกลายมาเป็นยุคที่ตัวแบบแบบนั้นมาก่อนการสร้างบนโลกแห่งความจริง กลายมาเป็นสังคมที่ภาพจำลองกลายมาเป็นสภาวะความจริง (Lane, 2009 อ้างใน สิตางค์ เจริญวงศ์, 2559)

ไฮเปอร์เรียลลูนียามว่าเป็นสถานที่จริงและจำลองที่ผสมกันจนมองหาความแตกต่างไม่ได้ โบตริยาร์ด กล่าวว่า มนุษย์จะเริ่มยอมรับการจำลองความจริงอย่างไร จากการที่เส้นแบ่งระหว่างความจริงกับเสมือนได้จางลง เกิดคำถามว่า อะไรที่เป็นเรื่องจริงกันแน่ ในยุคนี้ ตัวอย่างความเข้าใจเรื่องจริงที่ถูกผสมเข้ากับสิ่งที่จินตนาการ (Jean Baudrillard, 1988 อ้างใน ศิวรักษ์ ศิวารมย์, อัคริมา นันทนาสิทธิ, 2557)

นอกจากนี้สำหรับโบตริยาร์ดแล้ว ความเสมือนจริงไม่ได้เกิดขึ้นมาเพื่อทดแทนความจริง ปกปิดความจริง หรือแม้กระทั่งกลายเป็นความจริงแทน แต่ความเสมือนจริงคือสิ่งที่เป็จริงอย่างที่มีนเป็น เช่นนั้นจริง ๆ ดังเช่นที่โบตริยาร์ด ยกตัวอย่างว่า ความสำเร็จของดิสเนย์แลนด์ ขึ้นอยู่กับความสามารถในการสร้าง

จินตนาการและความคิดฝันในโลกแบบเด็ก ๆ ให้กับผู้เข้าเที่ยวชม โดยการปกปิดหรือหลีกเลี่ยงที่จะนำเสนอความจริงที่ว่า โลกของผู้ใหญ่และชีวิตจริงนั้นอยู่แยกต่างหากออกไปในห้วงเวลานี้ ผู้ที่เข้าเที่ยวชมสวนสนุกกำลังอยู่ในดินแดนนิรมิต ดินแดนในนิทานหรือจินตนาการเท่านั้น จงทำตัวให้สนุกสนานแบบเด็ก ๆ ให้ถึงที่สุด (เกษม เพ็ญพิณนธ์, 2550 อ้างใน ศิริเพ็ญ ชัยสนธิ, 2561)

กฤติกร วงศ์สว่างพานิช (ออนไลน์, 2560) เห็นว่าสำหรับโบรดิยาร์ดแล้ว Simulacra ไม่ใช่ 'ภาพลวงตาของความจริง' ซึ่งในทางหนึ่งการเป็นภาพลวงตาของความจริงนั้น มันจะอ้างอิงตัวเองอยู่กับความเป็นจริงบางอย่างอยู่หรือไม่ก็กำลังปิดบังความจริงอะไรบางประการไว้อยู่ แต่ Simulacra หรือโลกจริงจำลองนั้น 'ไม่ได้อิงอยู่กับความเป็นจริงหรือพยายามจะซ่อนความจริงใดๆ ไว้' หากแต่ตัว Simulacra เองนั้น มันถูกรับรู้ในฐานะ 'ความจริง' โดยตัวมันเองเลย Simulacra ไม่ได้มีเพื่อ 'แทน' หรือ 'ซ่อน' ความจริง แต่ตัวมันเอง 'กลายเป็นความจริง' โดยไม่สนใจ ไม่อ้างอิงอยู่กับ 'ความเป็นจริงแท้จริงที่เกิดขึ้นเลย' เหมือนกับแผนที่ที่กลายเป็นความจริงในการรับรู้ โดยไม่สนใจความเป็นจริงว่าแผ่นดินหรือดินแดนนั้นหายไปหมดสิ้นแล้ว

พัทธ์พสุตม์ สาธุณวัฒน์ (2562) เห็นว่า ความล้ำจริง (Hyper-reality) เป็นมากกว่าความจริงเพราะ "ดูดีกว่าของจริง" "ล้ำกว่าของจริง" ประสบการณ์จริงที่คนเรามีอยู่ในโลกความจริงเริ่มปะปนกับโลกเสมือนความจริงในทุกวันนี้ และถ้าคนเรามีจุดมุ่งหมายคือตัวบุคคลที่เราชื่นชมก็จะเป็นเส้นทางที่เราจะบริโภคในวิถีแบบนี้ได้ง่ายขึ้นแล้วน้อยคนนักที่จะค้นพบความจริง เบื้องหลังของ Hyper-reality คนเราเริ่มตกอยู่ในสภาพโลกเสมือน โลกแห่งการลวง อย่างสุภาষิตที่ว่า "ใส่สีตีไข่" สะท้อนสังคมมนุษย์ว่าการใช้ภาพมันมีความหมาย มีสัญญาณ (sign) ในโลกแห่งความจริงคนเราถูกกำหนดด้วยศูนย์กลางของโลกแต่ในโลกดิจิทัลนั้นสามารถเปลี่ยนคน สังคม และหน่วยงาน ให้มีอัตลักษณ์ตามที่ตนเองต้องการให้เป็น

ธีระ นุชเปี่ยม (2564) กระแสความคิดของ Baudrillard ทำลายความแตกต่างทางสถานะของสรรพสิ่งโดยสิ้นเชิง "ความเป็นจริง" เป็นเพียงสิ่งที่เรากำหนดเอาเองตามรูปแบบหลากหลายแห่งสถานะ "hyper-reality" นี้เป็นสถานะร่วมสมัยของเรา สถานะที่ไม่มีความแตกต่างระหว่างภาพลักษณะและภาพลวง จึงคงไม่ต้องกล่าวถึงความแตกต่างระหว่าง ความจริง/ความเท็จ ความก้าวหน้า/ปฏิกิริยา ความรู้/อุดมการณ์ ... สิ่งที่พอใช้วัดค่าแห่งความเป็นจริงได้ก็คือความสามารถที่จะทำให้เกิดความคิด ความเข้าใจของเรา แพรวหลายได้รับการยอมรับได้กว้างขวางที่สุด ยุคสมัยของเราจึงเป็นเรื่องของการใช้สื่อ โดยเฉพาะสื่อมวลชนในเรื่องของการใช้สื่อ โดยเฉพาะสื่อมวลชนในรูปแบบต่าง ๆ ที่จะสร้าง "new reality" หรือ "hyper-reality" ขึ้นมา

ทั้งนี้เมื่อนำมาเชื่อมโยงกับการนำเสนอรายการที่มีเนื้อหาทางไสยศาสตร์ในปัจจุบัน เทคโนโลยีดิจิทัลที่สามารถสร้างภาพเสมือนจริง เช่น การสร้างภาพจำลองสามมิติ จึงถือว่าเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสถานะล้ำจริงขึ้นมารองรับจินตนาการของผู้ชมให้เกิดเป็นพื้นที่ที่ความล้ำจริงเหล่านี้สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตัวเอง ไม่จำเป็นต้องถูกพิสูจน์ด้วยทางวิทยาศาสตร์หรือหลักวิชาการอื่น ๆ อีกต่อไป ทั้งนี้ เมื่อความเชื่อ

ทางไสยศาสตร์เหล่านี้ได้กลายเป็นพื้นที่แบบสภาวะล้าจริงไปแล้วย่อมมีอิทธิพลและมีผลต่อการดำรงชีวิตของกลุ่มผู้ชมอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงและที่อันตรายกว่านั้นคือสภาวะดังกล่าวไม่จำเป็นต้องยึดโยงกับความจริงซึ่งต้องได้รับการพิสูจน์ยืนยันด้วยหลักเหตุผลอีกต่อไป.

ทฤษฎีการวางกรอบ (Framing Theory/ News Frame)

แม้ปัจจุบันพุทธศาสนิกชนใช้สื่อมวลชนเพื่อหาข้อมูลตอกย้ำค่านิยมที่ตนเชื่อได้เพียงปลายนิ้วสัมผัส แต่ทว่าการนำเสนอข่าวสารผ่านสื่อมวลชนยังทรงอิทธิพลในบริบทความเชื่อสังคมไทยแบบ Three in one กลมกล่อมไปด้วยความเชื่อเรื่องผี พราหมณ์ พุทธ คละเคล้ากันไป ซึ่งทุกเส้นทางประวัติศาสตร์ยังคงทิ้งร่องรอยของศาสนาพราหมณ์ปะปนอยู่ ตอกย้ำว่าศาสนายังคงเป็นฐานยึดเหนี่ยวทางใจเพียงแต่เชื่อมร้อยความเชื่อ พิธีกรรมผ่านการขอได้ไหวรับ

โดยแนวคิดการกำหนดกรอบในการรับรู้ข่าวสาร (Framing) นี้ Erving Goffman (1974) เป็นผู้นำเสนอทฤษฎี ซึ่งได้สะท้อนปรากฏการณ์ทางสังคม เป็นกระบวนทัศน์หลัก (Dominant Paradigm) อันมีรากฐานยาวนาน ที่มองผู้รับสารในฐานะผู้ถูกกระทำ (Passive) โดยพื้นฐานนักวิชาการส่วนใหญ่จัดกลุ่มแนวคิดทฤษฎีนี้ว่า เชื้อในพลังของสื่อที่สามารถสร้างผลกระทบต่อผู้รับสารได้ อันหนึ่งการกำหนดกรอบในการรับรู้ข่าวสาร (Framing) มีจุดร่วมกับทฤษฎีการกำหนดวาระของสื่อ (Agenda setting) (Erving Goffman, 1974) ที่กล่าวถึงสื่อมวลชนในฐานะผู้ส่งสาร เลื่อนเน้นประเด็นสำคัญกำหนดเป็นวาระข่าวสารต่อสังคม ภายใต้บริบทวัฒนธรรม ณ ห้วงเวลานั้น โดยนำเสนอให้ผู้รับสารตระหนักถึงสาระสำคัญของประเด็นนั้นๆ ว่าเป็นอย่างไร แต่ทว่าแนวคิดการกำหนดกรอบในการรับรู้ข่าวสาร (Framing) เป็นทฤษฎีที่เกิดขึ้นภายหลัง เชื่อว่า สื่อมวลชนสามารถกำหนดเนื้อหาและวิธีการนำเสนอได้ว่า จะเบนความสนใจสาธารณชนไปสู่หัวข้ออะไร และในหัวข้อ นั้นจะให้สนใจประเด็นไหน อย่างไร และรู้สึกอย่างไร นอกจากนี้ผลจากการศึกษาทฤษฎีทำให้รู้ว่า ผลกระทบจากสื่อไม่ได้เกิดขึ้นเพราะเนื้อหาของสื่อ แต่เกิดขึ้นเพราะกระบวนการสร้างกรอบ (Framing) และการกำหนดวาระ รวมถึงความสำคัญของข่าว (Agenda Setting) (Erving Goffman, 1974)

ทฤษฎีการวางกรอบ (Framing theory) มีการให้ความหมายของการกำหนดกรอบ (Framing) ว่าเป็นการเลือกบางแง่มุมของสื่อมวลชน หรือบางมุมมองของความเป็นจริงส่งมอบให้ผู้รับสาร ในขณะที่เดียวกันกลับละเลยบางเรื่อง โดยมีพื้นฐานมาจากศาสตร์ทางสังคมวิทยา (Sociology) เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างการรับรู้ที่ส่งผลต่อการตีความและการตอบสนองต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ซับซ้อน ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ ทฤษฎีนี้เชื่อว่ามนุษย์สร้างชุดตัวกรองที่เรียกว่า “กรอบ (Frame)” ขึ้นมา เพื่อทำความเข้าใจหรือตีความเหตุการณ์หรือข้อมูลที่ซับซ้อน โดยกรอบนั้นได้รับอิทธิพลมาจากปัจจัยส่วนบุคคล วัฒนธรรม สังคม และการสื่อสาร เป็นการมองในระดับมหภาค (Macro level) ส่วนมุมมองด้านจิตวิทยาให้

ความสนใจทฤษฎีนี้ ในระดับจุลภาค (Micro level) ว่าปัจเจกบุคคลนั้นวางกรอบของปัญหาต่าง ๆ ที่ตนเองเผชิญอยู่อย่างไร แม้จะเผชิญกับปัญหาเดียวกัน แต่ถ้าวางกรอบแตกต่างกัน ปัจเจกบุคคลก็就会有การตีความปัญหาดังกล่าวแตกต่างกัน

การกำหนดกรอบจึงสามารถจะอธิบายได้ในแง่ของหลักการทั่วไปที่ซึ่งข้อมูลข่าวสารถูกสร้าง (In-Structured) ให้ความหมาย (Defined) ตราประทับ (Labeled) หรือถูกจัดหมวดหมู่ (Categorized) สอดคล้องกับที่ Robert Entman (1993) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของกรอบ ได้แก่ “การเลือก (Selection) และการทำให้โดดเด่น (Salience) การวางกรอบ คือ การเลือกบางแง่มุม หรือบางมุมมองของความเป็นจริง และทำให้มันโดดเด่น โดยอาศัยบริบท ของการสื่อสารต่างๆ ในอันที่จะเสนอปัญหา ตีความสาเหตุ ประเมินค่าทางศีลธรรม และ/หรือแนะแนวทางแก้ไขต่อประเด็นนั้นๆ” และ Entman ย้ำว่า แม้เนื้อหาบางส่วนที่น่าเสนอไปจะไม่ได้เป็นส่วนที่ทำให้โดดเด่น แต่อาจโดดเด่นขึ้นมาได้ในตัวของมันเอง หากสามารถเข้ากับระบบความเชื่อของผู้รับสารได้ดี ในขณะเดียวกันความคิดที่ถูกเน้นนั้นอาจจะยากที่ผู้รับสารจะรับรู้ ตีความ และ จดจำได้เช่นกัน ถ้าไปหักล้างความเชื่อที่ผู้รับสารมีอยู่ สรุปก็คือขึ้นอยู่กับพื้นฐานความคิดของผู้รับสารด้วย

การศึกษาเกี่ยวกับกรอบทางด้านสื่อสารมวลชน จะถูกมองใน 2 ลักษณะ คือ กรอบของสื่อ หรือ กรอบของข่าว (Media or News Frames) และกรอบของผู้รับสารหรือกรอบของปัจเจกบุคคล (Audience or Individual Frame)

กรอบของสื่อ หรือกรอบของข่าว

กรอบของข่าวคือโครงสร้างข่าวที่ได้รับการจัดระเบียบด้วยวิธีต่างๆ โดยสื่อ ทั้งนี้เพื่อใช้ในการนำเสนอมุมมอง หรือทัศนคติที่มีต่อข่าวอาจเป็นแก่นเรื่อง (Theme) หรือรูปแบบ (Style) ที่ นำมาใช้เพื่อดึงดูดใจผู้อ่าน และอาจส่งผลกระทบต่อความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ ของผู้อ่านทั้ง ทางตรงหรือทางอ้อมได้ การกำหนดกรอบขององค์กรข่าวก็คือ การจัดระเบียบความคิดสำคัญ เกี่ยวกับเนื้อหาข่าวที่น่าเสนอเสียใหม่ให้สอดคล้องกับบริบทและชี้ให้เห็นว่าประเด็นข่าวคืออะไร โดยใช้วิธีการเลือกสรร (selective) การเน้นย้ำ (emphasis) การตัดออก (exclusion) การชี้แจง รายละเอียด (elaboration) ซึ่งในบางครั้งสะท้อนออกมาผ่านกลไกต่างๆ ของการเขียน เช่น พาด หัวข่าว (headlines) ความนำ (Lead) การยกบางคำพูดมาเน้น (pull quotes) หรือการใช้ย่อหน้า Binney (nut graphs) (Tankard et al, 1991:278)

กรอบของผู้รับสารหรือกรอบของปัจเจกบุคคล

แนวคิดเรื่องกรอบในการตีความนั้นพบครั้งแรกในงานวิจัยของ Goffman. E (1974) นักสังคมวิทยา ซึ่งได้นำเสนอแนวคิดการวิเคราะห์กรอบมาอธิบายชุดของความคาดหวังที่ คนเราใช้ในการทำความเข้าใจกับสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน และบุคคลที่อยู่หรือเกี่ยวข้องกับ สถานการณ์นั้น Goffman

กล่าวว่า เมื่อประชาชนจะทำการตีความสิ่งที่เกิดขึ้นรอบโลก พวกเขาจะ ทำผ่านกรอบ หรือแบบแผนตีความ (schemata of interpretation) ของแต่ละคน เพราะกรอบคือ “การจัดการกับประสบการณ์” หรือเรื่องราวต่างๆ ที่เราพบเจออยู่ตลอดเวลาในชีวิตประจำวัน เป็น กระบวนการสำรวจและทำความเข้าใจกับเหตุการณ์ กรอบจะช่วยให้บุคคลสามารถวางตำแหน่ง (locate) รับรู้ (perceive) แยกแยะ (identify) หรือให้ชื่อ (label) กับเหตุการณ์นั้นได้ ทั้งนี้คนเราทุกคนจะประเมินคุณค่า (values) และสร้างแง่มุมที่ใช้ในการมองโลกใบนี้ ซึ่งแน่นอนว่าแต่ละคนจะมี การมองที่แตกต่างกันออกไป เพราะเรามี “กรอบอ้างอิง” (frame of reference) ที่แตกต่างกัน ดังนั้นผู้สื่อข่าวในฐานะที่เป็นบุคคลหนึ่ง จึงย่อมจะมีกรอบของปัจเจกบุคคลอยู่ด้วยเช่นกัน และ กรอบของบุคคลที่มีสถานภาพเป็นผู้สื่อข่าวในสังคมที่ใช้ในการสร้าง “กรอบของสื่อ” ให้แก่สังคม นั้นๆ ต่อไป

งานวิจัยที่ทำการศึกษาอิทธิพลของการกำหนดกรอบของสื่อมวลชนหลายเรื่อง เช่น Shah and Domke (1995) กำหนดให้คนกลุ่มหนึ่งได้รับข่าวสารเกี่ยวกับสาธารณสุข โดยผ่านกรอบทางจริยธรรม (ethical frame) และอีกกลุ่มหนึ่งได้รับข่าวสารเดียวกัน แต่นำเสนอผ่านกรอบทางสังคม (Societal frame) โดยที่กรอบทางจริยธรรมจะเน้นไปในเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐาน และศีลธรรม ในขณะที่กรอบสังคมจะเน้นไปที่ ค่าใช้จ่ายและผลตอบแทนต่อสังคม พบว่าคนที่ได้รับข่าวสารผ่านกรอบ จริยธรรม จะตีความการสาธารณสุขว่าเป็นประเด็นทางจริยธรรม มากกว่าคนที่ได้รับผ่านกรอบ สังคม นอกเหนือจากนั้น กลุ่มคนดังกล่าวก็มีแนวโน้มที่จะตีความประเด็นอื่นๆ ไปในทางจริยธรรม สูงขึ้นด้วย

Maher (1995) ได้ศึกษาผลกระทบของการวางกรอบของหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับข่าวปัญหาสิ่งแวดล้อม ที่เมืองออสติน รัฐเท็กซัส Maher โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาจากหนังสือพิมพ์รายวัน ท้องถิ่น และสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในการรับรู้ถึงสาเหตุของปัญหามาเปรียบเทียบ พบว่า กรอบของสื่อละเว้นการเชื่อมโยงระหว่างการพัฒนาขึ้นของประชากรกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ประชาชนในท้องถื่นนั้นก็ขาดการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ดังกล่าวด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ การกำหนดกรอบในการรับรู้ข่าวสาร (Framing) ได้ถูกนำไปเกี่ยวข้องอย่าง มากในการศึกษาเกี่ยวกับการจัดวาระของข่าวสาร (Agenda Setting) โดยมีการระบุว่า การวางกรอบถือเป็น การจัดวาระลำดับที่สอง (second - level agenda setting) บทบาทในการจัดวาระของข่าวสารไม่ได้บอกเราว่าให้คิดอะไร (what to think) แต่ประสบความสำเร็จในการบอกเราให้คิดเรื่องอะไร (what to think about) การจัดวาระลำดับที่สองก็คือ การมาบอกว่า เราควรจะต้องคิดกับเรื่อง (บางอย่าง) นั้นอย่างไร (how to think about some object) ในการตอกย้ำ ผลิตซ้ำความเชื่อทางไสยศาสตร์ซึ่งกระทำผ่านบทบาทและหน้าที่ด้านต่างๆ ของสื่อมวลชน ในส่วนข้อดีของการวางกรอบ คือ ช่วยให้สามารถสื่อสารได้ตรงประเด็นเฉพาะจุด แต่ทว่าข้อเสีย ก็คือ ข้อมูลที่ถูกนำเสนออาจไม่ครบถ้วน และนำไปสู่ความคิดความเชื่อที่เอนเอียงของผู้รับสาร

ดังนั้นการตัดสินใจวางขอบเขต เนื้อหาในการนำเสนอของผู้ส่งสาร รวมถึงวิจารณ์ญาณของทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารจึงเป็นสิ่งสำคัญ

แท้จริงแล้วข่าวสารเป็นสิ่งที่มีความหมายอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นในสังคมล้วนส่งผลต่อความเป็นไปของผู้คนในสังคมไม่มากนักน้อย ผู้บริโภคจึงมีการเสพข่าวสารอยู่เป็นนิตย เพื่อนำมาใช้ในการประกอบความคิด และการตัดสินใจต่างๆ ในชีวิตประจำวัน จะเห็นได้ว่า ในการนำเสนอข่าวแทบทุกข่าวในสื่อแต่ละประเภท ล้วนมีการวางกรอบข่าวไว้ทั้งสิ้น โดยเฉพาะการนำเสนอเรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ผ่านทางทีวีดิจิทัล อันขึ้นอยู่กับการ กรอบข่าวดังกล่าวถูกนำเสนอออกมาชัดเจนมากน้อยเพียงใด ซึ่งเหตุการณ์ ปรากฏการณ์ต่างๆ ในสังคม หรือข่าวที่สามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีนี้ เพื่อให้เห็นภาพชัดเจนขึ้นผ่านตัวอย่าง ดังนี้

เริ่มต้นจากกรอบความคิด ลัทธิคลังไคล้บูชาสินค้า “วัตถุมงคล” แม้ว่าโลกที่สื่อสร้างขึ้น “โลกียะ” (Secular) เดินคู่ขนานไปกับโลกแห่งความเป็นจริง “โลกุตระ” (Sacred) ให้ผ้านเป็นความเป็นจริงของพุทธศาสนิกชน เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น ผู้ศึกษานำตัวอย่างของสื่อมวลชน อภิปราย เพื่อฉายภาพให้เข้าใจถึงกรอบความคิด ลัทธิคลังไคล้บูชาสินค้า (Commodity Fetishism) โดยรายการช่องสองผี เป็นรายการความเชื่อ ลึกลับ ไสยศาสตร์ที่กำลังเป็นประเด็นร้อนแรง จากการเปิดประเด็นโดย เพจ “หม่อมโพธิ์ดำ” การขายของขลังที่คาดว่าจะมีมูลค่ามากกว่าร้อยล้านบาท ผู้ศึกษาเห็นว่า รายการนี้เป็นศูนย์รวมปรากฏการณ์ที่สะท้อนให้เห็นภาพความคลังไคล้บูชาจนกลายเป็นมูลค่าใหม่ : มูลค่าสัญลักษณ์เชิงเศรษฐกิจได้อย่างชัดเจน อย่างใน EP.79 เรื่อง เงือกสยองคลองบางกอกน้อย EP.88 เรื่อง อิทธิฤทธิ์ทำเวสสุวรรณ และ EP.89 เรื่อง พระอินทร์ ราชผู้ครองสวรรค์ โดยใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ CameraDepth ของ Kinect มาพิสูจน์สิ่งที่มองไม่เห็น (โลกวิญญาน) ว่า สิ่งนั้นมีอยู่จริงด้วยการใช้กล้องสแกนไปยังพระพุทธรูป เทวรูป หรือวัตถุต่างๆ เพื่อวัดคลื่นพลังงานที่มองไม่เห็น ตอกย้ำให้ผู้บริโภคเห็นประจักษ์ด้วยสายตาตนเองผ่านการนำเสนอเรื่องราวของสื่อมวลชน ผสมผสานกับการยืนยันจากคำพูดของผู้มีพลังสัมผัสพิเศษ โฉมหน้าให้ผู้บริโภคกลุ่มดังกล่าวนั้นหลงเชื่อได้ง่ายขึ้น แต่ก็ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่า โลกแห่งวิญญานถูกทำลายพิสูจน์ได้ด้วยโลกวิทยาศาสตร์ นั่นอาจเป็นเพราะความเชื่อเรื่องโลกวิญญานไม่สามารถเห็นได้ แต่รายการนี้นำเครื่องมือวิทยาศาสตร์มาร่วมด้วย จึงเพิ่มความมั่นใจของการมีอยู่จริงโลกวิญญาน ประกอบกับมิติทางศาสนาที่เป็นนามธรรมจับต้องไม่ได้ เมื่อผู้บริโภคได้รับชมรายการที่นำเสนอภาพเนื้อหาอย่างเป็นรูปธรรม เมื่อสิ่งที่เห็นตรงกับประสบการณ์ตนจึงหลงเชื่อได้ง่ายขึ้น ทั้งนี้กลุ่มผู้บริโภคที่มีความเชื่อเดิมอยู่แล้วก็จะรับชมรายการจนถึงขั้นเป็นแฟนพันธุ์แท้ของรายการ ไม่ว่าทางรายการจัดกิจกรรมทางศาสนา เช่น กิจกรรมทอดกฐิน พิธีบวงสรวง หรือกิจกรรมอื่นๆ ก็มักจะเข้าร่วมด้วย (ช่องสองผี Fanpage , 2564)

สอดคล้องกับงานศึกษาของ ธนภัทร เต็มรัตนกุล (2563) ที่นำพิธีกรรม วัตถุมงคลตามบริบท ตามความเชื่อท้องถิ่นเดิมเกี่ยวกับเกษตรกรรม และด้านความปลอดภัยในชีวิต เพื่อตอบสนองความต้องการตน

เช่น ความอุดมสมบูรณ์ เพื่อตอบสนองวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรม และด้านแคล้วคลาดคงกระพัน เพื่อตอบสนองต่อความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต

นอกจากนี้กับผลวิจัยเมื่อปี 2554 (สำนักข่าวอิศรา, 2555) โดยมูลนิธิสื่อมวลชนศึกษาโครงการเสริมสร้างสื่อมวลชนศึกษาเพื่อสุขภาวะ (มีเดียมอนิเตอร์) เปิดเผยผลการศึกษา "รายการไสยศาสตร์/โหราศาสตร์ในทีวีดาวเทียม" จากกลุ่มตัวอย่าง 4 สถานีที่เผยแพร่รายการประเภทดังกล่าว ได้แก่ MITI4, Miracle Channel, SMM TV และ Dara Channel ระหว่างวันที่ 7-13 ต.ค. 54 ระบุว่า ปัจจุบันสินค้าทางความเชื่อไม่ได้จำกัดเฉพาะพระเครื่อง เหรียญบูชา ผ้ายันต์ หากแต่ขยายไปสู่กลุ่มเสื้อผ้า เครื่องประดับ อุปกรณ์สื่อสาร กำลังถูกเกี้ยวโยงให้อยู่ในกลุ่มไสยศาสตร์จำพวกวัตถุมงคล เพื่อเสริมสร้างบารมี เจาะกลุ่มวัยรุ่น คนเมือง และสตรี ผ่านจุดขายผู้ดำเนินรายการที่มีชื่อเสียงอย่างอ.หนู กันภัยในช่อง Dara Channel นอกจากนี้มีการเสนอขายเสื้อแจ็คเก็ตยันต์มหาเวทย์ นาฬิกาข้อมือยันต์ 5 แฉก

ส่วนการนำเสนอที่มีการพัฒนาเป็นรูปแบบอนิเมชัน เหตุการณ์จำลอง ภาพประกอบคำบรรยาย สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง มากกว่ารูปแบบเดิมที่ปรากฏเพียงตัวหนังสือและภาพนิ่งตามหน้าหนังสือพิมพ์ จึงทำให้ขณะนี้ผู้บริโภคสื่อสามารถเลือกซื้อสินค้าผ่านโทรศัพท์ได้ง่าย สินค้าจะถูกจัดส่งทางไปรษณีย์ รวมถึงการเข้าบูชาที่ร้านสะดวกซื้อ 7-Eleven อีกทั้งพิธีสะเดาะเคราะห์ยังดำเนินการได้สะดวกผ่าน SMS ซึ่งพิมพ์แต่ชื่อ – นามสกุลเท่านั้น ผิดกับอดีตที่ต้องเดินทางไปวัดหรือแหล่งบูชา จากกระแสความนิยมดังกล่าวส่งผลให้สถานีโทรทัศน์ดาวเทียมจัดตารางการออกอากาศ 3-4 ครั้งต่อวัน และเข้าออกอากาศมากกว่า 1 ช่องสถานี อันเกิดจากปัจจัยการควบคุมทีวีดาวเทียมที่ไม่ชัดเจน รวมถึงค่าเช่าช่องสถานีและค่าออกอากาศโฆษณาที่ถูกกว่าช่องฟรีทีวี อาจทำให้ผู้บริโภคเกิดความเชื่อที่บิดเบือน จนส่งผลต่อการดำเนินชีวิต ทศนคติ โดยเฉพาะคนต่างจังหวัด

เช่นเดียวกับทฤษฎีของ Raymond Williams (1980) ที่ขยายด้วยมุมมองสื่อมวลชนว่า โฆษณาถือเป็น “มนต์วิเศษ” (magic) เพราะโฆษณามีอำนาจในการแปลงวัตถุธรรมอย่างสินค้าต่างๆ ให้กลายเป็นสัญลักษณ์ และทำให้สัญลักษณ์เหล่านั้นกลายเป็นจิตรกรรมที่ฝังตรึงในระบบวิถีคิดของผู้บริโภค เพราะฉะนั้น ทุกวันนี้ด้วยมนต์วิเศษแห่งการโฆษณา รัศมีมูลค่าใช้สอยของสินค้า (use value) มากมายจึงอาจไม่ใช่สิ่งจำเป็นเท่ากับมูลค่าเชิงสัญลักษณ์ (sign value) ที่มีพลังอันมหาศาลกระตุ้นจิตสำนึกของปัจเจกบุคคลได้ง่ายขึ้น รวมถึงมูลค่าใหม่นี้ยังมูลค่าแลกเปลี่ยนสัญลักษณ์เชิงเศรษฐกิจด้วย

อย่างไรก็ตามในมิติภาพยนตร์ก็ได้เผยถึงเบื้องลึกของความเชื่อทางไสยศาสตร์ผ่านการบูชา ผ่านงานศึกษาของ อรุพงศ์ รักษาสัตย์ เรื่อง “ความจริงแท้ ความจริงลวง และ The Kuleshov Effect ในภาพยนตร์สารคดีเรื่อง บูชา” เกิดจากความสงสัยของผู้เขียนต่อหน้าที่ของพระสงฆ์ ไม่ได้ทำหน้าที่สั่งสอนเทศนา มีเพียงการประกอบพิธีทางศาสนาในวาระโอกาสต่างๆ รวมถึงความสงสัยต่อวัดที่ไม่ได้มีความแตกต่างจากบ้านของฆราวาสเท่าไรนัก มีเครื่องอำนวยความสะดวกเหมือนกัน นำมาได้พัฒนาเนื้อหาของ

สารคดีให้กว้างขึ้นเป็นภาพรวมของสังคมไทย ผ่านการกราบไหว้บูชาสิ่งต่างๆ ไม่เพียงแค่เรื่องที่เป็นกิจกรรมของพระสงฆ์เท่านั้นโดยนำเสนอให้เห็น เพื่อก่อให้เกิดการคิดและตั้งคำถามตามหลักความเชื่อกาลามสูตรในศาสนาพุทธ ที่พระพุทธเจ้าได้กล่าวไว้แก่พุทธศาสนิกชน ไม่ให้เชื่อสิ่งใดๆ อย่างมกมาย โดยไม่ใช่ปัญญาหรือพิจารณาให้เห็นถึงคุณและโทษเสียก่อน แต่ทั้งนี้ ภาพยนตร์ได้แต่งเรื่องราวเสริมลงไป เพื่อนำเสนอความคิดเห็นส่วนตัว ผ่านมุมมองและการติดต่อที่อยู่นอกจากเหตุการณ์จริงอื่นๆ ที่ปรากฏ ด้วยเห็นว่าคุณค่าของภาพยนตร์สารคดีในฐานะที่เป็นงานศิลปะควรมีความคิดเห็นของผู้สร้างมากกว่าการบันทึกความจริง แม้บางเหตุการณ์อาจจะดูไม่เหมาะสม แต่ด้วยเจตนาที่ต้องการเปิดเผยให้เห็นความจริง น่าจะนำไปสู่การยอมรับและแก้ไขมากกว่าปล่อยให้หลายสิ่งอย่างของกิจกรรมความเชื่อถูกใช้เป็นช่องทางแสวงหาผลประโยชน์ของคนบางกลุ่ม นอกเหนือจากนี้ยังมีด้านที่สวยงามของการบูชาบางแห่งด้วยเช่นกัน แต่เป็นการมองในฐานะที่เป็นประเพณีและวัฒนธรรมที่ทำหน้าที่รวมผู้คนชุมชนเข้าไว้ด้วยกันได้อย่างดีแบบสันตทานการในชุมชน ไม่ใช่เป็นการมองในแง่ของพิธีกรรมทางศาสนาแต่เพียงอย่างเดียว แม้ว่าการจัดงานในปัจจุบันมักจะรวมทั้งสองด้านเข้าไว้ด้วยกัน จนแยกแทบไม่ออกแล้วก็ตาม

ดังนั้นการแสวงหาหรือลัทธิคลั่งไคล้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงเป็นวิธีการหนึ่งในการแข่งขันบนโลกหลังสมัย ใหม่ อาจอนุมานได้ว่า โลกเสมือนจริงที่สื่อสร้างขึ้น เกิดปะทะเดินทางคู่ขนานพร้อมกับโลกแห่งความจริง เช่นเดียวกับที่ Marshall McLuhan (1962) ได้กล่าวว่า“โลกหลังนวมัยเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคมของสื่อ เพราะเป็นโลกที่ถูกทำให้แคบลง ไม่เว้นแม้แต่มิติของภูมิศาสตร์และเวลา คนเราอยู่ในโลกแห่งความเสมือนจริง ได้พร้อมกับโลกแห่งความจริง”

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัยและการบริหารจัดการโครงการ

การศึกษาในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1.การศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research)

- 1) การทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ปัจจุบันและผลกระทบของการนำเสนอข่าวที่มีการนำเสนอเนื้อหา เกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ในสังคมไทย
- 2) การทบทวนเอกสารข้อกฎหมายรวมถึงระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศไทย ศึกษากฎหมายในประเทศไทย นโยบายและแนวทางของสภาการสื่อสารมวลชนแห่งชาติและ กสทช. รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเปรียบเทียบกับต่างประเทศเป็นกรณีศึกษา ได้แก่
 - การศึกษาระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศอินเดีย
 - การศึกษาระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศสิงคโปร์
 - การศึกษาระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศฟิลิปปินส์
 - การศึกษาระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของฮ่องกง
 - การศึกษาระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ในระดับภูมิภาคเอเชีย แปซิฟิก
 - การศึกษาระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศเคนย่า

2.การสำรวจและประเมินคุณภาพเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความ เชื่อทางไสยศาสตร์ของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล

ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหารายการและการสำรวจความคิดเห็นประชาชน ดังนี้

2.1 การวิเคราะห์เนื้อหารายการ

การคัดเลือกตัวอย่าง

2.1.1 เลือกศึกษารายการข่าวเช้าและรายการข่าวช่วงเย็น และรายการทั่วไปที่มีเนื้อหาเจาะจงด้านความเชื่อไสยศาสตร์อย่างชัดเจน ออกอากาศทางทีวีดิจิทัลที่ออกอากาศเป็นระยะเวลา 3 เดือน โดยเป็นรายการข่าวที่ได้รับความนิยม (เรตติ้ง) 5 อันดับแรก และไม่ซ้ำซ้อนกัน โดยหากมีช่องที่มีเรตติ้งอยู่ในกลุ่ม 5 อันดับแรกซ้ำกัน จะเลือกรายการที่มีเรตติ้งสูงสุด ข้อมูลเรตติ้งปัจจุบัน ณ วันที่ศึกษาคือ วันที่ 22 กรกฎาคม 2565 ได้แก่

ลำดับ	รายการข่าวเช้า	ช่อง	ความนิยม (เรตติ้ง)
1	เรื่องเล่าเช้านี้	3HD	1.08
2	สนามข่าว 7 สี	7HD	1.054
3	ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์	เวิร์คพอยท์	0.701
4	ตะลอนข่าว	ไทยรัฐทีวี	0.697
5	ข่าวอรุณอมรินทร์	อมรินทร์ทีวี	0.594
ลำดับ	รายการข่าวช่วงเย็น	ช่อง	ความนิยม (เรตติ้ง)
1	ไทยรัฐนิวสโชว์	ไทยรัฐทีวี	1.796
2	ทูปโต๊ะข่าว	อมรินทร์ทีวี	1.646
3	ข่าวเย็นประเด็นร้อน	7HD	1.304
4	เรื่องเด่นเย็นนี้	3HD	1.082
5	ข่าวเย็นช่องวัน	ONE	0.82

2.1.2 รายการทั่วไปที่มีเนื้อหาเจาะจงด้านความเชื่อไสยศาสตร์อย่างชัดเจน จำนวน 5 รายการ ศึกษาเป็นระยะเวลา 3 เดือน ดังนี้

- รายการ คชาภาพาไปมู ช่องไทยรัฐทีวี
- รายการบ้านดีมีคุ้ม ช่อง Workpoint
- รายการสารพันมุ ช่อง JKN18
- รายการ 'จิ้งจกหัก' ทางช่อง 3HD
- รายการศึกดีลีทชิงกระพัน ช่อง 9 MCOT HD

2.2 การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนทั่วประเทศ (Survey Research) โดย

ให้มี กลุ่มตัวอย่างไม่น้อยกว่า 5,000 ตัวอย่าง โดยกระจายในทุกภูมิภาคทั่วประเทศตามสัดส่วนประชากร ประกอบด้วย 1) ภาคเหนือ 2) ภาคอีสาน 3) ภาคกลาง 4) ภาคใต้ และ 5) กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล ดังนี้

- ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยในครั้งนี้ คือ ประชาชนไทยทั่วประเทศ มีจำนวน 66,171,439 คน (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2564)

- กลุ่มตัวอย่างและวิธีการสุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 5,000 คน โดยอาศัยการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน ดังนี้

- อาศัยการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified random sampling) เพื่อแบ่งประชาชนทั่วประเทศตามเกณฑ์ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ สามารถแบ่งออกเป็น 5 กลุ่มภูมิภาค ประกอบด้วย ภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง ภาคใต้ กรุงเทพมหานครและปริมณฑล
- กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างแต่ละภูมิภาคตามสัดส่วนของประชากร ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงขนาดกลุ่มตัวอย่างแต่ละภูมิภาคตามสัดส่วนของประชากร

ภูมิภาค	ประชากร(คน)	คิดเป็นร้อยละ	กลุ่มตัวอย่าง(คน)
ภาคเหนือ	12,010,024	18.15	908
ภาคอีสาน	21,826,920	32.99	1,649
ภาคกลาง	11,970,128	18.09	904

ภาคใต้	9,492,267	14.34	717
กรุงเทพมหานครและปริมณฑล	10,827,100	16.43	822
รวม	66,171,439	100.00	5,000

- อาศัยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยการจับฉลากจังหวัด เพื่อเป็นตัวแทนจากแต่ละภูมิภาค ภูมิภาคละ 2-4 จังหวัดขึ้นกับจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ได้ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงการสุ่มตัวอย่าง

ภูมิภาค	จังหวัดตัวแทน
ภาคเหนือ เชียงใหม่, เชียงราย, ลำปาง, ลำพูน, แม่ฮ่องสอน, น่าน, พะเยา, แพร่, อุตรดิตถ์, ตาก, สุโขทัย, พิษณุโลก, พิจิตร, กำแพงเพชร, เพชรบูรณ์, นครสวรรค์, อุทัยธานี	1.พิษณุโลก 2.เชียงใหม่ 3.พะเยา
ภาคอีสาน อำนาจเจริญ, บึงกาฬ, บุรีรัมย์, ชัยภูมิ, กาฬสินธุ์, ขอนแก่น, เลย, มหาสารคาม, มุกดาหาร, นครพนม, นครราชสีมา,หนองบัวลำภู, หนองคาย, ร้อยเอ็ด, สกลนคร, ศรีสะเกษ, สุรินทร์, อุบลราชธานี, อุตรธานี, ยโสธร	1.ขอนแก่น 2.อุบลราชธานี 3.สุรินทร์ 4.บุรีรัมย์ 5.มหาสารคาม
ภาคกลาง อ่างทอง, ชัยนาท, พระนครศรีอยุธยา, ลพบุรี, สมุทรสงคราม, สระบุรี, สิงห์บุรี,สุพรรณบุรี,นครนายก,ฉะเชิงเทรา, จันทบุรี, ชลบุรี, ปราจีนบุรี,ระยอง, สระแก้ว, ตราด ,กาญจนบุรี, ราชบุรี, เพชรบุรี, ประจวบคีรีขันธ์	1.ฉะเชิงเทรา 2.สุพรรณบุรี 3.ชลบุรี
ภาคใต้ ชุมพร, นครศรีธรรมราช, นราธิวาส, ปัตตานี, พัทลุง,สงขลา, กระบี่, พังงา,สุราษฎร์ธานี, ยะลา, ภูเก็ต, ระนอง, สตูล, ตรัง	1.นครศรีธรรมราช 2.ยะลา
กรุงเทพมหานครและปริมณฑล กรุงเทพมหานคร, นครปฐม, นนทบุรี, ปทุมธานี, สมุทรปราการ, สมุทรสาคร	1.นนทบุรี 2.กรุงเทพมหานคร 3.สมุทรปราการ

- เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดตัวแทนของทุกภูมิภาค โดยให้มีจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามกลุ่มอายุ 4 กลุ่ม คือ กลุ่ม Baby Boomer กลุ่ม GEN X กลุ่ม GEN Y และกลุ่ม GEN Z ใกล้เคียงกัน และให้มีจำนวนเพศชายและเพศหญิงใกล้เคียงกัน

2.3 การจัดประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) แลกเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องจำนวน 4 กลุ่ม จัดประชุมกลุ่มละ 1 ครั้ง รวมทั้งหมด 4 ครั้ง โดยใช้ กรุงเทพมหานครเป็นสถานที่จัดการประชุมทั้ง 4 ครั้งและเชื่อมต่อการประชุมออนไลน์ไปยังส่วนภูมิภาค เพื่อให้ผู้เข้าร่วมจากภูมิภาคต่างๆที่ไม่สะดวกเดินทางสามารถเข้าร่วมการประชุมได้ สถานที่จัดประชุมในกรุงเทพมหานครเป็นโรงแรม 3 ดาวขึ้นไป ระยะเวลาครึ่งวันเช้า มีอาหารกลางวัน 1 มื้อ และอาหารว่าง 1 มื้อ ซึ่งในแต่ละครั้งต้องมีผู้เข้าร่วมไม่น้อยกว่า 30 คน ประกอบด้วย

- 1) ผู้ประกอบกิจการโทรทัศนภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการธุรกิจ
- 2) ผู้ประกอบกิจการโทรทัศนภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการสาธารณะ
- 3) ผู้ได้รับผลกระทบ เช่น เครือข่ายผู้บริโภค กลุ่มเฝ้าระวังสื่อ ภาคพลเมือง
- 4) นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง

3 เครื่องมือและการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 แบบวิเคราะห์เนื้อหารายการ ประกอบด้วย แบบวิเคราะห์ปริมาณเนื้อหา ประเด็น รูปแบบการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อและไสยศาสตร์

3.2 แบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งออกเป็น ๔ ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทางประชากร ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ศาสนา อาชีพ รายได้

ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาทางโทรทัศนภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์

ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับผลกระทบจากการนำเสนอเนื้อหาทางโทรทัศนภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะต่อการนำเสนอเนื้อหาทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์

3.3 คำถามในการสนทนากลุ่ม ได้แก่

- สถานการณ์และผลกระทบของการนำเสนอเนื้อหาเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลมีอะไรบ้าง
- ประเด็นปัญหาทางจริยธรรมและกฎหมายในการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อไสยศาสตร์ของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลมีอะไรบ้าง
- ข้อเสนอเชิงนโยบาย กฎหมาย รวมถึงระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการ ที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศไทย เป็นอย่างไร

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ (SPSS) โดยอาศัย

- สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่(Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่ออธิบายข้อมูลปริมาณเนื้อหา รายการข่าวด้านความเชื่อและไสยศาสตร์ ข้อมูลทางประชากร ตลอดจนความคิดเห็นของประชาชนทั่วประเทศต่อการนำเสนอข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์
- สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ได้แก่ การทดสอบด้วยค่าที (t-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) และการทดสอบภายหลัง(Post-hoc.) เพื่อหาคู่ที่แตกต่างโดยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe's method) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างทางประชากรศาสตร์ของประชาชนทั่วประเทศกับความคิดเห็นต่อการนำเสนอข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์

4.การเผยแพร่องค์ความรู้จากโครงการวิจัย

- จัดพิมพ์หนังสือในรูปแบบสิ่งพิมพ์นำเสนอผลการศึกษา แนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย จำนวน 200 เล่ม จัดส่งให้องค์กรสื่อและ

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่มีการสอนด้านนิเทศศาสตร์ และรูปแบบ e-book จำนวน 1 เล่ม เพื่อเผยแพร่ในวงกว้าง

- จัดเสวนาวิชาการออนไลน์เผยแพร่ผลการศึกษา จำนวน 1 ครั้ง
- เผยแพร่เผยแพร่โครงการวิจัยทางรายการ Zoom สื่อ สถานีวิทยุแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 1 ครั้ง
- จัดทำข้อมูลผลการศึกษาเผยแพร่ในรูปแบบบทความและ Infographic เผยแพร่ทางเพจ Peace Journalism and Transformative Learning

ภาพที่ 6 ตัวอย่าง การเผยแพร่บทความและ Infographic ทางเพจ Peace Journalism and Transformative Learning

5. แผนการดำเนินงาน

ตารางที่ 3 แสดงแผนการดำเนินงาน

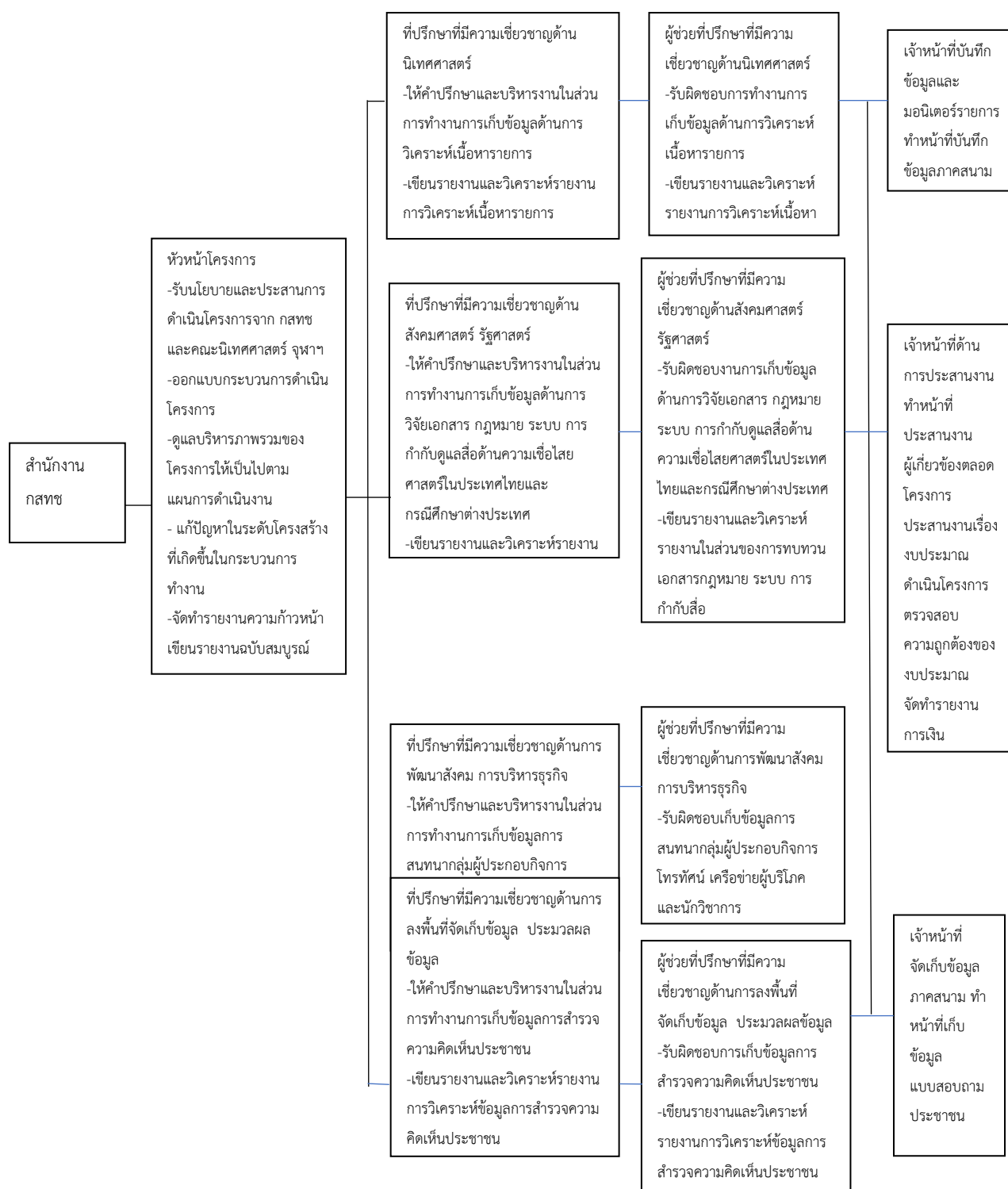
วัตถุประสงค์ โครงการ	วัตถุประสงค์วิจัย	ตัวชี้วัด	กิจกรรม/วิธีวิจัย	เดือน				
				ส.ค	ก.ย	ต.ค	พ.ย	ธ.ค
1.เพื่อศึกษา สถานการณ์ ปัจจุบันและ ผลกระทบของ การนำเสนอข่าว เรื่องความเชื่อ ทางไสยศาสตร์ ในการนำเสนอ ข้อมูลของ โทรทัศน์ ภาคพื้นดินใน ระบบดิจิทัล	1.เพื่อศึกษา สถานการณ์ปัจจุบัน และผลกระทบของการ นำเสนอเนื้อหาเรื่อง ความเชื่อทางไสย ศาสตร์ในการนำเสนอ ข้อมูลของโทรทัศน์ ภาคพื้นดินในระบบ ดิจิทัล	รายงานองค์ความรู้เรื่อง สถานการณ์ปัจจุบันและ ผลกระทบของการ นำเสนอข่าวเรื่องความ เชื่อทางไสยศาสตร์ใน การนำเสนอข้อมูลของ โทรทัศน์ภาคพื้นดินใน ระบบดิจิทัล จำนวน 1 ฉบับ	การสำรวจ เอกสาร	✓				
	2. เพื่อศึกษาปริมาณ เนื้อหาความเชื่อทาง ไสยศาสตร์ที่ปรากฏใน รายการทางโทรทัศน์ ภาคพื้นดินในระบบ ดิจิทัล 3. เพื่อศึกษาประเด็น และรูปแบบการ นำเสนอความเชื่อทาง ไสยศาสตร์ที่ปรากฏใน รายการทางโทรทัศน์ ภาคพื้นดินในระบบ ดิจิทัล	รายงานผลการวิเคราะห์ เนื้อหารายการด้าน ความเชื่อ ไสยศาสตร์ จำนวน 1 ฉบับ	-การวิเคราะห์ เนื้อหารายการ ข่าวภาคเช้าและ ภาคเย็นจากทีวี ดิจิทัลบน แพลตฟอร์ม ออนไลน์ โดย เลือกจาก รายการที่ได้รับ ความนิยมสูง 5 อันดับแรก -การวิเคราะห์ เนื้อหารายการที่ นำเสนอความ เชื่อไสยศาสตร์ 5 รายการ	✓	✓	✓		

วัตถุประสงค์ โครงการ	วัตถุประสงค์วิจัย	ตัวชี้วัด	กิจกรรม/วิธีวิจัย	เดือน				
				ส.ค	ก.ย	ต.ค	พ.ย	ธ.ค
	4. เพื่อสำรวจความคิดเห็นของประชาชนทั่วประเทศต่อการนำเสนอข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ 5. เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างทางประชากรศาสตร์ของประชาชนทั่วประเทศกับความคิดเห็นต่อการนำเสนอข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์	รายงานผลการสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อการรายงานข่าวด้านความเชื่อ ไสยศาสตร์ จำนวน 1 ฉบับ	-การสำรวจโดยเครื่องมือแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง 5,000 คน ทั่วประเทศ -การสนทนากลุ่มผู้ประกอบการกิจการโทรทัศน์ ผู้ได้รับผลกระทบ และนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ -	✓	✓	✓		
1. เพื่อศึกษาข้อกฎหมาย รวมถึงระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศไทย และต่างประเทศมาเป็นกรณีศึกษา	6. เพื่อศึกษาข้อกฎหมาย ระบบ และกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการ ที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศไทย และต่างประเทศมาเป็นกรณีศึกษา	รายงานองค์ความรู้ด้านกฎหมาย ระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการ ที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศไทย และต่างประเทศจำนวน ๑ ฉบับ	การศึกษาเอกสาร	✓				
ประเทศไทย และต่างประเทศมาเป็นกรณีศึกษาเพื่อนำแนวทาง	7. เพื่อพัฒนาแนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ และ	รายงานแนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ และข้อเสนอแนะ	-การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร	✓	✓	✓	✓	✓

วัตถุประสงค์ โครงการ	วัตถุประสงค์วิจัย	ตัวชี้วัด	กิจกรรม/วิธีวิจัย	เดือน				
				ส.ค	ก.ย	ต.ค	พ.ย	ธ.ค
ดังกล่าว มาปรับ ใช้ในนำเสนอข่าว เกี่ยวกับเรื่อง ความเชื่อทาง ไสยศาสตร์ พร้อมจัดทำ ข้อเสนอแนะเชิง นโยบายต่อการ กำกับดูแลของ กสทช.	ข้อเสนอแนะเชิง นโยบายต่อการกำกับ ดูแลของ กสทช.	เชิงนโยบายต่อการกำกับ ดูแลของ กสทช. จำนวน 1 ฉบับ	-การวิเคราะห์ รายการ -การวิเคราะห์ ผลการสำรวจ ความคิดเห็น ประชาชน -การ สนทนากลุ่มผู้ ประกอบกิจการ โทรทัศน์ ผู้ได้รับ ผลกระทบ และ นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ					
การเผยแพร่องค์ ความรู้จาก โครงการวิจัย		•จัดพิมพ์หนังสือใน รูปแบบสิ่งพิมพ์นำเสนอ ผลการศึกษา แนว ทางการเสนอเนื้อหา เกี่ยวกับเรื่องความเชื่อ ทางไสยศาสตร์และ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย จำนวน 200 เล่ม และ รูปแบบ e-book 1 เล่ม •จัดเสวนาวิชาการ ออนไลน์เผยแพร่ผล การศึกษา จำนวน 1 ครั้ง •เผยแพร่โครงการวิจัย ทางรายการ Zoom สื่อ สถานีวิทยุแห่ง จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย จำนวน 1 ครั้ง	-จัดพิมพ์หนังสือ ในรูปแบบ สิ่งพิมพ์นำเสนอ ผลการศึกษา แนวทางการ เสนอเนื้อหา เกี่ยวกับเรื่อง ความเชื่อทาง ไสยศาสตร์และ ข้อเสนอแนะเชิง นโยบาย จำนวน 200 เล่ม และ รูปแบบ e-book -จัดเสวนา วิชาการ ออนไลน์ เผยแพร่ผล					✓

วัตถุประสงค์ โครงการ	วัตถุประสงค์วิจัย	ตัวชี้วัด	กิจกรรม/วิธีวิจัย	เดือน				
				ส.ค	ก.ย	ต.ค	พ.ย	ธ.ค
		•จัดทำข้อมูลผล การศึกษาเผยแพร่ใน รูปแบบบทความและ Infographic เผยแพร่ ทางเพจ Peace Journalism and Transformative Learning	การศึกษา จำนวน 1 ครั้ง -เผยแพร่ โครงการวิจัย ทางรายการ Zoom สื่อ สถานีวิทยุแห่ง จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย จำนวน 1 ครั้ง -จัดทำข้อมูลผล การศึกษา เผยแพร่ใน รูปแบบ บทความและ Infographic เผยแพร่ทางเพจ Peace Journalism and Transformative Learning					

6. โครงสร้างการบริหารโครงการ

แผนภาพที่ 4 แสดงโครงสร้างการบริหารงานวิจัย

บทที่ 4

สถานการณ์ปัจจุบันและผลกระทบของการนำเสนอข่าวเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ในการ นำเสนอข้อมูลของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล

ผลผลิตของสื่อเป็นภาพสะท้อนมาจากสังคม แต่ในขณะเดียวกันสื่อก็มีบทบาทอย่างมากในการชี้นำ สร้างค่านิยมและความเชื่อให้กับสังคมเช่นเดียวกัน ดังนั้น สิ่งที่สื่อนำเสนอในทุกรูปแบบ เช่น ข่าว สารคดี รายการบันเทิง ละคร ภาพยนตร์ ฯลฯ จึงล้วนแต่ส่งผลกระทบต่อสังคมทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเสนอข่าวและรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อ ศาสนาและไสยศาสตร์ ซึ่งเป็นประเด็นที่มีความละเอียดอ่อนและมีอิทธิพลต่อจิตใจของประชาชนคนรับข่าวสารข้อมูลในทุกเพศ ทุกวัย ในทุกยุคทุกสมัยในสังคมไทย ศาสนาและความเชื่อมีบทบาทอย่างมากในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ มนุษย์ต้องการความสุข ความปลอดภัย ความมั่นคงทางร่างกายและจิตใจส่งผลให้ศาสนาและความเชื่อ กลายเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ รวมถึงแนวปฏิบัติ ชูความเชื่อขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ ให้กับผู้คน ลงรากหยั่งลึกเข้าไปในระบบความคิด กรอบการรับรู้ และจิตวิญญาณ

บริบททางวัฒนธรรมทางความเชื่อและศาสนาของสังคมไทย

ความหมายของ “ไสยศาสตร์” ตามที่ระบุใน พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ระบุว่าไสยศาสตร์ หมายถึง “วิชาทางไสย อันเป็นลัทธิเกี่ยวกับเวทมนตร์คาถาที่เชื่อว่ามาจากศาสนาพราหมณ์ โดยเฉพาะจากคัมภีร์อถรรพเวทที่มีพิธีเพื่อให้เกิดสิริมงคลป้องกันอันตรายต่อตนเอง หรือทำอันตรายต่อผู้อื่น” ขณะที่ความหมายของคำว่า “ความเชื่อ” เป็นความรู้สึกที่ฝังลึกอยู่ในความคิดของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งที่มีอิทธิฤทธิ์ มีอำนาจเหนือธรรมชาติ มีผลต่อพฤติกรรมที่แสดงออกมาในรูปแบบต่างๆ ความเชื่อจึงมีมาตั้งแต่มีเริ่มมีมนุษยชาติ แล้วค่อยๆ พัฒนามาเป็นระบบความเชื่อที่ชัดเจน เป็นเรื่องของอำนาจเหนือธรรมชาติ (Super Naturalism) ที่มีอยู่เหนือการควบคุมของมนุษย์และยอมรับในพลังอำนาจด้วยการเคารพบูชา ประกอบพิธีกรรม และประพฤติปฏิบัติตน ให้อยู่ในกรอบกติกาที่เห็นว่าเหมาะสมกับความเชื่อนั้น ความเชื่อส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่สืบทอดกันมา ที่มาของความเชื่อขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในช่วงนั้น

ความสนใจของมนุษย์ต่อไสยศาสตร์นั้นมีมูลเหตุ 2 ประการ คือ เพราะความกลัว เช่น กลัวผี กลัวต้นไม้ใหญ่ กลัวภัยพิบัติ กลัวความเจ็บไข้ได้ป่วย และกลัวอุบัติเหตุต่างๆ และเพราะความต้องการ เช่น ต้องการโชคลาภ ต้องการชัยชนะในการแข่งขัน ต้องการความสุขและความปลอดภัย เป็นต้น ส่วนวัตถุประสงค์ในการที่จะเชื่อและปฏิบัติตามความเชื่อนั้นก็มีอยู่ 2 ด้าน ด้วยกัน คือ ในด้านก่อ ได้แก่ การนำมาซึ่งโชคดี ความสำเร็จ ความสุข ความปลอดภัย และในด้านการทำลาย ได้แก่ การมุ่งทำลายสิ่งที่ไม่ดี

ต่างๆ เช่น เควาะห์ร้าย ศัตรู โรคภัย ไข้เจ็บ และภัยพิบัติ เป็นต้น โดยประเภทต่างๆ ที่เกี่ยวกับไสยศาสตร์ อาจแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท คือ วิทยญาณ ผีสางเทวดา เครื่องราง ของขลัง และโชคลาง (รัชนีกร เศรษฐไฐ, 2532)

ความเชื่อ พิธีกรรมรวมถึงแนวปฏิบัติ ประเพณี ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมต่างๆ ที่สืบทอดกันมา มีการปฏิบัติศาสนาที่ผสมผสานระหว่างความเชื่อแบบพราหมณ์และความเชื่อเรื่องผี กล่าวคือ ความเชื่อแบบพราหมณ์จะมีความเชื่อเกี่ยวกับขวัญ มีพิธีเกี่ยวกับการเรียกขวัญ หรือ บายศรีสู่ขวัญเพื่อความสบายใจ และให้คนมีสุขภาพที่ดี แต่เมื่อก้าวถึงความเชื่อเรื่องวิญญาณของคนที่ตายไปแล้วหรือผีจะแบ่งเป็นความเชื่อหลายลักษณะ เช่น วิญญาณที่เป็นในรูปแบบจำพวกเทวดา เจ้าที่ เจ้าป่าเจ้าเขา ฯลฯ มนุษย์จะกราบไว้ขอความช่วยเหลือเพื่อลดบันดาลให้ประสบความสำเร็จ และวิญญาณที่เป็นในรูปแบบของคนที่ตายไปแล้วยังเร่ร่อนไม่ไปผุดไปเกิด มีทั้งในรูปแบบที่เป็นผีดี และผีร้าย เช่น ผีบ้านผีเรือน ผีปู่ย่า ผีบรรพบุรุษ ผีตายโหง ฯลฯ (มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทย สำหรับเยาวชน, ม.ป.ป)

คติความเชื่อหรือศรัทธาเกี่ยวกับผียังฝังรากลึกอยู่ในวิถีชีวิตของประชาชน ถึงแม้ว่าปัจจุบันจะเป็นยุคสมัยใหม่ ซึ่งเรียกว่ายุคดิจิทัล แต่บุคคลทั่วไปก็ยังมีคติความเชื่อเรื่องผีอยู่ แต่เดิมจะเห็นว่าถ้ากล่าวถึงผีจะไม่มีใครอยากจะทำบุญอะไร พยายามที่ออกห่างจากคติความกลัวเหล่านั้นไม่ต้องการกล่าวถึงหรือเข้าไปเกี่ยวข้องแต่อย่างใด เพราะในยุคก่อนนั้นมีความเชื่อว่าเป็นสิ่งชั่วร้ายจึงได้มีการจารึกเอาไว้ในวรรณกรรมหรือวรรณคดีได้กล่าวถึงผีในแง่ร้าย ส่วนปัจจุบันจะเป็นยุคที่เรียกว่าทันสมัยทางเทคโนโลยี จึงได้มีการพยายามที่หาข้อพิสูจน์เรื่องผี รายการทางโทรทัศน์บางรายการพยายามที่พิสูจน์ เรื่องผีว่ามีจริงหรือไม่ มีการใช้เครื่องมือในการพยายามพิสูจน์เรื่องวิญญาณว่ามีจริงหรือไม่ตามสถานที่ต่าง ๆ ทำให้เห็นว่า คติความเชื่อเรื่อง “ผี” ยังปรากฏอยู่ทุกยุคทุกสมัย ถึงแม้ว่าโลกจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว แต่คติความเชื่อเรื่องผียังฝังรากลึกในวิถีชีวิตของมนุษย์อยู่เหมือนกันทุกชาติ ศาสนา แต่วิธีการและความเชื่ออาจมีความแตกต่างกัน รวมถึงคำศัพท์ในการเรียก “ผี” อาจแตกต่างกัน แต่ทุกชาติศาสนาจะถือว่าผีเป็นสิ่งไม่ดี อีกประการหนึ่ง คำว่า “ผี” มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตกับความตายซึ่งอาจจะมองได้ว่า มนุษย์เกิดความกลัวต่อความตายเลยสร้างจินตนาการว่าความตายเป็นสิ่งที่น่ากลัว เพราะฉะนั้น ชีวิตที่ตายเรียกว่า “ผี” (สุชาติ บุญยชญานนท์, 2559)

สุจิตต์ วงษ์เทศ (2562) กล่าวว่าคนไทยและคนชาติพันธุ์อื่นมีระบบความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผี ตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์หลายพันปีก่อน โดยมีการรับศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์-ฮินดูจากอินเดียซึ่งการดำรงชีวิตของมนุษย์ในยุคนั้นล้วนมีเรื่องพิธีกรรมเกี่ยวกับผีทั้งสิ้น เครื่องดนตรีที่มีส่วนร่วมในพิธีกรรม ศักดิ์สิทธิ์ คือ กลอง มโหระทึกเป็นเครื่องมือโลหะสำริด ใช้ประกอบตีในพิธีกรรมทางศาสนาผี โดยเฉพาะ

พิธีกรรมเกี่ยวกับหลังความตาย รวมไปถึงความเชื่อเรื่องขวัญที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ตั้งแต่อยู่ในครรภ์จนหลังความตาย ความเป็นอยู่ การทำบุญอุทิศบุญให้ผีหรือผู้ที่ตายไปแล้ว หรือกระทั่งการปลูกพืชทำการเกษตรต่างๆ ก็มักมีพิธีกรรมเกี่ยวกับผีทั้งสิ้น เพื่อผลิตผลและความอุดมสมบูรณ์ของพืชไร่ หรือการขอขมาผีเมื่อมีการทำผิดจารีตและอาจทำให้ผีโกรธให้โทษแก่มนุษย์ได้ จึงมีพิธีเกี่ยวกับการขอขมาผีเพื่อความสบายใจว่าผีจะไม่นำความเดือดร้อนมาให้แก่มนุษย์ พิธีกรรมต่างๆ เหล่านี้ได้มีการสืบทอดกันมาตลอดจนจนกระทั่งมีการเปิดรับศาสนาแต่พิธีกรรมเกี่ยวกับผีก็ยังคงอยู่และมีความแตกต่างกันไปในภูมิภาคและถิ่นที่อยู่ที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับขวัญและผีหลังความตายในมนุษย์ สัตว์ สถานที่ และสิ่งของ

ทั้งนี้หากพิจารณาความหมายของผีจากพจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถานจะหมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์เชื่อว่าเป็นสภาพลึกลับ มองไม่เห็นตัว แต่อาจปรากฏเหมือนมีตัวตนได้ อาจให้คุณหรือให้โทษได้ ถ้าตรวจสอบให้ละเอียดจะพบว่า “ผี” ไม่ได้มาจากภาษาบาลีโดยตรง แต่น่าจะแผลงมาจากรากศัพท์ภาษาบาลี จากคำว่า “ภี” ความหมายว่า **ภัยหรือน่ากลัว** ก็ดูมีความเป็นไปได้ ส่วน “ผี” ในความหมายของต่างชาติในภาษาอังกฤษก็มีชื่อเรียกที่เป็นที่รู้จักกัน เช่น Ghost หรือ Devil แสดงให้เห็นว่า ผีเป็นความเชื่อแบบสากลที่ในภาพรวมเข้าใจตรงกัน และมีอยู่ในทุกพื้นที่ ในทุกศาสนา มีความเชื่อเรื่องผีในรูปแบบคล้ายๆ กัน มีการพิสูจน์ที่คล้ายคลึงกัน (สรกานต์ ศรีทองอ่อน, 2560: 3)

อย่างไรก็ตาม “ผี” ในยุคดั้งเดิมนั้นจะเป็นส่วนหนึ่งของพื้นฐานชีวิตคนไทย เพราะวิถีชีวิตคนไทยต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จึงทำให้ผีกลายเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีหน้าที่คล้ายกับระเบียบแบบแผนหรือ ธรรมเนียมการใช้ชีวิตที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับ ชุมชน และคนกับธรรมชาติ โดยสังคมไทยได้แบ่งกฎเกณฑ์ความเชื่อที่ต้องปฏิบัติไว้ 2 ประการ คือ (1) กฎเกณฑ์ทางศาสนา โดยมีพระและหลักคำสอนเป็นตัวกำกับ แต่อีกหนึ่งสิ่งที่คนไทยเชื่อฟังและยึดถือควบคู่ด้วย นั่นคือ (2) กฎเกณฑ์ทางสังคมที่มี “ผี” เป็นผู้กำกับกฎเกณฑ์ เช่น หากเป็นลูกสาวต้องไม่ชิงสุกก่อนห่าม เพราะถ้าหากลูกสาวไปลักลอบได้เสียกับผู้ชาย “ผีเรือน” อาจทำให้ญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงเจ็บป่วย หรือทางน้ำธรรมชาติไม่ควรทำลาย หากทำลายจะถูก “ผีขุนน้ำ” หรือ “ผีน้ำ” ลงโทษให้เกิดอุบัติเหตุต่างๆ เป็นต้น ดังนั้น ความเป็นจริงทางสังคมในอดีตถ้าหากบุคคลใดทำผิดต่อผีนั้นหมายความว่าทำผิดต่อกฎของสังคม ผีจึงมีบทบาทหน้าที่สำคัญที่มีผลต่อผู้คนและสังคมอย่างมาก ความหมายของผีในช่วงเวลาหนึ่งของสังคมไทยจึงมีเป้าหมายและสะท้อนความหมายบางอย่างด้วยการสอดแทรกคติคำสอนผ่านวิถีชีวิตให้ยึดถือ ซึ่งเป็นการให้ความหมายที่เชื่อมโยงวิถีชีวิตของคนกับผีเอาไว้ร่วมกันอย่างชัดเจน (วิศา จันทรข ๖, 2560 : 48)

สาเหตุที่เรื่องราวของผียังมีความน่าสนใจอยู่ในทุกยุคทุกสมัย อาจด้วยเหตุที่มีเหตุการณ์ที่ไม่อาจอธิบายได้ ทำให้เป็นเรื่องลึกลับน่าสับสน เช่นที่เสฐียรโกเศศ กล่าวไว้ว่า “สิ่งใดที่ปรากฏเกิดขึ้นแก่เราและ

เราไม่สามารถจะทราบหรืออธิบายได้ ด้วยปัญญาและเหตุผล หรือคิดว่าเป็นสิ่งประหลาดอัศจรรย์ผิดธรรมดา สามัญที่ควรเป็นสิ่งที่นั่นเราเรียกว่า “ผี” และเรียกอาการที่ปรากฏขึ้นในธรรมชาติที่ประหลาดอัศจรรย์หรือรุนแรงน่าสะพรึงกลัวว่าผีเป็นผู้บันดาลให้ปรากฏขึ้น” (เสฐียรโกเศศ, 2503: 279-280)

ความเชื่อของชาวพุทธในสังคมไทย

บทบาทของความเชื่อเรื่องผีไม่ได้วางอยู่บนความต้องการของการพิสูจน์ แต่เป็นความเชื่อลักษณะหนึ่งที่พยายามก่อตัวขึ้นมาท่ามกลางบริบทของสังคม และเป็นกฎเกณฑ์ควบคุมทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมไทย นอกจากนี้ความหมายของผียังขึ้นอยู่กับช่วงเวลาและบริบททางสังคมด้วย ในอดีตผีมีความสัมพันธ์กับคนไทยในแง่ของกฎเกณฑ์และการควบคุมทางสังคม ส่วนในปัจจุบันผีถูกนำเสนอผ่านสื่อต่าง ๆ ด้วยประติมากรรมทางความคิดและมโนภาพว่าผีต้องมีความน่ากลัวและทำร้ายคน ตลอดจนคอยขอเอาส่วนบุญจากคน ซึ่งคตินี้ก็เป็นอีกอย่างหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา โดยความเชื่อทางพุทธศาสนาของไทยในแบบดั้งเดิมก่อนที่จะมีการปฏิรูปประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 นั้น สังคมไทยได้รับอิทธิพลมาจากอาณาจักรลวณชา ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อพื้นบ้านกับคติธรรมและพิธีกรรมในทาง พระพุทธศาสนาผนวกรวมเข้าด้วยกันก่อให้เกิดการสอดประสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับแนวคิดที่เกิดจากคำสอนของพุทธศาสนา (พระสุภราชชัย สุรสโก , พระครูสุธีร์คัมภีร์ญาณ และ จันทศิริ พลอยงาม, 2563)

ศาสนาพุทธจึงเป็นศาสนาที่ไม่ได้ปฏิเสธเรื่องผีตรงข้ามกลับมีความเชื่อมโยงกับเรื่องผีเข้าด้วยกันในหลายมิติ และยอมรับว่าผีเป็นวิญญาณที่อยู่ในขอบข่ายของกรรม ดังนั้น ศาสนาพุทธจึงอาจจะไม่ใช่ศาสนาแรกที่เข้ามามีอิทธิพลต่อระบบความเชื่อของคนไทย ทว่าเป็นแนวคิดเกี่ยวกับการนับถือผีหรือศาสนาผีที่เข้ามามีอิทธิพลต่อระบบความคิด การกระทำ และการดำรงชีวิตของผู้คน โดยที่ศาสนาผีเป็นระบบความเชื่อของบรรพชนคนไทยและชาวอุษาคเนย์ (อาเซียน) ที่มีมา ตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ราว 5,000 ปี หรืออาจเก่าแก่กว่านั้น เนื่องจากการดำรงชีวิตของมนุษย์ล้วนมีความเชื่อพิธีกรรมเกี่ยวกับผีทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการทำกิจกรรมปลูกข้าวเลี้ยงสัตว์ มีพิธีกรรมเกี่ยวกับผีเพื่อความอุดมสมบูรณ์ หรือการทำบุญอุทิศให้กับผีหรือผู้ที่จากไปแล้ว การขอขมาผีที่เชื่อว่าทำให้ผีโกรธแล้วจะนำความทุกข์ยากมาให้ เป็นต้น ความเชื่อที่คนไทยนับถือจึงก่อเกิดรากของ ศาสนาผีที่แข็งแกร่ง เชื่อเรื่องสิ่งเร้นลับอำนาจเหนือธรรมชาติ แล้วรับเอาสิ่งละอันพันละน้อยของ ศาสนาพราหมณ์กับศาสนาพุทธ โดยเลือกเอาส่วนที่ไม่ขัดกับหลักผี เข้ามาประดับศาสนาผี เพื่อให้ดูดีและทันสมัยแล้วนำเลื่อมใสศรัทธาขึ้น คนไทยและอุษาคเนย์ทุกวันนี้ จึงนับถือศาสนาผีปนพราหมณ์และพุทธ (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2558)

เมื่อ “ผี” หรือ “ศาสนาผี” ได้เข้ามามีอิทธิพลในศาสนาพุทธและวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทย จึงเกิดเป็นลักษณะเฉพาะศาสนาพุทธในแบบคนไทยที่ถูกถ่ายทอดจากบรรพบุรุษส่งต่อมาในแต่ละรุ่น ศาสดา ดังกล่าวมีบทบาทสำคัญต่อทัศนคติ ความเชื่อของสังคมไทย เป็นส่วนหนึ่งในการรักษาภูมิกษेत्रทางสังคม ปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้สังคมสงบไปจนถึงรักษาสถาบันสมบัติต่างๆ เช่น บ่อน้ำ ป่าไม้ ความเชื่อ เรื่องผี จึงมีหน้าที่รักษาภูมิกษेत्रทางสังคม ขณะที่ความเชื่อพุทธทำหน้าที่รักษาภูมิกษेत्रทางจิตวิญญาณ ของบุคคล ซึ่งหากกล่าวถึงความเชื่อเรื่องผีในช่วงกลางยุคของกรุงรัตนโกสินทร์ กระแสโลกาภิวัตน์ได้นำ ความเจริญทางวัตถุ เทคโนโลยี ความคิดเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์เข้ามาในสังคมไทยมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งศาสนา ผีกับศาสนาพุทธ ในบางแง่ของการยอมรับเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับหลักเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ สมัยรัชกาลที่ 5 ศาสนาผีถูกแบ่งแยกออกจากศาสนาพุทธ โดยศาสนาผีถูกมองว่าเกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์ นั่นคือ เป็นเรื่องของ อวิชา ความไม่รู้เป็นรากฐาน เป็นมิจฉาทิฐิหรือเห็นผิด จากความเป็นจริง อีกทั้งยังถูกกล่าวอ้างว่าได้รับ อิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์ฮินดู ส่งผลให้ความเชื่อเรื่องผีดูล้าหลัง ไม่มีเหตุผล มงาย ขัดแย้งกับหลัก ศาสนาพุทธที่มีเหตุผลรองรับ ภายหลังคนไทยได้ให้ไสยศาสตร์มารับใช้ศาสนาพุทธ และแม้ว่าพุทธกับไสย ศาสตร์แยกออกจากกัน คนไทยยังมีสำนึกว่าความเชื่อสองระบบนี้ต้องพึ่งกันอยู่ดี (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2538 อ้างใน ณัฐนนท์ ฤกษ์ผึ้งดี, 2561)

ปรากฏการณ์ความเชื่อของสังคมไทยที่มีลักษณะเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมดังกล่าว มีความ หลากหลาย ในเรื่องความเชื่อ อาทิความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตาย วิญญาณ ผีป่วน ผีฟ้า บรรพบุรุษ องค์ เทพ เทวดา เจ้าพ่อ เจ้าแม่ แม่นาง นางกวัก กุมารทอง และความ เชื่อเรื่องพญานาค ครุฑ มังกร วานร และ เสือ เป็นต้น โดยมีร่างทรงทั้งจากไทย จีน อินเดีย พม่า และชาติอื่นเป็นสื่อกลาง นอกจากนี้ยังมีความ เชื่ออื่นๆ อีกมากมาย ทั้งความเชื่อที่แสดงออกถึงความกตัญญู ความเคารพผู้อาวุโส ผู้ที่มีวัยวุฒิสูงกว่า ใน ขณะเดียวกันก็มีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็นและพิสูจน์ไม่ได้ด้วยเช่นกัน (จุฑาภาญจน์ สานนท์ จุฑา เทียนไทย และ กันยาวิร์ สัทธาพงษ์, 2560)

สรุปจากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่ากระบวนการทัศนทางความเชื่อดั้งเดิมของสังคมไทยนั้น ประกอบไปด้วยความเชื่ออันได้แก่ ความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อที่เกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อที่ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และแม้ว่าปัจจุบันเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการใช้ชีวิตของผู้คนมากขึ้น หรือมี คนไทยบางส่วนมองว่าเรื่องผี หรือ ไสยศาสตร์เป็นล้าหลัง ไม่ทันสมัย ไม่สามารถพิสูจน์ได้ ถูกมองว่าเป็น คู่ขัดแย้งกับวิทยาศาสตร์ (Binary Opposition) แนวคิดโดยใช้วิทยาการสมัยใหม่มีหลักเหตุผลพิสูจน์ได้ แต่ วิทยาศาสตร์ในยุคสองร้อยกว่าปีที่ผ่านมา จนถึงยุคปัจจุบันไม่เพียงแต่เปิดเผย พื้นที่แห่งความรู้ที่ กว้างขวางเพิ่มขึ้น ในเวลาเดียวกันยังเปิดเผยพื้นที่แห่งความไม่รู้อีกมหาศาลได้คำตอบมากขึ้น แต่ก็มี คำถามที่ตามมามากขึ้น ทำให้ความเชื่อเรื่องผีหรือไสยศาสตร์เป็นความเชื่อที่จะตอบในสิ่งที่วิทยาศาสตร์

ยังไม่สามารถให้คำตอบได้ ดังนั้น ในขณะที่วิถีชีวิตของผู้คนในปัจจุบันได้มีการนำแนวคิดวิทยาศาสตร์มาสร้างสรรค์เครื่องมือเทคโนโลยีหรือ อาคารที่หรูหราทันสมัย แต่ในทางปฏิบัติก็ยังคงนำหลักความเชื่อทางไสยศาสตร์มาผสมผสาน อาทิ การสร้างศาลพระภูมิ บูชาเจ้าที่เจ้าทาง เพื่อจะได้อยู่อย่างสงบร่มเย็น หรือ ในช่วงที่ฝนตกหนัก ผู้บริหารในประเทศได้มีการจัดพิธีกรรมโบราณ “ไล่น้ำ” ประกอบกับใช้วิธีในการจัดการน้ำท่วม อย่างอุโมงค์ระบายน้ำ เรือผลักดันน้ำและสรรพดาเครื่องไม้เครื่องมือ และมาตรการที่เป็นวิทยาศาสตร์ทั้งหลาย เพื่อให้ทั้งผีและวิทยาศาสตร์ช่วยกันไม่ให้ น้ำท่วมกรุงเทพ เป็นต้น การกระทำเหล่านี้บ่งบอกให้ทราบถึงการดำรงอยู่แบบพึ่งพากันของอุดมการณ์สมัยใหม่อย่างวิทยาศาสตร์ และอุดมการณ์เก่าแก่แบบไสยศาสตร์ที่ยังคงฝังรากลึกอยู่ในผู้คนทุกชนชั้นของสังคมไทย และแสดงให้เห็นหน้าที่ของผู้มีความสำคัญต่อจิตใจ (ณัฐนนท์ ฤกษ์พี้งดี, 2561)

นอกจากนี้ยังพบว่าความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ยังได้รับความนิยมในสังคมไทย ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันโหราศาสตร์ได้รับความนิยมอย่างมาก เนื่องจากกระแสที่ความแม่นยำในการทำนาย การให้คำปรึกษาในเรื่องต่างๆ ทั้งเรื่องการเรียน การงาน การเงิน ความรัก และคดีความต่างๆ โหราศาสตร์ได้รับความนิยมในทุกช่วงอายุตั้งแต่เกิดจนตายใช้ฤกษ์ตามความเชื่อของสังคมไทย ฤกษ์เกิด ฤกษ์บวช ฤกษ์แต่งงาน ฤกษ์คลอด ฤกษ์ขึ้นบ้านใหม่ ฤกษ์ย้ายบ้าน ฤกษ์ทำสัญญา และฤกษ์การเดินทาง เป็นต้น แม้กระทั่งความฝันในสังคมไทยมีความเชื่อเรื่องความฝัน และเชื่อว่าความฝัน เป็นลางบอกเหตุที่สำคัญซึ่งมีความแตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลาที่ผ่านมา เช่น ฝันเวลา หัวค่ำเป็นฝันที่ไม่อาจเป็นจริงได้ ส่วนฝันเวลาดีสีเป็นฝันที่เป็นจริงกับตนเอง เป็นต้น อีกทั้งคนไทยยังมีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทพ เทวดา ผีป่วน และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อื่นๆ หากแสดงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นจะเป็นผลดีต่อตนเองและครอบครัว อีกทั้งยังมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่โดยสีต่างๆ มีอิทธิพลต่อตนเองและครอบครัว ในทิศทางที่ต่างกัน บางสีเป็นมงคล บางสีอัปมงคล บางสีส่งเสริมเรื่องอำนาจ บางสีส่งเสริมเรื่องโชคลาภ เป็นต้น (รุจิภาญจน์ สานนท์ จุฑาเทียนไทย และ กันยาวิรุฬห์ สัทธาพงษ์ , 2560)

สถานการณ์ความเชื่อทางไสยศาสตร์ของคนไทยในปัจจุบัน

ปัจจุบันแม้ว่าความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะนำพาโลกก้าวเข้าสู่การสื่อสารในยุคไร้พรมแดน แต่ความเชื่อเรื่องผีและอำนาจเหนือธรรมชาติซึ่งเป็นวัฒนธรรมเก่าแก่มิได้สูญหายไปจากสังคม ในทางกลับกันยิ่งเทคโนโลยีเจริญมากขึ้นเท่าใดก็จะถูกนำมาเป็น “ช่องทาง” เพื่อ “ผลิตซ้ำ” ความเชื่อมากเท่านั้น (คมกฤษ อุ้ยเต็กค่าง, 2560, น. 1) โดยเฉพาะอย่างยิ่งบนพื้นที่ของ “สื่อใหม่” อย่างสื่อออนไลน์ในโลกยุคดิจิทัลซึ่งเป็นสื่อที่มีลักษณะเข้าถึงและแพร่กระจายได้ง่ายหลายช่องทาง และมีคุณลักษณะในการบูรณาการ คัดเลือกและดัดแปลงเนื้อหาใหม่จากเนื้อหาหรือแนวคิดดั้งเดิมได้อย่างไร

ข้อจำกัด (ณัฐกาญจน์ นาคนวล, 2564, น. 14-15) บทบาทของสื่อใหม่อย่างสื่อออนไลน์จึงมิได้มีไว้เพื่อความบันเทิงเท่านั้น แต่ยังมีบทบาท ในการผลิตซ้ำและสืบทอดวัฒนธรรมอีกด้วย (อดิวิญญ์ เชียงคิว และสมบัติ สมศรีพลอย, 2564) ประกอบกับเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อทางโหราศาสตร์หรือไสยศาสตร์มักมีลักษณะที่มักดึงดูดให้ผู้คนรู้สึก สนใจใคร่รู้ ด้วยลักษณะที่เหนือธรรมชาติมีเงื่อนงำ น่าสงสัย แต่ก็สอดคล้องกับความเชื่อที่ฝังรากลึกในสังคมไทย สื่อมวลชนจึงมักหยิบเนื้อมาตั้งกล่าวมานำเสนอซ้ำแล้วซ้ำเล่า กลายเป็นการผลิตซ้ำความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์หรือไสยศาสตร์ เสริมย้ำให้ความเชื่อนั้นกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย ซึ่งณัฏฐา อาจารย์ยุตต์ (2561) ได้ศึกษาการผลิตซ้ำประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ และการนำเสนอตัวเลขสำหรับการเสี่ยงโชคให้กับผู้รับสาร ในหนังสือพิมพ์ออนไลน์ ซึ่งพบว่าสามารถแบ่งเนื้อมาตั้งกล่าวออกเป็น 7 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ประเด็นอุบัติเหตุ 2) ประเด็นพืชที่มีลักษณะผิดปกติ 3) ประเด็นเกี่ยวกับสัตว์ 4) ประเด็น เกี่ยวกับตำนาน 5) ประเด็นผีสงและวิญญาณ 6) การนำเสนอตัวเลขอย่างตรงไปตรงมา และ 7) ประเด็นอื่น โดยทั้งหมดถูกนำเสนอภายใต้องค์ประกอบข่าวด้านความแปลกประหลาด

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน ทำให้ผู้คนในสังคมไทยเกิดความรู้สึกไม่มั่นคงในชีวิตมากขึ้น ส่งผลให้เกิดภาวะเครียดจนต้องหาทางออกให้กับตนเอง ระบบความเชื่อและประเพณีพิธีกรรมจึงขยายตัว เพิ่มพูนและซับซ้อนมากขึ้นจนไม่อาจปฏิเสธได้ว่าขณะนี้ความเชื่อและพิธีกรรมได้แทรกซึมเข้าไปในมิติต่างๆ ในชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คน ซึ่งความเชื่อเหล่านั้นมักเป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับสิ่งที่ยู่นอกเหนือธรรมชาติที่ดลบันดาลให้เกิดเหตุการณ์ต่างๆ ในชีวิตมนุษย์ ได้แก่ อำนาจของโชควาสนา และอำนาจของสิ่งลึกลับศักดิ์สิทธิ์ (ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์, 2557: 112)

นอกจากเรื่องโหราศาสตร์แล้ว ความเชื่อเรื่องตัวเลขก็ยังคงมีบทบาทและผูกพันอยู่ในวิถีความเชื่อและวัฒนธรรมของผู้คนในสังคมไทยอย่างแนบแน่น ไม่ว่าจะเป็นเลขวัน เดือน ปีเกิด เวลาตกฟาก เลขบัตรประชาชน เลขที่บ้าน เลขทะเบียนรถ เลขโทรศัพท์มือถือ เลขรวม ชื่อ-นามสกุล ซึ่งความเชื่อเรื่องตัวเลขเหล่านี้ พบว่าได้ถูกนำเสนออยู่ในรายการสื่อสารมวลชนประเภทต่างๆ เช่น สื่อโทรทัศน์ เครือข่ายสังคมออนไลน์ ล้วนแล้วแต่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการทำนายดวงชะตาจากตัวเลขที่เชื่อ เช่น สื่อโทรทัศน์ เครือข่ายสังคมออนไลน์ ล้วนแล้วแต่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการทำนายดวงชะตาจากตัวเลขที่เชื่อว่าสามารถทำนายแนวโน้มเหตุการณ์ทั้งดีและร้ายในชีวิตของมนุษย์ได้ (ภัทรวรรดา วิไลลอย, 2563)

การผลิตซ้ำความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์และการพนันผ่านการนำเสนอข่าวของสื่อหนังสือพิมพ์ออนไลน์ หนังสือพิมพ์ออนไลน์มีการผลิตซ้ำประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ และ นำเสนอตัวเลขสำหรับการเสี่ยงโชคให้กับผู้รับสารในหลากหลายประเด็นโดยประเด็นข่าวที่มีความถี่ในการผลิตซ้ำมากที่สุดคือ “การนำเสนอตัวเลขอย่างตรงไปตรงมา” ยกตัวอย่างเช่น

“ส่องบาตรน้ำมนต์ ที่พระสงฆ์ทำพิธีในวันพระนี้ว่า เป็นเลขอะไร ขณะที่บางคนก็เห็นเป็นเลข 2 และ 3 ที่ลอยเห็นได้ชัด” (ไทยรัฐออนไลน์, 15 ธันวาคม 2561 อ้างใน ณัฏฐา อาจารย์ยุตต์, 2563)

"คหอยก็ยังดีทำรำของนาคน้อยเป็นเลขเด็ดจนได้ เราก็ไม่สามารถ ห้ามได้เป็นความเชื่อของแต่ละบุคคล บางคนก็บอกว่า การทูลมือเป็นเลขนั้นเลขนี้ แล้วแต่ดวง มี 485, 389, 83, 50 ความเชื่อของคหอย" (ข่าวสดออนไลน์, 30 มิถุนายน 2561 อ้างใน ณิชชา อาจารย์ยุตต์, 2563)

จากตัวอย่างดังกล่าวเป็นประเด็นการนำเสนอตัวเลขอย่างตรงไปตรงมา โดยหนังสือพิมพ์ออนไลน์ทั้ง 2 สื่อ ต่างก็นำเสนอตัวเลขที่มีที่มาจากสถานที่ หรือ จากบุคคลซึ่งได้รับความนิยม และเชื่อว่าจะมีความศักดิ์สิทธิ์ นำมาเป็นแหล่งอ้างอิง ก่อนที่จะนำเสนอตัวเลขอย่างตรงไปตรงมา ผ่านตัวอักษรและภาพข่าวประกอบ ทำให้จากการวิเคราะห์เนื้อหาพบว่า การนำเสนอตัวเลขอย่างตรงไปตรงมามีความถี่ของการนำเสนอมากที่สุด (ณิชชา อาจารย์ยุตต์, 2563)

สถานการณ์ปัจจุบันเกี่ยวกับการนำเสนอข่าวและรายการทั่วไปเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ในโทรทัศน์

ปัจจุบันความเชื่อเรื่องผียังมีความสัมพันธ์กับความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคมไทย ซึ่งได้ถูกนำเสนอในรูปแบบต่างๆ ผ่านสื่อไม่ว่าจะเป็นรายการข่าวหรือธุรกิจความบันเทิง โดยถ่ายทอดในรูปแบบของสื่อภาพยนตร์ ละครโทรทัศน์ เป็นสื่อที่สร้างภาพตามจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ของผู้สร้างที่จะให้ผู้ชมติดตามเรื่องราว ทำให้เห็นภาพที่ไม่เคยเห็น เช่น "เรื่องผี" เป็นเรื่องที่ไม่มีความได้อธิบายได้ว่า "ผี" มีรูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไร มีอิทธิฤทธิ์น่ากลัวขนาดไหน แต่ภาพยนตร์และละครโทรทัศน์ สามารถสร้างภาพและบรรยากาศให้ผู้ชมรับรู้สักรู้สึกได้ตามที่ผู้สร้างต้องการ โดยความน่ากลัวแสดงออกจากการจัดแสงสลัวๆ มีควั่นอบอวน พร้อมกับเสียงหมาหอนตลอดเวลา สร้างความวังเวงในความรู้สึกของผู้ชม ส่วนลักษณะของผีก็จะมีการเปลี่ยนแปลงโดยตลอด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอารมณ์ของผีอาจเป็นหน้าตาเหมือนคนปกติหรือหน้าตาเหมือนศพเน่าเฟะ มีอิทธิฤทธิ์เหนือคนโดยการหายตัวไปยังสถานที่ต่างๆ ได้ในเวลาอันรวดเร็วและดลบันดาลให้สิ่งของเปลี่ยนรูปหรือเคลื่อนที่ได้ ในขณะที่วรรณกรรมจะใช้ถ้อยคำพรรณนาถึงสิ่งเล็กๆ น้อยๆ แล้ว ค่อยๆ ประกอบเป็นเค้าโครงเป็นรูปร่างในใจของผู้อ่าน ผู้อ่านจะซึมซับความรู้สึกได้ที่ละเล็กละน้อยในเรื่องราวรายละเอียดต่าง ๆ ซึ่งจะใช้เวลาในการอ่านนานเท่าใดก็ได้ เวลาใดก็ได้ (จุฬาวดี วรเศรษฐศักดิ์, 2548)

ส่วนการนำเสนอเรื่องผีหรือความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ในลักษณะของรายการข่าว คือเมื่อเกิดเหตุการณ์ใดที่ยังไม่อาจอธิบายได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เรื่องราวเกี่ยวกับผีหรือไสยศาสตร์จะเข้ามาเป็นคำตอบในทันที เนื่องจากเนื้อหาของข่าวมีเงื่อนไข บางครั้งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอาจมีเบื้องหลังลึกลับซับซ้อน สื่อมวลชนจึงมักให้ความสนใจขุดคุ้ยและนำมาตีแผ่เสนอ เป็นข่าวติดต่อกันเป็นเวลาหลาย ๆ วัน ซึ่งข่าวประเภทนี้จะได้รับความสนใจจากประชาชนอย่างกว้างขวาง (ศิริรัตน์ สมสวัสดิ์, 2563)

ในภาพรวม สถานการณ์ปัจจุบันเกี่ยวกับการนำเสนอข่าวและรายการทั่วไปเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ในโทรทัศน์ จะเกี่ยวข้องกับ 1) เนื้อหา รูปแบบ และลักษณะการนำเสนอรายการโทรทัศน์ 2) การรับรู้และพฤติกรรมของประชาชนที่ดูรายการเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ 3) กระแสความนิยมของรายการไสยศาสตร์ในประเทศไทย 4) การรายงานข่าวเชิงความเชื่อทางไสยศาสตร์และการเสี่ยงโชค 5) ประเด็นด้านความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในเว็บไซต์ข่าวออนไลน์ต่างๆ ดังได้นำเสนอโดยลำดับ

1) เนื้อหา รูปแบบ และลักษณะการนำเสนอรายการโทรทัศน์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับไสยศาสตร์

สื่อมวลชนไทยในปัจจุบันมีการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับผีและความเชื่อผ่านวิธีการเล่าเรื่องในชีวิตประจำวันที่พบมากที่สุด เช่น การเล่าข่าวผ่านสื่อโทรทัศน์ สื่อออนไลน์ และหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับเรื่องผี สิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติที่เกี่ยวกับด้านความเชื่อ เช่น สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทพยดา การบนบาน การทรงเจ้าเข้าผี และการพบเห็นวิญญาณ และข่าวเกี่ยวกับวิญญาณในคดีฆาตกรรม ที่พบเห็นกันในกรณีที่มีการเสียชีวิตของผู้ประสบเหตุอันน่ามาซึ่งความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณที่มาปรากฏตัว เรียกร้องความเป็นธรรม การนำเสนอข่าวไม่ได้เป็นเพียงการเสนอถึงข้อเท็จจริง แต่เป็นการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับผีและความเชื่อที่ยังคงเป็นวัฒนธรรมความเชื่อในสังคมว่ามีอยู่จริง (เอกพล เขียวถาวร, 2552)

ปัจจุบันจะเห็นได้ว่ารายการในโทรทัศน์ตามช่องสถานีต่างๆ มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ความเชื่อต่อสิ่งลี้ลับ สิ่งเหนือธรรมชาติ ผีหรือวิญญาณที่ได้รับความนิยมจากประชาชนในการรับชม มักเป็นการถ่ายทอดเนื้อหาที่มาจากการประสบพบเจอในชีวิตจริงของคนทั่วไป สามารถเรียกกระแสวิพากษ์วิจารณ์จากผู้รับชมได้เป็นอย่างมาก ทั้งนี้เป็นเพราะความเชื่อของคนไทยสัมพันธ์กับการนับถือผีบรรพบุรุษ อันเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตประเพณี พิธีกรรม พบเห็นได้โดยทั่วไปทุกภูมิภาคของประเทศไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2548) ได้กล่าวว่า ความเชื่อเรื่องผีมีความสัมพันธ์กับความรู้สึกและฝังรากลึกภายในความคิดของคนในสังคมไทย จนได้มีการดัดแปลงมาสู่ด้านธุรกิจบันเทิง ถ่ายทอดผ่านสื่อโทรทัศน์ สื่อภาพยนตร์ ทั้งรายการที่เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผี เป็นการสร้างภาพตามจินตนาการของผู้สร้างที่จะทำให้ผู้รับชมเกิดความกลัวและติดตามเรื่องราว ทำให้ผู้รับชมเห็นภาพชัดยิ่งขึ้น โดยอาศัยองค์ประกอบของความกลัว และความคิดสร้างสรรค์ของผู้สร้างถึงลักษณะของ “ผี” ว่ามีลักษณะหน้าตาอย่างไร ทำอันตรายอะไรกับมนุษย์ได้บ้าง สามารถสร้างภาพและบรรยากาศให้ผู้รับชมรู้สึกได้ถึงความน่ากลัวและโหดร้าย บอบช้ำไปด้วยควันพริ้วพร้อมกับเสียงหมาหอน ให้ผู้ชมเกิดจินตนาการได้ว่าบรรยากาศแบบนี้ผีต้องมาปรากฏตัวในสถานทีนั้น ๆ อย่างแน่นอน

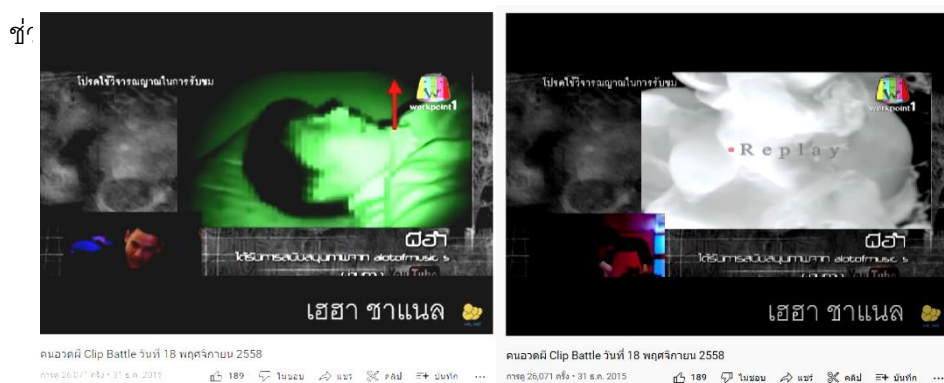
สำหรับรายการโทรทัศน์ที่นำเสนอเรื่องราวของการประสบพบเจอกับไสยศาสตร์ หรือวิญญาณของผู้ชมทางบ้านถูกถ่ายทอดผ่านประสบการณ์เรื่องเล่าเหล่านั้นจากผู้ดำเนินรายการและผู้ที่สามารถสื่อสารกับพลังงานสิ่ง ลี้ลับ สิ่งที่ไม่อาจมองเห็นได้ด้วยตาเปล่าในมิติของความเชื่อที่ผูกพันกับวิถีชีวิต พิธีกรรม

วัฒนธรรมของผู้คน ในที่นี้ขอยกตัวอย่างรายการคนอวดผี ซึ่งมีเนื้อหา รูปแบบ ลักษณะการนำเสนอรายการที่น่าสนใจ ชวนติดตาม เช่น การแสดงส่วนที่เป็นข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็นจากผู้ที่ยังเรียนเรื่องลี้ลับ ไสยศาสตร์ ร่วมกับผู้ดำเนินรายการผ่านรายการ “คนอวดผี” ในแบบการเล่าเรื่อง (Story telling) อันเป็นเรื่องราวที่อยู่กับตัวบุคคล (Tacit knowledge) จากประสบการณ์การดำเนินชีวิต ทำให้ผู้ชมรายการสามารถเข้าใจเนื้อเรื่อง ตัวละครในเหตุการณ์ จุดเด่นของเรื่อง (Highlight) หรือปมขัดแย้ง (Tension) และส่วนสุดท้ายที่ชวนติดตามคือ ส่วนสรุป หรือคลี่คลายเหตุการณ์ ทั้งนี้ ผู้ที่ถูกกำหนดจัดวางโดยรายการคนอวดผี ผู้ซึ่งสามารถสื่อสารกับพลังงานลี้ลับจะทำหน้าที่เข้ามาไขปริศนาและเข้ามาช่วยเหลือปัญหาจากไสยศาสตร์ที่เกิดขึ้นให้กับผู้ร้องทุกข์จากทางบ้านเป็นรายบุคคล รายการคนอวดผีจึงเป็นสื่อกลางในการสื่อสารระหว่างคนกับวิญญาณ เป็นต้น

ณัฐนันท์ ฤกษ์พิงดี (2561) ได้ศึกษารายการ “คนอวดผี” นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับผีวิญญาณ สิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติ และเรื่องราวชีวิตหลังความตาย เป็นรายการโทรทัศน์รูปแบบ “วาไรตี้ทอล์คโชว์” ผลิตรายการโดยบริษัท เวิร์คพอยท์ เอ็นเทอร์เทนเมนท์ จำกัด มหาชน โดยออกอากาศเทปแรกวันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ.2553 ผ่านทางโทรทัศน์สีกองทัพบก ช่อง 7 ต่อมาออกอากาศทางช่องดิจิทัล “Workpoint TV” ทุกวันพุธเวลา 21.45 น.-24.00 น. ใช้เวลาการออกอากาศ 2 ชั่วโมง ได้มีข้อค้นพบที่สำคัญ ดังนี้

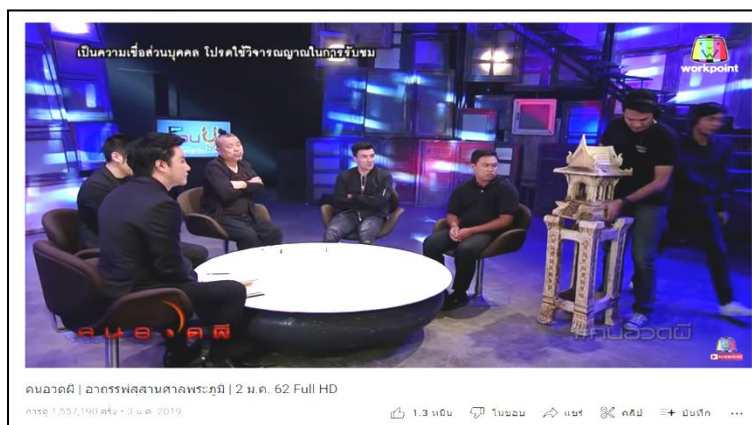
ลักษณะการนำเสนอรายการคนอวดผี พบว่าการผลิตรายการคนอวดผี มีการสร้างสรรค์รายการโดยคำนึงถึงวิธีการนำเสนอ เพื่อกำหนดโครงสร้างของรายการคนอวดผี นั่นคือ การนำผีมาอวด ซึ่งมี 3 ช่วง คือ ช่วงเปิดคลิปภาพวิดีโอ (ช่วง CLIP BATTLE) ช่วงเรื่องเล่า (ช่วงศูนย์บรรเทาทุกข์ผีและประสบการณ์ขนหัวลุก) และช่วงกิจกรรมพิสูจน์ (ช่วงล่าท้าผี) โดยทุกช่วงรายการมีการบรรยายลักษณะจากคนเห็นผีร่วมด้วย

รูปแบบของการนำเสนอรายการคนอวดผีมี 3 ช่วง คือ

ภาพที่ 7 ช่วงเปิดคลิปภาพวิดีโอ (ช่วง CLIP BATTLE)

จากเทปบันทึกรายการคนอวดผี สถานีโทรทัศน์ช่องเวิร์คพอยท์ workpoint TV วันที่ 18 พฤศจิกายน 2558

ภาพที่ 8 ช่วงเรื่องเล่า (ช่วงศูนย์บรรเทาทุกข์ผีและประสบการณ์ชนหัวลูก)

จากเทปบันทึกการรายการคนอวดผี สถานีโทรทัศน์ช่องเวิร์คพอยท์ workpoint TV วันที่ 2 มกราคม 2562

ภาพที่ 9 ช่วงกิจกรรมพิสูจน์ (ช่วงล่าท้าผี)

จากเทปบันทึกการรายการคนอวดผี สถานีโทรทัศน์ช่องเวิร์คพอยท์ workpoint TV วันที่ 2 มกราคม

ประเด็นความน่าสนใจของเนื้อหา รูปแบบ ลักษณะการนำเสนอรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับไสยศาสตร์ที่พบเห็นตามสื่อโทรทัศน์จากตัวอย่างของรายการคนอวดผี ในช่วง “ศูนย์บรรเทาทุกข์ผี” หรือช่วงอื่นๆที่มีเรื่องราวเกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์แสดงให้เห็นถึงการประกอบสร้างความกลัวที่เกิดขึ้นภายใต้การรับรู้ความรู้สึก ความเชื่อส่วนบุคคลของผู้รับชมรายการ โดยอิทธิพลบนพื้นฐานความเป็นจริงของสังคมไทยในปัจจุบัน จะเห็นว่าผู้คนเชื่อ และมีความศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ วิญญาณ ฯ การนำเสนอเหตุการณ์ข่าวในปัจจุบันมักมีสิ่งที่ไม่อาจพิสูจน์ได้ทางวิทยาศาสตร์ เป็นเรื่องราวไสยศาสตร์เหล่านี้ได้ถูกประกอบสร้างความเป็นจริงให้สมจริง เช่น การใช้เสียงประกอบ การเล่าเรื่อง (Story telling) ฯ ล้วนเป็นตัวแปรที่มีผลต่อความน่าสนใจของรายการ รวมทั้งการติดตามของผู้รับชมรายการแทบทั้งสิ้น

ในแง่ของการประกอบสร้างความกลัวในรายการคนอวดผีนั้น แบ่งได้เป็น 6 หมวดหมู่ ดังนี้ 1) เรื่องเล่าจากภาพ คน และสถานที่ 2) เหตุการณ์/กิจกรรม ใช้พิธีกรรมทางศาสนา ประเพณี ความเชื่อ และบรรยากาศ 3) ภาพ ใช้ มุมกล้อง การจัดองค์ประกอบภาพ แสง สี การเคลื่อนไหว กล้อง 4) เสียง มีการใช้ 4 ประเภท ได้แก่ เสียงธรรมชาติ เสียงดนตรีประกอบ เสียงบรรยาย และเสียงเงียบ 5) จัดลำดับเรื่องตาม

เนื้อหาในรูปแบบรายการ และ 6) สัญญาหรือสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมา เพื่อให้มีความหมายแทนของจริง โดยมีการใช้สื่อความหมายโดยตรงและโดยแฝง และความกลัวที่ได้จากการประกอบสร้างความกลัวในรายการคนอวดผี พบว่าจะนำเสนอความกลัวอยู่ 4 ประเภท คือ 1) เชิงจิตวิทยา 2) เชิงศาสนา 3) เชิงอำนาจ และ 4) ความเชื่อเรื่องผี (ณัฐนันท์ ฤกษ์พิงค์, 2561) ทั้งนี้การประกอบสร้างความเป็นจริงให้สมจริง การทำให้เกิดความกลัว ที่แทรกอยู่ในรูปแบบการนำเสนอเรื่องของไสยศาสตร์ในรายการคนอวดผี นับเป็นกระบวนการผลิตของรายการโทรทัศน์ที่ใช้การสร้างสรรค์ เรียงร้อยเนื้อหา รูปแบบ รวมทั้งการนำเสนอรายการที่มีลักษณะเฉพาะ การคิดและวางแผนเพื่อสร้างสรรค์รายการจะเป็นการคิดอย่างเป็นระบบ เป็นเหตุเป็นผล โดยมีข้อมูลประกอบ มีการประเมินสถานการณ์และโอกาสความเป็นไปได้อย่างรอบด้าน จนนำไปสู่การตัดสินใจเพื่อกำหนดเรื่องที่จะนำเสนอ แก่นของรายการ รูปแบบรายการ และวิธีการนำเสนอของรายการที่เหมาะสมที่สุด นับเป็นอีกหนึ่งรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเรื่องไสยศาสตร์หลากหลายมิติ ทั้งเรื่องพิธีกรรม วิญญาณ โชคลาง ฯ นั้นเพราะไสยศาสตร์แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ วิญญาณ ผีสงเทวดา เครื่องรางของขลัง และโชคลาง (รัชนิกร เศรษฐสุโข, 2532 : 185 – 187) และถูกผสมผสานผ่านรูปแบบการนำเสนอของรายการคนอวดผี

โครงสร้างเบื้องต้นของรายการคนอวดผี พบว่าแต่ละช่วงของรายการนั้น จะมีวิธีการนำเสนอแบ่งเป็น 3 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

1) การเปิดคลิปภาพวิดีโอ ซึ่งจะนำเสนอในช่วง CLIP BATTLE ผ่านพิธีกรหลัก ทั้ง 3 ท่านที่จะอวดผีจากภาพวิดีโอ

2) เรื่องเล่า จะมี 2 ช่วงของรายการที่จะเสนอในลักษณะดังกล่าว นั่นคือ ศูนย์บรรเทาทุกข์ผี ที่จะมีแขกรับเชิญอวดผี และประสบการณ์ชนหัวลูก ดารารับเชิญอวดผี

3) กิจกรรมพิสูจน์ผี นำเสนอในช่วงล่าท้าผี ซึ่งจะเป็นนำคน (ดารารับเชิญ) ไปอวดผี หลังจากได้กระบวนการสร้างสรรค์รายการโดยคำนึงถึงวิธีการนำเสนอรายการแล้ว จะนำไปสู่โครงสร้างรายการเบื้องต้น กล่าวได้ว่า ช่วง CLIP BATTLE เป็นช่วงแรกของรายการที่นำเสนอความสนุกสนาน เพื่อต้องการดึงดูดความสนใจจากผู้ชมที่บ้าน รวมถึงเป็นการให้ผู้ชมบ้านที่เกิดข้อสงสัยตั้งคำถามว่า “ผีมีจริงหรือไม่” รู้สึกร่วมไปกับพิธีกรทั้ง 3 ท่าน ที่วิพากษ์วิจารณ์ว่าคลิปที่นำเสนอเป็นผีจริง หรือผีปลอม และให้ผู้ชมได้เห็นภาพของผี สร้างจินตนาการอันนำไปสู่ช่วงต่อไปของรายการ

ช่วงศูนย์บรรเทาทุกข์ผี ให้แขกรับเชิญทางบ้านมาร่วมในรายการ เพื่อร่วมแก้ปัญหา และบรรเทาทุกข์ให้แก่ผีและแขกรับเชิญทางบ้าน ส่วนช่วงล่าท้าผี เกิดขึ้นจากการที่ 2 ช่วงแรกของรายการเป็นเสมือนการให้ผีมาในรายการ ฉะนั้น ช่วงล่าท้าผี จึงเป็นช่วงที่ออกไปหาผี ณ สถานที่ต่างๆ ที่มีความเชื่อว่ามีผีอาศัยอยู่ ต่อด้วยช่วงประสบการณ์ชนหัวลูกอีกหนึ่งช่วงที่ให้ความผ่อนคลายแก่ผู้ชมทางบ้าน โดยให้ดารารับเชิญมาเล่าประสบการณ์เกี่ยวกับผี และช่วงสุดท้ายให้ข้อคิด คำคม ตลอดจนการนำเสนอเรื่องเล่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในรายการคนอวดผี จะเน้นในเรื่องการใช้วิจารณญาณในการรับชม ดังนั้น ช่วงสุดท้าย

ของรายการ จึงเป็นการสรุปเรื่องราวความเชื่อเกี่ยวกับผีที่นำเสนอในช่วงศูนย์บรรเทาทุกข์ผีเพื่อเป็นการดึงสติผู้ชมทางบ้าน

จากตัวอย่างรายการคนอวดผี เป็นกรณีศึกษาการนำเสนอเรื่องไสยศาสตร์ผ่านรายการโทรทัศน์ที่สะท้อนว่า แม้วีถีชีวิตคนไทยจะผูกพันกับการนับถือผีบรรพบุรุษ การรับอิทธิพลความเชื่อของศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์-ฮินดูจากอินเดีย เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการดำรงชีวิต ก่อเกิดวัฒนธรรมของการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ไม่ว่าจะเป็นการโกนผมไฟ งานบวช งานบุญ งานศพ หรือ พิธีกรรมอื่นใด ล้วนเป็นความเชื่อของผู้คนที่มิต่อสิ่งที่มองไม่เห็นวิญญาณและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ฯ ซึ่งถูกมองเป็นเรื่องล้าหลังและไม่มีอยู่จริง ไม่สามารถพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ได้ ทั้งยังเป็นคู่ตรงข้ามกับสิ่งที่พิสูจน์ได้ทางวิทยาศาสตร์ (Binary Opposition) ที่ถูกพัฒนามาบนโลกสมัยใหม่ แต่ทว่ากลับได้รับการเปิดเผยให้เห็นการมีอยู่จริงของไสยศาสตร์ผ่านการประกอบสร้าง การนำเสนอของสื่ออย่างเช่นรายการทางโทรทัศน์ที่สามารถนำส่งข้อมูลข่าวสารและเข้าถึงการรับรู้ในชีวิตประจำวันของผู้คนได้โดยง่ายเป็นไปอย่างรวดเร็ว ด้วยทุกสิ่งที่อยู่ภายใต้การเปลี่ยนแปลงอย่างมีพลวัตของระบบทุน ที่แม้กระทั่งวัฒนธรรมเองยังถูกทำให้กลายเป็นสินค้า เกิดเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม (Cultural Products) กระนั้นเองทุกอย่างในโลกของทุนนิยมจึงถูกแปรสภาพให้กลายเป็นสินค้าส่งถึงผู้บริโภคในฐานะผู้รับชมรายการโทรทัศน์อีกด้วย

ทั้งนี้วิถีชีวิตของผู้คนได้นำแนวคิดวิทยาศาสตร์มาสร้างสรรค์เครื่องมือเทคโนโลยีหรือ อาคารที่หรูหราทันสมัย ในทางปฏิบัติยังคงนำหลักความเชื่อทางไสยศาสตร์มาผสมผสาน อาทิ การสร้างศาลพระภูมิ บูชาเจ้าที่เจ้าทาง เพื่อจะได้อยู่อย่างสงบร่มเย็นหรือในช่วงที่ฝนตกหนัก ผู้บริหารในประเทศจัดพิธีกรรมโบราณ “ไล่น้ำ” ประกอบกับใช้วิธีในการจัดการน้ำท่วม อย่างอุโมงค์ระบายน้ำ เรือผลักดันน้ำและสรรพดาเครื่องไม้เครื่องมือ และมาตรการที่เป็นวิทยาศาสตร์ทั้งหลาย เพื่อให้ทั้งผีและวิทยาศาสตร์ช่วยกันไม่ให้น้ำท่วมกรุงเทพ เป็นต้น การกระทำเหล่านี้บ่งบอกให้ทราบถึงการดำรงอยู่แบบพึ่งพากันของอุดมการณ์สมัยใหม่อย่างวิทยาศาสตร์ และอุดมการณ์เก่าแก่แบบไสยศาสตร์ที่ยังคงฝังรากลึกอยู่ในผู้คนทุกชนชั้นของสังคมไทยและแสดงให้เห็นว่าหน้าที่ของผีมีความสำคัญต่อจิตใจ (ณัฐนนท์ ฤกษ์พึงดี, 2561)

การนำเรื่องราวเกี่ยวกับผีความเชื่อต่างๆ มาเพิ่มคุณค่าทางการตลาด ทำให้ในวงการสื่อสารมวลชน ซึ่งมีบทบาทในการถ่ายทอด เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเรื่องราวที่เกิดขึ้นในสังคมได้มีการเลือกสรรหรือประกอบสร้าง (Construct) ความเชื่อเรื่องผีขึ้นมาตามมาตรฐานตามทัศนะของแต่ละองค์กร สื่อ ซึ่งอาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า แท้ที่จริงแล้วสื่อมวลชนมีส่วนสำคัญในการกำหนด สร้างผลิตผลทางความคิด และความเชื่อเรื่องผีในสังคมไทย แม้อาจจะมาในรูปแบบของความบันเทิงก็ตาม (ฉลองรัฐ เฌอมาลย์ชลมารค, 2553)

เอกวิทย์ แก้วประดิษฐ์ (2545) ได้ชี้ให้เห็นว่าบรรดาสื่อทั้งหลายที่มีการประกอบสร้างเรื่องราวเกี่ยวกับผี “สื่อโทรทัศน์” เป็นสื่อที่ได้รับความสนใจเข้าถึงผู้คนได้มากที่สุด เนื่องจากมีความสามารถในการถ่ายทอดได้สมจริง สร้างความน่าเชื่อถือผ่านการสื่อสารทั้งภาพและเสียง มีอิทธิพลการโน้มน้าวใจผู้ชมได้

สูง จนกล่าวได้ว่า โทรทัศน์เป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาสังคมและประเทศ หากพิจารณาถึงเรื่องราวของไสยศาสตร์ สิ่งลี้ลับ วิญญาณที่อยู่ในสื่อรายการโทรทัศน์มีรูปแบบ ลักษณะการนำเสนอที่มีจุดขายจาก “ประสบการณ์จริง” ร่วมกับการประกอบสร้างความกลัว แทรกซึมเข้ามาในความศรัทธาความเชื่อที่เป็นพื้นฐานของวัฒนธรรมในสังคมไทย การสร้างสรรค์ด้วยเสียง ภาพประกอบฉาก เป็นอีกหนึ่งรูปแบบของรายการที่ส่งผลต่อความนิยมความชื่นชอบ สร้างความเชื่อต่อผู้รับชมรายการโทรทัศน์ ซึ่ง “รายการคนอวดผี” เป็นหนึ่งในรายการที่มีการนำเสนอมาอย่างยาวนานกว่า 7 ปี อีกทั้งเป็นรายการที่มีผู้ติดตามมาก โดยดูได้จากผลการสำรวจความนิยม (Rating) ของการรับชมรายการโทรทัศน์ลักษณะประเภทที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผี รายการคนอวดผีมีผู้รับชมมากในช่วงปี 2561 ประมาณ 1.6 -1.8 นอกจากนั้น ยังมีผู้ติดตามในเว็บเพจเฟซบุ๊ก (Facebook) จำนวน 4,895,702 คน ข้อมูล ณ วันที่ 18 ต.ค. 2561 (คนอวดผี, 2561) และแต่ละคลิปของรายการคนอวดผีทางช่องยูทูบ (YouTube) มีผู้ชมรายการตั้งแต่ 2-3 ล้านคนขึ้นไป เนื่องจากเป็นรายการผี ที่มีรูปแบบการนำเสนอเป็นการพูดคุย หรือสัมภาษณ์โดยใช้ผู้ที่มิประสบการณ์ตรง หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องวิญญาณ ภูตผีมาเล่าในรายการ (Base on True Story) ลักษณะรูปแบบการนำเสนอของรายการทำให้การถ่ายทอดเรื่องผี เป็นรูปแบบการถ่ายทอดที่ดูสมจริง (Construct as Real) ด้วยประสบการณ์จริง ความน่ากลัวจากผู้ที่มาเล่าสู่ผู้ชม และโดยทั่วไปคนจำนวนหนึ่งในสังคมมีความเชื่อเรื่องผีเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว ทำให้การถ่ายทอดความเชื่อเรื่องผีเป็นกลไกที่มีประสิทธิภาพในแง่การส่งต่อความเชื่อเรื่องผีเข้าสู่สังคมอย่างมาก รวมทั้งภาพ เสียง สี แสง ล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญในการนำเสนอทางรายการโทรทัศน์ ซึ่งถือเป็นการสื่อความหมายของรายการที่ผู้ผลิตรายการต้องการนำเสนอไปยังผู้ชม ให้เป็นไปตามนโยบาย และวัตถุประสงค์ ในการผลิตรายการนั้น รวมถึงเป็นสิ่งดึงดูดให้ผู้ติดตามรายการ (ณัฐนนท์ ฤกษ์พี้งดี, 2561)

รายการโทรทัศน์โดยเฉพาะรายการเกี่ยวกับไสยศาสตร์ สิ่งลี้ลับ หรือผี ซึ่งไม่สามารถมองเห็นได้ อย่างเป็นรูปธรรม ฉะนั้นผู้ผลิตรายการต้องสร้างสรรค์เนื้อหา รูปแบบ และลักษณะการนำเสนอรายการ โดยสร้างความหมายในการสื่อสารให้กับผู้รับชมรายการเข้าใจ รับรู้ และมีความรู้สึกร่วมไปกับรายการ สิ่งเหล่านี้เป็นสัญลักษณ์ของรายการโทรทัศน์ซึ่งให้ความหมายตรงผ่านคำพูดของพิธีกร ข้อความตัวอักษร การพูดคุยกับแขกรับเชิญที่มาเล่าประสบการณ์จริง และนอกจากความหมายตรงแล้วนั้น การทำงานของสัญลักษณ์ที่ให้ความหมายแฝงยังถูกแสดงผ่านการแต่งกายของพิธีกร ผู้ร่วมรายการ การจัดองค์ประกอบฉาก รูปแบบการนำเสนอรายการด้วย เสียง สี ภาพ แสง ล้วนเป็นลักษณะการนำเสนอรายการโทรทัศน์ที่ใช้เทคนิคภาพ เสียง สี แสง และเนื้อหาที่ถูกถ่ายทอดผ่านการเล่าเรื่องด้วยประสบการณ์จริง แสดงเรื่องราวให้เห็นความกลัว ความเชื่อ ต่อไสยศาสตร์สิ่งที่เหนือธรรมชาติ นับว่าเป็นสัญลักษณ์ที่มีได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ (Unnatural) แต่ถูกประกอบสร้างด้วยเทคนิคของสื่อมวลชนสมัยใหม่สร้างสรรค์ไสยศาสตร์ยุค 5G หรือผีเชิงพาณิชย์ให้เกิดขึ้น

สรุปได้ว่า สัญญาที่สร้างโดยรายการโทรทัศน์ทำหน้าที่ส่งผ่านทั้งความหมายตรงและความหมายแฝง กล่าวคือ 1) ความหมายตรง เป็นการนำเสนอข้อความที่บอกเล่าเรื่องราวโดยผู้รับชมรายการอ่านแล้วเกิดความเข้าใจตรงกัน รวมทั้งคำพูดของพิธีกรที่สื่อสารว่าไสยศาสตร์ในวันนี้จะนำเสนอเรื่องราวอะไร แบบไหน ต่อผู้รับชม 2) ความหมายแฝง เช่น การแต่งกายของพิธีกรในโทนสีดำ ฉาก อุปกรณ์ประกอบฉาก การเน้นจังหวะอารมณ์ และน้ำเสียงการพูดของพิธีกร หรือจังหวะดนตรีที่เร็วขึ้นเพื่อแสดงถึงจุดสำคัญที่สุดของเรื่อง (Climax) ทั้งหมดที่กล่าวนี้ส่งผลต่อการให้ความสนใจ ความเชื่อ และความกลัวจากผู้รับชมรายการที่จะเข้าใจสัญญาต่างๆ ที่ถ่ายทอดผ่านรายการโทรทัศน์ ทำให้ผู้รับชมรายการเกิดความเชื่อ ความรู้สึกร่วมคล้อยตาม เกิดความสนุกตื่นเต้น และความกลัวขณะรับชมสิ่งที่รายการได้นำเสนอออกมา

รูปแบบการนำเสนอรายการโทรทัศน์จากรายการคนอวดผีทำให้มองเห็นการปะทะสังสรรค์กันระหว่างความเชื่อเรื่องผี พราหมณ์ พุทธศาสนา และการใช้เทคนิคการถ่ายทอดของสื่อมวลชนสมัยใหม่ส่งผ่านเรื่อง ไสยศาสตร์และได้รับความนิยมจากผู้รับชมรายการที่ล้วนดำเนินชีวิตต่อสู่ดิ้นรน ศรัทธากับสิ่งที่จะเพิ่มต้นทุนนอกเงยให้กับชีวิตให้อยู่รอดไปพร้อมกับการพัฒนาของสังคมอุตสาหกรรมระบบทุนในโลภวิทยาศาสตร์ และสิ่งเหล่านี้ยังคงเดินคู่ขนานไปพร้อมกัน แม้จะเกิดการเปลี่ยนแปลงความทันสมัยไปมากเท่าใด แต่ความเชื่อของคนในสังคมไทยยังเป็นแรงขับให้สื่อมวลชนถ่ายทอด สร้างสรรค์รูปแบบของรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับไสยศาสตร์ได้ อย่างไม่มีจุดสิ้นสุด สอดคล้องกับข้อคิดเห็นของพระศุภราชัย สุรสโก และคณะ (2563) ที่กล่าวว่า ลักษณะของการสร้างภาพจำของวิทยาศาสตร์ในสังคมไทย ที่พยายามผูกติดกับการพัฒนาอุตสาหกรรมนั้น ผู้เขียนเห็นว่าเป็นการดีที่เราจะพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้า แต่ในอีกทางหนึ่ง เราละเลยที่จะทำความเข้าใจหลักการพื้นฐานของวิทยาศาสตร์ที่ใส่ใจกับรายละเอียดเชิงเหตุผลของกระบวนการ ซึ่งสิ่งที่สังคมไทยผลักดันมาตลอดไม่ใช่ลักษณะดังกล่าว แต่เป็นการผลักดันว่าวิทยาศาสตร์ได้ก่อเกิดขึ้นมาเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมเท่านั้น ผลที่ตามมาอีกในแง่หนึ่งก็คือ การตั้งคำถามว่า เทคโนโลยีความก้าวหน้าที่ถูกพัฒนาโดยอุตสาหกรรมเหล่านี้ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตทั้งร่างกายและจิตใจให้ผู้คนหรือไม่ คำตอบก็คงเห็นได้ชัดเจนว่ายิ่งพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตบนฐานของเทคโนโลยีมากขึ้นเท่าใด มนุษย์ก็รู้สึกถึงความแปลกแยกจากความเป็นมนุษย์มากขึ้นเท่านั้น กล่าวได้ว่ากระบวนการทัศน์ร่วมสมัยของวิทยาศาสตร์ก็ยังมีใช้ความรู้ที่สมบูรณ์ หากแต่เป็นผลประโยชน์อันเกี่ยวโยงสัมพันธ์กับการผลิตในระดับประเทศ แม้จะปฏิเสธระบบความเชื่อดั้งเดิมในอดีต แต่ก็ยังไม่อาจนำเอาความเชื่อแบบวิทยาศาสตร์ที่ถือว่าเป็นความรู้จริง ๆ มาปรับใช้ได้อย่างจริงจัง มากกว่าผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ ในแง่นี้กระบวนการทัศน์ทางวิทยาศาสตร์ที่เข้ามาในสังคมไทย จึงไม่อาจพัฒนาบุคคลให้เป็นมนุษย์ผู้มีความรู้คิดเชิงวิทยาศาสตร์ได้อย่างจริงจัง นั่นเพราะความเชื่อต่อไสยศาสตร์ สิ่งทีเหนือธรรมชาติยังคงทำงานสร้างความหวัง และเป็นทีพึ่งพิงทางจิตใจให้กับชีวิตของผู้คนที่ยังคงเดินต่อไป ภายใต้การสะท้อนเรื่องราวที่เกิดขึ้นในแต่ละวันผ่านการนำเสนอของรายการโทรทัศน์ที่ปรากฏเฉกเช่นทุกวันนี้

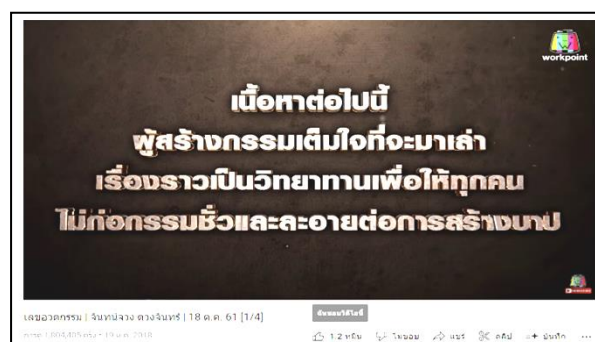
โครงสร้างการนำเสนอรายการ เนื้อหาในรายการโทรทัศน์กรณีรายการ “เลขอวดกรรม” จากงานศึกษาของ ภัทธวรรดา วิไลลอย (2563) พบว่าการนำเสนอรายการ มี 5 ช่วงย่อย ได้แก่ 1) ช่วงแนะนำผู้สร้างกรรมและผู้ถอดรหัสกรรม 2) ช่วงถอดรหัสกรรมผ่านตัวเลขวันที่เกิด 3) ช่วงเล่าเรื่องกรรม 4) ช่วงสรุปผลของกรรม โดยผู้ถอดรหัสกรรม และ 5) ช่วงฝากข้อคิดเกี่ยวกับกรรม องค์ประกอบด้านเนื้อหาในรายการประกอบด้วย ความเชื่อเรื่องตัวเลข ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม และความเชื่อด้านอื่นๆ องค์ประกอบด้านผู้ดำเนินรายการ ได้แก่ ผู้ดำเนินรายการในภาพรวม และผู้ดำเนินรายการที่ทำหน้าที่ถอดรหัสกรรม องค์ประกอบด้านผู้ร่วมรายการที่เป็นผู้มาถ่ายทอดเรื่องราวเหตุการณ์กรรมที่เกิดขึ้น องค์ประกอบด้านฉาก เป็นพื้นที่ทางพิธีกรรมการสื่อสาร และองค์ประกอบด้านสัญลักษณ์พิเศษทางด้านภาพและเสียง เป็นส่วนเสริมให้เกิดอารมณ์คล้อยตามความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมในรายการ

เนื้อหา รูปแบบ ลักษณะการนำเสนอของรายการเลขอวดกรรม ที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์ในมิติความเชื่อของคนที่มีต่อตัวเลข สรุปโดยละเอียด ดังนี้

รูปแบบ ลักษณะการนำเสนอของรายการเลขอวดกรรม

ช่วงที่ 1 แนะนำผู้สร้างกรรมและผู้ถอดรหัสกรรม

- 1) ขึ้นคำเตือนก่อนเข้ารายการ “เนื้อหาต่อไปนี้ ผู้สร้างกรรมเต็มใจที่จะมาเล่าเรื่องราวเป็นวิทยาทานเพื่อให้ทุกคนไม่ก่อกรรมชั่วและละอายต่อการสร้างบาป” โดยกลวิธีในการขึ้นคำเตือนก่อนนำการเสนอรายการเป็นการตอกย้ำวัตถุประสงค์ที่มุ่งหมายในการนำเสนอรายการ และเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือด้วยว่าผู้สร้างกรรมที่มาเล่าทุกคนมีตัวตนจริง

ภาพที่ 10 การขึ้นคำเตือนก่อนเข้ารายการ

จากเทปบันทึกรายการเลขอวดกรรม สถานีโทรทัศน์ช่องเวิร์คพอยท์ workpoint TV วันที่ 18 ตุลาคม 2561

- 2) เปิดรายการด้วยฉากของแท่นวันเกิดทั้ง 31 วัน พร้อมกับการนำเข้ารายการของพิธีกร (แมทธิว ดีน) ด้วยการตั้งคำถาม

- 3) เปิดตัวแขกรับเชิญพิเศษ ซึ่งเป็นหนึ่งในผู้ที่เกิดและนั่งอยู่บนแท่นตัวเลข มีกราฟิกแนะนำเรื่องราวของแขกรับเชิญคร่าวๆ หากข้อมูลส่วนใดที่เป็นเรื่องของตัวเลขจะใช้กราฟิกตัวเลขแสดงแทน

4) พิธีกรถามคำถามแซกรับเชิญว่า “เชื่อในเรื่องกรรมหรือไม่ อย่างไร”

5) เปิดตัวผู้ถอดรหัสกรรม “ริว จิตสัมผัสผี” โดยภาพที่เปิดตัวจะเป็นฉากสีดำ แสงที่เข้าหน้าของริวจะเป็นสีแดงโทนหม่น การแต่งกายจะเป็นชุดสูทสีดำ หลังจากนั้นผู้ถอดรหัสกรรมจะเริ่มต้นการตั้งคำถามทายออกเป็น 3 ข้อ

ช่วงที่ 2 ถอดรหัสกรรมผ่านตัวเลขวันที่เกิด

1) เข้าสู่การถอดรหัสกรรม ให้ผู้สร้างกรรมที่เป็นแซกรับเชิญพิเศษเลือกเลขวันที่เกิด จากผู้สร้างกรรมที่นั่งบนแท่น เมื่อพิธีกรเฉลย จึงให้ผู้สร้างกรรมที่นั่งบนอัฒจันทร์ที่เกิดวันทีนั้น ลงมาเขียนตัวเลขวัน เดือน ปีเกิด เลขที่บ้าน และเลขทะเบียนรถลงบนกระดานไวท์บอร์ดวงกลมขนาดใหญ่

2) ผู้ถอดรหัสกรรม (ริว จิตสัมผัสผี) จะนำเลขวันที่เกิดของแซกรับเชิญมาถอดรหัสเรื่องราวจากการอ่านตัวเลขวันที่เกิด เลขที่บ้าน เลขทะเบียนรถ และเล่าเรื่องราวที่ถอดรหัสให้ทุกคนฟัง

3) เมื่อถอดรหัสกรรมแล้ว พิธีกรหรือริว จิตสัมผัสผี ถามผู้สร้างกรรมว่าเรื่องราวที่ถอดรหัสจากตัวเลขออกมาเมื่อตรงกับเหตุการณ์ของผู้สร้างกรรมหรือไม่ หลังจากนั้นผู้สร้างกรรมจะเริ่มเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นโดยละเอียด

ช่วงที่ 3 เล่าเรื่องกรรม

ผู้สร้างกรรมเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้น สลับกับการพูดคุยสนทนากับพิธีกร ผู้ถอดรหัสกรรม (ริว จิตสัมผัสผี) และแซกรับเชิญพิเศษ

ภาพที่ 11 ช่วงที่ 3 เล่าเรื่องกรรม

จากเทปบันทึกรายการเลขอวดกรรม สถานีโทรทัศน์ช่องเวิร์คพอยท์ workpoint วันที่ 18 ตุลาคม 2561

ช่วงที่ 4 สรุปผลของกรรมโดยผู้ถอดรหัสกรรม

เมื่อผู้สร้างกรรมเล่าเรื่องราวจบลง ผู้ถอดรหัสกรรมจะทำหน้าที่สรุปการกระทำและนำเสนอผลของกรรมและให้คำแนะนำตามความเชื่อรูปแบบต่างๆ

ช่วงที่ 5 ฝากข้อคิดเกี่ยวกับกรรม

ช่วงสุดท้ายของรายการเลขอวดกรรม จะมีการขึ้นกราฟิกภาพของผู้สร้างกรรม พร้อมด้วยเสียงบรรยายส่งท้ายรายการที่มีเนื้อหาให้กำลังใจผู้สร้างกรรม

เนื้อหาในรายการเลขอวดกรรม

รายการเลขอวดกรรมมีเนื้อหาที่ปรากฏเกี่ยวข้องกับความเชื่ออยู่ 3 เรื่องหลัก ๆ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องศาสตร์ตัวเลข ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม และความเชื่อด้านอื่นๆ ซึ่งเนื้อหาความเชื่อมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องตัวเลข สิ่งที่เป็นจุดเด่นในการนำเสนอของรายการ คือ การนำเสนอความเชื่อเรื่องตัวเลข (numerology) ประกอบไปด้วยตัวเลขของวัน เดือน ปีเกิด เลขที่บ้าน และเลขทะเบียนรถของผู้สร้างกรรม ซึ่งสามารถเชื่อมโยงถึงเหตุที่เกิดขึ้นได้ ผู้สร้างกรรมมีหน้าที่เขียนตัวเลข เหล่านี้ลงบนไวท์บอร์ดสีขาวขนาดใหญ่ เพื่อให้ผู้ถอดรหัสกรรมอย่างรวดเร็ว จิตสัมผัส ได้ใช้เป็นสื่อกลางในการถอดความหมายเรื่องราว

2) เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ในรายการเลขอวดกรรมมุ่งเน้น การนำเสนอเรื่องราวกรรมของผู้สร้างกรรมที่เป็นวิทยาทานแก่ผู้ชมทางบ้าน เพื่อให้เข้าใจลักษณะกรรมดี กรรมชั่ว และผลของกรรมตามหลักความเชื่อในเชิงพุทธศาสนา ซึ่งเนื้อหาในการนำเสนอส่วนนี้ จะถูกนำเสนอผ่านเรื่องราวของผู้สร้างกรรม โดยเมื่อผู้ถอดรหัสกรรมได้ถอดรหัสเรื่องราวที่เกิดขึ้นจากตัวเลขแล้ว ผู้สร้างกรรมก็จะขยายรายละเอียดของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอีกครั้ง

3) เนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อด้านอื่นๆ ในรายการเลขอวดกรรม แม้ว่าเรื่องราวที่นำเสนอจะมุ่งเน้นเกี่ยวกับเรื่องกฎแห่งกรรมทางพระพุทธศาสนา ยังปรากฏเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อด้านอื่นๆ ที่ยังคงเป็นความเชื่อที่ได้รับความนิยมอยู่ในสังคมไทย เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับตำนาน ความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อเรื่องโชคลาง ความเชื่อเรื่องเทพฮินดู เป็นต้น

รายการเลขอวดกรรมมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับศาสตร์ของตัวเลขที่มีผลกับชะตา วาสนา กรรมของชีวิตมนุษย์ โดยเป็นรูปแบบรายการพูดคุยและสนทนา ที่ออกอากาศทางช่อง 23 (เวิร์คพอยท์) โดยคุณปภาณัฐ ลิ้มรัตนอาภรณ์ (จิวิ จิตสัมผัส) ผู้มีความสามารถพิเศษในการสื่อสารกับผีและวิญญาณ จะทำหน้าที่เป็นผู้ถอดรหัสเรื่องราวความทุกข์ของแขกรับเชิญที่เกิดขึ้นมาแล้วจากตัวเลขดวงชะตา และตัวเลขต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอยู่ในชีวิตของ แขกรับเชิญ ในส่วนลักษณะการนำเสนอของรายการเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องตัวเลข วันที่เกิดเชื่อมโยงกับกรรมของบุคคล การนำเสนอเรื่องราวกรรมจากปากของผู้ประสบเหตุการณ์จริง ร่วมกับการนำเสนอภาพความสามารถในการทำนายของคุณ จิวิ จิตสัมผัส ผู้ทำนายทำหน้าที่ถอดรหัสกรรมแขกรับเชิญ รายการเลขอวดกรรมนับเป็นรายการเกี่ยวกับไสยศาสตร์ประเภทโชคลางที่นำเสนอความเชื่อของคนที่มีต่อตัวเลข ซึ่งรัชนีกร เศรษฐ์ฐิติ (2532 : 185 – 187) ได้กล่าวถึงความหมายของโชคลางว่า โชคลาง หมายถึง เครื่องหมายที่ปรากฏให้เห็น เพื่อบอกเหตุร้ายหรือเหตุดี ซึ่งคนไทยมีความยึดมั่นถือมั่นมาเป็นเวลาช้านาน จนกลายเป็นประเพณีปฏิบัติ และงดเว้นปฏิบัติอยู่โดยทั่วไป บรรดาสรรพสิ่งต่างๆ ที่

สังคมไทยยึดมั่นว่าเป็นเครื่องหมายของโชคร้าย หรือโชคดี โดยตัวเลขต่างๆ ที่ปรากฏเป็นบ้านเลขที่ บัตรประจำตัวประชาชน ป้ายทะเบียนยานพาหนะ หรือแม้แต่เลขที่ติดมากับตัวบุคคล เช่น วันเดือนปีเกิด อายุ ฯ ได้ให้ความหมายของโชคร้ายโชคดี ความสำเร็จ ความผิดหวังสูญเสีย คราวเคราะห์ ต่างกันออกไปเมื่อรวมกับลักษณะเฉพาะของบุคคลคนหนึ่ง ซึ่งถูกอธิบายโดยผู้ทำนายของรายการด้วยรูปแบบในรายการเลขอวดกรรมได้นำเสนอเรื่องราวความทุกข์ของแขกรับเชิญที่เกิดขึ้นมาแล้วจากตัวเลขดวงชะตา และตัวเลขต่างๆ เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นความเชื่อที่อยู่บนฐานคิด 3 ฐาน กล่าวคือ 1) ความเชื่อที่มนุษย์มีต่อมนุษย์: การสื่อสารเรื่องราวระหว่างแขกรับเชิญและผู้ทำนาย (คุณ รวิ จิตสัมผัส) 2) ความเชื่อที่มนุษย์มีต่อธรรมชาติ: การเล่าเรื่องที่เกิดขึ้น ประสบการณ์จริงของแขกรับเชิญ และ 3) ความเชื่อที่มนุษย์มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ: เรื่องราวของแขกรับเชิญถูกถ่ายทอดในลักษณะการนำเสนอของรายการที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องตัวเลขอันนำมาสู่เหตุการณ์ที่ต้องประสบพบเจอในชีวิตของบุคคลคนหนึ่ง

ภัทรวรรดา วิไลลอย (2563) ยังได้วิเคราะห์ให้เห็นว่าในด้านผู้รับชมรายการเลขอวดกรรมที่มีความรู้สึกร่วม ความกลัว และความเชื่อต่อตัวเลข หรือเรื่องของกรรม เกิดขึ้นจากการผลิตซ้ำ (reproduction) ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมให้คงอยู่ในสังคมไทย ด้วยการนำเสนอเนื้อหาที่ผสมผสานระหว่างรายการประเภทความเชื่อหรือเรื่องเล่า (fiction) ซึ่งทางรายการได้นำความเชื่อเรื่องตัวเลขมาผูกโยงกับเรื่องราวส่วนบุคคลและนำเสนอโดยใช้ข้อเท็จจริง (factual) จากการเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงจากปากคำของบุคคลนั้น ๆ ซึ่งทำให้ลักษณะเนื้อหาและการนำเสนอของรายการเลขอวดกรรม มีความกำกวมระหว่างเรื่องเล่า (fiction) และเรื่องจริง (non-fiction) การถ่ายทอดเหล่านี้ล้วนถูกประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคมบนฐานคิดวิถีชาวพุทธของสังคมไทยที่มีความเชื่อต่อกฎแห่งกรรม เป็นกระบวนการก่อกรรมและการให้ผลของกรรมอย่างเป็นเหตุเป็นผล ต้นเหตุของทุกข์และผลจากการกระทำ ซึ่งกระบวนการก่อกรรมนั้นต้องประกอบด้วยเจตนา ดังนั้นจึงเป็นคำสอนที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนา โดยสอนให้มนุษย์เชื่อเรื่องกรรม หรือผลของกรรมว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว โดยหัวใจหลักคือ การสร้างกรรมดี (กรรมดี) ละเว้นความชั่ว และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ องค์ประกอบเหล่านี้ได้ถูกสอดแทรกอยู่ในการนำเสนอของรายการเลขอวดกรรมที่มอบแง่คิดเตือนใจให้แก่ผู้รับชมรายการ

นอกจากนี้ ช่วงสุดท้ายของรายการจะมีการขึ้นกราฟิกภาพของผู้สร้างกรรม พร้อมด้วยเสียงบรรยายส่งท้ายรายการที่มีเนื้อหาให้กำลังใจผู้สร้างกรรม ในส่วนนี้เป็นการนำเสนอให้เห็นว่า อย่างไรก็ตามมนุษย์ทุกคนบนโลกนี้ย่อมมีกรรมเป็นของตน ทางรายการจะทำหน้าที่ในการสรุปเนื้อหาที่นำเสนอในแต่ละสัปดาห์ด้วยข้อความให้กำลังใจ ตามที่กล่าวมา การปิดท้ายรายการในลักษณะดังกล่าวช่วยเผยให้เห็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม รายการเลขอวดกรรมมุ่งเน้น การนำเสนอเรื่องราวของผู้สร้างกรรมที่จะเป็นข้อเตือนใจแก่ผู้รับชมรายการ เพื่อให้เข้าใจลักษณะกรรมดี กรรมชั่ว และผลของกรรมตามหลักความเชื่อในเชิงพุทธศาสนา

การกำหนดให้ริ้ว จิตสัมผัส เป็นผู้ถอดรหัสกรรมของผู้สร้างกรรมผ่านตัวเลขวันที่เกิด นับว่าเป็นการสร้างความตื่นต้นและท้าทายแก่ผู้ชมว่า ผู้ถอดรหัสกรรมจะสามารถอ่านกรรมจากตัวเลขวันที่เกิดได้ตรงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นของผู้สร้างกรรมหรือไม่ ซึ่งจากการวิเคราะห์ ผู้ถอดรหัสกรรมสามารถอ่านเรื่องราวที่เกิดขึ้นผ่านตัวเลขดวงชะตาของผู้สร้างกรรมได้ตรงทุกคน และในบางกรณียังใช้ความสามารถในการสัมผัสกับวิญญาณและทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการสื่อสารระหว่างคนกับผีได้เช่นเดียวกับการทำหน้าที่ในรายการคนอวดผี ช่วงศูนย์บรรเทาทุกข์ผี จึงประกอบด้วยสัญญาณที่เป็นความหมายตรง จากการใช้คำพูดสื่อสารระหว่างผู้ถอดรหัสกรรม แกรับเชิญ การแสดงข้อความตัวเลขที่ถูกเขียนลงไวท์บอร์ดจากเรื่องเล่าประสบการณ์จริงของผู้สร้างกรรม ที่ส่งข้อมูลให้ผู้รับชมรายการเข้าใจตรงกัน

ในส่วนสัญญาณความหมายแฝง คือ การนำเสนอฉากในสตูดิโอ แทนที่นั่งบนอัฒจันทร์ สำหรับผู้ที่เกิดทั้ง 31 วัน รวมทั้งภาพและเสียง สัญลักษณ์พิเศษทางด้านภาพและเสียง ในรายการเลขอวดกรรม แม้ว่า จะมุ่งเน้นการนำเสนอเรื่องราวกรรมของผู้สร้างกรรมที่จะเป็นวิทยาทานแก่ผู้ชมทางบ้าน เพื่อให้เข้าใจถึงลักษณะของกรรมดี กรรมชั่ว และผลของกรรมตามหลักความเชื่อในเชิงพุทธศาสนา สัญญาณที่แสดงผ่านการนำผู้ถอดรหัสกรรมอย่าง ริ้ว จิตสัมผัส ที่มีภาพลักษณ์ของผู้ที่สามารถสื่อสารกับภูตผีวิญญาณได้ เสียงบรรยายที่มีโทนเสียงทุ้มต่ำ เพื่อให้เกิดความรู้สึกหลอน และกลัวกับสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้น

จากที่ได้ยกตัวอย่างรูปแบบการนำเสนอของรายการเลขอวดกรรมข้างต้น จะเห็นได้ว่าเป็นการนำเสนอตัวเลขให้สัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม การประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม และสัญญาณความหมายที่กล่าวมานับเป็นจุดอันน่าสนใจของเนื้อหา รูปแบบ ลักษณะการนำเสนอของรายการเลขอวดกรรม อีกทั้งการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนที่ช่วยสร้างความมั่นคงทางจิตใจ เป็นที่พึ่งพิง สร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว และจิตสำนึกต่อกฎแห่งกรรม ซึ่งชี้ให้เห็นเส้นขนานระหว่างไสยศาสตร์ในมิติตัวเลข โชคลาง กับความเชื่อผลจากการกระทำของมนุษย์ตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา

ภาพที่ 12 การนำเสนอฉากในสตูดิโอ แทนที่นั่งบนอัฒจันทร์ สำหรับผู้ที่เกิดทั้ง 31 วัน
จากเทปบันทึกรายการเลขอวดกรรม สถานีโทรทัศน์ช่องเวิร์คพอยท์ workpoint TV วันที่ 18 ตุลาคม 2561

กรณีศึกษาต่อไป รายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับไสยศาสตร์ของรายการโทรทัศน์ช่อง พีพีทีวี เอชดี ช่อง 36 (PPTV 36) เนื้อหาบอกเล่าเรื่องราวลึกลับที่ไม่สามารถหาข้อพิสูจน์ได้ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ณ สาธารณรัฐเบนิน ประเทศโตโก และประเทศบูร์กินาฟาโซ ดินแดนชายฝั่งทวีปแอฟริกาตะวันตก ที่แห่งนี้คือ ต้นกำเนิดของลัทธิวูดู คำว่า “วูดู” เป็นคำภาษาแอฟริกาตะวันตก แปลว่า “วิญญาณ” มาจากคำเดิมว่า “โอดัน” (vodun) ซึ่งเป็นลัทธิลึกลับที่มีผู้คนทั่วโลกรู้จักและศรัทธาเป็นอย่างดี อีกทั้ง วูดู คือ ศาสนาที่คนใน สาธารณรัฐเบนิน ประเทศโตโก อีกจำนวน 50% ให้ความศรัทธาเคารพนับถือ วูดูเป็นสิ่งที่ขับเคลื่อนวิถีชีวิต ของผู้คนในประเทศ (ปักหมุดสุดขอบโลก ซีซั่น 5 บันทึกโลกลึกลับของวูดู . (2563). สืบค้นจาก <https://www.pptvhd36.com/news/%E0%B9%84%E0%B8%A5%E0%B8%9F%E0%B9%8C%E0%B8%AA%E0%B9%84%E0%B8%95%E0%B8%A5%E0%B9%8C/122917>)

ภาพที่ 13 สื่อกลางศาสนา วูดู สาธารณรัฐเบนิน ประเทศโตโก

จากเทปรายการบันทึกโลกลึกลับของวูดู EP.1 สถานีโทรทัศน์ช่อง PPTV 36 Online วันที่ 29 มีนาคม 2563

รายการโทรทัศน์ช่อง PPTV 36 นำเสนอเรื่อง บันทึกโลกลึกลับของวูดูมีลักษณะเป็นรูปแบบรายการท่องเที่ยวเชิงสารคดี โดยการบอกเล่าเรื่องราวของศาสนา วูดู คือ เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนแอฟริกา เป็นเวลากว่า 100 ปี แท้จริงแล้ววูดูมิใช่มนต์ดำ หรือสิ่งไม่ดี การอธิบายศาสนา วูดู จากคนในหมู่บ้านเล็กๆ แห่งหนึ่งของประเทศเบนิน ได้เผยให้เห็นว่า วูดูมีหลายรูปแบบ วูดูอยู่ทุกแห่งหนเป็นสะพานเชื่อมระหว่างคนเป็นและคนตาย วูดูไม่ใช่ศาสดารมิดแต่อย่างใด หลักคำสอนเน้นให้คนคิดดี ทำดี ไม่ทำร้ายผู้อื่น ฉะนั้นคนที่ไม่ดีจะไม่ได้พลังวูดู วูดูทำหน้าที่เยียวยาจิตใจของผู้คน เพราะทุกปัญหาที่เกิดขึ้นวูดูจะช่วยบรรเทาให้เบาบางลงได้ จากการสัมภาษณ์บุคคล เทพีแห่งโชค นามว่า Amadossi Thabassi (Chief of Vodou Priest) กล่าวว่า วูดูไม่เคยทำร้ายใคร วูดูเชื่อว่า ทุกสรรพสิ่งบนโลกนี้มีเทพเจ้าปกป้องคุ้มครองอยู่ วูดูไม่ใช่ศาสดารมิด เพราะเทพเจ้าที่คนๆ หนึ่งนับถือจะคอยปกป้องคุ้มครองภัยให้กับผู้นั้น ตราบที่เรายังทำความคิดดี ไม่เบียดเบียนทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ผู้ที่คิดทำความชั่ว องค์เทพพร้อมที่จะลงโทษอยู่เสมอ (ปักหมุดสุดขอบโลก ซีซั่น 5 บันทึกโลกลึกลับของวูดู, 2563)

ปกิณดลคชอนโลก ซีซั่น 5 | ปันพิภจากโลกแห่งวูดู 1 | EP1 (2/3)

ภาพ: 15,988 ครั้ง • 29 ธ.ค. 2020

162 5P โบนัส 4 แชร์ 8K คลิป 3+ บันทึก ...

ภาพที่ 14 เทพีแห่งโชค นามว่า Amadosi Thabassi (Chief of Voodoo Priest)
จากเทปรายการบันทึกโลกกลับของวูดู EP.1 สถานีโทรทัศน์ช่อง PPTV 36 Online วันที่ 29 มีนาคม 2563

สิ่งที่ถูกนำเสนอผ่านคำบอกเล่าของคนใน แสดงให้เห็นว่า แท้จริงแล้ววูดูไม่ใช่สิ่งชั่วร้าย หรือ ศาสตร์มืด แต่อย่างไร คำว่า “ศาสนาวูดู” เจือไปด้วยความอคติทางชาติพันธุ์ ที่คนส่วนใหญ่มีต่อพวกเขา เป็นขบวนการสร้าง “ความเป็นอื่น” เพื่อสร้างพลังอำนาจและสร้างความชอบธรรม ในการกดขี่ กดทับ ปิดกั้นผู้ที่แตกต่างจากกลุ่มตน มายาคติที่มองว่า วูดูเป็นอำนาจมืดใช้มนต์ดำ มายาคติที่หลายฝ่ายพยายาม จูद्धัฒนธรรม มายาคติเหล่านี้บางอย่างได้กลายเป็นความจริงในสังคม มีช่องทางใดบ้างที่จะแก้ไขมายาคติเหล่านั้น เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องที่ควรจะเป็น เกิดการปฏิบัติที่เท่าเทียมและมีมนุษยธรรมมากขึ้น ซึ่งการนำเสนอเนื้อหาไสยศาสตร์ในรูปแบบรายการท่องเที่ยวเชิงสารคดี ทาง สถานีโทรทัศน์ช่อง PPTV 36 อาจทำให้คนเหล่านี้ได้มีโอกาสถ่ายทอดเสียงของพวกเขาออกมา เสียงที่เราไม่ค่อยได้ยิน เสียงที่ขาดหายไปให้ส่งออกมาสู่สาธารณชน เพื่อให้วูดูเป็นโลกที่กว้างขึ้น และคนนอกได้เห็น ตัวเองเล็กน้อย เพื่อเรียนรู้วูดู “ไม่มีสังคมใดเหนือกว่าสังคมอื่น” (Gramont, 1970) อ้างใน Charoensin Oran, 2000, p. 88) ดังนั้นเราไม่ควรตัดสินวัฒนธรรมหนึ่งด้วยอีกวัฒนธรรมหนึ่ง หรือด้วยจากความเป็น สังคมกระแสหลัก เพราะวัฒนธรรมย่อมมีความหลากหลายและต่างมีเหตุผลของมันเอง การลบมายาคติ เหล่านี้ออกไปได้ต้องใช้ความรู้ อันเป็นความรู้ที่เกิดจากคนในกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ เพื่อลบความเข้าใจที่คนอื่นพยายามสร้างขึ้นมาจากความที่ไม่ได้เข้าใจทั้งหมด

มาลิโนฟสกี (1922) อธิบายว่า เป้าหมายของนักมานุษยวิทยาคือ การทำความเข้าใจความคิดของคนพื้นเมือง รวมทั้งวิถีชีวิตและการมองโลกของคนพื้นเมือง ขณะที่ ฟรานซ์ โบแอส อธิบายว่า ถ้าเป้าหมายของ นักมานุษยวิทยาคือ การทำความเข้าใจความคิดของมนุษย์โดยการศึกษาประสบการณ์ต่างๆ จำเป็นต้องเข้าใจความคิดของคนพื้นเมือง มิใช่ความคิดของตนเอง¹ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการนำเสนอของ

¹ คำศัพท์ทางมานุษยวิทยา. สืบค้นจาก <https://www.sac.or.th/databases/anthropology-concepts/glossary/42>

รายการ บันทึกจากโลกแห่งวูดู ได้ตีแผ่ความหลากหลายทางวัฒนธรรม เนื้อหาการถ่ายทอดเรื่องไสยศาสตร์ของศาสนาวูดูเป็นชุดความรู้ที่สื่อมวลชนทำหน้าที่เป็นสื่อกลางเผยให้เห็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ที่ต่างออกไป ดังนั้นเนื้อหาของรายการจะเป็นการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (informal interview) ถูกเรียบเรียงเป็นคำบอกเล่าจากความเป็นจริง ประสบการณ์จริงโดยคนในเพื่อให้ผู้รับชมรายการรับรู้ความเข้าใจที่ตรงกัน มองเห็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากความคิดของคนพื้นเมือง อันเป็นความคิดที่มีได้มาจากการติดป้ายให้วูดูเป็น ‘หมอผี’ ‘ศาสนาไสยมนต์ดำ’ หรือ ‘การแพทย์สุดแหวกแนว’ โดยการตีตราจากคนนอกเพียงเท่านั้น

ภาพที่ 15 การรักษาโรคภัยด้วยชาสัตว์ ในแนวทางของศาสนา วูดู
จากเทปรายการบันทึกโลกกลับของวูดู EP.1 สถานีโทรทัศน์ช่อง PPTV 36 Online วันที่ 29 มีนาคม 2563

ภาพที่ 16 การรักษาโรคภัยด้วยชาสัตว์ ในแนวทางของศาสนา วูดู
จากเทปรายการ บันทึกโลกกลับของวูดู EP.1 สถานีโทรทัศน์ช่อง PPTV 36 Online วันที่ 29 มีนาคม 2563

เชื่อที่แรงกล้า ปฏิบัติการที่ว่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนโตโกที่สืบทอดวูดูให้กับลูกค้าท้องถิ่น ซึ่งอยู่บนฐานความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เป็นอำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติที่มีต่อมนุษย์ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ว่าเป็นประกอบด้วยโครงสร้าง (structure) ของศาสนาวูดู และผู้กระทำการ (agency) ทั้งร่างทรง เทพีแห่งโชค ทำให้เห็นความสัมพันธ์ของอำนาจไสยศาสตร์ที่เชื่อมร้อยลูกค้าท้องถิ่นและคนนอกให้ศรัทธา เชื่อในแนวทางการรักษาโรคของวูดู ประสานอยู่ทั้งในฐานะผู้ค้าและผู้ซื้อ ในฐานะของผู้สืบทอดอำนาจที่อยู่เหนือธรรมชาติและผู้อยู่ภายใต้อำนาจด้วยความเชื่อ นั่นเพราะความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นอำนาจและความรู้ที่มนุษย์ใช้อธิบายชีวิตและสังคม ตามที่ Nurit Bird-David (1999) ใน นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ (2560) อธิบายว่าโลกทัศน์ที่มนุษย์ใช้อธิบายการมีชีวิตและการอยู่ในโลก เป็นเรื่องของการสร้างความจริงที่แตกต่างกันในแต่ละวัฒนธรรม ดังนั้นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงเป็นโลกทัศน์ที่ใช้สร้างความจริงเช่นเดียวกับการทดลองทางวิทยาศาสตร์ การมองดูมนุษย์ในสังคมชนเผ่ากราบไหว้เจ้าป่าเจ้าเขาและวิญญาณบรรพบุรุษจึงมิใช่เรื่องความไร้เหตุผล แต่เป็นโลกทัศน์ที่มนุษย์มองสิ่งต่างๆ ในธรรมชาติเป็น “บุคคล” ที่ให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติจึงเป็นภาพสะท้อนของความรู้ที่สอนให้มนุษย์รู้จักระบบศีลธรรมผ่านการเคารพบูชา การให้เกียรติ ความรับผิดชอบ และการประมาณตน มนุษย์จะมีใช้เจ้านายเหนือธรรมชาติ ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณในธรรมชาติจึงดำรงอยู่ในฐานะ “ความรู้” ที่ค้ำจุนการดำรงชีวิตของมนุษย์

ส่วน Melford E. Spiro (1966) ใน นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ (2560) อธิบายว่า ความเชื่อทางศาสนาคือระบบความคิดที่มนุษย์นำไปอธิบายอำนาจเหนือธรรมชาติและความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่ออำนาจนั้น ซึ่งศาสนาวูดู เผยให้เห็นระบบสังคมที่ประกอบไปด้วยผู้กระทำที่หลากหลายที่มีการปฏิบัติในสภาพแวดล้อมหนึ่ง มองเห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างศาสนาวูดูกับคนแอฟริกัน อีกทั้งรายการได้นำเสนอเนื้อหา ‘พิธีปลุกเสกตุ๊กตาฟาง’ ที่ประเทศเบนิน ต้นกำเนิดศาสนาวูดู ผู้คนในหมู่บ้านร่วมทำพิธีปลุกเสกเพื่อให้ คนนอก ผู้ดำเนินรายการได้เห็น การขยับได้เองของตุ๊กตาฟาง สามารถเคลื่อนที่ไปมาได้โดยปราศจากคนอยู่ภายในนั้น และสิ่งที่เหนือธรรมชาตินี้ยังไม่อาจพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ได้ พิธีที่ว่านี้ ชาวบ้านต้องการให้เห็นอิทธิฤทธิ์ของวูดูที่มีอยู่จริง สิ่งเหล่านี้เป็นความสัมพันธ์ที่ถูกกำหนดโดยวัฒนธรรมความเชื่อทางไสยศาสตร์ เป็นการกระทำระหว่างกันขององค์ประกอบย่อยในระบบทางสังคมหนึ่ง ทั้งยังเป็นความเชื่อของคนที่มีต่อไสยศาสตร์ที่สัมพันธ์กับอำนาจ ความรู้ ซึ่งมนุษย์ได้นำมาต่อรองสร้างตัวตนทางสังคม

ปักหมุดตลอดโลก | พิธีปลุกเสกตุ๊กตาฟาง ที่เบนิน ต้นกำเนิดวูดู | 181โลก

ภาพที่ 47.733 คม + 29 ม. 2020

391 1 ใน 1000 2020 391 1 ใน 1000 2020 391 1 ใน 1000 2020 391 1 ใน 1000 2020

ภาพที่ 18 พิธีปลุกเสกตุ๊กตาฟาง ประเทศเบนิน ต้นกำเนิดศาสนาวูดู

จากเทปรายการบันทึกโลกกลับของวูดู EP.1 สถานีโทรทัศน์ช่อง PPTV 36 Online วันที่ 29 มีนาคม

นอกจากนี้รูปแบบการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (informal interview) ที่ดูเหมือนสร้างความเห็นห่างระหว่างผู้ดำเนินรายการและเทพีแห่งโชค เริ่มแปรเปลี่ยนเมื่อการสนทนาเริ่มมีอรรถรส พร้อมทั้งการแสดงออกซึ่งความเชื่อ การให้ความเคารพต่อคุณค่าของผู้ดำเนินรายการ ส่งผลให้บรรยากาศเป็นการพูดคุยอย่างกันเอง ได้รับข้อมูลเชิงลึกมากขึ้น จากการบอกเล่าอธิบายวัฒนธรรมของตนโดยคนใน (emic) ขณะเดียวกันคนนอก (etic) ทำหน้าที่เรียนรู้ สร้างความเข้าใจ ยอมรับต่อวัฒนธรรมอันเป็นชุดวิถีคิดของคนพื้นถิ่น เพื่อนำเสนอผ่านเนื้อหาในรายการได้อย่างรอบด้าน

2) การรับรู้และพฤติกรรมของประชาชนที่ดูรายการเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์

โลกทางสังคมสมัยใหม่ถูกส่งผ่านความรู้ ข้อเท็จจริง รวมทั้งข้อคิดเห็นจากสื่อมวลชนที่เข้าถึงชีวิตประจำวันของผู้คนอย่างรวดเร็ว สถาบันสื่อที่ว่าเป็นผู้ซึ่งทำหน้าที่สร้างความเป็นจริงทางสังคม ผ่านการนำเสนอข่าวสารต่างๆ ที่หลากหลาย รวมไปถึงข่าวสารเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ทุกองค์ความรู้ ทุกข้อมูลที่เกิดขึ้นจึงซึมผ่านชุดความคิดของผู้คนให้สามารถเข้าใจ รับรู้ เกิดเป็นความเชื่อ ความศรัทธาต่อสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ จนนำมาสู่พฤติกรรมที่แสดงออกเป็นปรากฏการณ์ต่างๆ ทางสังคม อันเป็นผลจากการตีแผ่ของสื่อมวลชนด้วยปฏิบัติการของการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสาร ช่องทางการสื่อสาร สาร และผู้รับสารในรูปแบบครบวงจร

นอกจากนี้พฤติกรรมของประชาชนที่มีต่อเรื่องของไสยศาสตร์ ยังชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ของโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมในมิติความเชื่อ รวมทั้งพิธีกรรมต่างๆ ที่พบเห็นทั่วไปในปัจจุบัน ซึ่งการรับรู้ และพฤติกรรมของประชาชนที่ดูรายการเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ได้มีการแสดงออกผ่านพฤติกรรมและนำไปสู่ปรากฏการณ์ต่างๆ ทางสังคม สามารถจำแนกได้ 4 ประเด็นดังนี้

2.1) การรับรู้และพฤติกรรมของประชาชนที่มีต่อสังคมระบบทุนสมัยใหม่ผ่านความเชื่อทางไสยศาสตร์

สภาพสังคมและเศรษฐกิจเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการรับรู้ พฤติกรรมของประชาชนเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ ซึ่งมีงานศึกษาที่กล่าวถึงประเด็นนี้ คือ งานศึกษาของ นิภาวรรณ วิรัชนิภาวรรณ (2532) อ้างใน นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ (2560) ได้อธิบายชีวิตคนเมือง จังหวัดฉะเชิงเทราผ่านความเชื่อร่างทรง โดยชี้ให้เห็นสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่ทำให้เกิดการแข่งขันสูง ส่งผลให้คนต้องดิ้นรนทำงานหาเงิน สภาพบีบคั้นดังกล่าวทำให้คนบางคนหันไปพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยมีร่างทรงทำหน้าที่ช่วยติดต่อสื่อสาร บทบาทของร่างทรงจึงเป็นผู้ช่วยบรรเทาความเดือดร้อนให้กับคนที่ประสบปัญหาชีวิต เช่น เจ็บป่วย และมีความทุกข์ใจ เช่นเดียวกับการศึกษาของ รตพร ปัทมเจริญ (2543) ที่อธิบายว่าร่างทรงในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ซึ่งมีทั้งหมด 5 สำนัก คือ สำนักทรงกวนอู สำนักทรงซุ่มปักอง สำนักทรงเสด็จพี่ชินราช สำนักทรงพ่อปู่ใหญ่ และสำนักทรงอุมาเทวี ร่างทรงจะทำหน้าที่ติดต่อสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อช่วยคนที่มีความทุกข์และเดือดร้อน

ในแง่ของการรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ผ่านรายการโทรทัศน์เกี่ยวกับกระแสร่างทรงเป็นตัวอย่างปรากฏหนึ่งที่พบเห็นอย่างแพร่หลายในสังคมระบบทุนสมัยใหม่ ผู้คนมีการรับรู้และการแสดงออกซึ่งความเชื่อ ขณะเดียวกันคนในสังคมกลับทำหน้าที่เป็นร่างทรงเพื่อเป็นภาพตัวแทนแสดงอำนาจของสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เกิดเป็นร่างทรงหลากหลายสำนัก ใช้เป็นเครื่องต่อรองตัวตนให้ได้รับการยอมรับ ทั้งยังเพื่อความอยู่รอดที่หลังไหลออกมาเป็นเม็ดเงินของแรงศรัทธา เช่น กรณีรายการโทรทัศน์นำเสนอข่าวร่างทรง 4G ในยุครัฐบาล คสช. จากกรณีของร่างทรงที่มีชื่อว่า ‘เจ้าแม่อุไรทอง’ เริ่มทรงเจ้าเมื่อราว พ.ศ. 2480 เศษ ร่างทรงนี้มีเจ้ามาจับร่างเป็นจำนวนเกือบ 20 องค์ เช่น เจ้าแม่อุไรทอง, เจ้าแม่ตะเคียนทอง, พระนางเรือล่ม, เจ้าแม่กวนอิม, พระนารายณ์, พระนเรศวร, ฤๅษีลิงดำ, องค์จุก และเจ้าพ่อหนูแดง เป็นต้น โดยภาษาที่ใช้เวลาเข้าทรงส่วนใหญ่จะเป็นภาษาไทย แต่มีบางครั้งพูดภาษาจีนด้วย หลักๆ แล้วคนที่มาหาร่างทรงเจ้าแม่อุไรทองมักจะมาขอให้ตนเองร่ำรวย ขอเลขเด็ดไปแทงหวยกัน (พิพัฒน์ กระแจะจันทร์, 2561) ดังนั้นปรากฏการณ์ของร่างทรงยุค 4G ที่เกิดขึ้นมากมาย ถูกนำเสนอผ่านสื่อตามช่องทางต่างๆ ได้สะท้อนย้อนต้นสายปลายเหตุ อันเกี่ยวเนื่องมาจากพฤติกรรมของประชาชนที่รับรู้และสนองตอบต่อความศรัทธาให้กับร่างทรง สร้างกระแสร่างทรงให้เป็นธุรกิจไสยศาสตร์ ไสยเวทย์เชิงพาณิชย์ที่แลดูจะมีความเติบโตอย่างเฟื่องฟู สอดคล้องกับงานวิจัยทางด้านมานุษยวิทยาหลายชิ้นที่อธิบายว่า หมอผี (shaman) และร่างทรง (spirit medium) มีหน้าที่ช่วยเยียวยาและสร้างความมั่นคงทางจิตใจให้กับปัจเจกชนและชุมชนในยามที่สังคมปั่นป่วนไม่สงบ (พิพัฒน์ กระแจะจันทร์, 2561)

ภาพที่ 19 ร่างทรง 4G ในยุครัฐบาล คสช.

จาก พิพัฒน์ กระแจะจันทร์. กรณีของร่างทรงที่มีชื่อว่า ‘เจ้าแม่อุไรทอง’ สถานีโทรทัศน์ช่อง 33 (ช่อง 3 HD) วันที่ 22 มิถุนายน 2561

Gerbner (1993 ใน พิชญาธร หลายพัฒน์ และ ณัฐชุตตา วิจิตรจามรี) อธิบายว่า เนื่องจากคนเรามีชีวิตอยู่ตามที่เขาถูกบอกเล่าให้เป็นเช่นนั้น รายการทุกรายการทางโทรทัศน์ ทั้งข่าว ละคร สารคดี เกมโชว์ เป็นต้น ซึ่งเป็นการบอกเล่าเรื่องราวว่ามีอะไรอยู่บ้างในสังคมและสิ่งเหล่านี้ทำงานได้อย่างไร และเราจะต้องทำอย่างไรกับสิ่งที่เกิดขึ้น ในด้านการรับรู้และพฤติกรรมของประชาชนที่ดูรายการเกี่ยวกับไสยศาสตร์ เป็น

การเผยให้เห็นว่า ชาวที่นำเสนอเรื่องของไสยศาสตร์ในสังคมไทยเมื่อสัมพันธ์กับเรื่องการทำมาหากิน การเดินทางเศรษฐกิจ ได้เผยให้เห็นร่างทรง 4G ปรากฏออกมาสู่สาธารณชน การรับรู้และพฤติกรรมของประชาชนที่ให้ความสนใจ ดำเนินควบคู่ไปพร้อมกับปฏิบัติการของสื่อมวลชนทำหน้าที่สื่อสารกับ ร่างทรง 4G ให้มีตัวตน สามารถมองเห็นร่างทรงผ่านรายการโทรทัศน์ ขณะเดียวกันการรับรู้ ความสนใจของประชาชนก็เพิ่มช่องการนำเสนอตัวตนร่างทรงให้มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับผู้รับชมรายการมากขึ้นด้วยบทสนทนาการสัมภาษณ์ของพิธีกร และการนำเสนอของรายการ

การรับรู้ของประชาชนเมื่อเสพสื่อรายการโทรทัศน์และสื่อออนไลน์ต่างๆ ส่งผลต่อความเข้าใจเรื่องไสยศาสตร์กับผู้ซึ่งเป็นดารา-นักแสดง ได้หลากหลายมุมมอง ผลการศึกษาอธิบายถึง ความคิดเห็นของประชาชน ต่อเหตุผลที่ดารา – นักแสดงเข้าร่วมพิธีกรรม หรือมีการปฏิบัติตามความเชื่อทางไสยศาสตร์ พบว่าประชาชนส่วนใหญ่ ร้อยละ 43.36 ระบุว่า เป็นการเสริมบารมี ความสิริมงคลให้กับตนเอง รองลงมา ร้อยละ 25.4 ระบุว่า เพื่อเรียกงาน และชื่อเสียง ร้อยละ 22.56 ระบุว่า เพื่อเสริมดวงชะตาชีวิต ช่วยคุ้มครองให้ปลอดภัย ร้อยละ 17.84 ระบุว่า เป็นแค่การทำตามกระแสความนิยมตามเพื่อนฝูง ร้อยละ 17.68 ระบุว่า เรียกโชคลาภ เงินทอง ร้อยละ 11.04 ระบุว่า ช่วยให้งานประสบความสำเร็จไปด้วยดี ร้อยละ 8.80 ระบุว่า เป็นการช่วยให้ธุรกิจการค้าขายดี ร้อยละ 8.00 ระบุว่า เป็นการสร้างกระแสให้กับตนเอง ร้อยละ 6.96 ระบุว่า เป็นการเพิ่มเสน่ห์ เสริมความงาม ร้อยละ 6.24 ระบุว่า เพื่อให้สุขภาพแข็งแรง ร้อยละ 3.04 ระบุว่า ดารานักแสดงได้รับผลประโยชน์จากการเข้าร่วมพิธีกรรม หรือมีการปฏิบัติตามความเชื่อทางไสยศาสตร์ ร้อยละ 2.00 ระบุว่า ดารานักแสดงโดนหลอกให้เข้าร่วมพิธีกรรม หรือมีการปฏิบัติตามความเชื่อทางไสยศาสตร์ ร้อยละ 3.52 ระบุอื่น ๆ ได้แก่ เป็นความเชื่อส่วนบุคคลที่ต้องการเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและสร้างความมั่นใจให้กับตนเอง และร้อยละ 2.32 ไม่ระบุ/ไม่แน่ใจ (สุวิชา เป้าอารีย์)

การรับรู้ การแสดงความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อเหตุผลความเชื่อไสยศาสตร์ของบรรดานักแสดง ดารา สะท้อนการทำมาหากินของสายอาชีพการแสดง แวดวงบันเทิงที่ต้องพึ่งพิงไสยศาสตร์ให้ชีวิตประสบความสำเร็จ เพื่อเรียกงาน และชื่อเสียง เสริมสิริมงคล ฯลฯ นานาความคิดเห็นของประชาชนผ่านนิดาโพลจึงเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สะท้อนว่า ผู้คนรับรู้การต่อสู้ดิ้นรนทางเศรษฐกิจของแวดวงการแสดงในมุมมองใดบ้าง ซึ่งความคิดเห็นเหล่านี้ล้วนเกี่ยวโยงมาจากสภาพเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ค่านิยมที่มีอิทธิพลต่อทั้งผู้ที่เป็นนักแสดง หรือประชาชนทั่วไป และรวมไปถึงคนทุกระดับที่อยู่ภายใต้โครงสร้างเศรษฐกิจระบบทุนนิยมคู่ขนานกับความคิด ความเชื่อของสังคมกระแสหลัก

2.2) การรับรู้และพฤติกรรมของประชาชนที่มีต่อผลกระทบสินค้าท้องถิ่นผ่านความเชื่อทางไสยศาสตร์

Lefrancois (1990 ใน ศรีเรือน แก้วกังวาน, 2565) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม กล่าวว่า บุคคลไม่สามารถเกิดพฤติกรรมอื่นๆ ได้เอง แต่จะต้องมีการเรียนรู้ พฤติกรรมเหล่านั้น ดังนั้นรูปแบบพฤติกรรมอันใหม่ของบุคคลจะเกิดได้จากการสังเกตคนอื่น หรือการเลียนแบบทางสื่อมวลชน

กรณีตัวอย่างการรับรู้และพฤติกรรมของประชาชนที่มีต่อผลกระทบสินค้าท้องถิ่น เช่น จากการนำเสนอข่าวประเด็นปลาร้าพระบิดาพาแบรนด์ขึ้นชวย คนแห่เลิกกินปลาร้าชัยภูมิ ลั่นกินไม่ลง! เกิดเป็นกระแสความกังวลและไม่มั่นใจในเรื่องสุขอนามัยของการผลิตปลาร้าบองในพื้นที่ จ.ชัยภูมิ ต้นสายปลายเหตุของปรากฏการณ์แบนปลาร้าบองนี้มาจากการรับรู้ข่าวลัทธิประหลาดของพระบิดาโจเซฟ โดยประเด็นข่าวมีดังนี้

“วันที่ 10 พ.ค. 65 ทีมข่าวอมรินทร์ ทีวี ติดตามบรรยากาศปลาร้าพระบิดา หลังจากศาลจังหวัดภูเขียวให้ประกันตัว นายทวี หรือ พระบิดา ออกมาแล้วจะเดินทางกลับมาที่สำนักอีกหรือไม่ โดยมีหมอปลาเฝ้าเกาะติดอยู่ที่สำนักฯ แต่ตลอดทั้งวันยังไม่พบพระบิดาเดินทางกลับมา มีรายงานข่าวว่าพระบิดาอาจจะไปหลบอยู่ที่บ้านของลูกศิษย์ที่ชอบกินของสกปรกเพื่อรักษาโรค ตามความเชื่อที่เชื่อไปเอง โดยระหว่างที่ทีมข่าวกำลังเดินสำรวจ ยายย้อยที่เคยก้มลงไปกินฉี่พระบิดาวันแรก และนำฉี่พระบิดามาอาบน้ำและตามตัว ยายย้อยได้เดินมาปิดประตูโรงขนมพอดี ทีมข่าวจึงเข้าไปสอบถามว่ายายย้อยทำหน้าที่อะไรในโรงงานผลิตขนม เจ้าตัวบอกว่า เป็นแม่ครัว และเป็นผู้แพ็คขนมเหล่านี้ส่งขายเอง ทีมข่าวตกใจอย่างมาก ยายย้อยอ้างว่าทุกครั้งที่ใช้มือหยิบขนมแพ็คใส่ถุงจะล้างมือด้วยน้ำสะอาด และล้างแอลกอฮอล์ทุกครั้ง แต่ยอมรับว่าไม่ได้ใส่ถุงมือ เพราะตนเองมองว่าเป็นเรื่องปกติ และไม่ได้สกปรกอะไร แค่นิยบเยี้ยวมาทานน้ำแล้วก็ไปหยิบขนมเท่านั้นเอง” (เพจทูตี่ข่าว, 2565, ปลาร้าพระบิดา ตะลึงหนอนื้อ ใช้ชื่อสินค้าว่า “แซ่บหลาย” สถานีโทรทัศน์ช่อง AMARIN 34 HD 10 พฤษภาคม 2565 สืบค้นจาก <https://www.amarintv.com/news/detail/133642>)

การรับรู้ข่าวลัทธิประหลาดของพระบิดาโจเซฟที่สร้างความเชื่อการกินของที่ไม่ถูกสุขอนามัยของบรรดา ลูกศิษย์ในสำนัก ได้ถูกตีแผ่หลายสิ่งให้ผู้ศรัทธาดีและกินสิ่งปฏิกูลต่างๆ เข้าสู่ร่างกาย กระทั่งอาหารที่สร้างกระแสความกังวล การสูญเสียความน่าเชื่อถือให้กับประชาชนคือ ปลาร้าบองยี่ห้อ แซ่บหลาย ซึ่งเป็นสินค้าที่ผลิตโดยสำนักของพระบิดาโจเซฟ

“ทีมข่าวได้สอบถามลูกศิษย์รายหนึ่งให้ข้อมูลว่าบางส่วนได้นำมาผลิตเป็นปลาร้าบอง โดยใช้ชื่อสินค้าว่า “แซ่บหลาย ปลาร้าบองแมงดา” และบรรจุใส่แพ็คเกจกล่องสวยงาม ก่อนจะส่งออกขาย โดยกระบวนการหลังจากเหล่าลูกศิษย์แพ็คของทุกอย่างเตรียมส่งขายแล้ว จะมีรถของลูกศิษย์ได้นำขนมทั้งหมดไปเก็บไว้ก่อนภายในห้องเก็บของของสำนักฯ ซึ่งทีมข่าวได้เดินเข้าไปสำรวจก็พบว่าสกปรก

เช่นเดียวกัน ทั้งผนังและเพดานมีทั้งหยักไย่และเชื้อราจำนวนมาก” (เพจทูปใต้ข่าว, 2565, ปลาร้าพระบิดา ตะลึงนอนอื้อ ใช้ชื่อสินค้าว่า "แช่บหลาย" สถานีโทรทัศน์ช่อง AMARIN 34HD 10 พฤษภาคม 2565 สืบค้นจาก <https://www.amarintv.com/news/detail/133642>)

ไสยศาสตร์ของลัทธิพระบิดาโจเซฟและสินค้าปลาร้าของ 'แช่บหลาย' ส่งผลต่อความกังวลในพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อปลาร้าของแบรนด์อื่นๆ ในพื้นที่ จ.ชัยภูมิ เนื่องจากการรับรู้ของประชาชนผ่านสื่อ จนเกิดเป็นการเลียนแบบเชิงสังคม ในลักษณะ Eliciting effect – การเลียนแบบทางอารมณ์ โดยปฏิบัติตามกันภายใต้ชุดความคิดของคนสังคมกระแสหลักที่ไม่กล้ารับประทานปลาร้าของ มีความกังวลในด้านสุขอนามัยที่รับรู้ผ่านข่าวปลาร้าของลัทธิพระบิดาฯ เป็นผลนำมาสู่คนที่ปฏิบัติตามไปในความเชื่อเดียวกัน จะเห็นได้จากการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนที่รายงานพฤติกรรมของประชาชน

“ล่าสุดแบรนด์แจ่วบองปลาร้าต่างๆ ใน จ.ชัยภูมิ โดนด้วย เช่นแบรนด์ #แช่บักคัก ลูกค้าที่มากถามเจ้าของแบรนด์แช่บหลายว่า เป็นแบรนด์ปลาร้าของพระบิดา ทั้งที่ยังไม่รู้หรือโน้มน้าว ลูกค้าบางคนเก็บเงินปลายทาง ของดีกลับอื้อ ท้อใจทั้งที่โรงงานรับรองมาตรฐานคุณภาพ ที่ อ.หัวหิน จ.ประจวบคีรีขันธ์ ไม่ใช่ชัยภูมิ โดยเจ้าของแบรนด์ออกมาโพสต์ภาพแช่บหลายและคอมเมนต์ที่ลูกค้าถาม และขอยกเลิกออเดอร์หลายข้อความว่า “คิดว่าจะสั่ง แต่คิดถึงแบรนด์พระบิดาแล้วพักเลย” “เป็นแบรนด์เดียวกับปลาร้าแช่บหลายมัยยะ” “เห็นภาพแล้วอ้วกแทบพุ่ง” บางคนถึงขั้นขอยกเลิกพร้อมกับบอกว่า “สั่งมาหลายครั้ง แต่ครั้งนี้ไม่แน่ใจจริงๆ ขอยกเลิกก่อน”

(เพจอีจัน. ปลาร้าพระบิดาพาแบรนด์อื่นช่วย คนแห่เลิกกินปลาร้าชัยภูมิ ล้นกินไม่ลง! 11 พฤษภาคม 2565 สืบค้นจาก <https://shorturl.asia/mGde6>)

ปรากฏการณ์นี้ส่งผลให้ ปลาร้าของ สินค้าท้องถิ่นได้รับผลกระทบ เป็นสิ่งที่สะท้อนผลของปฏิบัติการทางวัฒนธรรมในด้านการเลียนแบบเชิงสังคม อันมาจากความเชื่อภายใต้การเลียนแบบทางอารมณ์ อีกทั้งการส่งต่อชุดความคิดของความกลัวปลาร้าของ และกระจายของผลกระทบที่ว่ามันออกเป็นวงกว้างไปสู่สินค้าปลาร้าของแบรนด์อื่นๆ อาจถูกตั้งคำถามว่า เหตุใดวัฒนธรรมความเชื่อจากการรับรู้ของผู้คน จึงส่งผลต่อเศรษฐกิจท้องถิ่น ความสัมพันธ์ของปฏิบัติการที่ถูกตั้งคำถามนี้เป็นผลจากปลาร้าของอยู่ในฐานะของสินค้าทางวัฒนธรรม (Cultural products) ภาคอีสาน เมื่อประชาชนรับรู้ข่าวที่เกิดขึ้น ความเชื่อและการแสดงออกเป็นพฤติกรรมถึงการไม่ยอมรับ การไม่เชื่อถือ จึงส่งผลให้สินค้าปลาร้าของไม่สามารถขายได้

ภาพที่ 20 กระแสวิกฤตโซเชียลแบนปลาร้าบอง

จากเพจอีจัน. ปลาร้าพระบิดาพาแบรนด์อื่นช่วย คนแท้เลิกกินปลาร้าชัยภูมิ ลั่นกินไม่ลง! วันที่ 11 พฤษภาคม 2565

ปลาร้าบองเป็นอาหารพื้นถิ่นที่อยู่ในวิถีชีวิตผู้คนชาวอีสาน วัฒนธรรมที่อยู่ในสินค้าจึงเชื่อมร้อยผูกโยงเข้ากับระบบเศรษฐกิจของท้องถิ่นด้วย ประกอบกับการไม่ยอมรับปลาร้าบองจากสังคมกระแสหลักส่งผ่านมาสู่ท้องถิ่นชัยภูมิ จึงกลายเป็นผลจากปฏิบัติการของพฤติกรรมผู้บริโภคชาวสาร สร้างปรากฏการณ์การแบนปลาร้าบองตามที่ถูกนำเสนอในข่าวฐานคิดนี้มองภายใต้ฐานของวัฒนธรรม ซึ่งนายแพทย์ประเวศ วะสี (2555) เป็นผู้เสนอหลักเศรษฐศาสตร์วัฒนธรรม คือ เศรษฐศาสตร์ที่ไปด้วยกันกับชีวิตจิตใจ คุณค่าและปัญญา โดยที่เศรษฐกิจชุมชนเป็นเศรษฐศาสตร์ที่อยู่บนหลักการนี้ กล่าวคือ เป็นเศรษฐศาสตร์ที่อยู่บนรากฐานทางวัฒนธรรมหรือรากฐานของท้องถิ่น เป็นเศรษฐศาสตร์ของผู้คนธรรมดาสามัญ เศรษฐกิจชุมชนเป็นเศรษฐกิจแบบแนวนอนหรือแบบกระจายอันเป็นเศรษฐกิจที่มีความเจริญกระจายอยู่ทั่วประเทศ ดังนั้นฐานคิดนี้ชี้ให้เห็นว่า วัฒนธรรมความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ที่นำเสนอต่อการรับรู้ชาวลัทธิพระบิดาโจเซฟ เป็นผลกระทบต่อปลาร้าบองในรูปของสินค้าทางวัฒนธรรมของคนพื้นถิ่น ขณะเดียวกันได้ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจในชุมชนซึ่งอยู่ภายใต้การเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและวัฒนธรรมนั่นเอง

2.3) การรับรู้และพฤติกรรมของประชาชนที่มีต่อการแสดงออกทางการเมืองผ่านความเชื่อทางไสยศาสตร์

Mircea Eliade (1949) Clifford Geertz (1960, 1966, 1973) และ Victor Turner (1967) อ้างใน นฤพนธ์ ด่วงวิเศษ (2560) อธิบายว่าวัตถุและการปฏิบัติทางศาสนา คือ “ระบบของสัญลักษณ์” ที่มีความหมายแฝงอยู่ ซึ่งมนุษย์จะใช้สัญลักษณ์เพื่อบ่งบอกถึงอารมณ์ ความรู้สึก ความปรารถนา และแรงบันดาลใจของตัวเองในการที่จะจัดระเบียบชีวิตและสิ่งต่างๆ รอบตัว ขณะที่ Turner (1967) มองว่าสัญลักษณ์ของความเชื่อจะปรากฏอยู่ในวัตถุสิ่งของในพิธีกรรมซึ่งถือเป็นช่วงเวลาพิเศษที่สมาชิกของสังคมจะออกมาทำท่ายหรือเชิดชูระเบียบกฎเกณฑ์และระบบคุณค่าต่าง ๆ ทั้งนี้ การทำความเข้าใจระบบความ

เชื่อจำเป็นต้องตีความสัญลักษณ์ ซึ่งกระบวนการนี้ก็จะสนใจการตีความเพื่อที่จะอธิบายอารมณ์ของมนุษย์ และบรรทัดฐานทางสังคม

การอธิบายอารมณ์ ความรู้สึก ชุดความคิดของเยาวชนในฐานะพลเมืองของรัฐ ถูกแสดงผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง ที่ผ่านมามีกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองอาจถูกนำทางให้ประชาชนเข้ามาจับบทบาทเป็นแค่การมีส่วนร่วมเทียม มิได้เป็นผู้กำหนดสิ่งที่ต้องการอันจะสร้างอรรถประโยชน์ที่พึงจะได้รับ หรือคุณภาพชีวิตตามสิทธิทางการเมืองเข้ามาต่อรองกับรัฐได้ การแสดงออกผ่านการชุมนุมประท้วงทางการเมืองของเยาวชนรุ่นใหม่จึงถูกถ่ายทอดออกมาเป็นพิธีกรรมชุดใหม่ท่ามกลางพื้นที่การแสดงออกทางการเมืองที่แลดูเหมือนว่าจะถูกมองข้าม ถูกละเลยจากรัฐไปด้วยเพียงเพราะว่า กลุ่มเยาวชนอาจเป็นเสียงของคนตัวเล็กตัวน้อยทางสังคม ทว่าพิธีกรรมภายใต้ชุดความเชื่อทางไสยศาสตร์จึงถูกนำมาเป็นเครื่องมือต่อรองทางการเมืองเพื่อการเรียกร้องสิทธิการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ที่เยาวชนในฐานะพลเมืองของรัฐใช้แสดงออกซึ่งตัวตน เพื่อให้รัฐได้มองเห็นสัญลักษณ์การเรียกร้องสิทธิทางการเมืองผ่านพิธีกรรมการประท้วงที่เกิดขึ้น ซึ่งเจมส์ แอล เครย์ตัน (2551) ได้อธิบายการมีส่วนร่วมเทียมว่าเป็นลักษณะสร้างการมีส่วนร่วมโดยจะไม่มีกระบวนการต่อรองระหว่างสมาชิก สมาชิกรับรู้กิจกรรมเพียงแค่บางส่วนหรือเป็นเพียงแค่องค์ประกอบหนึ่งของกิจกรรมที่ไม่ใช่เป็นผู้มีส่วนร่วมในขั้นตอนทั้งหมดของกิจกรรม เป็นลักษณะที่สมาชิกมิได้มีส่วนร่วมต่อกระบวนการทำงานที่ครอบคลุมตั้งแต่ต้นจนจบ ขณะที่การมีส่วนร่วมแท้จะมีลักษณะสำคัญอยู่อย่างน้อย 7 ประการคือ 1) การรับรู้และมุมมองที่เหมือนกัน (common perception) 2) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (common vision) 3) มีความสนใจหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน (mutual interests/benefits) 4) การมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย (stakeholders participation) 5) มีการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (complementary relationship) 6) มีการเกี่ยวพันพึ่งพากัน (interdependent) และ 7) มีปฏิสัมพันธ์กันในเชิงแลกเปลี่ยน (interaction) ดังนั้นการทำความเข้าใจกับองค์ประกอบสำคัญของการมีส่วนร่วมแท้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะช่วยให้เกิดการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ ระหว่างผู้นำและสมาชิกได้อย่างสัมฤทธิ์ผลให้เป็นไปตามเป้าหมายและเพื่อประโยชน์ส่วนรวมที่มีใช้ของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด กรณีตัวอย่างเช่น การประท้วงรัฐบาลโดยมีอบราชฎ

“การรับรู้ข่าวประท้วงรัฐบาลที่นำเสนอเมื่อวันที่ 3 เม.ย. 2564 ได้ปรากฏมีอบราชฎ ชุมนุมหน้าเรือนจำพิเศษกรุงเทพฯ “เผาพริก เผาเกลือ” สบแช่ เผารูป “บ๊ิกตู-บ๊ิกป้อม” ต่อต้านใช้มาตรา 112 พร้อมเรียกร้องให้ปล่อยเพื่อนเรา แกนนำที่ถูกจับได้ประกันตัว ที่หน้าเรือนจำพิเศษกรุงเทพฯ ผู้สื่อข่าวรายงานว่า กลุ่มผู้ชุมนุมใช้ชื่อว่า “ราชฎ” หรือมีอบ 3 นิ้ว ได้ทำกิจกรรม “เผาพริกเผาเกลือ” และ เผารูป พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและร.มว.กมลโหม และ พลเอก ประวิตร วงษ์สุวรรณ รองนายกรัฐมนตรี เพื่อทำพิธีกรรมสบแช่ ใครมีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมาย มาตรา 112 และเรียกร้องให้ปล่อยเพื่อนเรา”

(เพจไทยรัฐออนไลน์. (2564). ม็อบชุมนุม "เผาพริก-เกลือ" แซง "บิ๊กตู่-บิ๊กป้อม" ร้องปล่อยเพื่อนเรา. 3 เม.ย. 64 สืบค้นจาก <https://www.thairath.co.th/news/politic/2062900>)

เหตุนี้เอง คนรุ่นใหม่เขาถึงหันกลับมามองไสยศาสตร์ว่ามันเป็นเครื่องมือสำคัญทางการเมือง ตัวเขาจะเชื่อหรือไม่เชื่อนั้นเป็นอีกเรื่อง แน่แน่นอนว่ามีบางคนที่ยังเชื่อ และแม้ในปัจจุบันไสยศาสตร์ก็ยังทำงานของมันอยู่ นอกจากจะเป็นการทำความเข้าใจ “mindset” ชนชั้นนำที่ไม่ได้อยู่ในฝักฝ่ายประชาธิปไตยให้ลึกซึ้ง เขายังพยายามหาแนวรบทางวัฒนธรรมในการเคลื่อนไหวทางการเมืองด้วย คือ เอาไสยศาสตร์มาใช้ “ได้กลับ” ทั้งในทางสัญลักษณ์ หรือยียวนกวนประสาท เป็นสงครามจิตวิทยา อีกทั้งอาจสามารถหาแนวร่วมจากกลุ่มคนที่เขามีความเชื่อขยายวงออกไปด้วย “ผมคิดว่า คนรุ่นนี้เขาสนใจว่าอะไรที่ทำให้เรามาถึงจุดที่สังคมของเราไร้ความหวังและชีวิตของพวกเขาถูกทำให้ไร้ความหมาย ถูกกดทับจาก “ผู้ใหญ่” ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นอะไรก็ตามที่ผู้ใหญ่เชื่อ เขาก็อยากจะรู้ให้หมด” (คมกฤช อู่เต็กเค่ง, 2564)

ภาพที่ 21 พิธีกรรมเผาพริก เเผาเกลือ ประท้วงรัฐบาล โดยกลุ่มเยาวชน ม็อบราษฎร
จากเพจไทยรัฐออนไลน์. ม็อบชุมนุม "เผาพริก-เกลือ" แซง "บิ๊กตู่-บิ๊กป้อม" ร้องปล่อยเพื่อนเรา. วันที่ 3 เมษายน 2564

สิ่งที่กล่าวมาชี้ให้เห็นว่า การรับรู้สถานการณ์การเมืองของสังคม ประกอบกับการรับรู้เรื่องไสยศาสตร์ในแง่มุมต่างๆ ทางรายการโทรทัศน์ ได้ถูกนำมาประสาน ต่อรอง เป็นเครื่องมือแห่งการเรียกร้องสิทธิทางการเมืองของเยาวชน การประท้วงเชิงสัญลักษณ์ด้วยการเผาพริกเผาเกลือ ปรากฏในกลุ่มผู้ชุมนุม ประท้วงม็อบราษฎร พิธีกรรม จึงเป็นจุดนับพบ และเป็นจุดนัดหมายโดยเฉพาะ สำหรับชุมชนหรือหมู่ชนในสังคมนั้นๆ ให้มองเห็นความสำคัญที่จะเริ่มการใดๆ กันอย่างจริงจัง เพราะการกระทำที่สำคัญของชุมชนหรือของส่วนรวมล้วนแต่เป็นเรื่องพิธีกรรม (ceremony) ดังนั้นฐานคิดประการที่สามเป็นปฏิบัติการภายใต้พฤติกรรม การรับรู้ใดๆ จากการดูรายการเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ซึ่งเผยให้เห็นเป็นตัวอย่างการแสดงออกของพฤติกรรมที่สะท้อนความเชื่อต่อพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ ทั้งยังเป็นที่พึ่งของความหวังเพื่อให้ได้มาซึ่ง

ประชาธิปไตยที่พลเมืองควรจะได้รับจากผู้ที่ถูกเลือกให้เข้ามาทำหน้าที่ดูแลพวกเขาเหล่านั้นนั้น ผู้ซึ่งรัฐต้องดูแลคือคำว่า ‘ประชาชน’

2.4) การรับรู้และพฤติกรรมของประชาชนที่มีต่อสัญลักษณ์ ผ่านความเชื่อทางไสยศาสตร์

"อาจารย์ลักษณ์" ได้ทำคอนเทนต์สุดปังรับปี 2565 มหามงคลแห่งปี "พญานาคราชประทານพร" กับรายการรูปแบบออนไลน์ "พันธ ลงคลิป" ที่สามารถติดตามได้ทางช่อง YouTube : Ajarnluck honfuntong ประเดิมตอนแรก ขอแท็กทีมพิธีกรสายมู (เตลู) ตัวแม่ "ดีเจบุ๊คโกะ ธนัชพันธ์" เปิดบ้าน "อาจารย์ลักษณ์" แบบเอ็กคลูซีฟ ทุกชอกทุกมุมเป็นครั้งแรก เพื่อฟังเรื่องราวและตำนานความเชื่อต่างๆ ของพญานาค พร้อมดูเครื่องรางของขลัง อาทิ พญานาคราชไม้แกะสลัก 9 เศียร ที่ใช้เวลาสร้างนานถึง 3 ปี รูปปั้นทำวิรูปกโขนาคราช ฝีมือของ "อาจารย์พิทักษ์ เฉลิมเล่า" ประติมากรรมชำนาญการ ผู้ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งปั้นในรูปแบบศรีวิชัยผสมไทย เรียกได้ว่าเป็นองค์แรกในโลกและในประเทศไทย

งานนี้ "อาจารย์ลักษณ์" ก็บอกว่า ปีนี้เป็นปีพญานาคราช ใครมีนาคราชติดตัว หรือมีนาคราชในบุญสัมพันธ์จะมีปาฏิหาริย์ และเรื่องราวดี ๆ เกิดขึ้น ซึ่งในรายการพันธลงคลิป #ต้นตำรับโหรพันธ เราจะพาทุกคนออกเดินทางตามรอยสักการะสถานที่แห่งความศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อว่ามีพญานาคอาศัยอยู่ ไม่ว่าจะเป็น เกาะคำชะโนด พระธาตุบังพวน ถ้ำนาคาวัดมรุกขนคร ลานพญาศรีสัตตนาคราช วัดพระธาตุพนม ฯลฯ พื้นที่ไหนไหว้แล้วปัง ไหว้แล้วศักดิ์สิทธิ์ มีวิธีการสวดอย่างไร อธิฐานอย่างไร แบบที่อาจารย์ลักษณ์ทำแล้วปัง ก็จะไปดู ซึ่งก่อนหน้านี้ผมเคยเขียนหนังสือ สมบัติพญานาคครั้งที่หนึ่ง พิมพ์ประมาณ 1 แสนเล่ม ครั้งที่สองอีก 5-6 หมื่นเล่มก็หมด ปีนี้เป็นปีพญานาคราชก็มีคนอยากให้ออกหนังสืออีกครั้ง และเมื่อจะทำแล้วก็อยากจะสร้างมงคลวัตถุให้เขาเลยจะได้ไม่ต้องไปหาซื้อแพง ๆ ที่สำคัญต้องทำพิธีเสกใหญ่ในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ในทุกพื้นที่ที่จะเป็นนาคนคราอีกด้วย อยากให้รอดติดตามชมกันให้ดี (เพจคมชัดลึกออนไลน์. (2565). พันธ "อาจารย์ลักษณ์" จัดคอนเทนต์สุดปังรับปี 2565 ปีแห่งพญานาคราชประทານพร. 24 ธันวาคม 2564 สืบค้นจาก

<https://www.komchadluek.net/entertainment/thai-entertainment/498347>)

ภาพที่ 22 เครื่องรางพญานาค โดยหมอลักษณ์พันธ

จากเพจคมชัดลึกออนไลน์. พันธ "อาจารย์ลักษณ์" จัดคอนเทนต์สุดปังรับปี 2565 ปีแห่งพญานาคราชประทານพร. วันที่ 24

ธันวาคม 2564

การนำเสนอความเชื่อเรื่องพญานาค บนแพลตฟอร์มออนไลน์ช่องยูทูบ ในรายการพันธลงคลิบ บอกเล่าเรื่องราวพญานาคราช หรือการรับรู้จากชาวประเพณีประจำปีงานบุญบั้งไฟพญานาคของภาคอีสาน พื้นที่จังหวัดที่ติดริมแม่น้ำชายฝั่งโขงเมืองเชียงคาน บึงกาฬ หนองคาย ฯ เป็นปฏิบัติการทางวัฒนธรรมที่ส่งต่อชุดความเชื่อฯ พญานาคพันลูกไฟสีแดงอมชมพูพวยพุ่งขึ้นจากลำน้ำโขง เกิดเป็นปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค ซึ่งถูกผูกโยงเข้ากับความเชื่อทางพุทธศาสนา และความเชื่อในตำนานพญานาค การรับรู้ที่วุ่นวายให้เห็น มูลค่าความศรัทธาสู่รายได้ของไสยศาสตร์เชิงพาณิชย์ที่กำลังเฟื่องฟูในโลกวิทยาศาสตร์สังคมสมัยใหม่ จิตรกร เอมพันธ์ (2545) อ้างใน นฤพนธ์ ดัวงวิเศษ (2560) อธิบายพิธีกรรมบูชาพญานาคของชาวอีสานซึ่งสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องความอุดมสมบูรณ์ เพราะชาวอีสานต้องพึ่งธรรมชาติในการทำเกษตรกรรมในพิธีบูชาพญานาคมีการนำหลักคำสอนในพระพุทธรูปศาสนามาผนวกทำให้พญานาคเป็นสัญลักษณ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นเทพเจ้าของดินและน้ำและเป็นสาวกที่มีบุญบารมีที่ใกล้ชิดกับพระพุทธเจ้า

จากกรณีข้างต้นจะเห็นได้ว่าความเชื่อและแรงศรัทธาของมหาชนที่มีต่อพญานาคเห็นได้จากพฤติกรรมประชาชนที่หลังไหลเดินทางไปสักการะบูชายังสถานที่ที่เชื่อว่ามีพญานาคสถิตอยู่และทุกแห่งหนนั้นมักมีสัญลักษณ์ของพญานาคให้ผู้คนกราบไหว้ขอสิ่งใดๆ ต่ออำนาจเหนือธรรมชาติที่จะดลบันดาลให้สมหวังในทุกสิ่งสรรพ ทว่าสัญลักษณ์ตามสถานที่สักการะทั้งหลายนั้น รวมไปถึงเครื่องรางพญานาคล้วนทำหน้าที่เยียวยา หนุนนำ จรรโลง และประทานพรแก่ผู้บูชานับถือ

ในฐานคิดเกี่ยวกับการรับรู้ พฤติกรรมของประชาชนที่มีต่อสัญลักษณ์ ได้ชี้ให้เห็นว่าการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อพญานาค ความต้องการสัญลักษณ์เข้ามาเพื่อเป็นที่พึ่งทางจิตใจ เสริมแรงใจ จะเห็นได้จากพฤติกรรมการบูชาเครื่องรางพญานาค ประเด็นนี้ต้องการสะท้อนว่าพฤติกรรมการบูชาเครื่องรางพญานาคเกิดขึ้นภายใต้ความเชื่อ ซึ่งผู้คนรับรู้ผ่านสื่อ ถ่ายทอด และส่งต่อภายใต้โครงสร้างของวัฒนธรรมสัญลักษณ์ที่ให้ความหมายเชิงสัญลักษณ์ “พญานาค” นิยมบูชากันมากโดยเฉพาะสายมู สายเสี่ยงโชค เนื่องจากพญานาคหรืออนาค เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ชั้นสูงเป็นสัตว์ในตำนานที่มีหลายตระกูล ที่เป็นสัญลักษณ์แห่งความยิ่งใหญ่ ความอุดมสมบูรณ์ นำพาโชคดีและความร่ำรวย คนส่วนใหญ่จึงมักมีความเชื่อในเรื่องของโชคลาภ เงินทอง และความสำเร็จ รวมถึงบูชาเพื่อขอพรในการเสี่ยงโชคให้ถูกหวยรวยหุ้นกันมาก (เพจคมชัดลึกออนไลน์. (2564). 9 "เครื่องราง" สายมู เสริมโชค เฮง รวย แคล้วคลาด. สืบค้นจาก <https://www.komchadluek.net/kom-lifestyle/general-knowledge/482009>)

การประกอบสร้างความหมายจากการนำเสนอเรื่องพญานาคของสื่อทั้งรายการโทรทัศน์ รายการบนแพลตฟอร์มออนไลน์อีกมากมายต่างทำหน้าที่ส่งสารให้ไหลออกไปยังผู้รับสาร สัญลักษณ์พญานาคที่ส่งถึงผู้รับสารก่อให้เกิดเป็นสายธารแห่งความเชื่อความศรัทธา ดังนั้น การเลือกถือครองเครื่องรางพญานาคได้ทำหน้าที่ให้ผู้รับสารได้สัญลักษณ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่พึ่งทางจิตใจ ขณะที่ผู้ผลิต ผลิตเครื่องรางได้ทำหน้าที่สนองตอบต่อความเชื่อเหล่านั้น ตามที่ Claude Levi-Strauss (1908-1968) อ้างใน นัฐวุฒิ สิงห์กุล (2556)

กล่าวว่า มนุษย์ติดต่อสื่อสารโดยความหมายของสัญลักษณ์และสัญญาณ เครื่องรางพญานาคจึงถูกสร้างขึ้นมาเพื่อใช้ หรือให้ความหมายในบริบทความเชื่อเรื่องพญานาค ซึ่งทำให้มองเห็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามที่กล่าวมาเป็นพฤติกรรมความเชื่อต่อเครื่องรางพญานาค

3) กระแสความนิยมของรายการไสยศาสตร์ในประเทศไทย

MEDIA ALERT (2564) ได้ศึกษารายการข่าวเช้า 4 รายการ ระหว่างวันที่ 31 พ.ค. 64 - 4 มิ.ย. 2564 และ วันที่ 14 -18 มิ.ย. 2564 พบว่าประเด็นเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ ดังนี้

1) มีข่าวที่มีเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ รวมทั้งสิ้น 102 ข่าว คิดเป็นเวลาประมาณ 218 นาที โดยรายการคุยข่าวเช้าช่อง 8 มีจำนวนข่าวที่มีเนื้อหาเชิงความเชื่อทางไสยศาสตร์มากที่สุดรวม 48 ข่าว คิดเป็นเวลา 119.47 นาที ในขณะที่รายการเรื่องเล่าเช้านี้ พบจำนวนข่าวที่มีเนื้อหาเชิงความเชื่อทางไสยศาสตร์น้อยที่สุด จำนวน 10 ข่าว คิดเป็นเวลา 10.47 นาที เมื่อพิจารณาเนื้อหาข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในภาพรวม จำนวน 102 ข่าว พบว่าเป็นข่าวที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับตัวเลขและการเสี่ยงโชคถึง 77 ข่าว คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 75.5 และเมื่อพิจารณาเนื้อหาข่าวแล้วพบว่า ส่วนใหญ่เป็นการบอกใบ้หวยทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเฉพาะในวันก่อนประกาศผลรางวัลสลากกินแบ่งรัฐบาล และในวันที่มีการประกาศผลสลากกินแบ่งรัฐบาล ส่วนในวันหลังประกาศผลรางวัลสลากกินแบ่งรัฐบาล พบว่า มักเป็นการรายงานข่าวผู้ถูกรางวัลที่หนึ่ง ที่มาพร้อม ที่มาและวิธีการเสี่ยงโชคที่มักเกี่ยวข้องกับความเชื่อทางไสยศาสตร์

2) มีการรายงานข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มาก (มีจำนวน 10 ข่าวขึ้นไป) ในวันที่มีการรายงานการประกาศผลรางวัลสลากกินแบ่งรัฐบาล (วันที่ 1 และวันที่ 16 มิ.ย. 2564) รองลงมาคือ ช่วงวันก่อนประกาศผลรางวัล (วันที่ 31 พ.ค. 2564) และช่วงวันถัดจากวันประกาศผลรางวัล (วันที่ 17 มิ.ย. 2564)

3) ข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างและประดิษฐานให้เคารพบูชา เช่น ศาลเจ้าพ่อ เจ้าแม่ พญานาค กุมาร ฯลฯ และการสักการะบูชาเพื่อขอพรหรือขอโชคลาภมากที่สุด จำนวน 31 ข่าว รองลงมาเป็นข่าวที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเครื่องราง ของขลัง และวัตถุมงคล เนื้อหาที่เกี่ยวกับสัตว์ที่มีลักษณะ/พฤติกรรมที่ผิดปกติ และเนื้อหาที่เกี่ยวกับพิธีกรรมทางไสยศาสตร์/ความเชื่อของกลุ่มคน โดยพบกลุ่มละ 15 ข่าวเท่ากัน ในขณะที่พบข่าวที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการทำนายทายทัก การพยากรณ์ น้อยที่สุด เมื่อเทียบกับกลุ่มอื่น ๆ จำนวน 3 ข่าว

4) การรายงานข่าวเชิงความเชื่อทางไสยศาสตร์และการเสี่ยงโชคในตัวอย่างข่าวที่ศึกษา คือ

4.1) ข่าวลູงพล คดีฆาตกรรมน้องชมพู ได้มีการย้อนเล่าถึงพิธีสาบานของลູงพลการปักธูป กลับหัว การโกนผม และข้อสังเกตอื่นๆ ที่เกี่ยวกับความเชื่อ เพื่อสื่อให้เห็นเงื่อนงำที่บ่งชี้ว่าลູงพลคือหนึ่งในผู้ต้องสงสัย ในขณะที่บางรายการมีการนำเสนอประเด็นอื่น ๆ ประกอบการรายงานข่าว ตัวอย่างเช่น การสัมภาษณ์ความเห็นของพระ หรือร่างทรง ที่ให้ความเห็นว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเพราะอำนาจสิ่งลี้ลับ หรือการทำนายดวงชะตาของลູงพล เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการรายงานว่าตัวเลขที่ถูกหวยมาจากเลขไขในการทำพิธีเอ็นขวัญที่แฟนคลับจัดขึ้นเพื่อต้อนรับลູงพลกลับบ้านภายหลังจากที่ได้รับการประกันตัว

4.2) ข่าวแม่น้ำหนึ่ง นักไ้หวย มีการรายงานข่าวแม่น้ำหนึ่งไ้หวยผ่านการจัดฐปฐชา (องค์ปฐพญานาค) โดยมีการตัดให้้เห็นภาพเลขฐปฐในช่วงไ้ล้วันประกาศผลรางวัลสลากกินแบ่งรัฐบาล และรายงานตัวเลขผู้เข้าชมไลฟ์สด แม้การรายงานผลการไ้หวยที่คลาดเคลื่อน/ไม่แม่นย้า แต่ชาวบ้านส่วนหนึ่งยังศรัทธา เนื่องจากเลขทะเบียนรถของแม่น้ำหนึ่ง ตรงกับผลรางวัล

จากประเด็นที่รายการข่าวเลือกนำเสนอ ทั้งในกรณีข่าวลູงพลและข่าวแม่น้ำหนึ่ง สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างความสนใจของคน ที่สอดคล้องกับความเชื่อทางไสยศาสตร์และโชคลางในสังคมไทย และการมุ่งผลิตซ้ำความเชื่อและความสนใจนั้นของรายการข่าวเพื่อตอบโจทยความสนใจของคนดูอันมีผลต่อเรตติ้งของรายการ

นอกจากนี้จากการศึกษาของ MEDIA ALERT (2564) ยังพบว่าประเด็นความเชื่อทางไสยศาสตร์ ในรายการข่าวโทรทัศน์ รายการข่าวเช้า 4 รายการ จาก 4 สถานี ได้แก่ 1) รายการเรื่องเล่าเช้านี้ ช่อง 3HD 2) รายการข่าวเช้าเวิร์คพอยท์ ช่องเวิร์คพอยท์ 3) รายการคุยข่าวเช้า ช่อง 8 และ 4) รายการข่าวเช้าช่องวัน ช่อง ONE31 ระหว่างวันที่ 31 พ.ค. 2564 - 4 มิ.ย. 2564 และวันที่ 14 -18 มิ.ย. 2564 มีค้นพบที่น่าสนใจดังนี้

1) ทุก ๆ 1 ชั่วโมงของรายการข่าวเช้าที่เลือกศึกษา จะมีการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ ประมาณ 2.23 นาที

2) แนวโน้มการรายงานข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีสัดส่วนมากขึ้น ในวันที่มีการประกาศผลสลากกินแบ่งรัฐบาล รองลงมาคือช่วงวันก่อนประกาศผลรางวัล ส่วนใหญ่เป็นการไ้หวยทั้งทางตรงและทางอ้อม และการรายงานข่าวผู้ถูกรางวัล ในช่วงวันถัดจากวันที่มีการประกาศผลรางวัล

3) การรายงานข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีความเกี่ยวข้องกับหวยและการเสี่ยงโชคถึงร้อยละ 75.5

4) การรายงานข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ ส่วนใหญ่มักเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ (1) สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างและประดิษฐานให้เคารพบูชา (2) เครื่องราง ของขลัง วัตถุมงคล (3) สัตว์ที่มีลักษณะ/พฤติกรรมที่ผิดปกติ (4) พิธีกรรมทางไสยศาสตร์/ความเชื่อของกลุ่มคน (5) การตีความตัวเลขเพื่อการเสี่ยง

โชค (6) ฝึกสาธิต วิชญาณ เรื่องลึกลับ สยของขวัญ (7) พิธีที่มีลักษณะผิดปกติ (8) การตีความความฝันเพื่อการเสี่ยงโชค และ (9) การทำนายทายทัก การพยากรณ์ ตามลำดับ

5) รายการข่าวใช้กลวิธีการปฏิเสธความรับผิดชอบต่อเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ตนนำเสนอ (Disclaimer) ผ่าน (1) การขึ้นข้อความ "โปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม" (2) การพูดเตือนผู้ชมให้ใช้วิจารณญาณ (3) การอ้างว่าเป็นเรื่องที่สังคมให้ความสนใจ และ (4) การแซวหรือตั้งข้อสังเกตเชิงขำขันเพื่อสื่อสารว่าไม่เจตนาชี้แนะให้ผู้ชมเชื่อ

6) การสอดแทรกความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการข่าวอาชญากรรม ที่อาจเป็นการเบี่ยงเบนความสนใจ ทำให้มุมมองด้านวิทยาศาสตร์ การสืบสวนและพิสูจน์ข้อเท็จจริง หรือปัญหาเชิงโครงสร้างอื่นๆ เกี่ยวกับเรื่องราวที่รายงาน ถูกลดทอนความสำคัญ และไม่ได้รับความสนใจจากสังคมอย่างที่ควรจะเป็น

7) การสอดแทรกความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ในรายการข่าว อันอาจเป็นการสร้าง การผลิตซ้ำมาตรฐานการทำงาน หรือสูตรสำเร็จของการรายงานข่าว ที่ใช้วิธีเชื่อมโยงข่าวต่าง ๆ กับความเชื่อทางไสยศาสตร์และโชคลาง เพื่อเรียกความสนใจจากผู้รับชม อันส่งผลต่อเรตติ้งรายการ แต่เป็นการลดทอนมาตรฐานเชิงคุณค่าของรายการข่าวที่มีบทบาทกำหนดวาระทางสังคม

จากกระแสความนิยมของรายการไสยศาสตร์ในสังคมไทยภายใต้ระบบทุนนิยมสมัยใหม่ ประชาชนให้ความสนใจต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทพยาคา หรือสิ่งเหนือธรรมชาติที่สามารถดลบันดาลความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สำหรับการศึกษากระแสความนิยมของรายการไสยศาสตร์ที่ปรากฏผ่านการนำเสนอของสื่อมวลชน พบความสัมพันธ์กับบริบทความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจเป็นหลัก เป็นเครื่องสะท้อนถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยที่มีทั้งในแนวตั้งและแนวนอน กล่าวคือ เกิดเป็นความเหลื่อมล้ำในแนวตั้งโดยรัฐ ด้วยลักษณะโครงสร้างจากบนลงล่างแบบ Top-down ที่ภายใต้กลไกทุนนิยมสมัยใหม่ได้กระทำต่อผู้คน ขณะที่ความเหลื่อมล้ำในแนวนอนของผู้เดินทางไปเสี่ยงโชคที่วัดเจติย (ไอ้ไข่) จ. นครศรีธรรมราช มีทั้งคนที่สมหวังได้เลขเด็ด และคนที่ไม่สมหวัง รอคอยความหวังจากการขอพรไอ้ไข่ สิ่งที่เกิดขึ้นสะท้อนความเหลื่อมล้ำหลายด้าน ซึ่งแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมของผู้คนเพื่อหาปัจจัย เลี้ยงชีพ ตามที่นักสังคมศาสตร์ให้ความสนใจเรื่องของความเหลื่อมล้ำสามประเด็นคือ 1. ความเหลื่อมล้ำทางสังคม 2. ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และ 3. ความเหลื่อมล้ำทางการเมือง ความเหลื่อมล้ำเหล่านี้ล้วนแทรกซึมอยู่ในปัญหาการดำรงชีวิตของคนในสังคมยุคปัจจุบัน

พระมหามณีสวี ฐิตธมฺโม (อารยะนรากุล) (2564) พบว่าปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจของประเทศไทยมีผลกระทบด้านค่าครองชีพ ด้านราคาสินค้าต่าง ๆ ที่มีราคาเพิ่มสูงขึ้น จึงส่งผลให้ประชาชนผู้มีรายได้น้อยต้องแบกรับภาระมากมาย ทั้งในด้านค่าอาหารในแต่ละมื้อ ค่าเช่าบ้าน ค่าผ่อนรถ ค่าเทอมลูก ฯลฯ เมื่อประชาชนไม่สามารถที่จะรอการช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐได้เพียงฝ่ายเดียว ฉะนั้นประชาชนส่วนใหญ่จึงหันพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตามความเชื่อของตน และสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงกลายเป็น ที่พึ่งสุดท้ายที่จะช่วยเยียวยาความบอบช้ำจากความทุกข์ใจได้บ้าง และความหวังที่จะได้รับโชคลาภ ความสำเร็จของการดลบันดาลจาก

สิ่งศักดิ์สิทธิ์นั่นเอง และกระแสข่าวรายวันยังพบว่า ประชาชนเกิดการแสวงหาโชค ลาภที่แปลกขึ้น เช่น การบูชาจอมปลวกที่มีลักษณะคล้ายรูปมนุษย์ การที่กล้วยออกปลีกลางลำต้น หรือแม้แต่การประสบอุบัติเหตุของรถยนต์ก็สามารถตีเลขจากป้ายทะเบียน เพื่อหวังที่จะนำไปเสี่ยงโชคในแต่ละงวด เป็นการหวังรวยในทางลัด เมื่อนำมาพิจารณาแล้วหากไม่เป็นการสร้างความเดือดร้อนหรือเบียดเบียนบุคคลอื่นก็เป็นสิทธิ์ส่วนบุคคลที่กระทำได้ ดังนั้น เมื่อบุคคลเกิดสภาวะที่มีผลกระทบต่อบรรยากาศและความเป็นอยู่ สิ่งที่ต้องการมากที่สุด คือ ความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว จึงเกิดกระแสข่าวอีกว่า มีผู้ที่ได้ไปขอโชค ขอลาภกับไอ้ไข่ แล้วเกิดสำเร็จดังที่ขอ จึงมีการแก้บนตามที่ตนกล่าวไว้ ตลอดทั้งสื่อมวลชนได้มีการเผยแพร่ภาพของผู้ที่สมหวังออกไปอย่างกว้างขวาง บางท่านให้สัมภาษณ์ด้วยความสุขที่เกิดจากโชค ลาภจากไอ้ไข่ จึงเกิดความเชื่อศรัทธาว่าเมื่อมีการบนบานต่อไอ้ไข่ด้วยตัวเองแล้ว จะได้โชคหรือบางท่านที่ประกอบธุรกิจก็หวังที่จะให้ธุรกิจของตนนั้นประสบความสำเร็จอย่างที่ตั้งใจ และความเชื่อก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ประชาชนทั่วไปเกิดการยอมรับ เกิดความคิดที่เกี่ยวข้องไปถึงการดำเนินวิถีชีวิตแตกต่างกัน

จากกรณีดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยที่สร้างกระแสสังคมที่ทำให้ไอ้ไข่โด่งดังมากคือ โลกออนไลน์ เช่น Facebook YouTube รวมทั้งข่าวและรายการโทรทัศน์ช่องต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้และพฤติกรรมของประชาชนที่มีต่อสถานการณ์หนึ่ง ๆ เกี่ยวกับความเชื่อและการหาที่พึ่งทางใจ

5) ประเด็นด้านความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในเว็บไซต์ข่าวออนไลน์ต่างๆ

การทบทวนวาระประเด็นด้านความเชื่อทางไสยศาสตร์ในเว็บไซต์ข่าวออนไลน์ครั้งนี้ อาศัยการสืบค้นด้วยระบบแท็ก (tag) และระบบการค้นหา (search) จากคำสำคัญ (keyword) ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ความเชื่อ ไสยศาสตร์ รายการไสยศาสตร์ ไสยเวทย์ พิธีกรรม การแก้บน มูเตลู เลขเด็ด เลขเสี่ยงโชค เครื่องราง พบเนื้อหาประเด็นเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ ดังนี้

- 1) เนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างและประดิษฐ์ฐานให้เคารพบูชา เช่น เทพเจ้า เทวดา ดวงวิญญาณ ที่มีลักษณะให้คุณแก่ผู้ที่มาขอพร หรือโชคลาภ
- 2) เนื้อหาเกี่ยวกับเครื่องราง ของขลัง วัตถุมงคล ที่เชื่อมโยงกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่มีลักษณะสำคัญคือ สามารถครอบครองหรือพกพาเพื่อบูชา เพื่อคุณประโยชน์ เช่น ศิริมงคล โชคลาภ ขอพร เป็นต้น
- 3) เนื้อหาเกี่ยวกับการทำนายทายทักดวงชะตา ลักษณะนิสัย รวมทั้งการพยากรณ์สถานการณ์ต่าง ๆ
- 4) เนื้อหาเกี่ยวกับผีสิง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ
- 5) เนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรรมทางความเชื่อของกลุ่มคน มีลักษณะเน้นย้ำให้เห็นขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรม
- 6) เนื้อหาเกี่ยวกับการตีความเรื่องตัวเลขและการเสี่ยงโชค

ผลกระทบของการนำเสนอข่าวเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ในการนำเสนอข้อมูลของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล

ศรัทธาหรือความเชื่อเป็นแรงผลักดันให้มนุษย์มีพฤติกรรมต่างๆ อันจะนำไปสู่เป้าหมายที่ตั้งใจไว้ ดังนั้น ศรัทธาหรือความเชื่อจึงมีอิทธิพลต่อการกำหนดวิถีชีวิตของแต่ละบุคคลและสังคม ดังนั้น การนำเสนอข่าวเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ในการนำเสนอข้อมูลของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลซึ่งเป็นหนึ่งในสื่อกระแสหลักจึงมีผลกระทบต่อสังคมในหลายมิติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากสื่อมีอิทธิพลอย่างมากต่อการรับรู้ ตลอดจนความคิด ความเชื่อ และค่านิยมของประชาชน

จากการทบทวนผลกระทบของการนำเสนอข่าวเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ในการนำเสนอข้อมูลของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล โดยทบทวนจากงานวิชาการที่ผ่านมาและประเด็นข่าวที่ปรากฏในสื่อออนไลน์พบว่า มีทั้งผลกระทบในแง่บวกและผลกระทบในแง่ลบ ซึ่งสามารถแบ่งตามประเด็นหลักได้ 4 ประเด็น ดังนี้

1) ด้านสื่อมวลชน: เมื่อ “ผี” แปรสภาพเป็นสินค้า

ประเทศไทยใช้ระบบทุนนิยมในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจประเทศ “ผี” มีมิติสอดคล้องกับยุคสมัย และได้รับความสนใจมากขึ้น โดยการทำให้ “ผี” แปรสภาพเป็น “สินค้า” (Commoditization of Culture) สังเกตได้จากการปรากฏตัวของภูตผีวิญญาณในแวดวงสื่อสารมวลชน และสื่อโซเชียลมีเดียต่างๆ ทั้งในรูปแบบของโฆษณา รายการโทรทัศน์ ภาพยนตร์ ละคร หรือเว็บไซต์ เว็บเพจ เกี่ยวข้องกับผี โดยสร้างสรรค์แต่งเป็นเรื่องราวให้มีความน่าสนใจ เพิ่มมูลค่าให้กับผีมากขึ้น เกิดปรากฏการณ์ภูตผีเชิงพาณิชย์ที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย

ด้วยเหตุผลของการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับผี ความเชื่อต่างๆ มาเพิ่มคุณค่าทางการตลาดทำให้ในวงการสื่อสารมวลชน ซึ่งมีบทบาทในการถ่ายทอด เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเรื่องราวที่เกิดขึ้นในสังคม ได้มีการเลือกสรรหรือประกอบสร้าง (Construct) ความเชื่อเรื่องผีขึ้นมาตามมาตรฐาน ตามทัศนะของแต่ละองค์กรสื่อ ซึ่งอาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า แท้ที่จริงแล้วสื่อมวลชนมีส่วนสำคัญในการกำหนด สร้างผลิตผลทางความคิด และความเชื่อเรื่องผีในสังคมไทย แม้อาจจะมาในรูปแบบของความบันเทิงก็ตาม (ฉลองรัฐ เหมอมาลัยชลมารค, 2553)

สื่อมวลชนไทยในปัจจุบันมีการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับผีและความเชื่อผ่านวิธีการเล่าเรื่องในชีวิตประจำวันที่พบมากที่สุด เช่น การเล่าข่าวผ่านสื่อโทรทัศน์ สื่อออนไลน์ และหนังสือพิมพ์ เกี่ยวกับเรื่องผี

สิ่งเร้าระดับเหนือธรรมชาติที่เกี่ยวกับด้านความเชื่อ อาทิเช่น สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทพยดา การบนบาน การทรงเจ้าเข้าผี และการพบเห็นวิญญาณ และข่าวเกี่ยวกับวิญญาณในคดีฆาตกรรมที่พบเห็นกันในกรณีที่มีการเสียชีวิตของผู้ประสบเหตุอันน่ามาซึ่งความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณที่มาปรากฏตัว เรียกร้องความเป็นธรรม การนำเสนอข่าวไม่ได้เป็นเพียงการเสนอถึงข้อเท็จจริง แต่เป็นการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับผีและความเชื่อที่ยังคงเป็นวัฒนธรรมความเชื่อในสังคมว่าผีมีอยู่จริง (ศิริรัตน์ สมสวัสดิ์, 2565)

ความเชื่อเรื่องผีมีความสัมพันธ์กับความรู้สึกและฝังรากลึกภายในความคิดของคนในสังคมไทยจนได้มีการดัดแปลงมาสู่ด้านธุรกิจบันเทิง ถ่ายทอดผ่านสื่อโทรทัศน์ สื่อภาพยนตร์ ทั้งรายการที่เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีเป็นการสร้างภาพตามจินตนาการของผู้สร้างที่จะทำให้ผู้รับชมเกิดความกลัวและติดตามเรื่องราว ทำให้ผู้รับชมเห็นภาพชัดยิ่งขึ้นโดยอาศัยองค์ประกอบของความกลัว และความคิดสร้างสรรค์ของผู้สร้างถึงลักษณะของ “ผี” ว่ามีลักษณะหน้าตาอย่างไร ทำอันตรายอะไรกับมนุษย์ได้บ้าง สามารถสร้างภาพและบรรยากาศให้ผู้รับชมรู้สึกได้ถึงความน่ากลัวและไฟส่ว อบอวนไปด้วยควันพร้อมกับเสียงหมาหอน ให้ผู้ชมเกิดจินตนาการได้ว่าบรรยากาศแบบนี้ผีต้องมาปรากฏตัวในสถานที่นั้นๆ อย่างแน่นอน (ศิริรัตน์ สมสวัสดิ์, 2565)

นอกจากนี้ เรื่องผีและสิ่งลึกลับยังได้ปรากฏในสื่ออินเทอร์เน็ตออนไลน์เป็นจำนวนมาก คือ ช่องทางยูทูบ (Youtube) ซึ่งเป็นการอัปโหลดสื่อวิดีโอผ่านเว็บไซต์ที่สามารถแบ่งปันกันได้ เป็นสื่อที่เข้าถึงได้ง่าย เข้าชมได้แบบไม่จำกัดเวลา เป็นสื่อที่สร้างความสะพรึงกลัวได้แบบไม่จำกัดรูปแบบขึ้นอยู่กับการสร้างสรรค์ของผู้ดูแลช่องหรือที่เรียกกันว่ายูทูบเบอร์, ยูทูบคอนเทนต์ครีเอเตอร์ (Youtuber) หลายรายการที่มีการนำเสนอเรื่องผีผ่านทางสถานีวิทยุกระจายเสียงในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนมานำเสนอรายการผ่านช่องทางยูทูบไลฟ์ (Youtube live) แทนการนำเสนอผ่านสถานีวิทยุกระจายเสียงแบบเดิม หรือบางรายการจัดควบคู่กันไปทั้ง 2 รูปแบบ และมีการอัปโหลดวิดีโอลงในเว็บไซต์ให้สามารถรับชมย้อนหลังได้อีกด้วย ซึ่งรายการที่ได้รับความนิยมสูงสุดคือรายการ “เดอะโกสต์เรดิโอ” ที่นำเสนอเรื่องผีและสิ่งลึกลับผ่านการเล่าเรื่องจากการรับสายผู้เล่าจากทางบ้านที่โทรมาเล่าประสบการณ์ รายการที่หยิบยกมาดังกล่าวเป็นรายการที่มียอดผู้ติดตามเยอะที่สุด เป็นที่รู้จักและคุ้นเคยกันในกลุ่มผู้ฟังเป็นอย่างดี เดอะโกสต์เรดิโอยังมีรายการ “สถานีผีผีดุ” ที่ทำร่วมกับทางไทยรัฐทีวีอีกด้วย และได้รับการยอมรับในทางธุรกิจและรายการยังได้รับความนิยมจากผู้ฟัง สะท้อนให้เห็นว่าความเชื่อเกี่ยวกับวัฒนธรรมเรื่องผียังคงอยู่กับสังคมไทย (ศิริรัตน์ สมสวัสดิ์, 2565)

2) ด้านสังคม: การผลิตซ้ำความเชื่อเรื่องโชคลางหรือไสยศาสตร์ในสังคมไทย

บทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนมิได้เปลี่ยนนิยามไปตามรูปแบบของเทคโนโลยี หากแต่ยึดมั่นในวิถีแห่งการกระทำและเกี่ยวพันกับค่านิยม วัฒนธรรมความเชื่อของคนในสังคม การนำเสนอเนื้อหาในสื่อ

ดั้งเดิม (old media) ไม่ว่าจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์หรือโทรทัศน์ หรือแม้กระทั่งสื่อใหม่ (new media) ในรูปแบบออนไลน์ที่เข้ามามีบทบาทแทนที่สื่อดั้งเดิม ก็ยังคงปรากฏการผลิตเนื้อหาที่เกี่ยวกับความเชื่อในสังคมอย่างสม่ำเสมอ จากการนำเสนอข่าวที่ส่งเสริมความเชื่อเรื่องโศคลงหรือไสยศาสตร์ของสื่อมวลชนกับความเชื่อที่ฝังรากลึกในสังคมไทย อาจมีบทบาทในการควบคุมซึ่งกันและกัน และก่อให้เกิดการผลิตเนื้อหาผ่านสื่อมวลชนในประเด็นดังกล่าว เนื่องจากประเด็นข่าวเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องโศคลงหรือไสยศาสตร์เป็นสิ่งที่น่าสนใจของสังคมไทย ทำให้บทบาทของสื่อปรากฏเรื่องของการนำเสนอเนื้อหาดังกล่าวซ้ำแล้วซ้ำเล่า กลายเป็นการผลิตซ้ำความเชื่อเรื่องโศคลงหรือไสยศาสตร์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในสังคมไทย เนื้อหา (Content) และประเด็นการนำเสนอข่าวสารที่ปรากฏผ่านสื่อมวลชนในสังคมไทยจึงยังคงยึดโยงอยู่กับความเชื่อเรื่องโศคลงหรือไสยศาสตร์หลากหลายแง่มุมที่ไม่สามารถพิสูจน์หรืออธิบายด้วยวิทยาศาสตร์มานำเสนอเป็นข่าว ยกตัวอย่างเช่น อาถรรพ์ ปาฏิหาริย์ ร่ำทรง ผีสงฆ์ เป็นต้น

การนำเสนอข่าวทั่วไปที่ควรนำเสนอเฉพาะข้อเท็จจริง เช่น ข่าวอุบัติเหตุ ข่าวภัยพิบัติ ข่าวฆาตกรรม และข่าวอาชญากรรมทั่วไป กลับถูกสื่อมวลชนนำเสนอเชื่อมโยง เข้ากับความลึกลับ อาถรรพ์ และชี้นำไปสู่การตีความของตัวเลข เพื่อส่งเสริม สนับสนุนการพนันหรือการเสี่ยงโชครูปแบบต่างๆ ซึ่งมุมมองของการพนันมิได้มีเพียงในแง่ของวัฒนธรรมของสังคมเท่านั้น หากแต่ยังมีความหมายเชิงลบในมุมมองระดับชาติด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเสนอเนื้อหารายการประเภทข่าวสารซึ่งมีแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบต่อสาธารณะมากกว่ารายการประเภทอื่น เพราะเป็นการนำเสนอข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในสังคม แต่ด้วยรูปแบบและวิธีการนำเสนอแล้ว พบว่าหลายครั้งเป็นการลำเลียงรายการข่าวและสารคดี ซึ่งควรจะต้องอยู่บนพื้นฐานของข้อเท็จจริง แต่กลับมีความเป็นรายการประเภทบันเทิงคดี หรือเรียลลิตี้มากขึ้น (สุภิญญา กลางณรงค์, 2563) และในบางกรณีอาจทำให้เป็นอุปสรรคต่อการการสืบสวนข้อเท็จจริงของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ยกตัวอย่างเช่นกรณีการเบี่ยงประเด็นข่าวอาชญากรรมให้กลายเป็นเรื่องไสยศาสตร์และการไต่สวน เป็นต้น (สำนักข่าวอิศรา, 2562)

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2551: 101) ได้เผยแพร่ข้อมูลจากงานวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมลักษณะนิสัยของคนไทยที่ควรพัฒนาเพราะเป็นส่วนที่ไม่ดี โดยมีประเด็นการชอบเสี่ยงโชคและการเล่นพนันเป็นหนึ่งในส่วนที่ต้องพัฒนา ทั้งนี้สื่อควรเป็นผู้กำหนดคุณค่าและจริยธรรมในการนำเสนอข่าวสารเพื่อให้ได้ผลในการเปลี่ยนแปลงสังคม ทั้งในด้านที่ต้องพัฒนาและด้านที่ต้องอนุรักษ์ไว้ ถึงแม้ว่าภาครัฐจะกำหนดความหมายเชิงลบให้กับการเล่นพนัน แต่ในเชิงนโยบายส่วนหนึ่งยังมีการถกเถียงและย้อนแย้ง เพราะด้านหนึ่งคือมูลค่าทางเศรษฐกิจ ขณะที่อีกด้านหนึ่งคือความไม่ถูกต้องในเชิงศีลธรรม ทำให้มีหลายประเด็นที่เคยเป็นที่ถกเถียงและไม่สามารถหาข้อสรุปได้ เช่น การอนุญาตให้เปิดบ่อนอย่างถูกกฎหมายในประเทศไทย หรือการออกสลากแบบพิเศษ อย่างไรก็ตาม มูลค่าทางเศรษฐกิจจำนวนมหาศาล

ทำให้ภาครัฐให้การสนับสนุนการออกสลากกินแบ่งรัฐบาลด้วยสโลแกน "ช่วยราษฎร์ เสริมรัฐ ยืนหยัด ยุติธรรม" ภายใต้การดูแลของสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล (ณัชชา อาจารย์ยุตต์, 2563)

ความเชื่อเรื่องโชคลางจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการบริโภคและการเสี่ยงโชคต่างๆ และยังทัศนคติเรื่องการเล่นหวย หรือสลากกินแบ่งรัฐบาลค่อนข้างเปลี่ยนยาก ผลลัพธ์ที่ออกมา คือ เผลอใช้จ่ายเกินกำลัง โดยจะเห็นได้จากในปัจจุบันมากกว่า 50% ของคนที่มียาได้ขั้นต่ำ เงินจะไม่พอใช้จ่ายถึงสิ้นเดือน ซึ่งปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้บริโภคมีความมั่นใจที่จะเสี่ยงโชค ทั้งหวยใต้ดิน หวยรัฐบาลหรือที่เรียกว่าลอตเตอรี่ เนื่องจากหวยอยู่คู่กับสังคมไทยมาอย่างช้านานทุกยุคทุกสมัย อาจจะเรียกได้ว่าเป็นกำลังสำคัญที่มีบทบาทแฝงในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย (ลำภู แก้วกล้า, 2564)

ประเด็นความเชื่อเรื่องโชคลางและไสยศาสตร์ดังกล่าวนำไปสู่การตีความตัวเลข และดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมการเล่นหวยและการพนันอื่นๆ ซึ่งการที่คนในสังคมได้รับข้อมูลดังกล่าวซ้ำๆ ทำให้รู้สึกว่าเป็นเรื่องปกติของวิถีชีวิต สื่อจึงถือเป็นส่วนหนึ่งที่มีบทบาทในการส่งเสริมหรือดำรงรักษาความเชื่อและค่านิยมทางวัฒนธรรมต่างๆ ในสังคม การสื่อสารถูกใช้เพื่อผลิตซ้ำ ถ่ายทอดความรู้ ความเชื่อและวัฒนธรรมของคนในสังคม โดยสื่อมวลชนมีบทบาทเป็นสื่อกลางในการคัดเลือกประเด็นมานำเสนอเป็นข่าว ซึ่งส่งผลต่อการดำรงรักษาความเชื่อเรื่องโชคลางหรือไสยศาสตร์อันนำไปสู่การตีความเกี่ยวกับตัวเลขและการส่งเสริมการพนันของคนในสังคมไทย ตลอดจนนำไปสู่การบอกตัวเลขเพื่อการเสี่ยงโชคหรือการพนันของสื่อหนังสือพิมพ์ออนไลน์ที่มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อของประชาชน เนื่องจากสังคมไทยมีความหลากหลายทางความเชื่อ แม้ว่าประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ แต่ยังคงมีความเชื่อเรื่องผีและพรานหมณ์ประกอบกันนำไปสู่พิธีกรรมในชีวิตประจำวันอย่างแยกไม่ออก โดยวิธีการบอกตัวเลขของสื่อถูกเชื่อมโยงเข้ากับส่วนหนึ่งของพระพุทธศาสนา เช่น การหาตัวเลขจากชั้นน้ำมนต์ที่วัดต่างๆ หรือ การเชื่อมโยงตำนานเรื่องพญานาคและการทรงเจ้าเข้าผีไปสู่การบอกตัวเลขจากร่างทรงของพญานาค หรือแม้กระทั่งความเชื่อเรื่องงูซึ่งเป็นสัตว์ที่เชื่อกันว่าศักดิ์สิทธิ์ เป็นบริวารของพญานาคก็ถูกผลิตในประเด็นเกี่ยวกับสัตว์และนำไปสู่การบอกตัวเลขที่เกี่ยวข้องในข่าว

ไม่เพียงเท่านั้น พระหรือนักบวชพระพุทธศาสนาบางกลุ่มก็ได้เชื่อมโยงความเป็นพุทธเข้ากับเรื่องราวของความเชื่อและตำนาน เพื่อสร้างศรัทธาและดำรงรักษาความเชื่อของประชาชนไว้ เห็นได้จากตัวอย่างข่าว

“พระครูยุติธรรมมานุยุต เผยว่า ไฉ้ไช้เป็นรูปปั้นของวัดเจติย อ.สิชล จ.นครศรีธรรมราช ซึ่งชาวภาคใต้ต่างทราบเรื่องราวของไฉ้ไช้เป็นอย่างดี ใครที่มีเรื่องทุกข์ร้อนของหาย หากมาบนขอพรจะได้กลับคืนมาอย่างปาฏิหาริย์ หรือขอโชคขอลาภก็ได้ตามหวัง จึงเป็นที่เลื่องลือไปทั่วภาคใต้ เมื่อหลวงพ่อแว่นท่านมีเจตจำนงนำไฉ้ไช้มาประดิษฐานที่วัด อาตมารีบตอบรับทันที เพราะท่านตั้งใจหล่อด้วยวิธีโบราณตามแบบ

ฉบับ ของภาคใต้ อาตมาเลยตั้งชื่อว่า "ไอ้ไข่ สามนคร จึงเชิญชวนสาธุชนมาไหว้ ขอพรได้" (ไทยรัฐออนไลน์, 25 พฤศจิกายน 2561 อ้างใน ณัฏฐา อาจารย์ยุตต์, 2563)

การนำเสนอข่าวเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องโชคลางและไสยศาสตร์ของ สื่อมวลชนกับความเชื่อที่มีอยู่แล้วในสังคมไทย ต่างก็มีบทบาทในการกำหนดซึ่งกันและกัน ความต้องการตัวเลขเพื่อการเสี่ยงโชคกับการนำเสนอตัวเลขเพื่อตอบสนองความต้องการผู้บริโภคจึงทำหน้าที่สอดรับกันก่อให้เกิดการผลิตซ้ำเนื้อหาผ่านสื่อมวลชนในประเด็นดังกล่าว ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในสังคม แม้ว่าสังคมและเทคโนโลยีการใช้สื่อจะเปลี่ยนแปลงไป สอดคล้องกับผลการวิจัยของ หนึ่งฤทัย ขอบผลกลาง และคณะ (2545) ที่ระบุถึงการทำงานของสื่อ หนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ว่า

“แม้สังคมไทยก้าวสู่ยุคแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศ แต่สิ่งพิมพ์ทุกฉบับยังคงแสดงบทบาทการให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับโหราศาสตร์ ความเชื่อ ความเร้นลับ หรือสิ่งที่พิสูจน์ไม่ได้อยู่มาก นอกจากนี้ในสื่อสิ่งพิมพ์ยังมีคอลัมน์ประจำเกี่ยวกับการดูดวง ดูโหราศาสตร์ ดวงวิญญูณ ความเชื่อ พิธีกรรม ไสยศาสตร์ เนื้อหาที่นำเสนอก็มักสร้างความน่าเชื่อถือคล้อยตามให้ผู้อ่านได้มาก ขณะที่สื่อโทรทัศน์ก็มีโฆษณารับดูดวงชะตา ทำเลที่ตั้งบ้านหรือฮวงจุ้ย ทั้งที่ตามระเบียบของสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) มีข้อห้ามโฆษณาสินค้าหรือบริการโดยมีเจตนาให้หลงเชื่อ หรือมั่วยา”

เช่นเดียวกับแนวคิดของ John B. Thompson (1995) อ้างใน ณัฏฐา อาจารย์ยุตต์ (2563) ซึ่งอธิบายถึงการสื่อสารกับวัฒนธรรมด้วยมุมมองเชิงโครงสร้างว่าปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมเกิดจากการทำงานของสถาบันต่างๆ รูปแบบและเนื้อหาความหมายของผลผลิตทางวัฒนธรรมจะเป็นอย่างไร จึงขึ้นอยู่กับพัฒนาการด้านโครงสร้างของสื่อมวลชน ดังนั้น ความเชื่อเรื่องโชคลาง ไสยศาสตร์ที่ถูกผูกโยงอย่างแนบแน่นกับการเสี่ยงโชคหรือการพนัน ซึ่งกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมจึงมีสถาบันสื่อเป็นส่วนสำคัญในการดำรงรักษาวัฒนธรรมดังกล่าวไว้ผ่านการผลิตซ้ำประเด็นเหล่านี้

3) ด้านเศรษฐกิจ: สิ่งศักดิ์สิทธิ์ กระแสความเชื่อ และที่พึ่งพิงทางใจที่นำไปสู่การสร้างธุรกิจใหม่ในสังคม

ประเทศไทยใช้ระบบทุนนิยมในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจประเทศ “ผี” มีมิติสอดคล้องกับยุคสมัยและได้รับความสนใจมากขึ้น โดย “ผี” แปรสภาพเป็น “สินค้า” (Commoditization of Culture) สังเกตได้จากการปรากฏตัวของภูตผีวิญญาณในแวดวงสื่อสารมวลชน และสื่อโซเชียลมีเดียต่างๆ ทั้งในรูปแบบของโฆษณา รายการโทรทัศน์ ภาพยนตร์ ละคร หรือเว็บไซต์เว็บเพจเกี่ยวข้องกับผี โดยสร้างสรรค์แต่งเป็นเรื่องราวให้มีความน่าสนใจ เพิ่มมูลค่าให้กับผีมากขึ้น เกิดปรากฏการณ์ภูตผีเชิงพาณิชย์ที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง เป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย (ณัฐนันท์ ฤกษ์พิงค์ดี, 2561)

สังคมไทยปัจจุบันภายใต้กระแสบริโภคนิยมและวัตถุนิยมปลุกปั่นให้เกิดความต้องการทาง วัตถุ เพิ่มขึ้น ผู้คนส่วนใหญ่ขาดที่พึ่งยึดเหนี่ยวจิตใจในการดำรงชีวิต ส่งผลให้ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์จึงมี อิทธิพลต่อความคิดและวิถีชีวิตของคนไทยมากขึ้น การมีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ที่ลุ่มหลงมกมาย ประกอบกับการแสวงหาผลประโยชน์ของมิชฉาชีพที่หากินกับความเชื่อดังกล่าว ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคม ตามมามากมาย ดังที่ Phra Pisarn Visaro (2003) อ้างใน จักรพันธ์ แสงทอง (2564) กล่าวว่า “ไสยศาสตร์ ในปัจจุบันเป็นการสนองความต้องการโซคลาภและความสำเร็จล้วนๆ พระเครื่องและวัตถุมงคลทั้งหลาย ได้มาด้วยการซื้อขายล้วนๆ โดยไม่จำเป็นต้องทำความดีประกอบ หรือมีศีลกำกับความ ประพฤติแต่อย่างใด หลักการทางพุทธศาสนาที่เน้นให้พึ่งตนและทำความดีถูกกลบทับไป เครื่องรางของขลัง กลายเป็นที่ พึ่งพิงอย่างใหม่ไปแทน”

เมื่อปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจของประเทศไทยมีผลกระทบด้านค่าครองชีพ ด้านราคาสินค้า ต่าง ๆ ที่มีราคาเพิ่มสูงขึ้นส่งผลให้ประชาชนผู้มีรายได้น้อยต้องแบกรับภาระมากมายทั้งในด้านค่าอาหารในแต่ละ มื้อ ค่าเช่าบ้าน ค่าผ่อนรถ ค่าเทอมลูก เป็นต้น ทำให้คนส่วนใหญ่หันพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของตน สิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงกลายเป็นที่พึ่งสุดท้ายที่จะช่วยเยียวยาความบอบช้ำจากความทุกข์ใจได้บ้าง และความหวัง ที่จะได้รับโซคลาภ ความสำเร็จของการดลบันดาลจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั่นเอง โดยจากกระแสข่าวรายวันพบว่า ประชาชนเกิดการแสวงหาโซคลาภที่แปลกขึ้น เช่น การบูชาจอมปลวกที่มีลักษณะคล้ายรูปมนุษย์ การที่ กล้วยออกปลีกลาง ลำต้น หรือแม้แต่การประสูติบุตรของรถยนต์ก็เลขจากป้ายทะเบียน เพื่อ หวังที่จะนำไปเสี่ยงโชคในแต่ละงวด เป็นการหวังรวยในทางลัด เมื่อนำมาพิจารณาแล้ว หากไม่เป็นการ สร้างความเดือดร้อนหรือเบียดเบียนบุคคลอื่นก็เป็นสิทธิ์ส่วนบุคคลที่กระทำได้ (พระมหามณีสวี สุตมโม (อารยธรรมาภรณ์), 2564)

หากแต่ความเชื่อ ที่มากเกินไปขอบเขตแห่งความพอดีก็เปี่ยงเบนและทำลายบรรทัดฐานและคุณค่า ของ สังคม ดังเช่นความเชื่อที่เกิดขึ้นระหว่างร่างทรงหรือตุ๊กตาถูกเทพในเรื่องมูลค่าและค่าใช้จ่ายอันไม่พึง จำยกับราคาที่เกินจริงและค่าใช้จ่ายอื่นๆ การดูแลคนต่อภาพทวิลักษณ์ของคนเหล่านี้กลายเป็นทั้งความ รุนแรง เป็นทั้งการสร้างความเป็นอื่นทางความเชื่อจากสมาชิกอื่นในสังคม ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ร่วมของ สังคม ความรุนแรงทางความคิด วาจา และการแสดงออก (พระครูพิพิธปริยัติกิจ (ชยันต์ พุทธมโม), 2559 : 9)

ในช่วงที่ผ่านมา มีธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในประเทศไทยอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ธุรกิจ ท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ (spiritual tourism) ธุรกิจบริการหลังความตาย (after life service) ธุรกิจ โหราศาสตร์ (astrology business) รวมถึงธุรกิจขายสินค้า และบริการที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ เช่น หนังสือ หินนำโชค สินค้าโซคลาภ บริการให้ คำปรึกษา ก่อสร้างตามความเชื่อ บริการตั้งชื่อ บริการเลือกหมายเลข

โทรศัพท์ และ บริการเสริมโหงวเฮ้ง จึงต้องมีการปรับตัวแสดงให้เห็นว่า ความเชื่อไม่ใช่เป็นเพียงแค่ ความเชื่ออีกต่อไป ดังนั้นการหาแนวทางการจัดการอย่างเหมาะสมโดยการสร้างความ เข้าใจในทิศทางความเชื่อของสังคมไทยจะทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เข้าใจในประเด็นปัญหา และเกิดการยอมรับความแตกต่างของความเชื่อ เพื่อให้สามารถสร้าง จิตสำนึก ปลูกฝังความเชื่อและค่านิยมแห่งความดี และสามารถสร้างบรรทัดฐานทาง สังคม กฎและกติกาที่เป็นกลางอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อให้ประชาชนในประเทศสามารถ อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ

ดังนั้นเพื่อให้เข้ากับยุคโลกาภิวัตน์จึงได้บูรณาการความเชื่อของประชาชน เช่น ความเชื่อด้านโหราศาสตร์ ชีวิตหลังความตาย วิญญาณ ผีป่วน ผีฟ้า บรรพบุรุษ องค์เทพ เทวดา เจ้าพ่อ เจ้าแม่ แม่นางนางกวัก กุมารทอง และความเชื่อเรื่อง พญานาค ครุฑ มังกร วานร และ เสือ เป็นต้น ร่วมกับเทคโนโลยีที่ทันสมัยในปัจจุบัน ในการสร้างความสะดวกในการเข้าถึง และใช้งาน รวมถึงการเสริมสร้างความมั่นใจและความเชื่อมั่นในการดำรงชีวิตซึ่งจะทำให้เห็นถึงทิศทางธุรกิจความเชื่อของสังคมไทยต่อไป (รุจิภาญจน์ สานนท์ จุฑา เทียนไทย และ กันยาวิรุฬห์ สัทธาพงษ์ , 2560)

ไอ้ไข่ วัดเจดีย์ เป็นหนึ่งในความเชื่อและค่านิยมในการบูชาของคนในสังคมไทยยุคปัจจุบัน เนื่องจากเกิดกระแสข่าวว่ามีผู้ที่ได้ไปขอโชคขอลาภกับไอ้ไข่แล้วเกิดสำเร็จดังที่ขอจึงมีการแห่กันตามที่ดินกล่าวไว้ ตลอดทั้งสื่อมวลชนได้มีการเผยแพร่ภาพของผู้ที่สมหวังออกไปอย่างกว้างขวาง บางท่านให้สัมภาษณ์ด้วยความสุขที่เกิดจากโชคลาภจากไอ้ไข่ จึงเกิดความเชื่อศรัทธาว่าเมื่อมีการบนบานต่อไอ้ไข่ด้วยตัวเองแล้วจะได้โชค หรือบางท่านที่ประกอบธุรกิจก็หวังที่จะให้ธุรกิจของตนนั้นประสบความสำเร็จอย่างที่ตั้งใจ ความเชื่อจึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ประชาชนทั่วไปเกิดการยอมรับ เกิดความคิดที่เกี่ยวข้องไปถึงการดำเนินวิถีชีวิตแตกต่างกัน นั่นเป็นเพราะความเชื่อมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิต เปรียบเสมือนหนทางหนึ่งที่จะเป็นตัวชี้ถูกชี้ผิดแก่ชีวิตของมนุษย์ได้ โดยสังคมไทยที่ส่วนใหญ่ดำรงชีวิตไปพร้อม ๆ กับความเชื่อมาจนถึงปัจจุบัน ความเชื่อเหล่านี้ก็ยังคงเป็นที่พึ่งและยึดเหนี่ยวจิตใจเพื่อให้เกิดความมั่นใจ ความสบายใจ และไม่ว่าความเชื่อนั้นจะเกิดขึ้นจริงหรือไม่ก็ตาม แต่ความเชื่อนั้นๆ ก็มีอิทธิพลต่อการกระทำของมนุษย์ สิ่งเหล่านี้จึงมีผลให้เกิดแรงบันดาลใจต่อกระบวนการทางความคิด อารมณ์และความรู้สึกโดยการแสดงออกผ่านผลงานทางการสร้างสรรค์

ไอ้ไข่วัดเจดีย์ ทำให้เกิดความต้องการที่พึงทางใจแก่คนทั่วไปที่นับถือผี วิญญาณ ไสยศาสตร์ โชคลาภ อาถรรพ์ เทพเจ้า และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ฯลฯ ของชาวพุทธในสังคมไทย ความเชื่อและการบนบานเป็นสิ่งที่ยากจะลบเลือนออกไป จากสังคมไทย การจะปฏิเสธ ความเชื่อต่าง ๆ ในสังคมไทย โดยจะให้ยึดหลักเหตุผลอย่างเดียว คงไม่ได้ เพราะในชีวิตประจำวันของเราถูกสอนถูกกล่อมเกลาด้วยระบบความเชื่อเริ่มตั้งแต่ในสถาบันครอบครัว จะเห็นว่าการให้คุณค่าและความหมายของวัดเจดีย์ไอ้ไข่ก่อนวิกฤติความ

ทันสมัย (ในช่วงปี พ.ศ. 2500 - 2540) ที่วัดเจดีย์ไช้ไ้เป็นเพียงวัดที่ผู้คนเข้ามาปฏิบัติธรรม ศาสนิก และ บณบานศาลกล่าว ตามความเชื่อตาม ความศรัทธาตามที่มีอยู่ตามตำนาน และการประสบพบเจอด้วย ตนเองและการเล่าขานสืบต่อกันมา ต่อมาเมื่อเรื่องเล่าตำนานเกี่ยวกับความเชื่อของคนในพื้นที่ถูกขยาย ต่อไปในวงกว้างผ่านสื่อต่างๆ ในสังคม ทำให้คนในสังคมไทยเชื่อตามกันมากขึ้น หลายคนเดินทางมากราบ ไหว้ขอโชคลาภถึงวัดเจดีย์ไ้ในจังหวัดนครศรีธรรมราช จึงทำให้ความเชื่อกรณีไ้ไ้วัดเจดีย์ส่งผลอย่างมาก ต่อเที่ยวบินไปนครศรีธรรมราช ทำให้มีผู้โดยสารและอุตสาหกรรมอื่น ๆ ที่เชื่อมโยงไปด้วยได้ประโยชน์ เมื่อ เศรษฐกิจในเขตนครศรีธรรมราชดีขึ้น คนที่เกี่ยวข้องก็ได้รับผลประโยชน์จึงทำให้สภาพจิตใจดีตามไปด้วย ซึ่งปรากฏการณ์ไ้ไ้วัดเจดีย์มีความน่าสนใจเป็นอย่างมาก เพราะช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจประเทศและคนใน ท้องที่ และยังสะท้อนปัญหาหลายๆ ด้านในสังคมไทย พบว่าแต่ละปีมีเงินสะพัดมากกว่าหมื่นล้านบาท ใน กิจกรรมและธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับศาสนา สิ่งศักดิ์สิทธิ์และความเชื่อ ซึ่งตัวเลขนี้ เป็นข้อมูลจากสำนักงาน นโยบายและยุทธศาสตร์การค้า (สนค.) กระทรวงพาณิชย์ ที่ได้สำรวจพฤติกรรมของผู้บริโภคในทุกอำเภอ จำนวน 7,904 คน ในช่วงเดือน ตุลาคม 2563 ที่ผ่านมา และได้พบว่า คนไทยทำบุญ ไหว้พระ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และทำกิจกรรมทางความเชื่อซึ่งเป็นเงินสะพัดทั่วประเทศกว่า 10,800 ล้านบาทต่อปี หรือคิด เป็น 0.36 % ต่อมูลค่าการท่องเที่ยวไทย ซึ่งถือเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจที่อยู่ในระดับสูง (วรวิ ศรีตระกูล, 2564)

“ปรากฏการณ์ขอไ้ไ้รับ หรือไ้ไ้พารวย” ทำให้ผู้คนทั่วทุกทิศเดินไปหาถึงที่ ด้วยความเชื่อและ ความศรัทธาที่ถูกบอกเล่าและเผยแพร่ต่อสาธารณะโดยผู้มีอิทธิพลทางสื่อ เช่น ดารา นักธุรกิจ หรือแม้แต่ ชาวบ้านธรรมดา หลังจากที่มีสมหวังจากสิ่งที่ขอหรือบนไว้ที่วัดเจดีย์ และได้มีการบอกเล่าประสบการณ์กัน ต่อๆ ออกไป ทำให้ผู้คนต่างหลั่งไหลเข้ามาที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ไม่เพียงแค่มาท่องเที่ยว แต่ยังต้องแวะ สักการะ ไหว้พระที่วัดเจดีย์ เพื่อขอพรบนบานกับไ้ไ้ และด้วยแรงศรัทธาจำนวนมากนี้ จึงทำให้วัดมีการ จัดสร้างวัดถุมงคลไ้ไ้รุ่นต่างๆ เพื่อเป็นตัวแทนการสื่อสารระหว่างคนกับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ ทำให้วัด เจดีย์ มีการพัฒนา ปรับปรุงพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ด้วยแรงศรัทธาที่เืองยังส่งผลให้เกิดธุรกิจของชุมชน ซึ่ง ชาวบ้านสามารถมีรายได้เพิ่มมากขึ้นจากที่ทำแค่เกษตรกรรมและเลี้ยงสัตว์ เช่น ขายล็อตเตอรี่ บ้านรูป บ้าน ไ้ไ้เพื่อขายไปยังร้านค้า ทำธุรกิจโฮมสเตย์ (Home Stay) ที่พัก เป็นต้น (วรวิ ศรีตระกูล, 2564)

เศรษฐกิจชุมชนจึงมีการกระจายรายได้ผ่านกระบวนการทางความเชื่อความศรัทธาที่มีต่อไ้ไ้ วัด เจดีย์ร้านค้า วัสดุสิ่งของที่เนื่องจากความเชื่อ ได้กลายเป็นวาระอบๆ วัด มีร้านค้าเกี่ยวกับพิธีกรรมความเชื่อ จำนวนมาก จากการเดินทางสะท้อนให้เห็นได้ว่าการจัดการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นพร้อมกับการสร้างวัด สร้าง ความเชื่อและการส่งเสริมการท่องเที่ยว เชิงความหวังทางใจ และศาสนา ทำบุญไหว้พระ ปิดทอง บนบาน ศาลกล่าว ประสบความสำเร็จ จากการร้องขอ ซึ่งในความเป็นจริงอาจจะจริงก็ได้ หรือไม่จริงก็ได้ โดยไม่ มีเครื่องชี้วัดได้ ชัดเจน แต่อย่างน้อยคนเหล่านั้นก็กลับมาแสดงออกต่อความสำเร็จ ซึ่งอาจเทียบกับ

จำนวนผู้ที่มาแล้วอาจมีเพียงน้อยนิดแต่ทั้งหมดเป็นภาพแทนของคนส่วนใหญ่ที่มีกระแสการบริโภค ผ่านสิ่งประดิษฐ์ทางความเชื่อ เมื่อได้สอบถามแล้วมีประมาณ 60 ร้าน โดยประมาณ รวมทั้งผู้ค้าสัญจร เช่น คนขายลอตเตอรี่ การเช่าพระเครื่องวัตถุมงคล เครื่องเซ่นไหว้บูชา เนื่องด้วยการบนบานร้องขอ และความสำเร็จ ที่กระจายอยู่ในรอบรัศมีเป็นระยะทางหลายกิโลเมตร เช่น ดอกไม้ เครื่องบวงสรวง ประทัด กรอบรูป ชุดทหาร ของเล่นเด็ก เช่น โกวุ่นปั้นขนาดต่าง ๆ ที่ในปัจจุบัน พบเห็นว่า โกวุ่นปั้นเต็มทั่วบริเวณวัด นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยเฉพาะชาวมาเลเซียที่หลังไหลเข้ามายังวัดเจดีย์เพื่อบูชาไอ้ไข่เด็กวัดเจดีย์อย่างมากมาย จนทางวัดต้องขยายพื้นที่ให้มีห้องน้ำและพื้นที่สำหรับจอดรถให้มีย่างเพียงพอแล้ว ความนิยม แพร่กระจายไปอย่างรวดเร็ว เกิดเป็นวาทกรรมเล่าขานรับความเชื่อดังกล่าวว่า “ขอได้ไหว้รับ” ไอ้ไข่เด็กวัดเจดีย์เทพแห่งสามัญชน (อนุชสรฯ เรื่องมาก, 2559)

4) ด้านศาสนาและความเชื่อ: เครื่องรางของขลัง และการเปลี่ยนแปลงวาทกรรมการทำบุญของสังคมไทย

จากการศึกษาพบว่าความหมายของการทำบุญในสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปจากระบบบุญกุศลสู่ระบบ ผลประโยชน์กล่าวคือ ในอดีตการทำบุญอยู่ใน “ระบบบุญกุศล” ที่มีเจตนาของการให้มากกว่าการรับ แต่ทำ กับพุทธศาสนา ในขณะที่พระสงฆ์ให้ธรรมทานกับชาวบ้านที่มาทำบุญเป็นการตอบแทน “ระบบความสัมพันธ์” ที่มีมาแต่เดิมตามหลักการเรียกว่า ระบบบุญกุศลก็คือ ชาวบ้านไปวัดด้วยความมุ่งหวังดีงามต่อพระศาสนา ใฝ่ใจว่าจะสร้างสมบุญกุศลคุณธรรมความดีด้วยความปรารถนาดีต่อพุทธศาสนา การทำบุญจึงเป็นเสมือนการเสียสละทรัพย์ส่วนตนเพื่อให้เกิดประโยชน์ ธรรมทาน ส่วนชาวบ้านก็มีหน้าที่ช่วยเกื้อกูลต่อพระสงฆ์ด้วยอามิสทานเป็นการถวายกำลังเพื่อให้ท่านทำหน้าที่ ต่อมาท่ามกลางกระแสบริโภคนิยมวัตถุนิยมของสังคมไทย ส่งผลให้ความหมายของการทำบุญ เปลี่ยนไปเมื่ออยู่ใน “ระบบผลประโยชน์” ที่มีเจตนาในการทำเพื่อต้องการรับมากกว่าการให้ ยกตัวอย่างเช่น การบนบาน การขอโชคลาภ เครื่องรางของขลัง และวัตถุมงคลต่างๆ ซึ่งเป็นการทำบุญที่เกิดจากอำนาจของกิเลส โดยละเลยเรื่องหลักธรรมคำสอนที่เป็นหัวใจของพุทธศาสนา โดยPhrabrahmagunabhorn (P.A. Payutto) (1995) อ้างใน จักรพันธ์แสงทอง, 2564) กล่าวว่า

“ระบบผลประโยชน์ก็คือ ชาวบ้านเวลานี้ จำนวนมากไปวัดโดยมุ่งหวังโชคลาภให้แก่ตนเองซึ่งเป็นเรื่องของผลประโยชน์ส่วนตัว จะไปหาพระก็ต่อเมื่อไปเอาสิ่งที่จะให้เกิดโชคลาภแก่ตน เช่น วัตถุมงคล ความสนใจและความสัมพันธ์กับวัดและพระสงฆ์ตลอดจนพระ ศาสนาทั้งหมดของเขามีแค่นั้น เขาจะไม่สนใจว่าธรรมวินัยเป็นอย่างไร พระพุทธเจ้าสอนอะไร หลักธรรมเป็นอย่างไร ส่วนไสยศาสตร์นั้น มักเอามาใช้ในทางสนองโลภะโทสะโมหะ เช่น ทำร้ายหรือแก้แค้นกันบ้าง ทำเสน่ห์ให้ลุ่มหลงบ้าง จะเอาผลประโยชน์

บ้าง จึงเสียคุณธรรมไม่ใช่เสริมคุณธรรม และจึงผิดสำหรับพระพุทธศาสนาจะต้องเป็นการใช้ในทางที่ดีขึ้น
สู่ธรรมอันนี้เป็นเรื่องที่เราชาวพุทธจะต้องตระหนัก”

ผลกระทบที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด คือ พระสงฆ์ที่ออกมาสร้างเครื่องรางของขลัง ทำให้ชาวไทยพุทธที่เป็นนักวิชาการมองว่า ไม่ควรทำ พระสงฆ์เป็นที่เคารพนับถือของคนในสังคมไทยเป็นอย่างมาก เพราะเป็นผู้ที่ประกอบพิธีทางศาสนาและมีส่วนสำคัญในการเผยแผ่พุทธศาสนา ดังนั้น พระสงฆ์ควรสงบ สำรวม และเรียบง่าย ละจากกิเลสทั้งปวง แต่ในชาวพุทธบางคนก็มองว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องปกติ ซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจผิดว่าเครื่องรางของขลังนั้นเป็นของพุทธศาสนา ซึ่งความจริงนั้นเครื่องรางของขลังไม่มีปรากฏอยู่ในคำสอนทางพุทธศาสนา ในปัจจุบันจึงเห็นได้ว่า เครื่องรางของขลังมีอิทธิพลต่อจิตใจของชาวพุทธเป็นอย่างมาก เพราะคนเราคิดว่าเครื่องรางของขลังนั้นสามารถตอบสนองความต้องการของตนเองได้โดยทำให้วิถีชีวิตที่เร่ร่อน มีการแข่งขันกันสูง และมีความกังวล ได้มีกำลังใจ มีเครื่องยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจให้รู้สึกดี และปลอดภัยมากขึ้น โดยเครื่องรางของขลังที่เคยได้รับความนิยมและทำให้เศรษฐกิจของไทยมีการเงินที่แพร่สะพัดมากขึ้น จากที่หยุดนิ่งมานาน เพราะภาวะเศรษฐกิจของประเทศ คือ จุดความรวมเทพ เนื่องจากมีการโฆษณาที่ดี จูงใจในเรื่องของความร่ำรวย ทำให้มีผู้คนสนใจเป็นจำนวนมาก หลังจากนั้นไม่นานความนิยมในจุดความรวมเทพก็เริ่มหายไปแทนที่ด้วยพระพิฆเนศ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันนี้เครื่องรางของขลังได้กลายเป็นเรื่องของกระแส และค่านิยม ซึ่งคนไทยเราก็จะเปลี่ยนสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจไปตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับปัจจัยของกระแสว่าเครื่องรางของขลังชิ้นใดจะเข้ามาสู่กระแสของการค้าที่เรียกว่าพาณิชย์ การสร้างเครื่องรางของขลังขึ้นมาให้เป็นการพาณิชย์หรือการค้ามากเกินไปนั้นจึงอาจทำให้คนเราห่างเหินจากพุทธศาสนามากขึ้น และเป็นสาเหตุให้พุทธศาสนาเสื่อมลงได้ในที่สุด (บ้านจอมยุทธ์, 2564)

ความหมายของการทำบุญที่เปลี่ยนไปดังกล่าวสอดคล้องกับเงื่อนไขหรือกฎเกณฑ์ของสังคมที่มีจุดหมายในการทำบุญเพื่อสนองกิเลสของมนุษย์โดยหวังว่าความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์จะเป็นทางลัดที่ช่วยลดบันดาลในสิ่งที่ต้องการได้ ทศนะดังกล่าวชี้ให้เห็นการเปลี่ยนแปลงวาทกรรมการทำบุญจากระบบบุญกุศลมาเป็น ระบบผลประโยชน์ โดยทำให้ผู้คนเกิดความเชื่อถือศรัทธาว่าไสยศาสตร์เป็นความจริง สอดคล้องกับ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ที่เห็นว่าทั้งไสยศาสตร์และระบบวัตถุนิยมบริโภคนิยมต่างสนับสนุน ซึ่งกันและกัน

“นักรณผลลดบันดาลหรือนักหวังพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอกกับนักเสพบริโภคนั้นไปกันได้ดี และมักจะรวมอยู่ในคนเดียวทั้งสองพวกนั้นมีลักษณะร่วมกันคือไม่ยอมทำและไม่เพียรพยายามที่จะทำ เรียก ได้ว่ามีชีวิตอยู่ในวิถีแห่งความเสื่อม” (Phradhammapitaka (P.A. Payutto), 1998) อ้างใน จักรพันธ์ แสงทอง, 2564)

ปรากฏการณ์ทางสังคมที่คนไทยเชื่อถือเครื่องรางของขลัง ทั้งที่เป็นเรื่องนอกพุทธศาสนานั้น สอดคล้องไปตามลักษณะของสังคมพุทธที่ให้อิทธิพลและเสรีภาพทางความคิดความเชื่อของแต่ละบุคคล ทั้งการเชื่อเครื่องรางของขลังในสังคมไทยนั้นถือว่าเป็นเรื่องที่ธรรมดาและไม่เสียหาย เพราะแม้ว่าจะเป็นเรื่องของไสยศาสตร์ แต่คนไทยก็ถือว่าพุทธศาสนากับไสยศาสตร์เป็นสิ่งที่อยู่ในสังคมไทยมาช้านาน จึงสามารถอยู่ร่วมกันอย่างผสมกลมกลืนได้ แต่อย่างไรก็ตามเราก็ควรที่จะปฏิบัติตามคำสอนของพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด เพื่อไม่ให้หลุดจากความเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีไป (บ้านจอมยุทธ, 2564)

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) เห็นว่าสังคมไทยยังมีความเชื่อที่ผิดเกี่ยวกับพุทธศาสนา กล่าวคือ ไสยศาสตร์ทำให้คนงมงาย มีความหวังในอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์มากกว่าที่จะเชื่อในหลักคำสอน ว่าด้วยว่าด้วยเรื่องหลักของเหตุผลและหลักกรรมที่อยู่บนพื้นฐานของการมีปัญญา (Phradhammapitaka (P.A. Payutto), 1997) จะเห็นได้ว่า ชาวพุทธจำนวนไม่น้อยเข้าหาไสยศาสตร์ตามกระแสพุทธพาณิชย์ที่เห็นพุทธศาสนาเป็นสินค้าที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ อีกทั้งการเกิดของกระแสพระสังฆกรรมปฏิรูป สำนักหรือลัทธิความเชื่อต่างๆ ที่มักมีแนวคิดที่ปะปนกันระหว่างพุทธศาสนาและไสยศาสตร์ ส่งผลให้วัดกลายมาเป็นพื้นที่ของไสยศาสตร์มากกว่าพุทธศาสนา คนเข้าวัดเพราะต้องการไสยศาสตร์มากกว่าธรรมะ (Phradhammapitaka (P.A. Payutto), 1999 อ้างใน จักรพันธ์ แสงทอง, 2564)

กรณีตัวอย่าง: บทบาทและผลกระทบต่องานสังคมจากการนำเสนอเรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในสังคมไทย

1) ผลกระทบต่องานสังคมจากการนำเสนอเรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์และการเสี่ยงโชคในรายการโทรทัศน์

รายการโทรทัศน์นับว่าเป็นสื่อมวลชนที่มีบทบาทหน้าที่ในการสื่อสารที่สำคัญอย่างยิ่งในสังคม ฉะนั้น โครงสร้างและวิธีการนำเสนอของรายการโทรทัศน์จึงมีส่วนสำคัญอย่างมากในการสื่อสาร ในที่นี้ผู้วิจัยขอยกกรณีตัวอย่างรายการที่เกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ คือ รายการเลขอวดกรรม ซึ่ง ภัทรวรรดา วิไลลอย (2563) ได้ชี้ให้เห็นว่าโครงสร้างรายการเลขอวดกรรมมีลักษณะสอดคล้องกับแบบจำลองการสื่อสารที่ประกอบไปด้วยผู้ส่งสาร (sender) ได้แก่ ผู้สร้างกรรม ทำหน้าที่เล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อเป็นวิทยาทานแก่ผู้ชม ในขณะที่เดียวกันก็ทำหน้าที่เป็นผู้รับสาร (receiver) มีหน้าที่ในการรับฟังการอ่านเรื่องราวที่ทำนายจากตัวเลขวัน เดือน ปีเกิดและข้อเสนอแนะ ด้านความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมจากผู้ถอดรหัสกรรม ซึ่งผู้ถอดรหัสกรรมก็ทำหน้าที่เป็นทั้งผู้รับ สารและผู้ส่งสารในเวลาเดียวกัน โดยเนื้อหาของสาร (message) จะมุ่งเน้นไปที่การนำเสนอเรื่องราวความหมายของตัวเลขที่เชื่อมโยงเข้ากับเหตุการณ์กรรม และความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมที่ถูกนำเสนอออกมาใน รูปแบบความเชื่อด้านต่างๆ ผ่านสื่อ

(channel) ซึ่งก็คือสื่อบุคคล และอุปกรณ์ในการแสดงการเชื่อมโยงตัวเลข (ไวท์บอร์ดสีขาว) และเรื่องราวของผู้สร้างกรรม

ด้านบทบาทของรายการเลขอวดกรรมในการสื่อสารความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม เมื่อศึกษาโครงสร้างทางสังคมพบว่าสถาบันสื่อมวลชนเป็นสถาบันหนึ่งที่มีความสำคัญต่อโครงสร้างทางสังคม จึงได้รับความคาดหวังจากคนในสังคมให้ทำหน้าที่ต่างๆ เพื่อสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนในการสื่อสารด้านวัฒนธรรมตามหลักทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism) ซึ่งพบว่ารายการเลขอวดกรรมได้ทำหน้าที่ตามบทบาทของสื่อมวลชนในการให้ข้อมูล ข่าวสาร (information) ด้วยการถ่ายทอดความเชื่อเรื่องกรรมผ่านคำบอกเล่าเรื่องราวกรรมและผลของกรรมของผู้สร้างกรรม ควบคู่ไปกับการประกอบสร้างความเชื่อเรื่องตัวเลขว่าสามารถทำนายกรรมได้ ทำให้ความเชื่อเรื่องตัวเลขได้รับสถาปนาความน่าเชื่อถือโดยสถาบันสื่อมวลชน นอกจากนี้ยังทำหน้าที่ในการประสานสัมพันธ์ (correlation) ให้กับคนและสถาบันต่าง ๆ ในสังคมมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นการปลอบประโลมให้กำลังใจ การสร้างความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว การแนะแนวทางในการดำเนินชีวิต และการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งรายการเลขอวดกรรมให้ผู้ถอดรหัสกรรมทำหน้าที่กระตุ้นเตือน ให้ข้อคิด ข้อแนะนำด้วยแนวคิดความเชื่อด้านต่าง ๆ เช่น ข้อคิดจากความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมที่ว่าทำเช่นไรก็ย่อมได้รับผลกรรมเช่นนั้น ข้อเท็จจริงทางการแพทย์ ด้านสุขภาพและสุขภาพจิต และข้อควรปฏิบัติทางกฎหมาย เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างปกติสุข

รายการเลขอวดกรรมยังทำหน้าที่ในการสืบต่อวัฒนธรรม (continuity) ด้วยการผลิตซ้ำ (reproduction) ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมให้คงอยู่ในสังคมไทย ด้วยการนำเสนอเนื้อหาที่ผสมผสานระหว่างรายการประเภท ความเชื่อหรือเรื่องเล่า (fiction) ซึ่งทางรายการได้นำความเชื่อเรื่องตัวเลขมาผูกโยงกับเรื่องราว ส่วนบุคคล และนำเสนอโดยใช้ข้อเท็จจริง (factual) จากการเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงจากปากคำของบุคคลนั้น ๆ ซึ่ง ทำให้ลักษณะเนื้อหาและการนำเสนอของรายการเลขอวดกรรม มีความกำกวมระหว่างเรื่องเล่า (fiction) และ เรื่องจริง (non-fiction) ด้วยเหตุนี้ บทบาทของรายการเลขอวดกรรมในการสื่อสารความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม จึงเป็นทั้งการสะท้อน (reflection) ให้เห็นว่า กรรมเป็นเรื่องของทุกคน ไม่ว่าผู้ใดเมื่อได้ทำกรรมลงไปแล้ว ย่อมต้องพบเจอกับผลของการกระทำนั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นคนธรรมดาหรือดารา นักแสดงที่โด่งดังก็ตาม นอกจากนี้ รายการเลขอวดกรรมยังมีบทบาทในการประกอบสร้างความหมายใหม่ที่เกี่ยวโยง ความเชื่อด้านอื่น ๆ นอกเหนือจากความเชื่อที่เป็นค่านิยมหลักในสังคมไทย ได้แก่ ความเชื่อเรื่องดวงชะตา ความเชื่อเรื่องตัวเลข เช่น เลขวันที่เกิด เลขที่บ้าน เลขทะเบียนรถ ตลอดจนความเชื่อเรื่องผีสิงเทวดาที่มี ความเกี่ยวข้องกับการกระทำในชีวิตของมนุษย์

2) ผลกระทบต่อสังคมจากการนำเสนอเรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์และการเสี่ยงโชคในรายการข่าว

สำหรับประเด็นการนำเสนอเรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์และการเสี่ยงโชคในรายการข่าวปัจจุบัน แม้จะไม่ใช่เรื่อง ผิดกฎหมาย แต่ในแง่จริยธรรมทางวิชาชีพแล้ว พฤติกรรมดังกล่าวอาจส่งผลทำให้เกิดการเบี่ยงเบนความสนใจ ของผู้รับชมข่าวสาร จนทำให้มุมมองด้านวิทยาศาสตร์การสืบหาและพิสูจน์ข้อเท็จจริง หรือปัญหาเชิงโครงสร้างอื่น ๆ เกี่ยวกับเรื่องราวที่รายงาน ถูกลดทอนความสำคัญไม่ถูกพูดถึง หรือไม่ได้รับความสนใจจากสังคมอย่างที่ควรจะเป็น และในขณะเดียวกันก็อาจเป็นการสร้างมาตรฐานการทำงานหรือสูตรสำเร็จของการรายงานข่าวที่มักเชื่อมโยงข่าวต่าง ๆ กับความเชื่อทางไสยศาสตร์และโชคลาง เพื่อเรียกความสนใจจากผู้รับชม สร้างและสืบต่อวงจรที่ไม่รู้จบสิ้นของการสร้างและการเผยแพร่ กับทัศนคติและพฤติกรรมทางสังคมเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์เพื่อการเสี่ยงโชค (MEDIA ALERT, 2564) เช่น กรณีการนำเสนอข่าวการเสียชีวิตน้องชมพู เป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลและเชื่อมโยงเรื่องไสยศาสตร์นั้น ถือเป็นการสร้างมลพิษในพื้นที่ข่าวให้กับสังคม นำเสนอความขัดแย้ง ขยายบาดแผล ขย้ำปมเรื่องส่วนตัว ไม่คำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชน โดยไม่ยกระดับข่าวให้เกิดการกระตุ้นเตือนสังคม หรือถอดบทเรียนเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดซ้ำ ดังนั้นควรมีกฎเกณฑ์การกรองคนทำสื่อ เพราะสื่อทำหน้าที่เหมือนตะเกียงและกระจก คอยส่องทางสะท้อนภาพสังคมที่เกิดขึ้นจริง (ชนตติ ทินนาม, 2563)

บทที่ 5

กรณีศึกษาข้อกฎหมาย ระบบ และกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการ ที่มีการนำเสนอ เกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศไทยและต่างประเทศ

ในหัวข้อนี้ จะกล่าวถึงพัฒนาการ รูปแบบและกลไก และบทเรียนการกำกับดูแลสื่อในภาพรวม จากนั้นจะเน้นอธิบายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบ กลไก และข้อกฎหมายในการกำกับดูแลเนื้อหารายการสื่อที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศไทยในปัจจุบัน รวมถึงอธิบายให้เห็นถึงปัญหาในเชิงระบบ และการบริหารจัดการ ช่องว่างและข้อท้าทาย ประเด็นข้อเสนอแนะเพื่อให้มีการปรับปรุงประสิทธิภาพและมาตรฐานการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ และกรณีศึกษาจากต่างประเทศ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. พัฒนาการ รูปแบบและกลไก และบทเรียนการกำกับดูแลสื่อเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศไทย

พัฒนาการและบทเรียนการกำกับสื่อเกี่ยวกับความเชื่อไสยศาสตร์ของประเทศไทยสามารถแบ่งออกเป็น ยุค 4 ยุค คือ

- 1) ยุคสื่อถูกผูกขาดและควบคุมโดยรัฐ (ความเชื่อทางไสยศาสตร์เป็นเพียงสื่อบันเทิง) พ.ศ. 2498-2539
- 2) ยุคแห่งการปฏิรูปโครงสร้างสื่อและเนื้อหาสื่อ พ.ศ. 2540-2556
- 3) ยุคคสช. ให้อำนาจ กสทช. กำกับดูแลสื่อ พ.ศ. 2557-2560
- 4) ยุควิกฤตความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ถูกสร้างผ่านสื่อ พ.ศ. 2561- ปัจจุบัน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ยุคสื่อถูกผูกขาดและควบคุมโดยรัฐ (ความเชื่อทางไสยศาสตร์เป็นเพียงสื่อบันเทิง) พ.ศ. 2498-2539

ในช่วงนี้สื่อวิทยุและโทรทัศน์ของประเทศไทย ถูกผูกขาดโดยรัฐบาล เนื่องจากมีสภาพทุนนายและความขัดแย้งทางการเมือง และถูกใช้เพื่อการโฆษณาทางการเมืองและสร้างจิตสำนึกชาตินิยม กลไกการกำกับดูแลหลัก คือ การตรวจสอบเนื้อหาออกอากาศ (หรือการเซ็นเซอร์) และรัฐมีได้มีมาตรการด้านการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพหรือกำกับดูแลเนื้อหารายการ เนื้อหารายการโทรทัศน์ในขณะนั้นจึงเน้นความบันเทิงและการโฆษณา ขณะที่รายการข่าวทำหน้าที่ในการเป็นกระบอกเสียงให้รัฐบาล

ในปี 2518 มีการจัดตั้งคณะกรรมการการบริหารวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ (กบว.) และออกกฎระเบียบการบริหารวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ โดยเน้นการควบคุมเนื้อหาโดยมีอนุกรรมการตรวจเซ็นเซอร์รายการด้านโฆษณา ภาพยนตร์และละคร การวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมือง ยังคงเป็นสิ่งต้องห้าม หน่วยงานของรัฐที่ดูแลควบคุม เช่น กรมประชาสัมพันธ์กรมไปรษณีย์โทรเลข กระทรวงกลาโหม กระทรวงศึกษาธิการสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร กรมตำรวจ เป็นต้น

ในปี 2535 มีการตั้งคณะกรรมการกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์แห่งชาติ (กทช.) รัฐบาลได้ออกระเบียบว่าด้วยวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ.2535 และยกเลิกการตรวจพิจารณาเนื้อหารายการ โดยให้คณะกรรมการของสถานีวิทยุและโทรทัศน์ตรวจพิจารณาตนเอง โดยเจ้าหน้าที่ในกองงาน กทช. จะทำหน้าที่ในการสอดส่องเนื้อหาหลังออกอากาศ มีการกำหนดเรื่องเวลาในการโฆษณา และการวางบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนระเบียบเป็น 5 ระดับ ได้แก่ ให้สถานีชี้แจงเป็นลายลักษณ์อักษร ตักเตือนเป็นลายลักษณ์อักษร สั่งระงับรายการที่ฝ่าฝืน เพิกถอนใบอนุญาตหรือสั่งให้ปิดสถานี โดย กทช. ทำงานเน้นหนักด้านการกำกับและเซ็นเซอร์เนื้อหา ฝ่ายระงับรายการ แต่ยังไม่สามารถดูแลเนื้อหาให้ตอบสนองความต้องการหลากหลายของกลุ่มประชาชนได้

2) ยุคแห่งการปฏิรูปโครงสร้างสื่อและเนื้อหาสื่อ พ.ศ. 2540-2556

ยุคแห่งการปฏิรูปสื่อ โดยมีเป้าหมายในการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพของประชาชน ปลดปล่อยสื่อจากการควบคุมของรัฐ การปฏิรูปโครงสร้างสื่อและการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาในสื่อมวลชนให้สนองประโยชน์สาธารณะ โดยรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน พ.ศ. 2540 ได้บรรจุเจตนารมณ์ของการปฏิรูปสื่อ ซึ่งมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการจัดสรรคลื่นความถี่วิทยุ ซึ่งเป็นทรัพยากรของสื่อวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และโทรคมนาคม และกำหนดให้มีองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระทำหน้าที่ในการจัดสรรคลื่นความถี่ และกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมบนหลักการของประโยชน์สาธารณะและการแข่งขันที่เสรีและเป็นธรรม อย่างไรก็ตามในช่วงเวลาดังกล่าวการกำกับดูแลเนื้อหายังคงเป็นหน้าที่ของ กทช. จนกระทั่ง ปี 2543 มีพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับกิจการวิทยุกระจายเสียงวิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม ได้กำหนดให้มีการกำกับดูแล 2 องค์กร ได้แก่ คณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กทช.) ซึ่งกำกับดูแลโทรคมนาคม และคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ (กสทช.) ซึ่งเป็นองค์กรกำกับดูแลสำหรับกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ โดย กทช. สามารถจัดตั้งได้ในปี พ.ศ. 2547 แต่ กสทช. ไม่สามารถสรรหาและจัดตั้งได้ ต้องหยุดชะงักและจบลงด้วยคำตัดสินของศาลปกครองสูงสุดที่ทำให้กระบวนการสรรหาเป็นโมฆะ ทำให้ในช่วงเวลาดังกล่าวสื่อมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วมีการเกิดขึ้นของผู้ให้บริการโทรทัศน์ผ่านโครงข่ายอื่น นอกเหนือจากฟรีทีวี เช่น เคเบิลทีวี ทีวีดาวเทียมที่เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก แต่ยังไม่ได้มีการจัดระดับความเหมาะสมของรายการ พบลักษณะเนื้อหาที่อาจเป็นภัยในรายการประเภทละครว่ามีความรุนแรง อคติ และภาพตัวแทนและเรื่องเพศ ความรุนแรงทางกายภาพทั้งต่อร่างกายต่อจิตใจ ต่อวัตถุ ทางเพศ และความ

รุนแรงเชิงโครงสร้าง สังคม ทางเพศ ทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ มีการออกอากาศที่ไม่เป็นไปตามผังรายการ มีการแพร่ภาพรายการโดยไม่ได้ตรวจสอบรายการก่อนออกอากาศ มีเนื้อหารายการที่ไม่เหมาะสมแต่ไม่มีองค์การในการกำกับดูแลเนื้อหารายการ และมีการใช้ในทางการเมืองใช้ในการหาเสียง ปลุกปั่นและชักชวนให้มีการเคลื่อนไหวทางการเมือง รวมไปถึงสื่อเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ อวดอ้างข้อมูลอวดอ้างอำนาจพัวตมุงคโดยพระสงฆ์ส่งเสริมอบายมุข แสวงหาผลประโยชน์จากการทำนายดวง นำเด็กและเยาวชนมาเป็นส่วนหนึ่งในการประชาสัมพันธ์วัดตมุงค และลบหลู่ ดูหมิ่นความเชื่ออื่น ๆ

ปี พ.ศ. 2549 เกิดการรัฐประหาร ได้ล้มเลิกรัฐธรรมนูญฉบับ ปี พ.ศ. 2540 จนกระทั่งปี พ.ศ.2550 มีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ที่ได้รับการรับรองโดยการลงประชามติจึงมีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับสื่ออย่างน้อย 5 ฉบับ รวมถึงพระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ.2551 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ให้แนวทางในการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์โดยตรง นอกจากนี้ ตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญปี 2550 มาตรา 47 ได้กำหนดให้มีองค์กรกำกับดูแลด้านการสื่อสารของประเทศเพียงองค์กรเดียว ซึ่งเป็นการยุบรวมองค์กรกำกับดูแลเดิม โดยมีการร่างและออกกฎหมายฉบับใหม่ เพื่อเป็นฐานไปสู่การตั้ง กสทช. แต่เนื่องจากสภาวะการเมืองกระบวนกร่างกฎหมายฉบับใหม่จึงยังไม่สามารถเริ่มต้นได้เนื่องจากยังไม่สามารถจัดตั้งองค์กรอิสระเพื่อทำหน้าที่ในการจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับดูแลได้

ปี พ.ศ. 2554 มีกระบวนการสรรหาคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ขึ้น กสทช. มีภารกิจสำคัญในการกำกับดูแลกิจการโทรทัศน์ให้เข้ามาอยู่ในกรอบของกฎหมาย โดยใช้เครื่องมือ คือ กฎ ระเบียบ และประกาศที่อยู่ในอำนาจขององค์กร และยังมีภารกิจในการพัฒนาการประกอบกิจการโทรทัศน์ โดยให้สอดคล้องกับเทคโนโลยี และพฤติกรรมคนดูที่เปลี่ยนแปลงไป กสทช.ทำหน้าที่เป็นองค์กรอิสระ และในปี พ.ศ.2555 มีการแต่งตั้ง“คณะกรรมการด้านผังรายการและเนื้อหารายการ” ขึ้น ตามคำสั่งคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ ที่ 19/2555 โดยมีอำนาจหน้าที่

1. จัดทำหลักเกณฑ์เพื่อกำหนดมาตรฐานของเนื้อหารายการและผังรายการสำหรับใบอนุญาตประกอบกิจการแต่ละประเภทเพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของกฎหมายและเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการประกอบกิจการที่ได้รับอนุญาต

2. ให้ความเห็นชอบหรือข้อเสนอแนะในการกำหนดกลไกหรือเครื่องมือการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลจากการกำกับดูแลเนื้อหาและผังรายการต่อคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์

3. รายงานผลการดำเนินการตามหลักเกณฑ์มาตรฐานของเนื้อหารายการและผังรายการและผลการเฝ้าระวังเนื้อหารายการของผู้รับใบอนุญาต ตลอดจนให้ความเห็นหรือข้อเสนอแนะต่อคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์

4. วินิจฉัยและจัดทำข้อเสนอแนะเพื่อประกอบการพิจารณาอนุญาตหรือออกคำสั่งแก้ไขผังรายการที่ผู้รับใบอนุญาตนำส่งหรือขอเปลี่ยนแปลงตามมาตรา 34 แห่งพระราชบัญญัติประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ.2551 ต่อคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์

5. ประเมินผลกระทบจากการกำกับดูแลด้านเนื้อหารายการและผังรายการเพื่อลดระดับการกำกับดูแลในช่วงเวลาและสถานการณ์ที่เหมาะสม

6. ร้องขอให้บุคคลดำเนินการชี้แจงหรือจัดส่งเอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การดำเนินการเป็นไปตามอำนาจหน้าที่

7. จัดการรับฟังความคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียต่อร่างหลักเกณฑ์มาตรฐานของเนื้อหา รายการและผังรายการและจัดการประชุมร่วมกับกลุ่มผู้รับใบอนุญาตเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นประกอบการศึกษา วิเคราะห์และดำเนินการตามอำนาจหน้าที่

8. จัดทำข้อเสนอต่อคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ในการพิจารณาแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานของคณะกรรมการด้านผังรายการและเนื้อหารายการโดยให้คณะทำงานดังกล่าวมีระยะเวลาการปฏิบัติงานครั้งละไม่เกิน 3 เดือน และ

9. ดำเนินการอื่นใดตามที่คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ หรือคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์มอบหมาย (มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย 2559)

อย่างไรก็ตาม ในช่วงปีพ.ศ. 2554-2556 ถึงแม้ กสทช.จะมีบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลกิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติให้เป็นไปตามกรอบของกฎหมาย แต่ในทางปฏิบัติ มีการดำเนินการกำกับในลักษณะ “ปล่อย” จนกระทั่งมีที่วิกลุ่มการเมืองต่าง ๆ สามารถถ่ายทอดสดการประชุมและใช้ภาษาหยาบคายออกอากาศได้ ไม่มีกติกากฎหรือแนวปฏิบัติกำกับ ซึ่งเวลานั้นได้มีคนมาร้องเรียนแต่ กสทช.ก็ไม่ได้ดำเนินการแต่อย่างใด (ILaw Freedom, 2562)

3) ยุคคสช. ให้อำนาจ กสทช. กำกับดูแลสื่อ พ.ศ. 2557-2560

ในช่วงปี พ.ศ.2557 จากการรัฐประหารโดย คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้มีการออกมาตรการควบคุมสื่ออย่างชัดเจน และในทางปฏิบัติได้อาศัย กสทช. เป็นกลไกสำคัญในการควบคุมเนื้อหาที่นำเสนอผ่านสื่อโดยเฉพาะเนื้อหาที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ กองทัพบกประกาศใช้ พ.ร.บ.กฎอัยการศึก พ.ศ.2457 และได้ออกประกาศควบคุมสื่อห้ามก่อให้เกิดความขัดแย้งหรือต่อต้านการปฏิบัติงานของกองทัพ และมีการส่งกำลังเข้าควบคุมการทำงานของสื่อ ทำให้สื่อวิทยุและโทรทัศน์ในประเทศไทยทุกช่องทั้งระบบแอนะล็อก ดิจิทัล ดาวเทียม เคเบิลทีวี วิทยุหลักและวิทยุชุมชนต้องหยุดการออกอากาศรายการปกติและแพร่สัญญาณรายการของกองทัพเท่านั้น

หลังการรัฐประหาร กสทช. ยังคงทำหน้าที่ในการกำกับดูแลกิจการวิทยุกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ต่อไป หากแต่เป็นอำนาจที่อยู่ภายใต้การปกครองโดย คสช. กฎหมายสำคัญที่ คสช. ใช้ในการ

ควบคุมและกำกับดูแลเนื้อหาสื่อวิทยุและโทรทัศน์ 2 ฉบับ ได้แก่ประกาศ คสช. ฉบับที่ 97/2557 และประกาศ คสช. ฉบับที่ 103/2557 โดยประกาศฉบับที่ 97/2557 คือการกำกับเนื้อหาที่มีลักษณะดังนี้

1. ข้อความอันเป็นเท็จหรือที่ส่อไปในทางหมิ่นประมาท หรือสร้างความเกลียดชังต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ องค์รัชทายาท และพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์
2. ข่าวสารที่จะเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ รวมทั้งหมิ่นประมาทบุคคลอื่น
3. การวิพากษ์วิจารณ์การปฏิบัติงานของคณะรักษาความสงบแห่งชาติโดยมีเจตนาไม่สุจริต เพื่อทำลายความน่าเชื่อถือของ คสช. ด้วยข้อมูลอันเป็นเท็จ
4. ข้อมูลเสียง ภาพ วิดีทัศน์ ความลับของการปฏิบัติงานของหน่วยราชการต่าง ๆ
5. ข้อมูลข่าวสารที่ส่อให้เกิดความสับสน ยั่วยุ ปลุกปั่นให้เกิดความขัดแย้ง หรือสร้างให้เกิดความแตกแยกในราชอาณาจักร
6. การชักชวน ช่งสู้ม ให้มีการรวมกลุ่มก่อการอันเกิดการต่อต้านเจ้าหน้าที่และบุคคลที่เกี่ยวข้องของ คสช.
7. การขู่จะประทุษร้ายหรือทำร้ายบุคคล อันนำไปสู่ความตื่นตระหนก หวาดกลัวแก่ประชาชน

ในขณะที่ มาตรา 37 ของพ.ร.บ.ประกอบกิจการฯ เมืองค์ประกอบความผิด 2 ส่วนคือ ขัดความมั่นคงของชาติและกระทำการปกครองที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข แต่เมื่อมีประกาศ คสช. ก็เกิดกรณีพิพาทที่ทีวีที่วิพากษ์วิจารณ์การเมืองและวิพากษ์วิจารณ์คสช. ซึ่งก่อนรัฐประหารก็มองว่าเป็นเสรีภาพและค่อนข้างเป็นเสรีภาพเกินขอบเขต โดยให้ทีวีถ่ายทอดการชุมนุม 24 ชั่วโมง ไม่ได้มีการลงโทษ ซึ่งสร้างมาตรฐานว่า สามารถวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมืองได้ ทั้งนี้ที่ผ่านมาเนื้อหาที่กสทช. มักจะใช้มาตรา 37 ของพ.ร.บ.ประกอบกิจการฯ 2551 เอาผิดคือเนื้อหาที่ก่อกวนอาจารย์ เนื้อหาที่กระแทกเด็ก เนื้อหาการนำเสนอเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์หรือทางวัฒนธรรม เท่านั้น ยังไม่พบการเอาผิดในประเด็นทางการเมืองแต่อย่างใด รวมทั้ง ผู้ประกอบวิชาชีพและองค์กรสื่อเองก็ไม่ได้คำนึงถึงจริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพของตนเอง ประกอบกับการกำกับดูแลกันเองของสภาวิชาชีพ/องค์กรวิชาชีพข่าว ทำให้มีกระบวนการพิจารณาเรื่องร้องเรียนและมาตรการลงโทษทางจริยธรรมที่ไร้ประสิทธิภาพจนกลายเป็นปัญหาเรื้อรังอีกทั้งไม่มีบทบาทการเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องประโยชน์สาธารณะอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้การกำกับดูแลกันเองไม่ได้รับความศรัทธาจากประชาชน

4) ยุควิกฤต ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ถูกสร้างผ่านสื่อ พ.ศ. 2561- ปัจจุบัน

ยุคของการเกิดวิกฤตสื่อ เกิดภาวะการแข่งขันในอุตสาหกรรมสื่อ รวมทั้งการเข้ามาแทรกแซงและควบคุมสื่อของรัฐบาล และเน้นในการกำกับดูแลเนื้อหาสื่อผ่านมาตรา 37 ของ พ.ร.บ.ประกอบกิจการฯ 2551 ซึ่งมาตราดังกล่าวมีอำนาจที่กว้าง โดยห้ามออกอากาศรายการที่มีเนื้อหาเข้าข่าย 5 ลักษณะได้แก่

1. รายการที่มีเนื้อหาสาระที่ก่อให้เกิดการล้มล้างการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2. รายการที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ

3. รายการที่มีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

4. รายการที่มีการกระทำซึ่งเข้าลักษณะลามกอนาจาร

5. รายการที่มีผลกระทบต่อการให้เกิดความเสื่อมทรามทางจิตใจหรือสุขภาพของประชาชนอย่างร้ายแรง และในช่วงหลังปี 2560 เป็นมา มีการลงโทษสื่อไปแล้วไม่น้อยกว่า 59 ครั้ง เฉลี่ยประมาณปีละเกือบ 12 ครั้ง บทลงโทษรุนแรงที่สุด คือ การเพิกถอนใบอนุญาตการประกอบกิจการ จนเกิดเป็นคำถามต่อการปฏิบัติงานของกสทช. ว่ากระทำการที่สมควรแก่เหตุหรือเลือกปฏิบัติต่อสื่อที่วิพากษ์วิจารณ์รัฐหรือไม่

จากการที่เน้นกำกับดูแลเนื้อหาที่เป็นประเด็นทางการเมือง ควบคุมการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล เน้นประเด็นความมั่นคง จนทำให้เกิดช่องว่างในการดูแลควบคุมสื่อประเด็นอื่น ๆ เช่น เนื้อหาที่มีลักษณะมกมาย ไสยศาสตร์ โฆษณาเกินจริง หรือแม้แต่ภาษาหยาบคาย กสทช. ไม่ให้ความสำคัญและไม่ผิดต่อมาตรา 37 ของพ.ร.บ.ประกอบกิจการฯ 2551 หากเทียบข่าวการเมือง ในช่วงนี้เอง ทำให้สื่อพยายามหลีกเลี่ยงการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับการเมืองหรือวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาล และเลือกนำเสนอข่าวในประเด็นอื่น ๆ เช่น ข่าวที่เกี่ยวกับความเชื่อด้านไสยศาสตร์ โชคลาภ วัตถุมงคล สร้างความเชื่อเกินจริง เพราะมีผู้ชมติดตามเป็นจำนวนมาก รวมทั้งเป็นช่วงที่ประเทศไทยมีการระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 มีสภาวะเศรษฐกิจค่อนข้างตกต่ำ ประชาชนตกงาน ไม่มีรายได้ ประชาชนหาจิ้งหรีดมาหาที่พึ่งทางใจ ให้ความสำคัญกับการเสี่ยงโชค เล่นพนัน และพกเครื่องรางของขลัง จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้สื่อเลือกนำเสนอด้านไสยศาสตร์ความเชื่อมากขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน จนลืมประเด็นจรรยาบรรณของสื่อ (ILaw Freedom, 2562) ทำให้ในช่วงปี 2561 สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ มีมติรับรอง และให้ประกาศใช้แนวปฏิบัติสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติเรื่องการนำเสนอข่าว และภาพข่าว ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ตัวเลข และสลากพนัน พ.ศ. 2561 เนื่องจากในช่วงที่ผ่านมาพบว่ามีสื่อมวลชนนำเสนอข้อมูล ข่าว และภาพข่าว ในเรื่องไสยศาสตร์ และความเชื่อเรื่องงมงาย รวมถึงการให้ข้อมูลสนับสนุนการทายผลตัวเลขสลากกินแบ่งรัฐบาลเพิ่มมากขึ้น คณะกรรมการจริยธรรมเห็นว่า การนำเสนอข่าวในลักษณะดังกล่าว อาจละเมิดข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพหนังสือพิมพ์ สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ พ.ศ. 2559 ที่ระบุว่า “หนังสือพิมพ์พึงหลีกเลี่ยงการเผยแพร่ประกาศโฆษณาที่มีเหตุให้น่าเชื่อว่าเจ้าของประกาศโฆษณานั้นเจตนาจะทำให้ผู้อ่านหลงเชื่อในสิ่งซึ่งมกมาย” ซึ่งแนวปฏิบัติฯ ดังกล่าวมีทั้งหมด 9 ข้อ คือ

1. ต้องไม่ให้ความสำคัญในการนำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับสลากพนัน หรือสื่อสารไปในทำนองที่สนับสนุนการเล่นสลากพนัน หรือการพนันรูปแบบอื่น ๆ เว้นแต่สลากดังกล่าวมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการกุศล

2. ต้องไม่นำเสนอแหล่งที่มา วิธีการตีความเพื่อให้ได้ตัวเลข หรือบ่งชี้ตัวเลขลงไปในงานข่าว ภาพข่าวหรือสามารถนำไปใช้ในการเล่นพนันได้โดยไม่ต้องตีความ หรือสื่อความหมายอื่น ๆ

3. ต้องไม่นำเสนอข่าวสารการพนันทุกรูปแบบในบริบทที่ปรากฏภาพ เนื้อหา ข้อมูลของเด็กเยาวชน ที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี ทั้งในลักษณะของการเข้าร่วมกิจกรรม ร่วมเล่น ร่วมหาตัวเลข หรือมีส่วนในการเป็นพรินต์เตอร์หรือผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากเงินสลาก และเงินกองทุนสลากในทุกกรณี

4. ต้องไม่นำเสนอข้อมูลประกอบการเล่นพนัน หรือสลากพนัน ที่ได้มาจากศิลปิน ดารา หรือบุคคลสาธารณะ อันนำไปสู่การจูงใจให้เล่นการพนัน

5. ต้องไม่นำเสนอเนื้อหาสนับสนุนการเล่นพนัน หรือสลากพนันในระหว่างการถ่ายทอดสดทางวิทยุโทรทัศน์ หรือสื่อออนไลน์ในการจับรางวัลสลากพนันแก่ผู้ชมทั่วไปว่าเป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ การกุศล หรือช่วยแก้ปัญหาชีวิต หาทางออกในปัญหาทางเศรษฐกิจ หรือเป็นเรื่องปกติในสังคมสำหรับการเล่นพนันหรือซื้อสลากพนัน

6. พึงนำเสนอข่าวสารที่เน้นความสมดุล รอบด้าน ของผู้เล่นการพนันแล้วไม่ประสบความสำเร็จ หรือโอกาสที่จะเสี่ยงได้เสี่ยงเสีย และผลกระทบของการเล่นพนันที่เกิดขึ้น

7. พึงนำเสนอคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์จากผู้เชี่ยวชาญ หรือหลักฐานที่พิสูจน์ทราบได้ ในส่วนของความน่า และเนื้อหาข่าวที่เป็นเรื่องราวปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ หรือเรื่องแปลก

8. พึงระวังการเสนอข่าวเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่ผู้คนจำนวนมากเดินทางไปในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ โดยชี้นำไปสู่การส่งเสริมให้มีการเล่นพนัน ซื้อสลากพนัน หรือสนับสนุนความเชื่ออันงมงายซึ่งพิสูจน์ไม่ได้

9. พึงหลีกเลี่ยงการนำเสนอข่าวข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ที่ได้รับรางวัลสลากพนัน หรือข้อมูลการได้มาซึ่งตัวเลข วิธีการ โดยเฉพาะความฝัน วิญญาณ ปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ หรือความเชื่อส่วนบุคคล

กล่าวโดยสรุป ในยุคสื่อถูกผูกขาดและควบคุมโดยรัฐ พ.ศ 2498-2539 ประเทศมีความขัดแย้งทางการเมือง รัฐบาลจึงใช้สื่อเน้นเพื่อการโฆษณาทางการเมืองและสร้างจิตสำนึกชาตินิยม และรัฐไม่ได้มีมาตรการด้านการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพหรือกำกับดูแลเนื้อหารายการ เนื้อหารายการโทรทัศน์ในขณะนั้นจึงเน้นความบันเทิงและการโฆษณา ขณะที่รายการข่าวทำหน้าที่ในการเป็นกระบอกเสียงให้รัฐบาล สื่อที่ออกมาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ในช่วงนั้นจึงเป็นเพียงแค่สื่อบันเทิง ต่อมาจุดเปลี่ยนเกิดขึ้นในช่วงปฏิรูปสื่อ 2540 โดยมีเป้าหมายในการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพขอประชาชน ปลดปล่อยสื่อจากการควบคุมของรัฐ อย่างไรก็ตาม ก็ไม่สามารถสรรหาคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงฯ ไม่มีองค์กรในการกำกับดูแลเนื้อหารายการ จึงเกิดช่องว่าง มีสื่อเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก มีเนื้อหารายการที่ไม่เหมาะสมสื่อเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์จึงเกิดขึ้นมากในช่วงนี้ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ในช่วง 2554-2556 จะมีการ

ตั้ง กสทช.ขึ้นมาเพื่อกำกับดูแลแต่ก็ไม่ได้มีการจัดการดูแลอย่างจริงจัง สื่อเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ ที่มีเนื้อหาเกินจริงมอบบมาประชาชนก็ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งการเข้ามาของคสช.ที่เข้ามาแทรกแซงและควบคุมสื่อออกกฎหมายเอาผิดสื่อที่นำเสนอข่าวทางการเมืองวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาล ยิ่งทำให้การนำเสนอสื่อในประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์เป็นทางเลือกให้สื่อเลือกนำเสนอมากขึ้นในปัจจุบัน

2. ข้อกฎหมาย นโยบาย และกลไกในการกำกับดูแลสื่อเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ในปัจจุบัน

เนื่องจากสถานการณ์ปัจจุบัน สื่อมวลชนมีการนำเสนอข่าว เนื้อหาข่าว การแสดงความคิดเห็น เน้นไปในลักษณะการนำเสนอเรื่องความเชื่อส่วนบุคคล เรื่องเหนือธรรมชาติ ไสยศาสตร์ อันนำไปสู่การสร้าง ความมมมาย รวมถึงการให้ข้อมูลสนับสนุนการเล่นพนัน การเข้าร่วมกิจกรรมเสี่ยงโชคสินค้าและบริการ รวมถึงการทายผลตัวเลขสลากพนัน หลายภาคส่วนจึงมีการกำหนดข้อกฎหมาย ระบบ กลไกหรือแนวทาง ปฏิบัติร่วมกันของสื่อมวลชนในการกำกับดูแลสื่อเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยในหัวข้อนี้จะ แบ่งเป็น 2 ประเด็นคือ ข้อกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลสื่อ และกลไก ระเบียบ แนวปฏิบัติอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

2.1 ข้อกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลสื่อ

ข้อกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

1. กำกับดูแลโดยองค์กรของรัฐ โดยใช้อำนาจผ่านกฎหมาย ผ่านพระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2551 มาตรา 37
2. กำกับดูแลกันเอง ผ่านองค์กรวิชาชีพ ที่เกิดจากการรวมกลุ่มตามพระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2551 มาตรา 39 และ
3. กำกับดูแลตนเอง โดยแต่ละองค์กรสื่อทำหน้าที่ตรวจสอบการทำงานของตนเอง ภายใต้มาตรฐานจริยธรรมและจรรยาบรรณแห่งการประกอบวิชาชีพแผนแม่บทกิจการกระจายเสียง และกิจการโทรทัศน์ (ฉบับที่ 1) พ.ศ. 2555 – 2559 โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) กำกับดูแลโดยองค์กรของรัฐ โดยใช้อำนาจผ่านกฎหมาย ผ่านพระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2551 มาตรา 37

มาตรา 37 ในหมวด 2 ว่าด้วยรายการของกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ มีเนื้อความระบุว่า ห้ามมิให้ออกอากาศรายการที่มีเนื้อหาสาระที่ก่อให้เกิดการลัษการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขหรือที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือ

ศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือมีการกระทำซึ่งเข้าลักษณะลามกอนาจารหรือมีผลกระทบต่อทำให้เกิดความเสื่อมทรามทางจิตใจหรือสุขภาพของประชาชนอย่างร้ายแรง

ผู้รับใบอนุญาตมีหน้าที่ตรวจสอบและให้ระงับการออกอากาศรายการที่มีคุณลักษณะตามวรรคหนึ่ง หากผู้รับอนุญาตไม่ดำเนินการ ให้กรรมการซึ่งคณะกรรมการมอบหมายมีอำนาจสั่งด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือให้ระงับการออกอากาศรายการนั้นได้ทันทีและให้คณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริงกรณีดังกล่าวโดยพลัน ในกรณีที่คณะกรรมการสอบสวนแล้วเห็นว่า การกระทำดังกล่าวเกิดจากการละเลยของผู้รับใบอนุญาตจริง ให้คณะกรรมการมีอำนาจสั่งให้ผู้รับใบอนุญาตดำเนินการแก้ไขตามที่สมควรหรืออาจพักใช้หรือเพิกถอนใบอนุญาตก็ได้

จากข้อความข้างต้น เป็นข้อกำหนดที่รัฐใช้กำกับดูแล สำหรับการกำกับดูแลโดยอำนาจรัฐ (statutory Regulation) มักเป็นมาตรการออกคำสั่งและควบคุม (Command and Control) เน้นการใช้กฎหมายและการบังคับใช้ของหน่วยงานที่มีอำนาจที่เกี่ยวข้อง มีการกำหนดบทลงโทษโดยอาจประกอบด้วยหน่วยงานด้านการบังคับใช้กฎหมาย (ตำรวจ) หน่วยงานกำกับดูแลด้านการแข่งขัน หน่วยงานกำกับดูแลเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค ฯลฯ มีความสามารถในการบังคับใช้เนื่องจากมีบทลงโทษตามอำนาจทางกฎหมาย โดยมีลักษณะ การกำกับดูแลได้ 4 วิธี

1. กำหนดให้เป็นสิ่งผิดกฎหมาย (Make the Content Illegal) กำหนดเนื้อหาที่ไม่พึงประสงค์แล้วใช้กฎหมายในการห้ามเผยแพร่ออกอากาศเนื้อหานั้น เช่น การห้ามนำเสนอเนื้อหาที่ก่อให้เกิดการลัทธิการปกครอง เป็นต้น โดยมีข้อควรระวังในการจำกัดเสรีภาพในการแสดงออก

2. จำกัดการผลิตเนื้อหา (Limit Production) สำหรับเนื้อหาบางประเภทที่พิจารณาแล้วว่าไม่เป็นที่ร้ายแรงจนถึงขั้นกำหนดให้เป็นสิ่งผิดกฎหมายแต่ยังสมควรจำกัดปริมาณเนื้อหานั้น หรืออาจมีการจำกัดไปถึงต้นตอของเนื้อหา

3. จำกัดการเข้าถึงเนื้อหา (Limit Access) การกำหนดแนวทางหรือวิธีการในการเข้าถึงเนื้อหาบางประเภทให้เข้าถึงได้ยากขึ้น สำหรับวิทยุและโทรทัศน์ อาจทำได้เช่น กำหนดระดับของเนื้อหา (Rating System) ซึ่งอาจกำหนดอายุของผู้ชม/ผู้ฟังเป็นเกณฑ์ (Age Constraint) ได้ และหรือกำหนดเวลาในการแพร่ภาพออกอากาศของเนื้อหาบางประเภท เช่น กำหนดให้รายการที่มีเนื้อหาสำหรับผู้ใหญ่ ให้แพร่ภาพออกอากาศได้ในเวลาดึก เพื่อไม่ให้เด็กและเยาวชนได้รับชมรับฟังเนื้อหาดังกล่าว

4. การสกัดหรือปิดกั้นการเข้าถึงเนื้อหา (Block Access) ในบางกรณีที่อาจไม่สามารถจัดการกับต้นตอของปัญหาได้ จึงมีการสกัดการเข้าถึงเนื้อหาดังกล่าว โดยวิธีการนี้ใช้บ่อยครั้งสำหรับสื่อออนไลน์ สำหรับสื่อวิทยุและโทรทัศน์อาจใช้การสกัดเนื้อหาจากต่างประเทศมายังประเทศไทย

2) กำกับดูแลตนเองผ่านองค์กรวิชาชีพฯ ที่เกิดจากการรวมกลุ่มตามพระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2551 มาตรา 39

มาตรา 39 อยู่ในหมวด 3 ว่าด้วยการส่งเสริมและควบคุมจริยธรรมแห่งวิชาชีพและการคุ้มครองผู้เสียหายจากการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ มีเนื้อความระบุว่า ให้คณะกรรมการดำเนินการส่งเสริมการรวมกลุ่มของผู้รับใบอนุญาตผู้ผลิตรายการและผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนที่เกี่ยวข้องกับกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์เป็นองค์กรในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อทำหน้าที่จัดทำมาตรฐานทางจริยธรรมของการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพและควบคุมการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพกันเองภายใต้มาตรฐานทางจริยธรรม การจัดทำมาตรฐานทางจริยธรรมขององค์กรตามวรรคหนึ่ง ต้องคำนึงถึงการคุ้มครองการได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารสาธารณะของประชาชน และการคุ้มครองผู้บริโภคจากการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ รวมทั้งการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ประกอบอาชีพและวิชาชีพขององค์กร

ในการควบคุมการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพขององค์กรตามวรรคหนึ่ง ให้แต่ละองค์กรตามวรรคหนึ่งจัดตั้งคณะกรรมการควบคุมจริยธรรมขึ้นโดยมีองค์ประกอบและให้คำนึงถึงสัดส่วนที่เหมาะสมระหว่างผู้ประกอบอาชีพและวิชาชีพ นักวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

มาตรา 39 ได้เปิดช่องให้สื่อมวลชนสามารถกำกับดูแลตนเอง (Self-Regulation) ถือได้ว่าเป็นหนึ่งในกลไกที่สื่อมวลชนใช้ในการควบคุมการทำงานของสื่อด้วยตนเอง เพื่อให้สื่อมวลชนยังคงมีเสรีภาพภายใต้ความรับผิดชอบในการนำเสนอข่าวสาร โดยการกำกับดูแลตนเองของสื่อมวลชนนั้นช่วยป้องกันการแทรกแซงจากรัฐบาลเนื่องจากสื่อมวลชนเองจะมีความเข้าใจถึงธรรมชาติในการทำงานของสื่อได้ดีกว่าหน่วยงานของรัฐ ซึ่งการกำกับดูแลตนเองอาศัยหลักของจริยธรรมที่เกิดขึ้นด้วยความสมัครใจ และจะมีประสิทธิภาพได้ต้องมียุทธศาสตร์ประกอบ สำคัญ 3 ประการคือ

1. สิ่งแวดล้อมทางกฎหมายที่ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกและเสรีภาพของสื่อ

2. กลไกการกำกับดูแลตนเองที่อยู่บนหลักการของความน่าเชื่อถือ ความโปร่งใส และเป็นประชาธิปไตย

3. การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมและประชาชน โดยการกำกับดูแลตนเองของสื่อที่มีความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยน และมีประสิทธิภาพมากกว่าการควบคุมจากรัฐ อีกทั้งการกำกับดูแลตนเองของสื่อนั้นยังสามารถสร้างความน่าเชื่อถือให้กับสื่อมวลชนด้วย ซึ่ง พัทธราภา เอื้ออภรณ์ (2562) ได้ให้เหตุผลที่สื่อมวลชนควรมีการพัฒนาการกำกับดูแลตนเองไว้ดังนี้

1. การกำกับดูแลตนเองช่วยให้กองบรรณาธิการมีอิสระ
2. การกำกับดูแลตนเองช่วยให้ถูกแทรกแซงจากรัฐได้น้อย
3. การกำกับดูแลตนเองช่วยส่งเสริมให้สื่อมวลชนมีคุณภาพ

4. การกำกับดูแลตนเองเป็นหลักฐานของความรับผิดชอบของสื่อมวลชน
5. การกำกับดูแลตนเองช่วยให้ผู้รับสารสามารถเข้าถึงสื่อมวลชนได้

ส่วนการกำกับดูแลตนเอง โดยองค์กรธุรกิจด้วยการใช้จรรยาบรรณทางวิชาชีพตามความสมัครใจ โดยมีหลักสำคัญ 10 ประการ คือ

1. ระบบการควบคุมตนเองควรเป็นสากล เป็นที่ยอมรับของนักวิชาชีพ นักโฆษณาเอเจนซีและสื่อมวลชน โดยได้รับการสนับสนุนจากธุรกิจสื่อเป็นส่วนใหญ่ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่น
2. การจัดตั้งกองทุนที่มีประสิทธิภาพและมีความยั่งยืนในการดำเนินงานด้วยความร่วมมือจากหลายหน่วยงาน
3. การบริหารจัดการควรเป็นอิสระจากองค์กรธุรกิจที่ให้ทุน เป็นการดำเนินงานที่ต้องมีความน่าเชื่อถือต่อบุคคลภายนอก
4. ควรมีการกำหนดจรรยาบรรณทางวิชาชีพซึ่งเป็นที่ยอมรับในระดับสากล
5. ควรจัดทำคู่มือแนวทางการปฏิบัติงาน (Guidance Notes) ให้กับสมาชิกประกอบการดำเนินงาน
6. การดำเนินงานเกี่ยวกับข้อร้องเรียนต้องมีความเที่ยงตรง ชับไว และมีประสิทธิภาพซึ่งจะช่วยสร้างความน่าเชื่อถือให้กับองค์กรได้
7. คณะกรรมการพิจารณาข้อร้องเรียนควรมีความเป็นกลางและปลอดจากการแทรกแซงของรัฐและองค์กรอื่น ๆ การทำงานต้องโปร่งใส รวดเร็วและตรวจสอบได้
8. มีการดำเนินงานกับผู้ฝ่าฝืนอย่างมีประสิทธิภาพและสื่อต่าง ๆ ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี
9. ควรมีการตรวจสอบอย่างเป็นระบบ อาจเป็นการตรวจสอบตามประเภทสื่อหรือตรวจสอบตามประเด็นปัญหา
10. ผู้บริโภคควรตระหนักรู้ว่าสามารถส่งข้อร้องเรียนไปยังช่องทางใด ในขณะที่เดียวกันธุรกิจควรปฏิบัติตามจรรยาบรรณและขั้นตอนต่าง ๆ อย่างถูกต้องในขณะที่กำกับดูแลตนเอง

แม้พระราชบัญญัติฯ ดังกล่าว จะมีผลบังคับใช้มานานแล้ว แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่า กสทช.ยังไม่สามารถส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มของผู้ประกอบวิชาชีพขึ้นเป็นองค์กรเพื่อการกำกับดูแลตนเองภายใต้มาตรฐานจริยธรรมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะได้จริงจัง อีกทั้งยังไม่พบการเกิดขึ้นขององค์กรใดเพื่อจัดทำแนวทางให้ผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนได้รับการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพไปพร้อม ๆ กับการสร้างกลไกในการกำกับดูแลด้านจริยธรรมเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (ชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี, 2559)

3) กำกับดูแลตนเองโดยแต่ละองค์กรสื่อทำหน้าที่ตรวจสอบการทำงานของตนเอง
ภายใต้มาตรฐานจริยธรรมและจรรยาบรรณแห่งการประกอบวิชาชีพแผนแม่บท
กิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ (ฉบับที่ 1) พ.ศ. 2555 – 2559

สาระสำคัญของมาตรฐานจริยธรรมและการกำกับดูแลตนเองในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ คือ

1. กำหนดกรอบจริยธรรมและจรรยาบรรณ แบ่งเป็น 2 ระดับ ได้แก่ ระดับองค์กรในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ 8 ข้อ ได้แก่ หลักผลประโยชน์สาธารณะ หลักความเป็นอิสระ หลักสิทธิมนุษยชน หลักความสุจริตซื่อสัตย์ หลักความโปร่งใส หลักการยอมรับการตรวจสอบ หลักธรรมาภิบาล หลักความคุ้มค่า ระดับผู้ประกอบการวิชาชีพกระจายเสียงและโทรทัศน์ 14 หลักการ ได้แก่ จริยธรรม ความเป็นอิสระ สิทธิมนุษยชน ความทั่วถึง หลักความเท่าเทียม ความหลากหลาย การพัฒนา หลักพื้นที่สาธารณะ หลักความถูกต้องเที่ยงตรง วัตถุประสงค์ หลักความไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด ความสมดุลเป็นธรรม ผลประโยชน์สาธารณะ และหลักเกียรติยศ ศักดิ์ศรี

2. กำหนดแนวทางปฏิบัติด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณของการประกอบวิชาชีพ 8 หลักการ ได้แก่ 1) ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง เที่ยงตรง ครบถ้วน สมดุล และเป็นธรรม 2) สิทธิมนุษยชน สิทธิส่วนบุคคล สิทธิในครอบครัวเกียรติยศชื่อเสียงข้อมูลส่วนตัว 3) ความอิสระทางวิชาชีพ ความรับผิดชอบต่อสังคม ผลกระทบต่อผู้บริโภค 4) เคารพในสิทธิและทรัพย์สินทางปัญญา 5) ส่งเสริมการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติเพื่อสร้างสรรค์ สังคม ตลอดจนค่านิยมอันดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่น 6) ปกป้องเด็กและเยาวชนจากเนื้อหาที่มีความเสี่ยงและเด็กที่ปรากฏในสื่อ 7) การให้พื้นที่สาธารณะ ข่าวสารสาธารณะในเหตุการณ์สาธารณะที่สำคัญ และ 8) การสื่อสารที่สร้างความเกลียดชัง (รตี ธนารักษ์, 2557)

ตามแผนแม่บทฯ ยุทธศาสตร์ที่ 5.2 การกำกับดูแลการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์การกำกับดูแลการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ให้เป็นประโยชน์ในมิติเชิงเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคง มีการใช้คลื่นความถี่และเครื่องวิทยุคมนาคมอย่างถูกต้องและปราศจากการรบกวน รวมถึงมีการแข่งขันเสรีภายใต้กติกาที่โปร่งใสและเป็นธรรม มีวัตถุประสงค์ ดังนี้คือ

1. เพื่อกำกับดูแลการประกอบกิจการในด้านเนื้อหาให้มีคุณภาพ เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ คำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนและความหลากหลาย

2. เพื่อกำกับดูแลโฆษณาไม่ให้ละเมิดสิทธิและเป็นการเอาเปรียบผู้บริโภค

3. เพื่อกำกับดูแลการใช้คลื่นความถี่และเครื่องวิทยุคมนาคมให้ถูกต้องตามกฎหมาย และมีให้เกิดการรบกวนซึ่งกันและกัน

4. เพื่อกำกับดูแลให้มีการแข่งขันอย่างเสรี ตลาดมีประสิทธิภาพ ภายใต้กติกาที่โปร่งใส และเป็นธรรม

5. เพื่อให้มีมาตรการรองรับอย่างมีประสิทธิภาพกรณีที่มีภัยพิบัติหรือเหตุฉุกเฉิน

ส่วนแนวทางในการกำกับดูแล คือ

1. กำหนดหลักเกณฑ์และกติกาในการกำกับดูแลการประกอบกิจการด้านเนื้อหา
2. กำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขการอนุญาตให้ผู้รับใบอนุญาตต้องจัดเวลาให้แก่รายการที่มีเนื้อหาสร้างสรรค์สังคมหรือรายการสำหรับเด็กและเยาวชน และคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อเด็กและหลักสิทธิมนุษยชน
3. กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการให้บุคคลอื่นเช่าเวลาดำเนินรายการสำหรับผู้ได้รับใบอนุญาต
4. ส่งเสริมการรวมกลุ่มของผู้รับใบอนุญาต ผู้ผลิตรายการ และผู้ประกอบการวิชาชีพสื่อมวลชนที่เกี่ยวข้องกับกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์เป็นองค์กรในรูปแบบต่างๆ เพื่อทำหน้าที่จัดทำมาตรฐานทางจริยธรรมของการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพ และการควบคุมการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพกันเองภายใต้มาตรฐานทางจริยธรรม
5. กำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาโฆษณาอันมีลักษณะเป็นการค้ากำไรเกินควร หลอกลวงผู้บริโภค หรือก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญ
6. สร้างกลไกการป้องกันโดยจัดการให้ความรู้ ทำความเข้าใจแก่ผู้สนใจเกี่ยวกับการใช้คลื่นและเครื่องวิทยุคมนาคมสำหรับกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์อย่างถูกต้องและปราศจากการรบกวน
7. ประสานงานคลื่นความถี่เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาการรบกวนการใช้คลื่นความถี่
8. ดำเนินการให้มีกลไกการบังคับใช้กฎหมายที่รวดเร็ว มีประสิทธิภาพ
9. กำหนดมาตรการเพื่อป้องกันการกระทำอันเป็นการผูกขาดหรือก่อให้เกิดการไม่เป็นธรรมในการแข่งขันในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์
10. จัดทำหลักเกณฑ์การกำกับดูแลด้านราคาและอัตราค่าบริการในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ให้เป็นธรรมต่อผู้ให้บริการและผู้ใช้บริการโดยคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญ

2.2 กลไก ระเบียบ แนวปฏิบัติอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

นอกจากข้อกำหนดและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลสื่อยังมีกลไก ระเบียบ แนวปฏิบัติอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น แนวปฏิบัติสภาการสื่อมวลชนแห่งชาติเรื่องการนำเสนอข่าว และภาพข่าว ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ตัวเลข และสลาภพนัน พ.ศ. 2565 ประกาศสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติเรื่อง แนวทางการจัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ พ.ศ. 2556 โดยมีรายละเอียดดังนี้

**1) แนวปฏิบัติสภาการสื่อมวลชนแห่งชาติเรื่องการนำเสนอข่าว และภาพข่าว
ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ตัวเลข และสลากพนัน พ.ศ. 2565 มีข้อปฏิบัติจำนวน 11 ข้อ ดังนี้
(สภาการสื่อมวลชนแห่งชาติ 2565)**

1. ต้องไม่ให้ความสำคัญในการนำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับสลากพนัน หรือสื่อสารไปในทำนองที่สนับสนุนการเล่นสลากพนัน หรือการพนันรูปแบบอื่นๆ เว้นแต่สลากดังกล่าวมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการกุศล
2. ต้องไม่นำเสนอแหล่งที่มา วิธีการตีความเพื่อให้ได้ตัวเลข หรือบ่งชี้ตัวเลขลงในรายงานข่าว ภาพข่าว หรือสามารถนำไปใช้ในการเล่นพนันได้โดยไม่ต้องตีความ หรือสื่อความหมายอื่นๆ
3. ต้องไม่นำเสนอข่าวสารการพนันทุกรูปแบบในบริบทที่ปรากฏภาพ เนื้อหา ข้อมูลของเด็ก เยาวชนที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี ทั้งในลักษณะของการเข้าร่วมกิจกรรม ร่วมเล่น ร่วมหาตัวเลข หรือมีส่วนในการเป็นพรีเซ็นเตอร์ หรือผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากเงินสลาก และเงินกองทุนสลากในทุกกรณี
4. ต้องไม่นำเสนอข้อมูลประกอบการเล่นพนัน หรือสลากพนัน ที่ได้มาจากศิลปิน ดารา หรือบุคคลสาธารณะ อันนำไปสู่การจูงใจให้เล่นการพนัน
5. ต้องไม่นำเสนอเนื้อหาสนับสนุนการเล่นพนัน หรือสลากพนันในระหว่างการถ่ายทอดสดทาง วิทยุโทรทัศน์ หรือสื่อออนไลน์ในการจับรางวัลสลากพนันแก่ผู้ชมทั่วไปว่าเป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ การกุศลหรือช่วยแก้ปัญหาชีวิต หากทางออกในปัญหาทางเศรษฐกิจ หรือเป็นเรื่องปกติในสังคมสำหรับการเล่นพนันหรือซื้อสลากพนัน
6. พึงหลีกเลี่ยงการนำเสนอข่าวข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ที่ได้รับรางวัลสลากพนัน หรือข้อมูลการได้มาซึ่งตัวเลข วิธีการ โดยเฉพาะความฝัน วิญญาณ ปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ หรือความเชื่อส่วนบุคคล
7. พึงระมัดระวังการเสนอข่าวเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่ผู้คนจำนวนมากเดินทางไปในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ โดยชี้้นำไปสู่การส่งเสริมให้มีการเล่นพนัน ซื้อสลากพนัน หรือสนับสนุนความเชื่ออันงมงายซึ่งพิสูจน์ไม่ได้
8. พึงระมัดระวังการนำเสนอข่าวจากบุคคลที่อ้างตัวว่ามีคุณสมบัติพิเศษเกี่ยวกับข้อมูลความเชื่อทางไสยศาสตร์ และการทำนายผลการพนัน
9. พึงนำเสนอข่าวสารที่เน้นความสมดุล รอบด้าน ของผู้เล่นการพนันแล้วไม่ประสบความสำเร็จ หรือโอกาสที่จะเสี่ยงได้เสี่ยงเสีย และผลกระทบของการเล่นพนันที่เกิดขึ้น
10. พึงนำเสนอคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์จากผู้เชี่ยวชาญ หรือหลักฐานที่พิสูจน์ทราบได้ ในส่วนของความนำ และเนื้อหาข่าวที่เป็นเรื่องราวปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ หรือเรื่องแปลก

11. ข้าว เนื้อหาข้าว การแสดงความคิดเห็น เนื้อหาทั่วไป ตามแนวปฏิบัติฉบับนี้หมายถึง ข้าว เนื้อหาข้าว การแสดงความคิดเห็น เนื้อหาทั่วไป ตามข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพสื่อมวลชน สภาการสื่อมวลชนแห่งชาติ พ.ศ. 2564

2) ประกาศสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติเรื่อง แนวทางการจัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ พ.ศ. 2556

ในปี 2556 สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ได้ดำเนินการจัดทำแนวทางการจัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ฯ ขึ้น โดยอ้างอิงจากคู่มือการจัดระดับความเหมาะสมของสื่อโทรทัศน์โดยกรมประชาสัมพันธ์และได้มีการปรับปรุงเนื้อหาให้มีความเหมาะสม ครอบคลุม และสอดคล้องกับรูปแบบของรายการโทรทัศน์ในปัจจุบันมากยิ่งขึ้น โดยได้มีการระดมความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งผู้ประกอบการ นักวิชาการ และองค์กรวิชาชีพต่าง ๆ โดยมีรายละเอียดดังนี้

หลักการและแนวคิดในการจัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์

1. การจัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ เป็นเครื่องมือที่สำคัญ ในการให้คำแนะนำสำหรับผู้ชม โดยเฉพาะพ่อแม่หรือผู้ปกครอง ในการเลือกรับชมสื่อทางโทรทัศน์ที่เหมาะสมกับวัยของเด็กและเยาวชนในครอบครัว โดยมีหลักการในการจัดระดับความเหมาะสมของรายการ ดังนี้ 1) เป็นแนวทางและสร้างแรงจูงใจในการสร้างสรรค์รายการโทรทัศน์ที่ส่งเสริมการศึกษาและการเรียนรู้ให้กับผู้ชม 2) ส่งเสริมและพัฒนาระบบการกำกับดูแลตนเอง (Self-Regulation) ของกิจการวิทยุโทรทัศน์ 3) รักษาไว้ซึ่งสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกและการได้รับข้อมูลข่าวสาร 4) คำนึงถึงประโยชน์สุข ความปลอดภัยและพัฒนาการด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และศักดิ์ศรีของเด็กและเยาวชน 5) สร้างมาตรฐานในการตรวจสอบเนื้อหาและเฝ้าระวังสื่อ บนหลักเกณฑ์และความเข้าใจเดียวกัน

2. การจำแนกเนื้อหาของรายการโทรทัศน์ตามช่วงอายุของผู้ชมตามหลักการข้างต้น มีแนวคิดในการพิจารณา โดยแบ่งเนื้อหาของรายการโทรทัศน์ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) เนื้อหาที่ควรมีการจำกัดเป็นระบบการจำแนกเนื้อหาและการนำเสนอของรายการโทรทัศน์ เพื่อปกป้องเด็กและเยาวชนจากภาพเสียง และ เนื้อหาของรายการโทรทัศน์ที่ไม่เหมาะสมต่อการพัฒนาการเรียนรู้และเป็นแนวทางแก่สถานีวิทยุโทรทัศน์ในการพิจารณาจัดเวลาในการออกอากาศรายการให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ชม 2) เนื้อหาที่ควรมีการส่งเสริม เป็นระบบการพิจารณาเนื้อหาของรายการโทรทัศน์ที่สนับสนุน ด้านการศึกษาและการพัฒนาการเรียนรู้ ของเด็ก และ เยาวชน อันจะนำไปสู่การสร้างสรรค์รายการที่มีคุณภาพ และการกำหนดทิศทางเพื่อการสนับสนุนรายการที่มีคุณภาพ รวมทั้ง เป็นการให้ความรู้กับพ่อแม่ผู้ปกครอง ในการเลือกรับชมรายการที่มีประโยชน์สำหรับเด็กและเยาวชนในครอบครัว

หลักเกณฑ์การพิจารณาระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ การพิจารณาระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ประกอบด้วย 2 หลักเกณฑ์ ดังนี้

1. หลักเกณฑ์ของระบบการจำแนกเนื้อหาที่ควรมีการจำกัด พิจารณาจากภาพ เสียง และ เนื้อหาในรายการ ประกอบกับเจตนาในการผลิต และการจัดทำวัตถุประสงค์และวิธีการในการนำเสนอภาพ หรือเสียง น้ำหนักของการดำเนินเรื่อง รวมทั้ง มุมกล้องของการถ่ายทำ ที่ทำให้ผู้ชมรับรู้ในทางที่ไม่เหมาะสม และอาจมีผลต่อการพัฒนาค่านิยมและพฤติกรรมในด้านลบ โดยพิจารณาใน 3 ประเด็น คือ 1) พฤติกรรมและความรุนแรง 2) เรื่องทางเพศ และ 3) ภาษา

พฤติกรรมและความรุนแรง พิจารณาจากภาพ เสียงและเนื้อหา ที่อาจทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ไม่เหมาะสม ในเรื่องพฤติกรรมที่รุนแรง หรือนำไปสู่ความรุนแรงและอันตราย ประกอบด้วย 1) การแสดง พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งการนำเสนอที่ก่อให้เกิดผลรุนแรง ต่อจิตใจของผู้ชม ทำให้เกิด ความรู้สึกทางจิตใจ เช่น ความหดหู่ ความเศร้า ความเครียด ความสะเทือนใจอย่างรุนแรง รวมตลอดถึง องค์ประกอบของรายการที่ทำให้ผู้ชมตกใจกลัว ความน่าเกลียด สยดสยองขยะแขยง 2) การใช้ความรุนแรง กระทำต่อตนเอง บุคคลอื่น สิ่งมีชีวิตและวัตถุ 3) การใช้อาวุธ ยาเสพติด การแสดงภาพของการกระทำ ความผิดในรูปแบบต่างๆ รวมถึงเนื้อหาที่ขัดต่อศีลธรรม และความสงบสุขของสังคม 4) การนำเสนอที่ก่อให้เกิดการอคติ การเลือกปฏิบัติอันนำมาซึ่งการต่อต้านหรือล่องละเมิดบุคคลหรือกลุ่มบุคคล รวมถึงการส่งเสริม การสร้างทัศนคติ ความเชื่อ การชักจูงใจให้เกิดการล่องละเมิดหรือการต่อต้าน การดูหมิ่นเหยียดหยาม การลดทอนหรือการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ละเมิดสิทธิมนุษยชน ตลอดจนการ ส่งเสริมหรือชักจูงให้เกิดการต่อต้าน ดูหมิ่น สร้างทัศนคติเชิงลบการล้อเลียนให้เกิดความอาย กลายเป็น “ตัวตลกในสังคม” ที่มีผลต่อตัวบุคคล กลุ่มบุคคล ทั้งในประเด็นของเชื้อชาติ สัญชาติ ชาติพันธุ์ เพศ รสนิยมทางเพศ ชนชั้น สถานะ สภาพทางเศรษฐกิจ อายุ ศาสนา สีผิว โรคหรือภาวะสุขภาพความพิการทั้ง ทางร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา

เรื่องทางเพศ พิจารณาจากภาพ เสียงและเนื้อหา ที่อาจทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ไม่เหมาะสม ในด้าน การแต่งกาย การแสดงออกทางเพศ การแสดงท่าทางหรือกิริยาที่ไม่เหมาะสมในทางเพศการล่องละเมิดทาง เพศ การสนทนาหรือใช้คำพูดเกี่ยวกับเนื้อหาทางเพศที่ล่อแหลมหรือ ไม่เหมาะสมการสร้างทัศนคติทางลบ เกี่ยวกับเนื้อหาทางเพศในประเด็นต่างๆ เช่น การเหยียดเพศ เป็นต้น

ภาษา พิจารณาจากภาพ เสียงและเนื้อหา ที่อาจทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ไม่เหมาะสมในเรื่องการใช้ ภาษา ไวยากรณ์ทางภาษา การใช้ภาษาที่ล่อแหลม หมิ่นเหม่สื่อความหมายในเชิงลบ รวมถึง การใช้ภาษา ที่ก้าวร้าว ดูหมิ่น นำมาซึ่งการลดทอนศักดิ์และศรีของผู้ฟัง

2. หลักเกณฑ์ของระบบการจำแนกเนื้อหาที่ควรมีการส่งเสริม พิจารณาเนื้อหาของรายการ โทรทัศน์ที่สนับสนุนด้านการศึกษาและการพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน โดยใช้เกณฑ์ด้าน การศึกษาและการเรียนรู้ 6 ประเด็น เป็นตัวชี้วัด ดังนี้ 1) เนื้อหาที่ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการคิด กล่าวคือ ให้คิด เป็นตามความสามารถของสมองในแต่ละวัย ตลอดจนการส่งเสริมด้านพัฒนาการทางสมองและสติปัญญา ให้สามารถมีความรู้ มีความเข้าใจ มีความสามารถในการประยุกต์ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินผลได้

อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การวางแผนการตัดสินใจการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ 2) เนื้อหาที่ส่งเสริมความรู้ในเรื่องวิชาการ ตลอดจนความรู้ในศาสตร์สาขาต่างๆ ให้สามารถเรียนรู้วิชาการในศาสตร์สาขาวิชาต่างๆ ตลอดจนศาสตร์ประยุกต์ และศาสตร์ในเชิงบูรณาการ ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ เช่น ความรู้ในด้านภาษาศาสตร์ ตรรกะและคณิตศาสตร์ ดนตรี กีฬา ตลอดจนความรู้ในด้านวิชาชีพ รวมถึง การสร้างความรักในการเรียนรู้ 3) เนื้อหาที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาด้านคุณธรรม และจริยธรรม ให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจถึงคุณธรรมและจริยธรรม ตลอดจนเกิดความรู้สึกนึกคิดและความเชื่อแรงบันดาลใจที่จะประพฤติปฏิบัติตามคุณธรรมและจริยธรรมในมาตรฐานของความเป็นมนุษย์ 4) เนื้อหาที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับทักษะชีวิต ให้รู้จักและเรียนรู้เกี่ยวกับทักษะในการใช้ชีวิตในสังคมที่เหมาะสมกับกาลและเทศะ สามารถนำทักษะดังกล่าวไปใช้ในชีวิตของตนเองได้ตลอดจนสามารถแก้ไขปัญหาในชีวิตอย่างเหมาะสมได้ 5) เนื้อหาที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ยอมรับ เข้าใจ และชื่นชมความหลากหลายในสังคม ทั้งในเรื่องของสังคม วัฒนธรรม เชื้อชาติ สัญชาติ ภาษา สถานะทางสังคม เพศและวัย เป็นต้น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในความแตกต่างหลากหลาย และสามารถอยู่ร่วมกัน กับความแตกต่างหลากหลายนั้นได้อย่างสันติ ตลอดจนใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหา และขจัดความขัดแย้งอันเกิดจากความแตกต่างหลากหลายนั้นได้ และ 6) เนื้อหาที่ส่งเสริมการพัฒนาความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ทำให้เกิดการเรียนรู้ในความสัมพันธ์ที่ดีของคนในครอบครัว ทั้งเรียนรู้และเข้าใจกันและกันของคนในครอบครัว ตลอดจนการทำให้เกิดศรัทธาและแรงบันดาลใจในสถาบันครอบครัวระดับความเหมาะสม

ILaw Freedom (2562) ได้ชี้ให้เห็นว่าการกำกับดูแลสื่อในช่วงที่ผ่านมายังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ทั้งการกำกับดูแลกันเองทางด้านจริยธรรมในวิชาชีพสื่อมวลชนและการกำกับดูแลโดยองค์กรที่มีอำนาจตามกฎหมาย รวมถึงภาคประชาชนก็ไม่ได้มีส่วนร่วมในการกำกับดูแลสื่อ ทำให้เกิดปัญหาที่เกี่ยวข้องตามมามากมาย

การกำกับดูแลกันเอง ทางจริยธรรมในวิชาชีพสื่อมวลชนในกรณีสื่อหลักได้แก่ วิทยู โททัศน์ และหนังสือพิมพ์ พบปัญหาการกำกับดูแลกันเองภายใต้ความสมัครใจ มีการละเมิดมาตรฐานจริยธรรมวิชาชีพ และปัญหาการบังคับใช้มาตรฐานจริยธรรมวิชาชีพ เนื่องจากองค์กรวิชาชีพมิได้มีสถานะใดๆ ในกฎหมาย จึงไม่มีอำนาจในการลงโทษ (Sanction) ผู้ประกอบวิชาชีพที่กระทำการขัดต่อมาตรฐานจริยธรรมวิชาชีพ ที่ได้ร่วมกันกำหนดขึ้น เนื่องจากองค์กรเหล่านี้ ไม่ใช่สภาวิชาชีพหรือคณะกรรมการควบคุมการประกอบวิชาชีพที่ได้รับอำนาจตามกฎหมาย

นอกจากองค์กรวิชาชีพไม่มีอำนาจให้คุณให้โทษแก่สมาชิก สมาชิกที่ถูกตัดสินว่าทำผิดมาตรฐานจริยธรรม ก็สามารถที่จะไม่ต้องปฏิบัติตามคำตัดสินดังกล่าว และลาออกจากองค์กรวิชาชีพได้ และคณะกรรมการองค์กรวิชาชีพหลีกเลี่ยงการตัดสินชี้ผิดถูก เพราะเป็นผู้ประกอบการสื่อด้วยกัน ขณะเดียวกันองค์กรวิชาชีพในกิจการวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ยังมีบทบาทน้อยในด้านการคุ้มครองแก่สมาชิก ในเรื่อง

ของสวัสดิภาพและสวัสดิการ และการเปิดช่องทางในการรับเรื่องราวร้องทุกข์หรือร้องเรียนในกรณีผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมีการปฏิบัติงานไม่ถูกต้องเหมาะสม ส่วนกิจกรรมที่องค์กรและวิชาชีพสื่อในกลุ่มสื่อวิทยุชุมชน วิทยุธุรกิจท้องถิ่น เคเบิลทีวี โทรศัพท์ดาวเทียม และสื่อออนไลน์ ยังไม่ค่อยทำนักคือ กิจกรรมในเรื่องการรับเรื่องราวร้องทุกข์หรือร้องเรียนจากผู้บริโภค ในกรณีผู้ประกอบวิชาชีพมีการปฏิบัติงานที่ไม่เหมาะสม หรือละเมิดหลักจริยธรรมและกิจกรรมการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพของผลงานสื่อมวลชน

การกำกับดูแลโดยองค์กรที่มีอำนาจตามกฎหมาย ในกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม (กสทช.) พบปัญหาธรรมชาติขององค์กร ในการเปิดเผยข้อมูล การกำหนดนโยบาย การรับฟังความคิดเห็นสาธารณะ การจัดการเรื่องร้องเรียน และการใช้งบประมาณซึ่งขาดความโปร่งใส และการรับผิดชอบต่อสังคมภายนอกที่ดีเพียงพอ กสทช. ถูกตั้งคำถามเกี่ยวกับการเอื้อประโยชน์ให้กลุ่มทุนและรัฐ ความไม่โปร่งใส การกีดกัน การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง จากกลุ่มประชาชนผู้บริโภค และการพยายามแทรกแซงสื่อ ภาคประชาชนยังไม่สามารถมีส่วนร่วมในการกำกับดูแลสื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กสทช. ยังขาดแนวปฏิบัติการกำกับสื่อ และการรับฟังข้อมูลอย่างรอบด้าน ที่ผ่านมากสทช. ยังไม่มีแนวปฏิบัติของการกำกับเนื้อหาสื่อ ไม่มีเกณฑ์ปฏิบัติที่ชัดเจน และที่ผ่านมา กสทช. ไม่มีความเชี่ยวชาญในการทำงานสื่อ ภูมิหลังส่วนใหญ่ของกรรมการ กสทช. คือ เป็นทหารหรือตำรวจ ขาดภูมิหลังเรื่องวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มีคนที่พอจะมีมุมมองที่เปิดกว้างบ้างคือหน่วยงานภาควิชาการและ NGOs ซึ่งมีจำนวนน้อย ดังนั้นวิธีคิดก็ค่อนข้างที่จะไปในทางที่ตัดสินอยู่บนพื้นฐานความคิดและความเชื่อส่วนตัวตนปราศจากหลักการรองรับในแง่ที่ดีความในทางของผู้มีอำนาจ วิจารณ์ผู้มีอำนาจคือกระทบต่อความมั่นคง มีแนวโน้มจะมีความเชื่อลักษณะเชิงอำนาจนิยม อนุรักษ์นิยมและการตัดสินใจเป็นบนลงล่าง (Top Down Decision)

4. ช่องว่างและข้อท้าทายในการกำกับสื่อของไทยเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์

จากการทบทวนช่องว่างและข้อท้าทายในการกำกับสื่อของไทยเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ พบว่ามีปัญหาที่ไม่แตกต่างไปจากประเด็นอื่นๆ มากนัก กล่าวคือปัญหาส่วนใหญ่มาจากการแข่งขันทางการตลาดในอุตสาหกรรมของสื่อ จึงขอนำเสนอปัญหาช่องว่างและข้อท้าทายในการกำกับสื่อของไทยในภาพรวม ซึ่งพีรวัฒน์ โชติธรรมโม นายกสมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย ได้สะท้อนปัญหาในภาพรวมว่า

“การแข่งขันแข่งขันหน้าหลักวิชาชีพ ทุกครั้งที่พูดถึงเกี่ยวกับสื่อ ก็จะมีการพูดถึงการแข่งขันทางอุตสาหกรรมของสื่อ มีเหตุมีผลที่สื่อที่วิดิจิตอลต้องแข่งขันกันโดยมีค่านิยมและเรตติ้งเป็นตัวกำหนด จึงจำเป็นต้องทำทุกวิถีทางเพื่อให้รายการข่าวช่องทีวีสร้างรายได้ เป็นสิ่งที่กองบรรณาธิการมักพูดว่ามีความเจ็บปวดแต่จำเป็นต้องทำ เพราะว่าต้องรักษาเรตติ้งเพื่อรักษารายได้ ไม่เช่นนั้นจะมีผลกระทบกับภาพรวมของสำนักข่าว ข้อท้าทายคือ ต้องมาทบทวนว่ารายได้จากการแข่งขันแบบนี้คุ้มค่าพอที่จะเสียจุดยืนหรือ

ภาพลักษณ์ของความเป็นสื่อหรือไม่พอที่จะเสียจุดยืนหรือภาพลักษณ์ของความเป็นสื่อหรือไม่” (สมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย, 2565)

ส่วน สุภิญญา กลางณรงค์ อดีตคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม (กสทช.) ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า

“กสทช. ต้องสื่อสารกับสื่อและผู้บริโภคเพื่อหาสมดุล ใช้ประโยชน์สาธารณะเป็นที่ตั้ง เมื่อพูดถึงเสรีภาพของสื่อ ก็มักจะนึกถึงเรื่องการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ซึ่งอาจจะมีข้อจำกัด จึงทำให้สื่อไปแสดงความคิดเห็นกับอย่างอื่นแทนแล้วไปล้ำเส้นจริยธรรม โดยไม่ต้องถูกกดดันจากทางการเมือง ซึ่งจะเกี่ยวโยงกับ กสทช. ในอดีต ซึ่งจุดหนึ่งที่เป็นปัญหาถกเถียงมาตลอด คือการไม่ได้ดุลกันระหว่างทางสื่อกับฝ่ายที่กำกับดูแล หลายเรื่องที่กระทบต่อประชาชน การกำกับดูแลของรัฐก็อ่อนแอ และเรื่องที่ประชาชนจะได้ประโยชน์ อย่างเช่นสื่อชุดเรื่องของการประโยชน์สาธารณะ ก็อาจจะถูกเซ็นเซอร์หรือไม่ก็ลงโทษ สุภิญญามองว่า การแก้ปัญหาระยะยาวเป็นเรื่องของการประคับประคองระหว่างการทำกับการรายงานข่าวของสื่อกับความรับผิดชอบต่อสังคม โดยมีประโยชน์สาธารณะเป็นตัวตั้ง” (สมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย, 2565)

พิรธรอง งามสุต มีมุมมองว่า

“ความท้าทายของการกำกับดูแลสื่อ กสทช. ต้องการจัดการกับภาวะ “Dumbing Down” “Racing to the bottom” อุดมดราม่า ไม่ประเทืองปัญญา และการแข่งขันดุเดือดมาตรฐานให้ต่ำลง ภายใต้กระแส Disinformation การเคลื่อนย้ายแพลตฟอร์มสู่ดิจิทัล (migration to digital) กับขอบเขตอำนาจทางกฎหมายที่ไม่ไปถึงที่จะจัดการปัญหาทางจริยธรรม ไม่ว่าจะเป็น แหล่งที่มาของเนื้อหา ความน่าเชื่อถือและการตรวจสอบข้อเท็จจริง ความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูล การละเมิดลิขสิทธิ์หรือสิทธิส่วนบุคคล การเผยแพร่เนื้อหาเร้าอารมณ์การตกเป็นเครื่องมือของผู้ที่มีวาระซ่อนเร้น” (สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์, 2565)

ในขณะที่ กุลทิพย์ ศาสตรระจุ ได้กล่าวถึงความท้าทายในการทำงานของสื่อในภาพรวมไว้หลายประเด็น ดังนี้

1) องค์กรสื่อในปัจจุบันส่วนใหญ่อยู่ในตลาดหลักทรัพย์และสื่อส่วนใหญ่ไม่มีช่องทางร้องเรียน มีแค่ ThaiPBS ช่อง 9 ดังนั้น เสียงของผู้บริโภคจะเป็นอีกหนึ่งพลังที่จะช่วยกำกับกันเอง เพื่อเป็นการทบทวนบทบาทและคุณภาพให้ดียิ่งขึ้น

2) องค์กรวิชาชีพสื่อ ถูกมองว่าเป็นเสียกระดาก จะทำอย่างไรให้คนทำข่าวดีและยืนหยัดได้ และคนที่มีคุณภาพได้รับการส่งเสริม ซึ่งจะมีกลไกอะไรบ้าง อีกทั้งสมาคมนักข่าววิทยุโทรทัศน์และสื่อออนไลน์จะต้องทำงานร่วมกัน ซึ่งถ้าสามารถสร้างกลไกได้จะดีมาก และประชาชนพร้อมแล้วที่จะตรวจสอบ

3) ผู้บริโภคต้องการความถูกต้อง ไม่ได้ต้องการความเร็ว ดังนั้น บรรณาธิการต้องเป็น GateKeeper จริงๆ และตรวจสอบทุกอันก่อนออกอากาศ ถามบรรณาธิการก่อนไลฟ์ สดซึ่งสิ่งเหล่านี้มีกระบวนการและถ่วงดุลดีแล้วหรือยัง (สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์, 2565)

5. ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงประสิทธิภาพและมาตรฐานการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์

MEDIA ALERT (2564) ได้แบ่งข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงประสิทธิภาพและมาตรฐานการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ออกเป็น 3 ประเด็น ประกอบไปด้วย ข้อเสนอแนะต่อผู้ผลิตรายการข่าว ข้อเสนอแนะต่อกลไกกำกับดูแลสื่อ และข้อเสนอต่อสังคมและผู้รับชมรายการข่าว

1) ข้อเสนอแนะต่อผู้ผลิตรายการข่าว

แม้ประเด็นความเชื่อทางไสยศาสตร์เป็นหนึ่งในเรื่องราวที่มีคนในสังคมให้ความสนใจ อันอาจเป็นเหตุให้ผู้ประกอบการและผู้ผลิตรายการข่าว มักใช้เป็นข้ออ้างในการกำหนดวาระและเนื้อหาข่าวสารเพื่อตอบสนองความต้องการของคนดู อีกทั้งยังไม่ใช้เรื่องผิดกฎหมาย แต่อาจขัดจริยธรรมทางวิชาชีพ ทั้งที่รายการประเภทข่าวย่อมถูกคาดหวังให้มีมาตรฐานเชิงคุณค่าข่าวที่สูงกว่ารายการประเภทอื่น ๆ เพราะรายการข่าวมีบทบาทกำหนดวาระทางสังคม จึงควรมุ่งเน้นการนำเสนอข้อเท็จจริง อย่างรอบด้าน อย่างถูกต้องเที่ยงตรง อย่างเป็นเหตุเป็นผล ผู้ผลิตรายการข่าวจึงไม่ควรจัดกระทำให้ข่าวเชื่อมโยงกับความเชื่อทางไสยศาสตร์อย่างมุ่งกระตุ้นความสนใจ ที่อาจเป็นการตอกย้ำ ผิดซ้ำ หรือทำให้เป็นความเชื่อที่มลายด้วยไร้เหตุผล ไม่สร้างประโยชน์อาจทำให้เกิดการเสี่ยงโชคที่รายการข่าวไม่นำเสนอประเด็นข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์อย่างเชื่อมโยงถึงการเสี่ยงโชค นอกจากแสดงถึงการเป็นสื่อที่ให้ความสำคัญกับมาตรฐานงานข่าว และจริยธรรมสื่อแล้ว ยังเป็นการแสดงความรับผิดชอบของสื่อต่อสังคม ในการไม่สื่อสารหรือผลิตซ้ำเนื้อหาความเชื่อ และพฤติกรรม ที่ไม่สร้างสรรค์และไม่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

2) ข้อเสนอแนะต่อกลไกกำกับดูแลสื่อ

กลไกการควบคุมตนเองขององค์กรวิชาชีพสื่อ ต้องเคร่งครัดในกระบวนการควบคุมตนเอง ทั้งการกำหนดข้อบังคับจริยธรรม การติดตามตรวจสอบ การรับเรื่องร้องเรียน การพิจารณาและกำหนดมาตรการเพื่อระงับยับยั้งพฤติกรรมสื่อที่กระทำละเมิดข้อตกลงหรือข้อบังคับจริยธรรม โดยมีการสื่อสารและรายงานต่อสังคมหรือกลุ่มองค์กรที่ขับเคลื่อนทางสังคม อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ในการศึกษา “ความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการข่าวโทรทัศน์” ครั้งนี้ พบการนำเสนอเนื้อหาข่าวที่ขัดกับ แนวปฏิบัติสภากาชาดหนังสือพิมพ์แห่งชาติ เรื่องการนำเสนอข่าวและภาพข่าว ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ตัวเลข และสลากพັນ พ.ศ. 2561 ในหลายข้ออาทิ นำเสนอวิธีการตีความเพื่อให้ได้ตัวเลข หรือบ่งชี้ตัวเลขลงไปในรายงานข่าว นำเสนอข้อมูลประกอบการเล่นพนันหรือสลากพันที่ได้มาจากศิลปิน ดาราหรือบุคคลสาธารณะ ทั้งในการศึกษา ยังไม่

พบข้อพึงปฏิบัติที่แนะนำในแนวปฏิบัติดังกล่าว อาทิ นำเสนอคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์จากผู้เชี่ยวชาญ หรือหลักฐานที่พิสูจน์ทราบได้ ในส่วนของความน่า และเนื้อหาข่าวที่เป็นเรื่องราวปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ หรือเรื่องแปลก ที่ย้อนแย้งอย่างสำคัญ คือมีการนำเสนอในทางตรงกันข้ามกับข้อพึงปฏิบัติ กล่าวคือ ไม่ได้หลีกเลี่ยงการนำเสนอข่าวข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ที่ได้รับรางวัลสลากพนัน หรือข้อมูลการได้มาซึ่งตัวเลข วิธีการ โดยเฉพาะความฝัน วิญญาณ ปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ หรือความเชื่อส่วนบุคคล

อาจสรุปได้ว่า ในกรณีเกี่ยวกับการนำเสนอข่าว/เนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงไปถึงการนำเสนอตัวเลขเพื่อการเสี่ยงโชค แม้องค์กรวิชาชีพสื่อจะมีแนวปฏิบัติสภากาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ เรื่องการนำเสนอข่าว และภาพข่าว ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ตัวเลข และสลากพนัน พ.ศ. 2561 แต่ก็ยังขาดกลไกการติดตามตรวจสอบอย่างเป็นระบบ แม้จะมีกลไกรับเรื่องร้องเรียน แต่ในช่วงเวลาที่ทำการศึกษา ก็ไม่พบการรายงานต่อสังคมถึงผลการพิจารณาและการกำหนดมาตรการเพื่อระงับยับยั้งพฤติกรรมสื่อที่กระทำละเมิดข้อตกลงหรือข้อบังคับจริยธรรม งานการศึกษาครั้งนี้ จึงขอเสนอข้อเสนอแนะ ดังระบุข้างต้น และในสรุปท้ายข้อนี้

กลไกการกำกับดูแลของหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลสื่อ เช่น กสทช. กรณีสื่อกระจายเสียงและแพร่ภาพ ที่เป็นหน่วยในการศึกษาครั้งนี้ ควรส่งเสริมให้กลไกการกำกับดูแลตนเองขององค์กรวิชาชีพสื่อ ได้ทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการใช้กลไก “กำกับดูแลร่วม” ตามพระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการ โทรทัศน์ พ.ศ. 2551 ที่กำหนดให้ผู้ได้รับใบอนุญาตประกอบกิจการทุกรายต้องเป็นสมาชิกขององค์กรวิชาชีพที่ทำหน้าที่กำกับดูแลตนเอง หากรายใดไม่เป็นสมาชิกก็จะต้องถูกกำกับดูแลโดยตรงจากคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) รวมทั้ง กสทช. สามารถเข้าไปกำกับดูแลการทำหน้าที่ขององค์กรวิชาชีพที่ควบคุมตนเองอย่างไม่มีประสิทธิภาพได้อีกทางหนึ่งด้วยอีกทั้งหากกรณีที่มีการกำกับดูแลตนเอง ไม่มีประสิทธิภาพ หรือพบการนำเสนอเนื้อหาที่ส่งผลกระทบต่อมาตรฐานงานข่าว/รายการ นิเวศสื่อ และสังคม กสทช. ก็มีอำนาจหน้าที่ต้องดำเนินการตามมาตรการจากเขาไปหนัก เช่น ตักเตือน ปรับทางปกครอง ระงับการออกอากาศ ยึดใบอนุญาต จึงขอเสนอให้ กสทช. ดำเนินการติดตามตรวจสอบ และพิจารณาดำเนินมาตรการตามอำนาจหน้าที่ และให้ความสำคัญกับการประสาน สนับสนุน เพื่อให้การทำหน้าที่การควบคุมตนเองขององค์กรวิชาชีพสื่อมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3) ข้อเสนอต่อสังคมและผู้รับชมรายการข่าว

สังคมและผู้รับชมรายการข่าว ควรใช้วิจารณญาณในการรับชมข่าวสาร ไม่ว่าจะเป็นทางโทรทัศน์ ภาคพื้นดิน หรือรับชมสดหรือชมย้อนหลังทางออนไลน์ หากพบรายการข่าวที่มีพฤติกรรมล้าเส้น นำเสนอเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ ในลักษณะการแสวงหาผลประโยชน์ หรือเข้าลักษณะสร้างความเชื่อที่มลาย ไร้เหตุผล ไม่มีประโยชน์ใดแต่อาจส่งผลเสียต่อทรัพย์สิน สุขภาพ สุขภาวะ ฯลฯ ควรร้องเรียนต่อสถานี หรือ

ช่องทางออนไลน์ที่เผยแพร่เนื้อหา รวมทั้งองค์วิชาชีพสื่อ อาทิ สมาการสื่อสารมวลชนแห่งชาติ กรณีพบในรายการวิทยุกระจายเสียงหรือรายการโทรทัศน์ภาคพื้นดิน ที่นำเสนอทางออนไลน์ด้วย ก็ร้องเรียนได้ที่ กสทช.

6. กรณีศึกษาการกำกับดูแลสื่อด้านไซสาศตรในต่างประเทศ

ในส่วนนี้จะนำเสนอกรณีศึกษาเกี่ยวกับนโยบายและแนวทางการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่เกี่ยวข้องกับไซสาศตรและเรื่องเหนือธรรมชาติในต่างประเทศ โดยเน้นไปที่กลุ่มประเทศภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกซึ่งมีบริบทใกล้เคียงกับประเทศไทย โดยนำเสนอในภาพรวมของภูมิภาค และลงรายละเอียดในรายประเทศ/เขตเศรษฐกิจ ที่น่าสนใจ ได้แก่ อินเดีย สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ และ ฮองกง รวมถึงกรณีศึกษาจากแอฟริกา ได้แก่ เคนยา

- การศึกษาระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไซสาศตรในระดับภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก

ภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก เป็นภูมิภาคที่มีประชากรสูงถึง 4.3 พันล้านคน หรือคิดเป็นสัดส่วนของ 60% ของประชากรโลก (UNFPA, n.d.) ในแง่ของเม็ดเงินโฆษณาภูมิภาคนี้มีขนาดใหญ่เป็นอันดับสองของโลกรองจากสหรัฐอเมริกาเท่านั้น (Guttmann, 2021) สะท้อนให้เห็นถึงตลาดของสื่อที่มีขนาดใหญ่และมีเงินไหลเวียนเป็นจำนวนมาก โดยประเทศในภูมิภาคนี้เต็มไปด้วยความหลากหลายทั้งเชื้อชาติและศาสนา รวมถึงมีผูกพันกับความเชื่อในเรื่องลึกลับเหนือธรรมชาติซึ่งดูจะแทรกตัวเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของผู้คนในภูมิภาคนี้มาช้านาน ด้วยเหตุนี้ความตื่นตัวในเรื่องการควบคุมหรือจัดระเบียบในการนำเสนอเรื่องไซสาศตรผ่านสื่อไม่ได้รับการให้ความสำคัญมากนัก โดยหลายประเทศในภูมิภาคมองว่าสิ่งเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของตนเองมากกว่าที่จะเป็นเรื่องที่ต้องห้าม ขณะเดียวกันประชาชนในประเทศเหล่านี้ ยังชื่นชอบเรื่องราวเกี่ยวกับภูติผีปีศาจ เรื่องสยองขวัญเหนือธรรมชาติ ทำให้ผู้ผลิตสื่อไม่ว่าจะเป็นละคร หรือรายการต่างๆ มักจะนำเสนอเรื่องราวเหล่านี้ผ่านสื่ออยู่เป็นประจำ แม้กระทั่งประเทศ ญี่ปุ่น หรือเกาหลีใต้ ที่อยู่ในกลุ่ม OECD² ซึ่งถือเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วก็ยังนิยมนำเสนอเรื่องผีในรายการโทรทัศน์และวิทยุอย่างแพร่หลายในช่วงฤดูร้อน ตามความเชื่อที่ว่าจะเป็นช่วงเทศกาลที่ดวงวิญญาณจะกลับมาบนโลกมนุษย์ เป็นต้น

² องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (The Organisation for Economic Co-operation and Development)

สอดคล้องกับ รายงานของ Baker & McKenzie (2012) ที่ได้รวบรวมกฎระเบียบการดำเนินงานของสื่อใน ภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก 11 ประเทศ ได้แก่ ออสเตรเลีย จีน (รวมฮ่องกง) อินโดนีเซีย ญี่ปุ่น มาเลเซีย นิวซีแลนด์ ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ เกาหลีใต้ ไทยและเวียดนาม พบว่า แม้แต่ละประเทศจะมีการออกกฎหมายเพื่อควบคุมการดำเนินงานของสื่อในด้านต่างๆ ทว่า ในประเด็นเรื่องการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องไสยศาสตร์หรือสิ่งลึกลับ กลับมีการพูดถึงเพียงเล็กน้อย และเป็นเพียงการกำหนดมาตรการควบคุมอย่างกว้างๆ หรือเพียงขอให้มีความระมัดระวังในการนำเสนอมากกว่าที่จะมีการออกกฎระเบียบที่เคร่งครัดและชัดเจนเพื่อดำเนินการ อย่างไรก็ตาม รัฐบาลของประเทศเหล่านี้ต่างแสดงความกังวลร่วมกันต่อการนำเสนอเรื่องราวดังกล่าวให้กับผู้ชมที่เป็น “เด็ก”

พิจารณาจากกฎระเบียบฯ ที่รวบรวมในรายงานดังกล่าว พบว่า มาเลเซียและเกาหลีใต้ ได้มีการห้ามการเผยแพร่โฆษณาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องลึกลับเหนือธรรมชาติผ่านสื่อกระจายเสียงต่างๆ เช่นเดียวกับที่เวียดนามก็ห้ามสื่อในการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับประเพณีหรือความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นสื่อและโฆษณา โดยระบุไว้ในกฎระเบียบสื่อของตนเพียงคร่าวๆ เท่านั้น ปราศจากการมาตรฐานจัดการที่ชัดเจนหากพบว่าผู้ผลิตฝ่าฝืนการนำเสนอเรื่องดังกล่าว

อย่างไรก็ดี รายงานของ Baker & McKenzie แสดงให้เห็นว่า มีเพียง “จีน” ที่เป็นประเทศในกลุ่มเอเชีย-แปซิฟิก ที่มีความตื่นตัวและที่มีการควบคุมสื่อเคร่งครัดมากที่สุด ยิ่งในยุคของประธานาธิบดี สี จิ้นผิง ที่มุ่งให้ความสำคัญในการส่งเสริมประชาชนให้ยึดหลักมาร์กซิสต์และแนวทางปฏิบัติตามค่านิยมและจารีตประเพณีจีน ควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เติบโต โดยทางการจีนมองกว่าความแนวทางปฏิบัติในทางไสยศาสตร์ เช่นการเชื่อหมอดูและการยึดหลักฮวงจุ้ย ล้วนการเป็นปฏิบัติที่ขัดกับหลักแนวคิดลัทธิมาร์กซิสต์ ที่เป็นแก่นสำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ซึ่งเป็นแนวคิดที่เชื่อว่าพัฒนาตามหลักแนวทางวิทยาศาสตร์ (AFP, 2016)

Wang Zuoran หัวหน้าสำนักงานจัดการกิจกรรมศาสนาแห่งชาติ (State Administration of Religious Affairs) ให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์ Study Times ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ของโรงเรียนพรรคคอมมิวนิสต์จีน (Central Party School) ว่า “สำหรับพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่ปฏิบัติตามหลักการมาร์กซิสต์ทางพรรคจำเป็นต้องช่วยประชาชนในการสร้างมุมมองต่อโลกที่ถูกต้องและจัดการกับสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามหลักวิทยาศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นการเกิด แก่ เจ็บ และตาย รวมถึงการโชคดีหรือแม้แต่โชคร้าย ด้วยการส่งเสริมความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ทว่า ทางการจีนก็ตระหนักว่าการดำเนินการดังกล่าวจำเป็นต้องใช้เวลาและความอดทนเพื่อให้สำเร็จ” (Ben Blanchard, 2013)

ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนจำนวนกว่า 1.41 พันล้านคน (World Bank, n.d.) ที่นับถือพุทธ เต๋า คริสต์ และอิสลาม ได้รับสารที่ถูกต้องและเหมาะสมตามหลักแนวคิดพรรค ทางการจีนได้มีการจัดหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานจัดการกิจกรรมศาสนาแห่งชาติ สำนักงานจัดการวิทยุ ภาพยนตร์ และโทรทัศน์แห่งชาติ (State Administration of Radio, Film and Television: SARFT) หรือสำนักบริหารสื่อสารมวลชน

และสิ่งพิมพ์แห่งชาติ (General Administration and Press and Publishing: GAPP) ให้อยู่ภายใต้การดูแลของคณะมนตรี (State Council) โดยตรง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง SARFT ที่มีบทบาทสำคัญในการควบคุมและดูแลการนำเสนอของสื่อต่างๆ ในประเทศ

SARFT ถือว่าเป็นองค์กรที่มีอำนาจเบ็ดเสร็จในการควบคุมและกำกับสื่อ โดยทำหน้าที่ทั้งในเชิงนโยบายและปฏิบัติการ โดยเฉพาะมีอำนาจในการออกใบอนุญาต หรือเซ็นเซอร์เนื้อหาและคุณภาพของสื่อที่เกี่ยวข้องกับภาพยนตร์ โทรทัศน์ วิทยุ แอนิเมชันและสื่อออนไลน์ ทั้งนี้ การห้ามสื่อในการนำเสนอและเผยแพร่เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับลัทธิชั่วร้ายและเรื่องไสยศาสตร์มกมาย ถือเป็นหนึ่งในกฎเหล็กสำคัญที่สื่อไม่ว่าจะเป็นฟรีทีวี เคเบิลทีวีหรือระบบบอกรับสมาชิก และวิทยุในจีน จำเป็นต้องยึดปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เช่นเดียวกับการนำเสนอผ่านทางออนไลน์และสื่อโซเชียลมีเดียบนอินเทอร์เน็ต ผู้ให้บริการข้อมูลหรือคอนเทนต์ต่างๆ ผ่านทางอินเทอร์เน็ต จะต้องรับประกันว่าเนื้อหาเหล่านี้จะไม่ขัดกับนโยบายด้านศาสนาของรัฐหรือเป็นการเผยแพร่เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการหลอกลวงที่ผิดเพี้ยนหรือความเชื่อทางไสยศาสตร์ รวมถึงไม่ส่งเสริมและสนับสนุนลัทธิหรือความเชื่อในเรื่องมกมายใดๆ (Baker & McKenzie, 2012) เห็นได้ชัดในปัจจุบัน ที่ทางการจีนมีการแบนภาพยนตร์หรือละครที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อและภูติผีปิศาจ ซึ่งกลายเป็นข้อจำกัดด้านสำคัญที่ทำให้หนังหรือละครผีของไทย ไม่สามารถเจาะตลาดแดนมังกรได้ง่ายแม้จะไปโกยรายได้ในตลาดต่างประเทศอื่นๆ ได้ก็ตาม

ในส่วนของหนังสือพิมพ์และสื่อสิ่งพิมพ์ GAPP หน่วยงานรัฐที่ทำหน้าที่ในการกำกับดูแลด้านดังกล่าวก็ได้ออกมาตรการที่เคร่งครัดเช่นเดียวกัน โดยสื่อสิ่งพิมพ์ ไม่ว่าจะเป็น หนังสือพิมพ์ รายปักษ์ต่างๆ หรือหนังสือรวมถึงหนังสือออนไลน์ จะต้องไม่มีเนื้อหาที่ส่งเสริมเรื่องลัทธิต่างๆ หรือความเชื่อที่มกมาย เป็นต้น (Baker & McKenzie, 2012)

- **การศึกษาระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศอินเดีย**

อินเดียเป็นประเทศที่ประชาชนกว่า 1.39 พันล้านคน (World Bank, n.d.) มีความผูกพันกับเรื่องลึกลับหรือไสยศาสตร์มากที่สุดประเทศหนึ่ง ศาสนาฮินดูเป็นศาสนาที่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือ ขณะเดียวกันก็ยังมีมุสลิม คริสต์ ลิกซ์ พุทธและเชน ด้วยศาสนาและประเพณีวัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดในเรื่องดังกล่าว ทำให้เป็นการยากที่จะควบคุมหรือจำกัดการเผยแพร่เรื่องราวเหล่านี้ในสื่อต่างๆ ของประเทศ อีกทั้ง เรื่องที่เกี่ยวกับความเชื่อเหนือธรรมชาติเหล่านี้ยังเป็นประเด็นที่ประชาชนให้ความสนใจ ทำให้สื่อจำนวนมากมักจะนำเสนอคอนเทนต์ดังกล่าวเพื่อผลประโยชน์ในเชิงธุรกิจของตนเอง

ภาพที่ 23 สำนักข่าว India Today ได้นำเสนอคลิปวิดีโอของหญิงชาวอินเดียที่นำเด็กมาใช้ในการประกอบพิธีทางไสยศาสตร์ในอินเดีย วันที่ 13 ตุลาคม 2022

ภาพที่ 24 ตัวอย่างรายการทางโทรทัศน์อินเดียที่เกี่ยวกับเรื่องสยองขวัญจากบทความ Top 10 scariest Hindi horror TV Shows ในเว็บไซต์ <https://tellychakkar.com2>

ยกตัวอย่างเช่นในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 ความเชื่อในเรื่องการรักษาที่ไม่ใช่หลักวิทยาศาสตร์มีการเผยแพร่อย่างรวดเร็ว โดยหนึ่งในนั้นคือการที่สมาชิกพรรคภาราติยะ จานาตะ (Bharatiya Janata Party) ในรัฐเบงกอลตะวันตกจัดงานดื่มปัสสาวะวัวขึ้น เพื่อช่วยประชาชนจากการแพร่ระบาดของโลก นอกจากนี้ บางกลุ่มก็ยังเชื่อว่าปัสสาวะวัวไม่เพียงแต่ช่วยป้องกันโควิด-19 แต่ยังช่วยรักษาโรคมะเร็ง เบาหวานหรือหัวใจอีกด้วย จากการเผยแพร่ข่าวในลักษณะเหล่านี้ ทำให้ Raoof Mir อาจารย์

คณะวารสารศาสตร์ของมหาวิทยาลัย ได้แสดงความกังวลเกี่ยวกับระดับการเข้าใจในด้านวิทยาศาสตร์ของสาธารณชนอินเดียและเรียกร้องให้สื่อช่วยทำหน้าที่ในการนำเสนอข้อมูลที่ถูกต้องให้กับประชาชนด้วย โดยมองว่าในอินเดียการเข้าถึงเนื้อหาเกี่ยวกับวิทยาสาสตร์นั้นทำได้ยาก เมื่อเทียบกับคอนเทนต์ที่เกี่ยวข้องกับกีฬาคริกเก็ต การเมืองหรือบันเทิง ที่สามารถหาได้ทั้งในสื่อหลักและสื่อออนไลน์ ซึ่งความน่าดึงดูดใจของคอนเทนต์ที่นำเสนอผ่านความบันเทิงช่วยในการสร้างการรับรู้ของผู้ชมและทำให้หลายคนเชื่อว่านั่นคือเรื่องจริงได้ (Raouf Mir, 2020)

ที่ผ่านมา ทางกรอินเดียและองค์กรสื่อในประเทศได้มีความพยายามในการดำเนินมาตรการเพื่อควบคุมและกำกับการนำเสนอเนื้อหารายการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องศาสตร์ลึกลับหรือไสยศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะกรรมการรับเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับเนื้อหาการกระจายเสียง (The Broadcasting Content Complaints Council: BCCC) ซึ่งเป็นหน่วยงานกำกับตนเองอิสระสำหรับช่องบันเทิงที่ไม่ใช่ข่าว ซึ่งจัดตั้งภายใต้มูลนิธิการกระจายเสียงของอินเดีย (Indian Broadcasting Foundation: IBF) ทำงานร่วมกับกระทรวงสารสนเทศและการกระจายเสียง (Ministry of Information and Broadcasting: MIB) ในการรับเรื่องร้องเรียนจากผู้บริโภคเกี่ยวกับการนำเสนอเรื่องราวไสยศาสตร์ผ่านทางสื่อต่างๆ และได้ทำหนังสือไปยังองค์กรสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อหลักและออนไลน์ในการทบทวนการนำเสนอเนื้อหาที่เป็นการเผยแพร่เรื่องลึกลับ มนต์ดำ หรือที่เกี่ยวกับไสยศาสตร์เกินจริงเหนือธรรมชาติ ซึ่งหากมีความจำเป็นก็ให้มีการนำเสนอในช่วงเวลาที่กำหนดไม่ใช่ช่วงไพร์ไทม์ หรือต้องการมีเขียนข้อความแจ้งเตือนให้กับผู้ชมก่อนที่จะนำเสนอเรื่องดังกล่าว (Anuradha Raman, 2015) นอกจากนี้ MIB เองที่มีการทำหนังสือแจ้งเตือนไปยังสื่อต่างๆ อยู่บ่อยครั้ง ไม่ว่าจะเป็นฟรีทีวีหรือช่องเคเบิล รวมถึงสื่อโฆษณาเกี่ยวกับยกเลิกการนำเสนอรายการที่มีเนื้อหาที่เป็นการส่งเสริมความเชื่อมหายหรือเรื่องลึกลับเหนือธรรมชาติ เพื่อให้เป็นไปตามกฎระเบียบสื่อและสื่อโฆษณาที่กำหนดไว้ (BestMediaInfo Bureau, 2021)

ภาพที่ 25 ข่าวเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ที่ยังคงเป็นยังเป็นปัญหาในอินเดียแม้จะมีกฎหมายควบคุมก็ตาม จากหนังสือพิมพ์ Hindustan Times วันที่ 18 ตุลาคม 2022

นอกจากนี้ อินเดียยังมีการออกกฎระเบียบและมาตรการต่างๆ ทั้งโดยรัฐบาลและองค์กรสื่ออิสระ ไม่ว่าจะเป็น IBF หรือ สมาคมผู้ประกอบการกระจายเสียงข่าวและดิจิทัล (News Broadcasters and Digital Association: NBDA) ที่มีการออกคู่มือหรือประมวลจรรยาบรรณสื่อในการควบคุมการนำเสนอเนื้อหาต่างๆ ซึ่งรวมถึงการเผยแพร่เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเรื่องไสยศาสตร์ลึกลับ เช่น Self-Regulatory Content Guidelines For Non-news and Current Affairs Television Channels ซึ่งจัดทำโดย IBF ซึ่งมีการระบุข้อกำหนดชัดเจนเกี่ยวกับการนำเสนอเนื้อหาในเรื่องไสยศาสตร์ของช่องข่าว ที่จะต้องไม่มีการเผยแพร่ข่าวสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งลึกลับหรือเรื่องไสยศาสตร์ใดๆ และหากมีการนำเสนอในเชิงดังกล่าว จะต้องมีการแจ้งเตือนผู้ชมก่อนเสมอ เพื่อป้องกันไม่มีการเข้าใจผิดว่าเรื่องราวความเชื่อเหล่านั้นเป็นเรื่องจริง หรือ CODE of Ethics and Broadcasting Standards ของ NBDA ที่มีการกำหนดประเภทรายการเป็น 2 ประเภท คือ “G” คือรายการทั่วไปไม่มีการจำกัดผู้ชม และ/หรือต้องอยู่ภายใต้การดูแลของผู้ปกครอง และ “R” คือรายการที่ไม่เหมาะสมกับผู้ชมที่เป็นเด็กและเยาวชน ซึ่งรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องลึกลับเหนือธรรมชาติจะสามารถเผยแพร่ได้เฉพาะในกลุ่มรายการหมวด “R” เท่านั้น อีกทั้ง เนื้อหาที่นำเสนอจะต้องมีไม่ส่งเสริมความเชื่อดังกล่าว สร้างความหวาดกลัวหรือนำไปสู่การเชื่ออย่างไม่ลืมหูลืมตา ป้องกันการทำตาม และต้องไม่สร้างภาพให้เป็นผู้หญิงเป็นแม่ตามแนวความเชื่อเรื่องเวทมนต์ลึกลับใดๆ เป็นต้น

- การศึกษาระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศสิงคโปร์

สิงคโปร์เป็นหนึ่งในประเทศอาเซียนที่ให้ความหลากหลายด้านเชื้อชาติของประชาชนในประเทศ ในปี 2021 จำนวนประชากรในประเทศอยู่ที่ 5.45 ล้านคน (World Bank, n.d.) ประกอบไปด้วยทั้งชาวจีน มาเลย์ หรืออินเดีย ที่นับถือไม่ว่าจะเป็นศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม ฮินดู และอื่นๆ ประชาชนมีความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์หรือสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติไม่แตกต่างไปจากประเทศอื่นๆ ในประเทศอาเซียน เห็นได้จากการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับศาสตร์เหล่านี้ โดยเฉพาะความเชื่อในเรื่องโหราศาสตร์ ฮวงจุ้ย การอ่านลายมือ หรือศาสตร์ตัวเลขต่างๆ ผ่านสื่อต่างๆ

ภาพที่ 26 เรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อเหนือธรรมชาติมีปรากฏให้เห็นอย่างแพร่หลายในสื่อสิงคโปร์ เช่น เรื่องเกร็ดตำนานเรื่องเล่า หรือศาสตร์ความเชื่อต่างๆ เช่น บทความที่เผยแพร่ในเว็บไซต์ Time Out วันที่ 15 ตุลาคม 2020

ทว่า รัฐบาลสิงคโปร์มีความพยายามอย่างหนักในการควบคุมและจำกัดการนำเสนอในเรื่องเหล่านี้ผ่านสื่อต่างๆ ของประเทศ โดย หน่วยงาน Inforcomm Media Development Authority (IMDA) ภายใต้กระทรวงสื่อสารและสารสนเทศ (Ministry of Communications and Information) ได้มีจัดทำกฎระเบียบครอบคลุมทั้งดำเนินงานของสื่อประเภทต่างๆ รวมถึงการโฆษณาและการสนับสนุน (sponsorship) ในการนำเสนอเนื้อหาในเรื่องสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติ อีกด้วย

COMMENTARY Commentary

Commentary: In modern Singapore, a 'lucky' address a way to display wealth and status

Do Singaporeans decide where to live based on superstition and numerology? The National University of Singapore's Sing Tien Foo finds that many buy an apartment with an auspicious address to signal wealth and status.

Potential buyers looking at scale models of new apartments. (Photo: TODAY/Robin Choo)

Sing Tien Foo
16 Feb 2018 08:18AM
(Updated: 29 Jan 2020 04:40PM)

SINGAPORE: Many actions we take are powered by superstitious belief – from choosing the day to get married to picking the year to have children.

Yet nowhere do superstitions operate more powerfully than in the property market.

Related Topics
HCB

Home > Superstitions and their impact on property prices in Singapore

Superstitions and their impact on property prices in Singapore

July 9, 2016 6 min read by Ryan Ong

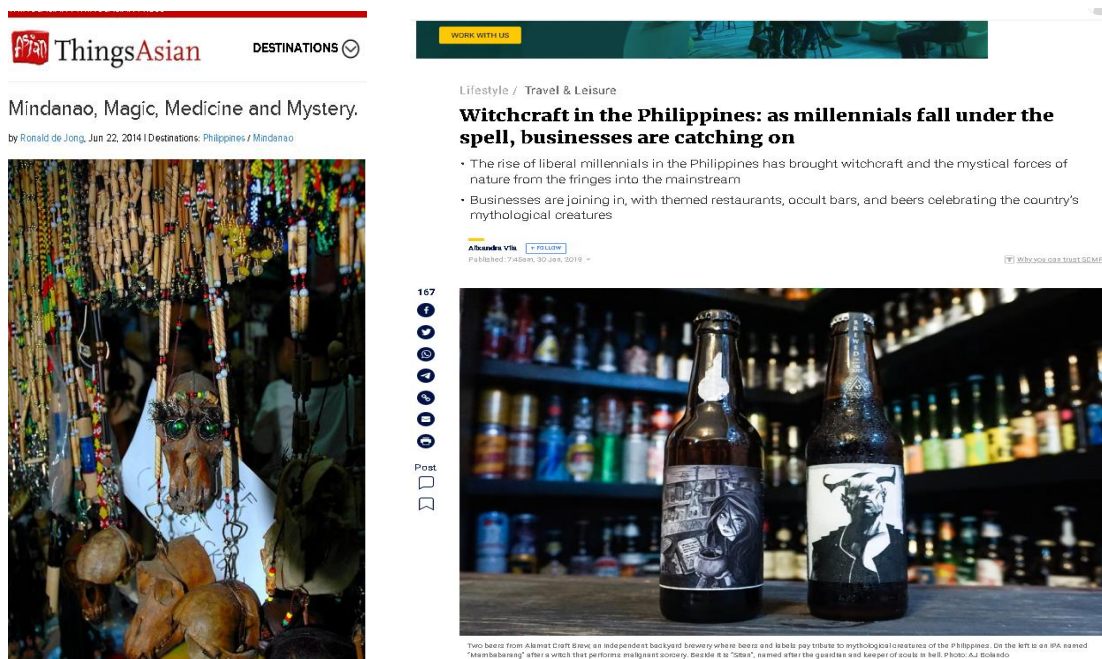

- ภาพที่ 27-28 ความเชื่อเรื่องฮวงจุ้ยและศาสตร์ตัวเลข มีผลต่อตลาดอสังหาริมทรัพย์สิงคโปร์
(ซ้าย) จากบทความของสำนักข่าว Channel NewsAsia วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2018
(ขวา) จากบทความของเว็บไซต์ 99.co วันที่ 9 กรกฎาคม 2016

- การศึกษาระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศฟิลิปปินส์

ฟิลิปปินส์ถือเป็นประเทศขนาดใหญ่อันดับต้นๆ ในภูมิภาค ด้วยจำนวนประชากรกว่า 111.05 ล้านคน (World Bank, n.d.) ในปี 2021 ซึ่งส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ตามด้วยโปรเตสแตนต์ มุสลิม พุทธและอื่นๆ ชาวฟิลิปปินส์มีการถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อในด้านไสยศาสตร์หรือ

สิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติมายาวนานจากรุ่นสู่รุ่นทั้งในยุคก่อนอาณานิคมและหลังอาณานิคม เรื่องเหล่านี้กลายเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีและตำนานที่เล่าสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 29-30 เรื่องราวเกี่ยวกับไสยศาสตร์หรือความเชื่อลึกลับต่างๆ มีการนำเสนอผ่านสื่อต่างๆ โดยแสดงให้เห็นว่า เรื่องเหล่านี้เข้ามามีส่วนร่วมในวิถีชีวิตของประชาชนชาวฟิลิปปินส์ในรูปแบบต่างๆ

(ซ้าย) จากบทความของเว็บไซต์ Things Asian วันที่ 22 มิถุนายน 2014

(ขวา) จากบทความของหนังสือพิมพ์ South China Morning Post วันที่ 30 มกราคม 2019

การนำเสนอเรื่องราวเหล่านี้ผ่านสื่อต่างๆ สามารถพบเห็นได้ ไม่ว่าจะเป็นสื่อหลักหรือสื่อออนไลน์ โดยฟิลิปปินส์มีการกำหนดข้อปฏิบัติในการนำเสนอของสื่อเกี่ยวกับเนื้อหาเรื่องลึกลับและไสยศาสตร์ว่า ไม่เคร่งครัดเหมือนกับหลายประเทศ เป็นเพียงการขอความร่วมมือให้ระมัดระวังในการนำเสนอเนื้อหา มากกว่าที่จะห้ามอย่างเด็ดขาด

ภาพที่ 31 รายการตัวอย่างรายการทางโทรทัศน์ฟิลิปปินส์เกี่ยวกับเรื่องสยองขวัญจากบทความ Top Pinoy horror TV shows that scared you as a child จาก <https://sugbo.ph/>

ปัจจัยหนึ่งมากจากการโครงสร้างการกำกับดูแลองค์กรสื่อในกิจการกระจายเสียงและโทรทัศน์นั้น อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (The National Telecommunications Commission: NTC) ซึ่งเป็นหน่วยงานอิสระของรัฐ ทั้งนี้ NTC ได้จัดตั้งสมาพันธ์ผู้ประกอบการวิทยุและโทรทัศน์ (Association of Broadcasters of the Philippines: KBP) ซึ่งทั้งสองหน่วยงานได้ร่วมกันจัดทำมาตรฐานแนวทางการกำกับเนื้อหาทางโทรทัศน์ รวมถึงโฆษณาทางโทรทัศน์ เป็นต้น ขณะที่ การควบคุมและกำกับดูแลเนื้อหาของสื่อในประเทศจะมีการจัดตั้งคณะกรรมการวิเคราะห์เนื้อหาและจัดประเภทรายการโทรทัศน์และภาพยนตร์ (Movie and Television Review and Classification: MTRCB) อย่างไรก็ตาม การกำกับดูแลตนเองมากกว่าที่จะมีหน่วยงานภาครัฐทำหน้าที่ควบคุมโดยเฉพาะ KBP มีหน้าดูแล กำกับการดำเนินงานของสื่อที่เป็นสมาชิก ซึ่งการเข้าร่วมกลุ่มก็เป็นไปด้วยความสมัครใจของสมาชิกที่ยินดีให้มีการกำกับดูแลกันเองภายในสมาพันธ์ (มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์, ม.ป.ป.)

ทั้งนี้ NTC และ KBP ได้ร่วมกันจัดทำมาตรฐานแนวทางการกำกับดูแลด้านเนื้อหาที่นำเสนอทางโทรทัศน์ (Broadcast Code of the Philippines (as of amended 2011)) เพื่อใช้เป็นมาตรฐานในการดำเนินงานของสมาชิกซึ่งมีจำนวนมากกว่าร้อยละยี่สิบในประเทศ โดย 1 ในข้อกำหนดจากทั้งหมด 33 ข้อ มีการพูดถึงข้อปฏิบัติในการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องลึกลับและลัทธิต่างๆ เพียงสั้นๆ เท่านั้น โดยระบุเพียงว่า รายงานที่นำเสนอในเรื่องลึกลับเหนือธรรมชาติหรือความเชื่อและหลักปฏิบัติที่ไม่ใช่วิทยาศาสตร์ เช่น พลังวิเศษ การพยากรณ์อนาคต โหราศาสตร์ อำนาจจิต การดูลายมือหรือทายตัวเลข การสะกดจิต

หรือความเชื่อในการรักษาต่างๆ ต้องมีความระมัดระวังในการนำเสนอโดยต้องไม่เป็นการส่งเสริมความเชื่อดังกล่าว เพื่อป้องกันคนที่อาจจะถูกชักจูงในเรื่องดังกล่าวได้ง่าย อีกทั้ง ยังไม่อนุญาตให้มีการนำเสนอรายการที่มีเนื้อหาในเชิงเผยแพร่หรือเชิญชวนให้เกิดลัทธิความเชื่อ เช่น เรื่องมนต์ดำ แม่เมด หรือกิจกรรมที่คล้ายๆ กันนี้ (Association of Broadcasters of the Philippines, 2011) จะเห็นได้ว่า ข้อกำหนดดังกล่าวได้มีการระบุไว้เพียงกว้างๆ เท่านั้น และไม่มีการกำหนดมาตรการควบคุมที่เป็นรูปธรรมหากมีการฝ่าฝืน ซึ่งข้อกำหนดดังกล่าวก็จะเป็นไปในทิศทางเดียวกับหลายประเทศในเอเชีย ที่มีการพูดถึงแนวทางในการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติ แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญมากนักเมื่อเปรียบเทียบกับประเด็นสื่อในด้านอื่นๆ ส่วนหนึ่งมีปัจจัยมาจากเรื่องลึกลับและไสยศาสตร์เหล่านี้ ยังเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจในสังคม และไม่ได้ถูกมองว่าเป็นเรื่องแปลกหรือร้ายแรง ในทางกลับกัน ฟิลิปปินส์ ซึ่งมีประชาชนจำนวนมากและมีหลากหลายทางเชื้อชาติ ยังคงยึดถือปฏิบัติตามวิถีความเชื่อในเรื่องนี้อยู่ในปัจจุบัน ทำให้เป็นการยากที่จะควบคุมอย่างเคร่งครัดในการนำเสนอเรื่องราวเหล่านี้ตามสื่อต่างๆ

- **การศึกษาระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของฮ่องกง**

‘ฮ่องกง’ เขตปกครองพิเศษของจีน ที่มีประชากรกว่า 7.41 ล้านคนในปี 2021 (World Bank, n.d.) โดยส่วนใหญ่เป็นชาวจีน และมีการนับถือศาสนาพุทธมหายาน คริสต์ อิสลาม ฮินดูและลัทธิ รวมถึงกลุ่มคนที่ไม่นับถือศาสนาก็มีจำนวนมากและมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน ถึงแม้ฮ่องกงจะมีการผสมผสานทางวัฒนธรรม รวมถึงสัมผัสกับความเป็นตะวันตกจากการที่เคยอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษจนทำให้กลายเป็นศูนย์กลางความทันสมัยที่มีการขยายตัวในด้านเศรษฐกิจ การเงินและเทคโนโลยีในภูมิภาคเอเชีย มีชาวต่างชาติที่มาทำงานในเกาะแห่งนี้จำนวนมากและหลากหลาย ทว่า หากใครที่ได้ไปสัมผัสก็จะได้เห็นถึงความผสมผสานในเรื่องความเชื่อ โดยเฉพาะศาสตร์ฮวงจุ้ย กับความสมัยใหม่ที่เป็นอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างตึกที่อยู่อาศัย หรือความเชื่อทั้งในเรื่องหมอดู หรือศาสตร์ลึกลับต่างๆ ก็สามารถพบเห็นได้ง่ายบนเกาะแห่งนี้

ภาพที่ 32 บทความของหนังสือพิมพ์ The Guardian วันที่ 19 กรกฎาคม 2018 แสดงให้เห็นถึงวิถีความเชื่อในศาสตร์ฮวงจุ้ย ที่มีบทบาทในฮ่องกงที่มีความทันสมัยและเป็นหนึ่งในฮับเศรษฐกิจของภูมิภาค

ภาพที่ 33 ละครชุด Karma ออกอากาศทาง Hong Kong /television Network ในปี 2015 โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องลี้ลับและไสยศาสตร์

Yan Zhang, ศาสตราจารย์แห่งมหาวิทยาลัยแห่งชาติสิงคโปร์ (National University of Singapore) ได้อธิบายเหตุผลสำคัญที่ทำให้คนเชื่อในเรื่องลี้ลับเหนือธรรมชาติเพราะต้องการสร้างความรู้สึกที่สามารถควบคุมธรรมชาติได้ ทั้งนี้ ศาสนา วิทยาศาสตร์และเรื่องลี้ลับ คือสามสิ่งที่ช่วยให้คนเรารู้สึกว่าสามารถควบคุมได้และเกิดความผ่อนคลาย ยิ่งฮ่องกงซึ่งเป็นทีที่ไม่มีคามเกี่ยวโยงในเรื่องศาสนาเหมือนกับหลายประเทศ ไม่ว่าจะเป็นหลักวิทยาศาสตร์หรือความเชื่อด้านไสยศาสตร์ย่อมเป็นสิ่งที่ช่วยให้ประชาชนมีความรู้สึกดีขึ้น (Matthew Keegan, 2020)

อย่างไรก็ดี ก็ป้องกันการสร้างความเข้าใจผิดให้กับประชาชนในเรื่องดังกล่าว รัฐบาลฮ่องกงนำโดยสำนักงานสื่อสาร (Communication Authority) ได้มีการกำหนดมาตรฐานต่างๆ ในการเผยแพร่เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเรื่องไสยศาสตร์ เช่น ได้มีการกำหนดประมวลหลักปฏิบัติเกี่ยวกับมาตรฐานรายการของสื่อวิทยุ (Radio Code of Practice on Programme Standards) ในการห้ามนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวหมอดู ฮวงจุ้ย การอ่านจิตใจ หรือการดูลายมือและศาสตร์ตัวเลข เป็นต้น เพื่อป้องกันไม่ประชาชนเข้าใจผิดหรือเชื่อว่าสิ่งดังกล่าวเป็นศาสตร์ที่เป็นจริง อีกทั้งยังหลีกเลี่ยงการสร้างผลกระทบทางด้านอารมณ์และจิตใจ เช่น ก่อให้เกิดความกลัวและวิตกกังวล โดยเฉพาะกับเด็กและคนที่อายุน้อย เป็นต้น (Communications Authority, 2014)

ภาพที่ 34 การนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งลึกลับ ไสยศาสตร์หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ ยังคงได้รับความนิยมในฮ่องกง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่โซเชียลมีเดียขยายตัว ทำให้ผู้ผลิตรายการสามารถขยายช่องทางในการนำเสนอเรื่องราวด้วยกล่าวเพื่อดึงดูดผู้ชมเพิ่มขึ้น จากหนังสือพิมพ์ Financial Times วันที่ 4 มิถุนายน 2021

ทั้งนี้ อาจจะเป็นการยากที่รัฐบาลจะควบคุมในเรื่องการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อเหนือธรรมชาติ ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของประชาชนมาช้านาน ความเชื่อดังกล่าวถูกถ่ายทอดจากรุ่นที่รุ่น แม้แต่กับคนรุ่นใหม่ที่เกิดท่ามกลางการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์ การถ่ายทอดเรื่องราวที่ลึกลับหรือความเชื่อในเรื่องโหราศาสตร์ต่างๆ กลายเป็นเรื่องที่พบเห็นได้ในสื่อทั่วไป ทั้งสื่อโทรทัศน์ หรือหนังสือพิมพ์ ยิ่งในการเติบโตของโซเชียลมีเดีย ที่ทำให้การควบคุมในเรื่องการนำเสนอเรื่องดังกล่าวทำ

ได้ยาก กอปรกับข้อจำกัดในการควบคุมเรื่องดังกล่าวก็มีการพูดถึงไม่มากและเป็นไปในลักษณะกว้างๆ เท่านั้น

- **การศึกษาระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศเคนยา**

เช่นเดียวกับชาวแอฟริกาจำนวนมาก ชาวเคนยามีความผูกพันกับความเชื่อในเรื่องเหนือธรรมชาติหรือไสยศาสตร์อย่างเหนียวแน่น มีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น จนกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในชาติที่มีกว่า 54.99 ล้านคนในปี 2021 (World Bank, n.d.) เคนยามีการนับถือศาสนาที่หลากหลายทั้งคริสต์ อิสลาม ความเชื่อดั้งเดิม และอื่นๆ

เมื่อความเชื่อในเรื่องลึกลับเหนือธรรมชาติได้กลายส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของประชาชนไปแล้ว ย่อมเป็นการยากที่จะควบคุมเรื่องเหล่านี้ แม้ว่าการอพยพไปยังดินแดนใหม่หรือการปรับตัวในถิ่นฐานอื่น ที่มีความเชื่อแตกต่างไป จะนำไปสู่การตั้งคำถามเกี่ยวกับความเชื่อเดิมที่มี หรือการค้นพบด้านวิทยาศาสตร์ จะทำให้คนที่ได้รับการศึกษามีความเชื่อในเรื่องลึกลับเหนือธรรมชาติลดลงก็ตาม (Joseph Mutei, 2022)

ขณะที่เดียวกัน การนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับเรื่องไสยศาสตร์ลึกลับก็สามารถพบเห็นในทั่วไปในสื่อของประเทศ เนื่องจากกฎระเบียบที่เกี่ยวกับการทำงานของสื่อภายใต้กฎหมายสารสนเทศและการสื่อสาร (Kenya Information and Communication Act) ได้ระบุเพียงคำเตือนมากกว่าที่จะเป็นข้อห้าม โดยขอให้รายการที่นำเสนอเรื่องราวในเรื่องความเชื่อลึกลับควรระมัดระวังในการนำเสนอเพื่อไม่ให้ผู้ชมรับสารที่ผิด หรือหากเป็นการส่งเสริมเกี่ยวกับความปฏิบัติของลัทธิต่างๆ หรือเรื่องเกี่ยวกับแม่มด หรือเรื่องลึกลับอื่นๆ ก็จะต้องไม่นำเสนอในช่วงเวลาที่สำคัญในการรับชม (Justin Limpitlaw, 2016) เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการลอกเลียนแบบหรือการเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาสังคมด้านอื่นๆ ตามมา ทั้งนี้เนื่องจากไม่ได้มีกฎหมายการควบคุมสื่อที่เคร่งครัด ทำให้การนำเสนอเนื้อหาหรือรายการเกี่ยวกับเรื่องลึกลับหรือเวทย์มนต์ต่างๆ ยังเป็นสิ่งที่พบเห็นได้ในสื่อของประเทศ เพราะความเชื่อเหล่านี้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในประเทศ ในมุมมองของสื่อ ก็เห็นว่าเป็นการนำเสนอเรื่องราวที่ตรงตามความสนใจของผู้ชม ยิ่งเคนยาและประเทศในแถบแอฟริกาที่มีความผูกพันในเรื่องเหนือธรรมชาติและเวทย์มนต์คาถา การนำเสนอเรื่องราวอย่างไม่ระมัดระวังอาจจะส่งผลให้เกิดความขัดแย้งและนำไปสู่ปัญหาความรุนแรงตามมา

อย่างไรก็ดี ปัจจุบันได้มีการนำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวกับผลกระทบของความเชื่อมหายและไสยศาสตร์ที่สร้างความเสียหายให้กับสังคมเพิ่มขึ้น เพื่อสร้างความตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวในประเทศ โดยเฉพาะการล่าแม่มดหรือทำร้ายคนที่เชื่อว่าเป็นแม่มดหรือมีศาสตร์มนต์ดำ ซึ่งเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้อยู่บ่อยครั้งในเคนยา โดยเฉพาะในกลุ่มประชาชนที่อาศัยในเผ่าต่างๆ มีการฆ่าคนแก่และเด็ก หรือผู้หญิงที่ถูก

เชื่อว่าเป็นแม่มดที่จะนำความโชคร้ายมาให้กับเผ่าของตน จนคนเหล่านี้ต้องลี้ภัยไปอยู่ที่ต่างๆ หรือถูกทำร้ายอย่างสาหัส เป็นต้น

News

Kenyan witch-hunt targets elders

Superstitious mobs go after villagers accused of witchcraft in the country's west.

26 Dec 2009

ภาพที่ 35 ชาวการล่าแม่มดในเคนยา
ในสำนักข่าว Aljazeera วันที่ 26 ธันวาคม 2009

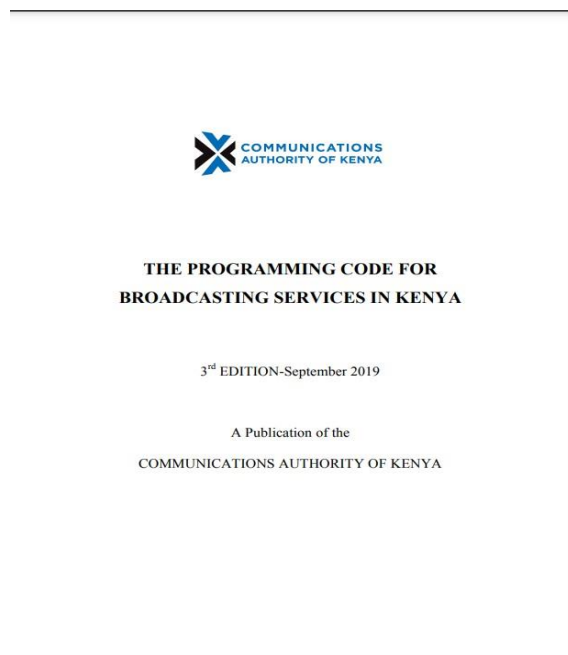

Witch hunt
'Warlocks' cast out by black magic claims

Witch hunts are on the rise in Kenya, officials are warning. Superstitious mobs are going after villagers accused of witchcraft in the country's west, Aljazeera reports. Victims in Kenya's west are being targeted by mobs of people who believe in witchcraft. The mobs are often led by people who claim to be 'warlocks' or 'witches'. They are often accused of causing death or illness in their communities. The mobs are often violent and have been known to burn people alive. The government has tried to ban witch hunts but it has failed. The problem is that the people who believe in witchcraft are often the most vulnerable. They are often poor and have no access to education or healthcare. They are also often targeted by other groups who want to take their land or resources. The witch hunts are a real problem in Kenya and need to be stopped.

ภาพที่ 36 บทความเกี่ยวกับปัญหาการล่าแม่มดในเคนยา
ในหนังสือพิมพ์ Telegraph (ไม่ได้ระบุวันที่เผยแพร่)

ภายหลังสำนักงานด้านสื่อสารของเคนยา (Communications Authority of Kenya: CA) ซึ่งทำหน้าที่ในการส่งเสริมและอำนวยความสะดวกในการพัฒนาอุตสาหกรรมกระจายเสียงของประเทศ ได้เสนอให้มีการมีการระบุช่วงเวลาในการนำเสนอรายการที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องลัทธิเหนือธรรมชาติ โดยต้องไม่ใช่ช่วงเวลาที่ผู้ชมเป็นเด็กรับชมหรือฟัง อีกทั้งได้มีการเน้นย้ำให้มีความระมัดระวังในการนำเสนอเนื้อหาดังกล่าวเพื่อป้องกันการแสวงหาประโยชน์จากกลุ่มคนที่อาจจะหลงเชื่อในเรื่องลัทธิหรือไสยศาสตร์ได้ง่าย อีกด้วย (Communications Authority of Kenya, n.d)

ภาพที่ 37 กฎหมายการผลิตรายการสำหรับการให้บริการกระจายเสียงในเคนยา
ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 3

ทั้งนี้ ข้อเสนอดังกล่าวได้มีการระบุในกฎหมายการผลิตรายการสำหรับการให้บริการกระจายเสียงในเคนยา ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 3 ปี 2019 ที่จัดหมวดรายการที่มีเนื้อหาในทางส่งเสริมหรือสนับสนุนการปฏิบัติในทางไสยศาสตร์หรือพวคมนต์ขาวหรือมนต์ดำ เรื่องเวทมนต์คาถา และอื่นๆที่มีลักษณะแบบเดียวกันนี้ ไม่ให้ฉายในช่วงเวลา 05.00-22.00 น. ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เด็กและเยาวชนรับชม เป็นต้น (Communications Authority of Kenya, 2019)

บทที่ 6

ผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนทั่วประเทศต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์

การวิจัยเพื่อสำรวจความคิดเห็นของประชาชนทั่วประเทศ โดยอาศัยแบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 5,000 ตัวอย่าง โดยกระจายในทุกภูมิภาคทั่วประเทศตามสัดส่วนประชากร ประกอบด้วย 1)ภาคเหนือ 2)ภาคอีสาน 3)ภาคกลาง 4)ภาคใต้ และ 5)กรุงเทพมหานครและปริมณฑล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ (SPSS) โดยอาศัย

- สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่(Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่ออธิบายข้อมูลปริมาณเนื้อหาการข่าวด้านความเชื่อและไสยศาสตร์ ข้อมูลทางประชากร ตลอดจนความคิดเห็นของประชาชนทั่วประเทศต่อการนำเสนอข่าว เนื้อหาการ ตลอดจนผลกระทบจากรายการโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์
- สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ได้แก่ การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) และการทดสอบภายหลัง(Post-hoc.) เพื่อหาว่าที่แตกต่างโดยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe's method) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างทางประชากรศาสตร์ของประชาชนทั่วประเทศกับความคิดเห็นต่อการนำเสนอข่าว เนื้อหาการ ตลอดจนผลกระทบจากรายการโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์

เกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ยในตารางแสดงผลการวิจัย ตารางที่ 4.8-4.10

(จะนำเกณฑ์นี้ไปใส่ไว้ในเนื้อหาบทที่ 3 ของรายงานฉบับสมบูรณ์)

ค่าเฉลี่ย

ความหมาย

1.00-1.80

มีความคิดเห็นในระดับไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

1.81-2.60	มีความคิดเห็นในระดับไม่เห็นด้วย
2.61-3.40	มีความคิดเห็นในระดับไม่แน่ใจ
3.41-4.20	มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วย
4.21-5.00	มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง

ผลการวิจัย

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามพื้นที่เก็บข้อมูล

พื้นที่	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ภาคเหนือ	908	18.16
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	1649	32.98
ภาคกลาง	904	18.08
ภาคใต้	717	14.34
กรุงเทพและปริมณฑล	822	16.44
รวม	5000	100.00

จากตารางที่ 4 พบว่าจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามโดยอาศัยการคำนวณสัดส่วนจากจำนวนประชากรทั้งประเทศ จะมีจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุด จำนวน 1649 คน รองลงมาคือ ภาคเหนือจำนวน 908 คน ภาคกลางจำนวน 904 คน กรุงเทพและปริมณฑลจำนวน 822 คน และผู้ตอบแบบสอบถามที่อยู่ในภาคใต้มีจำนวนน้อยที่สุด 717 คน คิดเป็นร้อยละ 32.98 18.16 18.0 16.44 และ 14.34 ตามลำดับ

ตารางที่ 5 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ชาย	2235	44.70
หญิง	2691	53.82
ผู้มีความหลากหลายทางเพศ	74	1.48
รวม	5000	100.00

จากตารางที่ 5 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 2691 คน รองลงมาคือเพศชาย จำนวน 2235 คน และผู้มีความหลากหลายทางเพศ จำนวน 74 คน คิดเป็นร้อยละ 53.82 44.70 และ 1.48 ตามลำดับ

ตารางที่ 6 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามช่วงอายุ

ช่วงอายุ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
9-24 ปี (GEN Z)	1227	24.54
25-40 ปี (GEN Y)	1372	27.44
41-56 ปี (GEN X)	1287	25.74
57-75 ปี (GEN BB)	1114	22.28
รวม	5000	100.00

จากตารางที่ 6 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 25-40 ปี (GEN Y) จำนวน 1372 คน รองลงมาคืออายุระหว่าง 41-56 ปี (GEN X) จำนวน 1287 คน และมีอายุระหว่าง 9-24 ปี (GEN Z) จำนวน 1227 คน ส่วนกลุ่มอายุระหว่าง 57-75 ปี (GEN BB) มีจำนวนน้อยที่สุด 1114 คน คิดเป็นร้อยละ 27.44 25.74 24.54 และ 22.28 ตามลำดับ

ตารางที่ 7 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1.ต่ำกว่าปริญญาตรี		
ไม่ได้เรียนหนังสือ	23	0.46
ประถมศึกษา	1086	21.72
มัธยมศึกษาตอนต้น	796	15.92
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	1068	21.36
อนุปริญญา/ปวส.	367	7.34
รวม	3340	66.80
2.ปริญญาตรี	1435	28.70
3.สูงกว่าปริญญาตรี	225	4.50
รวม	5000	100.00

จากตารางที่ 7 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 3340 คน ปริญญาตรี 1435 คน และสูงกว่าปริญญาตรี 225 คน คิดเป็นร้อยละ 66.80 28.70 และ 4.50 ตามลำดับ

ตารางที่ 8 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามศาสนา

ศาสนา	จำนวน(คน)	ร้อยละ
พุทธ	4434	88.68
คริสต์	168	3.36
อิสลาม	364	7.28
อื่น ๆ	34	0.68
รวม	5000	100.00

จากตารางที่ 8 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ จำนวน 4434 คน รองมาคือ ศาสนาอิสลาม 364 คน ศาสนาคริสต์ จำนวน 168 คน และศาสนาอื่น ๆ 34 คน คิดเป็นร้อยละ 88.68 7.28 3.36 และ 0.68 ตามลำดับ

ตารางที่ 9 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
นักเรียน/นักศึกษา	974	19.48
ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ	665	13.30
พนักงานเอกชน	558	11.16
เจ้าของกิจการ ค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว	581	11.62
รับจ้างทั่วไป	1329	26.58
พ่อบ้าน แม่บ้าน	354	7.08
เกษียณอายุ	176	3.52
ว่างงาน	264	5.28
อื่น ๆ	99	1.98
รวม	5000	100.00

จากตารางที่ 9 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างทั่วไป จำนวน 1329 คน รองลงมาคือ นักเรียน/นักศึกษา จำนวน 974 คน และข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน 665 คน ส่วนอาชีพอื่นๆ เช่น นักบวช เกษตรกร มีจำนวนน้อยที่สุด 99 คน คิดเป็นร้อยละ 26.58 19.48 13.30 และ 1.98 ตามลำดับ

ตารางที่ 10 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามรายได้ต่อเดือน

รายได้ต่อเดือน	จำนวน(คน)	ร้อยละ
10,000 บาท หรือน้อยกว่า	2621	52.42
10,001-20,000 บาท	1446	28.92
20,001-30,000 บาท	508	10.16
30,001-40,000 บาท	198	3.96

40,001-50,000 บาท	114	2.28
มากกว่า 50,000 บาท	113	2.26
รวม	5000	100.00

จากตารางที่ 10 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้ 10,000 บาท หรือน้อยกว่า จำนวน 2621 คน รองลงมาได้มีรายได้ 10,001-20,000 บาท จำนวน 1446 คน และมีรายได้ 20,001-30,000 บาท จำนวน 508 คน ส่วนผู้ตอบแบบสอบถามที่มีรายได้มากกว่า 50,000 บาท มีจำนวนน้อยที่สุด 113 คน คิดเป็นร้อยละ 52.42 28.92 10.16 และ 2.26 ตามลำดับ

ตารางที่ 11 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์

ประเด็น		ระดับความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย	ความหมาย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
		เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง			
1.เนื้อหาการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีความเป็นกลาง ไม่ชี้นำ ไม่บิดเบือน ไม่ปกปิดข้อมูล แก่ผู้ชม	n	709	1818	1832	543	98	3.50	เห็นด้วย	.932
	%	14.18	36.36	36.64	10.86	1.96			
2.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่มอมเมาและไม่สร้างให้เกิดความงมงายหรือความเชื่อที่ผิด	n	661	1849	1711	676	103	3.46	เห็นด้วย	.952
	%	13.22	36.98	34.22	13.52	2.06			
3.รายการข่าวนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง	n	630	1700	1892	667	111	3.41	เห็นด้วย	.946
	%	12.6	34.00	37.84	13.34	2.22			
4.การนำเสนอเนื้อหาข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ	n	629	1665	1883	663	160	3.39	ไม่แน่ใจ	.973
	%	12.58	33.30	37.66	13.26	3.20			
5.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีการแทรกข้อคิด คติสอนใจ	n	760	2014	1647	488	91	3.57	เห็นด้วย	.924
	%	15.20	40.28	32.94	9.76	1.82			
6.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรักต่อผู้ชม	n	1468	2129	1105	247	51	3.94	เห็นด้วย	.895
	%	29.36	42.58	22.10	4.94	1.02			
7.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย	n	938	2243	1394	343	82	3.72	เห็นด้วย	.901
	%	18.76	44.86	27.88	6.86	1.64			
8.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการข่าว	n	591	1763	1790	679	177	3.38	ไม่แน่ใจ	.978
	%	11.82	35.26	35.80	13.58	3.54			
9.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มักจะนำไปโยงกับการเสี่ยงโชค เช่น การเสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วันเดือนปี ฯลฯ	n	963	1947	1404	575	111	3.62	เห็นด้วย	.993
	%	19.26	38.94	28.08	11.50	2.22			
10.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมีความถี่สูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล	n	1063	1942	1387	499	109	3.67	เห็นด้วย	.988
	%	21.26	38.84	27.74	9.98	2.18			

ประเด็น		ระดับความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย	ความหมาย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
		เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง			
11.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอข้อความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ชาวมีความน่าสนใจมากขึ้น	n	805	2070	1513	511	101	3.59	เห็นด้วย	.943
	%	16.10	41.40	30.26	10.22	2.02			
12.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอข้อความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ชาวมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	n	640	1780	1749	692	139	3.42	เห็นด้วย	.971
	%	12.80	35.60	34.98	13.84	2.78			
13.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มีส่วนทำให้การนำเสนอข้อความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าสนใจมากขึ้น	n	858	2143	1510	423	66	3.66	เห็นด้วย	.903
	%	17.16	42.86	30.20	8.46	1.32			
14.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มีส่วนทำให้การนำเสนอข้อความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	n	753	1976	1603	562	106	3.54	เห็นด้วย	.950
	%	15.06	39.52	32.06	11.24	2.12			
15.การพูดคุยกันและแสดงความคิดเห็นของผู้ประกาศข่าวมีส่วนทำให้ชาวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น	n	630	2035	1691	568	76	3.52	เห็นด้วย	.906
	%	12.60	40.70	33.82	11.36	1.52			
16.การที่ผู้ประกาศข่าวมักจะพูดแนะนำแก่ผู้ชมก่อนการนำเสนอข้อความเชื่อทางไสยศาสตร์ว่าให้ผู้ชม “ใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรักต่อผู้ชม	n	1098	2333	1265	254	50	3.84	เห็นด้วย	.859
	%	21.96	46.66	25.30	5.08	1.00			
17.การลงพื้นที่รายงานข่าวภาคสนามจากสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือจากสถานที่เกิดเหตุ ยิ่งทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในสิ่งลี้ลับมากยิ่งขึ้น	n	717	2033	1658	511	81	3.56	เห็นด้วย	.914
	%	14.34	40.66	33.16	10.22	1.62			
18.การบรรยายสภาพแวดล้อม ณ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือจากสถานที่เกิดเหตุ ของนักข่าวภาคสนามมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลี้ลับมากยิ่งขึ้น	n	680	2006	1713	529	72	3.54	เห็นด้วย	.905
	%	13.60	40.12	34.26	10.58	1.44			
19.การสัมภาษณ์ประชาชนที่มาราบไหว้สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือผู้เห็นเหตุการณ์ในสถานที่เกิดเหตุมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลี้ลับมากยิ่งขึ้น	n	708	1961	1683	543	105	3.52	เห็นด้วย	.936
	%	14.16	39.22	33.66	10.86	2.10			
20.การนำเสนอข้อความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดค่านิยมหรืออุปทานหมู่ในสังคมได้	n	882	1892	1535	580	111	3.57	เห็นด้วย	.981
	%	17.64	37.84	30.70	11.60	2.22			
รวม							3.57	เห็นด้วย	.606

จากตารางที่ 11 พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นต่างๆของการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย (คะแนนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.57 จากคะแนนเต็ม 5) เมื่อพิจารณารายประเด็นพบว่าประเด็นที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด 3 ลำดับ คือ การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม (คะแนนเฉลี่ย 3.94) การที่ผู้ประกาศข่าวมักจะพูดแนะนำแก่ผู้ชมก่อนการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ว่าให้ผู้ชม “ใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม (คะแนนเฉลี่ย 3.84) และการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย (คะแนนเฉลี่ย 3.72) ส่วนประเด็นที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการข่าว (คะแนนเฉลี่ย 3.38)

ตารางที่ 12 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์

ประเด็น		ระดับความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย	ความหมาย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
		เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง			
1.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความเป็นกลาง ไม่ชี้นำ ไม่บิดเบือน ไม่ปกปิดข้อมูล แก่ผู้ชม	n	730	2081	1636	468	85	3.58	เห็นด้วย	.908
	%	14.60	41.62	32.72	9.36	1.70			
2.รายการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่มอมเมา และไม่สร้างให้เกิดความงมงายหรือความเชื่อที่ผิด	n	639	2087	1561	604	109	3.51	เห็นด้วย	.937
	%	12.78	41.74	31.22	12.08	2.18			
3.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง	n	610	1854	1875	562	99	3.46	เห็นด้วย	.915
	%	12.20	37.08	37.50	11.24	1.98			
4.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ	n	671	2049	1667	517	96	3.54	เห็นด้วย	.916
	%	13.42	40.98	33.34	10.34	1.92			
	n	946	2278	1267	433	76	3.72	เห็นด้วย	.920

ประเด็น		ระดับความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย	ความหมาย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
		เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง			
5.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีการแทรกข้อคิด คติสอนใจ	%	18.92	45.56	25.34	8.66	1.52			
6.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชมและสังคม	n	1326	2383	913	318	60	3.92	เห็นด้วย	.897
	%	26.52	47.66	18.26	6.36	1.20			
7.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย	n	915	2633	1016	385	51	3.80	เห็นด้วย	.863
	%	18.30	52.66	20.32	7.70	1.02			
8.การนำเสนอเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการ	n	577	2335	1408	565	115	3.54	เห็นด้วย	.918
	%	11.54	46.70	28.16	11.30	2.30			
9.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์นับเป็นการสร้างความบันเทิงและสร้างภาพจินตนาการให้กับผู้ชม	n	708	2268	1462	474	88	3.61	เห็นด้วย	.904
	%	14.16	45.36	29.24	9.48	1.76			
10.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมีความถี่สูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล	n	1017	2218	1224	450	91	3.72	เห็นด้วย	.947
	%	20.34	44.36	24.48	9.00	1.82			
11.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มักจะนำไปโยงกับการเสี่ยงโชค เช่น การเสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วันเดือนปี เป็นต้น	n	933	2191	1231	539	106	3.66	เห็นด้วย	.970
	%	18.66	43.82	24.62	10.78	2.12			
12.การบ่งบอกเลขทะเบียนรถหรือเลขที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในข่าวเป็นสิ่งที่ เป็นปกติ ไม่ใช่เรื่องเสียหาย	n	653	2172	1423	626	126	3.52	เห็นด้วย	.955
	%	13.06	43.44	28.46	12.52	2.52			
13.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้มีความน่าสนใจมากขึ้น	n	723	2205	1475	521	76	3.60	เห็นด้วย	.911
	%	14.46	44.10	29.50	10.42	1.52			
14.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	n	696	2116	1522	571	95	3.55	เห็นด้วย	.932
	%	13.92	42.32	30.44	11.42	1.90			
15.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ดำเนินรายการมีส่วนทำให้การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าสนใจมากขึ้น	n	773	2421	1270	460	76	3.67	เห็นด้วย	.897
	%	15.46	48.42	25.40	9.20	1.52			
	n	777	2233	1405	501	84	3.62	เห็นด้วย	.920

ประเด็น		ระดับความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย	ความหมาย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
		เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง			
16.ลึกลับและน่าเสียงของผู้ดำเนินรายการมีส่วนทำให้การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	%	15.54	44.66	28.10	10.02	1.68			
17.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดกระแส ค่านิยม หรืออุปทานหมู่ ในสังคมได้	n	946	2096	1435	464	59	3.68	เห็นด้วย	.923
	%	18.92	41.92	28.7	9.28	1.18			
18.รัฐควรออกนโยบายเพื่อควบคุมตรวจสอบรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ให้มากกว่านี้	n	1135	2062	1317	414	72	3.75	เห็นด้วย	.944
	%	22.70	41.24	26.34	8.28	1.44			
19.รายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ช่วยส่งเสริมให้คนรู้จักกฎหมายฉบับต่างๆ ทั้งยังเป็นกฎเกณฑ์ควบคุมสังคมทางอ้อมได้อีกด้วย	n	824	2094	1473	471	138	3.60	เห็นด้วย	.961
	%	16.48	41.88	29.46	9.42	2.76			
20.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์นับว่าเป็นสิ่งที่สนับสนุนความเชื่อดั้งเดิมที่ท่านเคยมีเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ยิ่งทำให้ท่านเชื่ออย่างไม่มีข้อสงสัย	n	545	1801	1609	784	261	3.32	ไม่แน่ใจ	1.03
	%	10.90	36.02	32.18	15.68	5.22			
รวม							3.62	เห็นด้วย	.581

จากตารางที่ 12 พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นต่างๆของการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย (คะแนนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.62 จากคะแนนเต็ม 5) เมื่อพิจารณารายประเด็นพบว่าประเด็นที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับ คือ รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงการรับผิดชอบต่อผู้ชมและสังคม (คะแนนเฉลี่ย 3.92) การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย (คะแนนเฉลี่ย 3.80) และ การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมีความถี่สูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล (คะแนนเฉลี่ย 3.72) ส่วน

ประเด็นที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์นับว่าเป็นสิ่งที่สนับสนุนความเชื่อดั้งเดิมที่ท่านเคยมีเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ยิ่งทำให้ท่านเชื่ออย่างไม่มีข้อสงสัย (คะแนนเฉลี่ย 3.32)

ตารางที่ 13 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์

ประเด็น		ระดับความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย	ความหมาย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
		เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง			
1.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่างๆ ทำให้ท่านเชื่อความเชื่อทางไสยศาสตร์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของหลักคำสอนทางศาสนา	n	538	1839	1404	914	305	3.28	ไม่แน่ใจ	1.071
	%	10.76	36.78	28.08	18.28	6.10			
2.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคทำให้ท่านรู้สึกมีที่พึ่ง เกิดความหวัง เกิดแรงบันดาลใจ	n	478	1890	1418	924	290	3.27	ไม่แน่ใจ	1.051
	%	9.56	37.8	28.36	18.48	5.80			
3.หลังจากที่ท่านได้ชมรายการที่เสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ท่านมักจะเสี่ยงโชคด้วยการซื้อหวย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาล	n	549	1701	1361	1010	379	3.21	ไม่แน่ใจ	1.115
	%	10.98	34.02	27.22	20.20	7.58			
4.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีส่วนทำให้ท่านเพิ่มปริมาณการเสี่ยงโชคจากการซื้อหวย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาล มากขึ้นกว่าเดิม	n	548	1590	1422	1029	411	3.17	ไม่แน่ใจ	1.124
	%	10.96	31.80	28.44	20.58	8.22			
5.หลังจากรับชมรายการที่นำเสนอเกี่ยวกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ท่านเกิดความต้องการที่จะเดินทางไปยังสถานที่ตามที่เสนอในรายการ	n	499	1615	1480	1015	391	3.16	ไม่แน่ใจ	1.101
	%	9.98	32.30	29.60	20.30	7.82			
6.การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่างๆ ส่งผลให้ท่านมักจะนำสิ่งต่างๆรอบตัวไปโยงกับตัวเลขเพื่อการเสี่ยงโชค	n	546	1589	1415	1047	403	3.17	ไม่แน่ใจ	1.122
	%	10.92	31.78	28.30	20.94	8.06			

ประเด็น		ระดับความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย	ความหมาย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
		เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง			
7. ท่านมักจะขอพรหรือบนบานศาลกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ท่านได้ชมในรายการ เมื่อท่านต้องการกำลังใจหรือมีความปรารถนาในสิ่งต่างๆที่ท่านต้องการ	n	559	1831	1420	881	309	3.29	ไม่แน่ใจ	1.074
	%	11.18	36.62	28.4	17.62	6.18			
8. การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่างๆ เป็นสิ่งที่ทำให้ท่านไม่ตกกระแสนสามารถมีเรื่องพูดคุยกับคนรอบข้างได้	n	501	1824	1516	835	324	3.27	ไม่แน่ใจ	1.058
	%	10.02	36.48	30.32	16.70	6.48			
9. การรับชมรายการความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันของท่าน	n	436	1332	1461	1119	652	2.96	ไม่แน่ใจ	1.166
	%	8.72	26.64	29.22	22.38	13.04			
10. ถ้าท่านเจ็บป่วยและได้รับการด้วยการแพทย์แผนปัจจุบันแล้วไม่หาย ท่านจะ หันไปรักษาด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์ เช่นเดียวกับคนนำเสนอในรายการต่าง ๆ	n	486	1549	1455	980	530	3.10	ไม่แน่ใจ	1.144
	%	9.72	30.98	29.10	19.60	10.60			
11. จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับเวลา-ฤกษ์ยาม ท่านมักจะหาฤกษ์ดีหรือฤกษ์ที่เหมาะสม เมื่อท่านวางแผนจะเปิดร้านใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ การทำสัญญา การเดินทาง การคลอดบุตร งานมงคลและงานอวมงคล ฯลฯ	n	722	1951	1343	719	265	3.43	เห็นด้วย	1.068
	%	14.44	39.02	26.86	14.38	5.30			
12. หลังจากชมรายการที่นำเสนอเรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ท่านรู้สึกคล้อยตามและอยากเป็นส่วนหนึ่งของกระแสนิยมตามสังคม	n	492	1595	1519	1005	389	3.16	ไม่แน่ใจ	1.095
	%	9.84	31.90	30.38	20.10	7.78			
13. จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับตัวเลขต่างๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น วันเดือนปีเกิด อายุ ฤกษ์ยาม เลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน หมายเลขโทรศัพท์มือถือ เลขรวม ชื่อ-นามสกุล เป็นต้น	n	681	1833	1366	817	303	3.35	ไม่แน่ใจ	1.092
	%	13.62	36.66	27.32	16.34	6.06			
14. จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับสีต่างๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น สีเสื้อผ้า สีกระเป๋าสตางค์ สีบ้าน สีรถ สีโทรศัพท์ เป็นต้น	n	691	1900	1350	810	249	3.39	ไม่แน่ใจ	1.067
	%	13.82	38.00	27.00	16.20	4.98			

ประเด็น		ระดับความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย	ความหมาย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
		เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง			
15.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับศาสตร์ ฮวงจุ้ยที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น ทิศทาง ทำเลที่ตั้ง บ้าน-สำนักงาน การจัดโต๊ะทำงาน ตำแหน่งของห้องต่างๆ ภายในบ้าน การจัดสภาพแวดล้อมรอบตัวท่าน เป็นต้น	n	633	2025	1379	705	258	3.41	เห็นด้วย	1.043
	%	12.66	40.50	27.58	14.10	5.16			
16.หลังชมรายการท่านมีความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ของพระเกจิ เครื่องราง ของขลัง จนท่านมีความต้องการจะแสวงหาสิ่งเหล่านั้นมาไว้บูชากับตัวท่านเอง	n	490	1614	1541	971	384	3.17	ไม่แน่ใจ	1.090
	%	9.80	32.28	30.82	19.42	7.68			
17.ท่านมักจะเชื่อคำทำนาย การพยากรณ์ดวงเมือง ดวงชะตา และจะปฏิบัติตัวตามคำแนะนำของหมอดูในรายการ	n	506	1600	1667	891	336	3.21	ไม่แน่ใจ	1.062
	%	10.12	32.00	33.34	17.82	6.72			
18.ท่านเชื่อว่าผีสิง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ ที่รายการได้นำเสนอนั้นมี อยู่จริง	n	537	1628	1741	772	322	3.26	ไม่แน่ใจ	1.049
	%	10.74	32.56	34.82	15.44	6.44			
19.ท่านมักจะเชื่อว่าสิ่งที่ท่านฝัน จิ้งจกร้องทัก หรือแมวดำวิ่งตัดหน้า จะเป็นลางบอกเหตุให้กับท่าน ตามที่ท่านได้รับรู้จากการชมรายการต่างๆ	n	612	1622	1608	855	303	3.28	ไม่แน่ใจ	1.073
	%	12.24	32.44	32.16	17.10	6.06			
20.เมื่อท่านได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ ผ่านรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านใช้ชีวิตอย่างมีสติ ไม่ประมาท	n	1007	2071	1191	536	195	3.63	เห็นด้วย	1.041
	%	20.14	41.42	23.82	10.72	3.90			
รวม							3.28	ไม่แน่ใจ	.802

จากตารางที่ 13 พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นต่างๆของผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับไม่แน่ใจ (คะแนนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.28 จากคะแนนเต็ม 5) เมื่อพิจารณารายประเด็นพบว่าประเด็นที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับ คือ เมื่อท่านได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ผ่านรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านใช้ชีวิตอย่างมีสติ ไม่ประมาท (คะแนนเฉลี่ย 3.63) จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับ เวลา-ฤกษ์ยาม ท่านมักจะหาฤกษ์ดีหรือฤกษ์ที่เหมาะสม เมื่อท่านวางแผนจะเปิดร้านใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ การทำสัญญา การเดินทาง การคลอดบุตร งานมงคลและงานอวมงคล ฯลฯ (คะแนนเฉลี่ย 3.43) และ จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับศาสตร์ ฮวงจุ้ยที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น ทิศทาง ทำเลที่ตั้งบ้าน-สำนักงาน การจัดโต๊ะทำงาน ตำแหน่งของห้องต่างๆภายในบ้าน การจัดสภาพแวดล้อมรอบตัวท่าน เป็นต้น (คะแนนเฉลี่ย 3.41) ส่วนประเด็นที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ การรับชมรายการความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันของท่าน (คะแนนเฉลี่ย 2.96)

กาทดสอบสมมติฐาน

- 1.ประชาชนที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์แตกต่างกันจะมีความคิดเห็นต่อการนำเสนอข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกัน
- 2.ประชาชนที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์แตกต่างกันจะมีความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกัน
- 3.ประชาชนที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์แตกต่างกันจะมีความคิดเห็นในมิติดผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกัน

ข้อตกลงเบื้องต้นในการทดสอบสมมติฐาน

- 1.ผู้วิจัยได้วางแผนการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเพื่อให้เหมาะสมและถูกต้องตามหลักการทดสอบสมมติฐาน โดยให้มีจำนวนเพศชาย-หญิงที่ใกล้เคียง และจำนวนตามช่วงอายุที่ใกล้เคียงกัน เนื่องจากตัวแปร เพศและอายุ เป็นตัวแปรที่สามารถเก็บข้อมูลในปริมาณที่ใกล้เคียงกันได้ จึงนำ 2 ตัวแปรนี้มาใช้ในการทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่ม ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มและเมื่อพบว่า

ประเด็นใดมีความแตกต่างเกิดขึ้นระหว่างกลุ่มจริง ผู้วิจัยจึงได้ทดสอบเพื่อหาว่ากลุ่มใดแตกต่างกันบ้าง (Post hoc Test) ผลการทดสอบสมมติฐานจึงมีความน่าเชื่อถือในเชิงสถิติและสามารถอ้างอิงไปยังประชากรได้ (ตารางที่ 4.11-4.16)

2.เนื่องจากข้อมูลทางประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถามที่ระบุไว้ในแบบสอบถามมีตัวแปรอื่น ๆ ด้วย ได้แก่ ระดับการศึกษา ศาสนา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน ตัวแปรดังกล่าวไม่สามารถที่จะเก็บข้อมูลในปริมาณที่ใกล้เคียงกันได้ จะเห็นได้ว่าจำนวนตัวอย่างในแต่ละกลุ่มมีปริมาณที่แตกต่างกันอย่างมาก แต่ผู้วิจัยก็ได้ทำการทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มไว้โดยมิได้ทดสอบว่ากลุ่มใดแตกต่างกันบ้าง ผลการทดสอบสมมติฐานอาจจะสามารถมาใช้ประโยชน์ได้บ้างแต่ไม่สามารถใช้ในการอ้างอิงไปยังประชากรได้ (ตารางที่ 4.17-4.28)

ตารางที่ 14 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย			F	sig	คู่ที่แตกต่าง
	เพศชาย (1)	เพศหญิง (2)	ผู้มีความหลากหลายทางเพศ (3)			
1.เนื้อหาการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความเป็นกลาง ไม่ชี้นำ ไม่บิดเบือน ไม่ปกปิดข้อมูล แก่ผู้ชม	3.50	3.51	3.19	4.17	.015	1,2>3
2.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่มอมเมาและไม่สร้างให้เกิดความมกมายหรือความเชื่อที่ผิด	3.46	3.46	3.18	3.30	.037	1,2>3
3.รายการข่าวนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง	3.42	3.41	3.22	1.67	.188	-
4.การนำเสนอเนื้อหาข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ	3.39	3.39	3.11	3.11	.045	1,2>3
5.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีการแทรกข้อคิด คติสอนใจ	3.57	3.58	3.47	.46	.632	-
6.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคล”	3.90	3.97	4.18	6.53	.001	2,3>1

บุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม						
7.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย	3.71	3.73	3.68	.37	.690	-
8.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชม รายการข่าว	3.38	3.39	3.20	1.36	.257	-
9.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ มักจะนำไปโยงกับการเสี่ยงโชค เช่น การ เสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วันเดือนปี ฯลฯ	3.62	3.61	3.88	2.68	.069	-
10.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสย ศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมี ความถี่สูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่ง รัฐบาล	3.66	3.67	3.88	1.70	.183	-
11.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอ ข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ข่าวมี ความน่าสนใจมากขึ้น	3.60	3.59	3.76	1.21	.299	-
12.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอ ข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ข่าวมี ความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.43	3.41	3.38	.61	.545	-
13.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มี ส่วนทำให้การนำเสนอข่าวความเชื่อทาง ไสยศาสตร์มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.63	3.68	3.81	2.96	.052	-
14.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มี ส่วนทำให้การนำเสนอข่าวความเชื่อทาง ไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.54	3.54	3.61	.20	.817	-
15.การพูดคุยกันและแสดงความคิดเห็น ของผู้ประกาศข่าวมีส่วนทำให้ข่าวความเชื่อ ทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น	3.51	3.52	3.47	.10	.909	-
16.การที่ผู้ประกาศข่าวมักจะพูดแนะนำแก่ ผู้ชมก่อนการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสย ศาสตร์ว่าให้ผู้ชม “ใช้วิจารณญาณในการ รับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบ ต่อผู้ชม	3.78	3.88	3.96	9.07	.000	2,3>1

17.การลงพื้นที่รายงานข่าวภาคสนามจากสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือจากสถานที่เกิดเหตุยังทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในสิ่งลึกลับมากยิ่งขึ้น	3.54	3.58	3.55	1.00	.369	-
18.การบรรยายสภาพแวดล้อม ณ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือจากสถานที่เกิดเหตุของนักข่าวภาคสนามมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลึกลับมากยิ่งขึ้น	3.53	3.54	3.65	.57	.563	-
19.การสัมภาษณ์ประชาชนที่มากราบไหว้สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือผู้เห็นเหตุการณ์ในสถานที่เกิดเหตุมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลึกลับมากยิ่งขึ้น	3.52	3.52	3.73	1.80	.165	-
20.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดค่านิยมหรืออุปทานหมู่ในสังคมได้	3.56	3.57	4.09	10.76	.000	3>1,2
รวม	3.56	3.58	3.60	.39	.679	-

จากตารางที่ 14 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่มีเพศแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

แต่เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า มีบางข้อที่มีความคิดเห็นแตกต่างกัน ดังนี้ 1.เนื้อหาการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีความเป็นกลาง ไม่ชี้นำ ไม่บิดเบือน ไม่ปกปิดข้อมูลแก่ผู้ชม 2.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่มอมเมาและไม่สร้างให้เกิดความมกมายหรือความเชื่อที่ผิด 3.การนำเสนอเนื้อหาข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ 4.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม 5.การที่ผู้ประกาศข่าวมักจะพูดแนะนำแก่ผู้ชมก่อนการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ว่าให้ผู้ชม “ใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม 6.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดค่านิยมหรืออุปทานหมู่ในสังคมได้

ตารางที่ 15 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย			F	Sig	คู่ที่แตกต่าง
	เพศชาย (1)	เพศหญิง (2)	ผู้มีความหลากหลายทางเพศ (3)			
1.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความเป็นกลาง ไม่ชี้นำ ไม่บิดเบือน ไม่ปกปิดข้อมูล แก่ผู้ชม	3.57	3.60	3.42	1.99	.137	-
2.รายการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่อมเมาและไม่สร้างให้เกิดความมั่งงายหรือความเชื่อที่ผิด	3.49	3.53	3.36	2.17	.114	-
3.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง	3.45	3.47	3.36	.70	.494	-
4.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ	3.50	3.57	3.50	3.04	.048	2>1,3
5.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีการแทรกข้อคิด คติสอนใจ	3.67	3.75	3.73	4.30	.014	2>1
6.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชมและสังคม	3.88	3.94	4.19	5.97	.003	3>1
7.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย	3.79	3.79	3.88	.349	.705	-
8.การนำเสนอเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการ	3.53	3.54	3.54	.112	.894	-
9.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์นับเป็นการสร้างความบันเทิงและสร้างภาพจินตนาการให้กับผู้ชม	3.61	3.60	3.85	2.84	.059	-

10.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมีความถี่สูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล	3.70	3.74	4.08	6.51	.002	3>1,2
11.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มักจะนำไปโยงกับการเสี่ยงโชค เช่น การเสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วันเดือนปี เป็นต้น	3.65	3.66	4.04	5.80	.003	3>1,2
12.การบ่งบอกเลขทะเบียนรถหรือเลขที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในข่าวเป็นสิ่งที่เป็นปกติ ไม่ใช่เรื่องเสียหาย	3.49	3.54	3.39	2.37	.093	-
13.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.58	3.61	3.66	.74	.479	-
14.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.53	3.56	3.65	1.06	.348	-
15.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ดำเนินรายการมีส่วนทำให้การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.64	3.70	3.73	2.49	.083	-
16.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ดำเนินรายการมีส่วนทำให้การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.61	3.63	3.78	1.50	.223	-
17.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดกระแส ค่านิยมหรืออุปทานหมู่ ในสังคมได้	3.68	3.68	3.95	3.11	.045	3>1,2
18.รัฐควรออกนโยบายเพื่อควบคุมตรวจสอบรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ให้มากกว่านี้	3.75	3.75	3.93	1.33	.264	-
19.รายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ช่วยส่งเสริมให้คนรู้จักบุญกัลยาณิ ทั้งยังเป็นกฎเกณฑ์ควบคุมสังคมทางอ้อมได้อีกด้วย	3.63	3.58	3.47	2.58	.076	-
20.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์นับว่าเป็นสิ่งที่สนับสนุนความเชื่อดั้งเดิมที่	3.34	3.30	3.20	1.62	.199	-

ท่านเคยมีเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ยิ่งทำให้ท่านเชื่ออย่างไม่มีข้อสงสัย						
รวม	3.61	3.63	3.69	1.35	.259	-

จากตารางที่ 15 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่มีเพศแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

แต่เมื่อพิจารณารายข้อพบว่ามียบางข้อที่มีความคิดเห็นแตกต่างกัน ดังนี้ 1.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ 2.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีการแทรกข้อคิด คติสอนใจ 3.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชมและสังคม 4.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมีความถี่สูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล 5.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มักจะนำไปโยงกับการเสี่ยงโชค เช่น การเสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วันเดือนปี เป็นต้น 6.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดกระแส ค่านิยมหรืออุปทานหมู่ ในสังคมได้

ตารางที่ 16 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย			F	Sig	คู่ที่แตกต่าง
	เพศชาย (1)	เพศหญิง (2)	ผู้มีความหลากหลายทางเพศ (3)			
1.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่างๆ ทำให้ท่านเชื่อในความเชื่อทางไสยศาสตร์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของหลักคำสอนทางศาสนา	3.29	3.27	3.07	1.72	.180	-
2.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคทำให้	3.27	3.27	3.04	1.79	.167	-

ท่านรู้สึกมีที่พึ่ง เกิดความหวัง เกิดแรงบันดาลใจ						
3.หลังจากที่ท่านได้ชมรายการที่เสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ท่านมักจะเสี่ยงโชคด้วยการซื้อหวย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาล	3.20	3.22	3.03	1.16	.314	-
4.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีส่วนทำให้ท่านเพิ่มปริมาณการเสี่ยงโชคจากการซื้อหวย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาลมากขึ้นกว่าเดิม	3.17	3.16	3.16	.02	.981	-
5.หลังจากรับชมรายการที่นำเสนอเกี่ยวกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ท่านเกิดความต้องการที่จะเดินทางไปยังสถานที่ตามที่เสนอในรายการ	3.17	3.16	2.86	2.81	.060	-
6.การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่างๆส่งผลให้ท่านมักจะนำสิ่งต่างๆรอบตัวไปโยงกับตัวเลขเพื่อการเสี่ยงโชค	3.16	3.17	3.01	.72	.488	-
7.ท่านมักจะขอพรหรือบนบานศาลกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ท่านได้ชมในรายการ เมื่อท่านต้องการกำลังใจหรือมีความปรารถนาในสิ่งต่างๆที่ท่านต้องการ	3.27	3.31	3.08	2.12	.121	-
8.การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่างๆเป็นสิ่งที่ทำให้ท่านไม่ตกกระแสน่ามีเรื่องพูดคุยกับคนรอบข้างได้	3.28	3.27	3.01	2.25	.106	-
9.การรับชมรายการความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันของท่าน	2.98	2.95	2.47	6.83	.001	1,2>3
10.ถ้าท่านเจ็บป่วยและได้รักษาด้วยการแพทย์แผนปัจจุบันแล้วไม่หาย ท่านจะหันไปรักษาด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์ เช่นเดียวกับการนำเสนอในรายการต่าง ๆ	3.14	3.07	2.78	4.64	.010	1>3

11.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับ เวลา-ฤกษ์ยาม ท่านมักจะหาฤกษ์ดีหรือฤกษ์ที่เหมาะสม เมื่อท่านวางแผนจะเปิดร้านใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ การทำสัญญา การเดินทาง การคลอดบุตร งานมงคลและงานอวมงคล ฯลฯ	3.41	3.45	3.16	3.02	.049	1,2>3
12.หลังจากชมรายการที่นำเสนอเรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ท่านรู้สึกคล้อยตามและอยากเป็นส่วนหนึ่งของกระแสนิยมตามสังคม	3.17	3.16	3.07	.33	.718	-
13.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับตัวเลขต่างๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น วันเดือนปีเกิด อายุ ฤกษ์ยาม เลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน หมายเลขโทรศัพท์มือถือ เลขรวมชื่อ-นามสกุล เป็นต้น	3.32	3.38	3.43	1.67	.189	-
14.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับสีต่างๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น สีเสื้อผ้า สีกระเป๋าสตางค์ สีบ้าน สีรถ สีโทรศัพท์ เป็นต้น	3.33	3.45	3.46	7.85	.000	2,3>1
15.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับศาสตร์ฮวงจุ้ยที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น ทิศทาง ทำเลที่ตั้งบ้าน-สำนักงาน การจัดโต๊ะทำงาน ตำแหน่งของห้องต่างๆภายในบ้าน การจัดสภาพแวดล้อมรอบตัวท่าน เป็นต้น	3.38	3.44	3.41	2.57	.077	-
16.หลังชมรายการท่านมีความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ของพระเกจิ เครื่องราง ของขลัง จนท่านมีความต้องการจะแสวงหาสิ่งเหล่านั้นมาไว้บูชากับตัวท่านเอง	3.18	3.17	2.85	3.24	.039	1,2>3
17.ท่านมักจะเชื่อกำทำนาย การพยากรณ์ดวงเมือง ดวงชะตา และจะปฏิบัติตามคำแนะนำของหมอดูในรายการ	3.16	3.25	3.19	4.79	.008	2>1,3
18.ท่านเชื่อว่าผีสิง วิญญาณ เรื่องลี้ลับสยองขวัญ ที่รายการได้นำเสนอนั้นมีอยู่จริง	3.22	3.29	3.14	3.72	.024	1,2>3

19.ท่านมักจะเชื่อว่าสิ่งที่ท่านฝัน จิ้งจกร้อง ทัก หรือแมวดำวิ่งตัดหน้าจะเป็นกลางบอก เหตุให้กับท่าน ตามที่ท่านได้รับรู้จากการชม รายการต่างๆ	3.25	3.31	3.00	4.22	.015	1,2>3
20.เมื่อท่านได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับความ เชื่อทางไสยศาสตร์ผ่านรายการต่าง ๆ ทำ ให้ท่านใช้ชีวิตอย่างมีสติ ไม่ประมาท	3.61	3.65	3.49	1.92	.147	-
รวม	3.27	3.29	3.13	1.80	.165	-

จากตารางที่ 16 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่มีเพศแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

แต่เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า มีบางข้อที่มีความคิดเห็นแตกต่างกัน ดังนี้ 1.การรับชมรายการความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันของท่าน 2.ถ้าท่านเจ็บป่วยและได้รับการรักษาด้วยการแพทย์แผนปัจจุบันแล้วไม่หาย ท่านจะ หันไปรักษาด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์เช่นเดียวกับการนำเสนอในรายการต่าง ๆ 3.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับ เวลา-ฤกษ์ยาม ท่านมักจะหาฤกษ์ดีหรือฤกษ์ที่เหมาะสม เมื่อท่านวางแผนจะเปิดร้านใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ การทำสัญญา การเดินทาง การคลอดบุตร งานมงคลและงานอวมงคล ฯลฯ 4.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับสีต่างๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น สีเสื้อผ้า สีกระเป๋าสตางค์ สีบ้าน สีรถ สีโทรศัพท์ เป็นต้น 5.หลังชมรายการท่านมีความเชื่อเกี่ยวกับอภิปาฏิหาริย์ของพระเกจิ เครื่องราง ของขลัง จนท่านมีความต้องการจะแสวงหาสิ่งเหล่านั้นมาไว้บูชากับตัวท่านเอง 6.ท่านมักจะเชื่อคำทำนาย การพยากรณ์ดวงเมือง ดวงชะตา และจะปฏิบัติตัวตามคำแนะนำของหมอดูในรายการ 7.ท่านเชื่อว่าผีสิง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ ที่รายการได้นำเสนอนั้นมีอยู่จริง 8.ท่านมักจะเชื่อว่าสิ่งที่ท่านฝัน จิ้งจกร้องทัก หรือแมวดำวิ่งตัดหน้า จะเป็นกลางบอกเหตุให้กับท่านตามที่ท่านได้รับรู้จากการชมรายการต่างๆ

ตารางที่ 17 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามช่วงอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย				F	Sig	คู่ที่แตกต่าง
	9-24 ปี (GEN Z) (1)	25-40 ปี (GEN Y) (2)	41-56 ปี (GEN X) (3)	57-75 ปี (GEN BB) (4)			
1.เนื้อหาการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีความเป็นกลาง ไม่ชี้นำ ไม่บิดเบือน ไม่ปกปิดข้อมูล แก่ผู้ชม	3.43	3.50	3.47	3.60	6.86	.000	4>1,3
2.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่มอมเมาและไม่สร้างให้เกิดความงมงายหรือความเชื่อที่ผิด	3.36	3.47	3.46	3.55	7.70	.000	4>1
3.รายการข่าวนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง	3.34	3.42	3.41	3.49	5.45	.001	4>1
4.การนำเสนอเนื้อหาข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ	3.32	3.43	3.36	3.44	4.60	.003	4,2>1
5.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีการแทรกข้อคิด คติสอนใจ	3.53	3.57	3.56	3.64	2.72	.043	4>1,2,3
6.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม	3.97	3.93	3.96	3.92	.86	.462	-
7.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย	3.66	3.71	3.75	3.77	3.66	.012	4>1
8.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการข่าว	3.31	3.39	3.34	3.50	8.34	.000	4>1,2,3
9.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มักจะนำไปโยงกับการเสี่ยงโชค	3.60	3.66	3.59	3.61	1.59	.189	-

เช่น การเสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วันเดือนปี ฯลฯ							
10.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสย ศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมี ความถี่สูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่ง รัฐบาล	3.62	3.75	3.64	3.66	4.22	.005	2>1
11.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการ นำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำ ให้ข่าวมีความน่าสนใจมากขึ้น	3.57	3.64	3.55	3.61	2.44	.063	-
12.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการ นำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำ ให้ข่าวมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.28	3.46	3.41	3.52	12.90	.000	2,3,4>1
13.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มี ส่วนทำให้การนำเสนอข่าวความเชื่อทาง ไสยศาสตร์มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.64	3.70	3.63	3.67	1.95	.119	-
14.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มี ส่วนทำให้การนำเสนอข่าวความเชื่อทาง ไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.41	3.58	3.55	3.62	11.89	.000	2,3,4>1
15.การพูดคุยกันและแสดงความคิดเห็น ของผู้ประกาศข่าวมีส่วนทำให้ข่าวความ เชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมาก ยิ่งขึ้น	3.44	3.54	3.51	3.57	4.96	.002	2,4>1
16.การที่ผู้ประกาศข่าวมักจะพูดแนะนำ แก่ผู้ชมก่อนการนำเสนอข่าวความเชื่อ ทางไสยศาสตร์ว่าให้ผู้ชม “ใช้ วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการ แสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม	3.88	3.84	3.83	3.79	1.92	.124	-
17.การลงพื้นที่รายงานข่าวภาคสนาม จากสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือจากสถานที่เกิด เหตุ ยิ่งทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในสิ่งลี้ลับ มากยิ่งขึ้น	3.47	3.57	3.58	3.61	5.35	.001	3,4>1
18.การบรรยายสภาพแวดล้อม ณ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือจากสถานที่เกิดเหตุ	3.45	3.57	3.55	3.58	4.96	.002	2,4>1

ของนักข่าวภาคสนามมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลึกลับมากยิ่งขึ้น							
19.การสัมภาษณ์ประชาชนที่มาราบไหว้สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือผู้เห็นเหตุการณ์ในสถานที่เกิดเหตุมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลึกลับมากยิ่งขึ้น	3.41	3.55	3.53	3.61	9.13	.000	2,3,4>1
20.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดค่านิยมหรืออุปทานหมู่ในสังคมได้	3.55	3.62	3.55	3.56	1.57	.195	-
รวม	3.51	3.60	3.56	3.62	6.88	.000	2,4>1

จากตารางที่ 17 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

โดยส่วนใหญ่พบว่ากลุ่มอายุ 9-24 ปี (GEN Z) จะเป็นกลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มอายุอื่นๆ ตัวอย่างประเด็นที่แตกต่าง เช่น การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ข่าวมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น ลีลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มีส่วนทำให้การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น การสัมภาษณ์ประชาชนที่มาราบไหว้สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือผู้เห็นเหตุการณ์ในสถานที่เกิดเหตุมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลึกลับมากยิ่งขึ้น

เป็นต้น

ตารางที่ 18 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามช่วงอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย				F	Sig	คู่ที่แตกต่าง
	9-24 ปี (GEN Z) (1)	25-40 ปี (GEN Y) (2)	41-56 ปี (GEN X) (3)	57-75 ปี (GEN BB) (4)			
1.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีความเป็นกลาง ไม่ชี้นำ ไม่บิดเบือนไม่ปกปิดข้อมูลแก่ผู้ชม	3.48	3.59	3.58	3.68	8.97	.000	2,4>1
2.รายการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่มอมเมาและไม่สร้างให้เกิดความมกมายหรือความเชื่อที่ผิด	3.41	3.52	3.56	3.55	6.56	.000	2,3,4>1
3.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง	3.40	3.49	3.48	3.48	2.92	.033	2,3,4>1
4.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ	3.49	3.55	3.55	3.55	1.31	.268	-
5.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีการแทรกข้อคิด คติสอนใจ	3.67	3.73	3.73	3.74	1.65	.175	-
6.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชมและสังคม	3.88	3.94	3.96	3.90	1.89	.129	-
7.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย	3.73	3.84	3.82	3.78	3.59	.013	2>1
8.การนำเสนอเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการ	3.46	3.56	3.56	3.57	4.24	.005	2,3,4>1
9.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์นับเป็นการสร้างความบันเทิงและสร้างภาพจินตนาการให้กับผู้ชม	3.58	3.65	3.60	3.58	1.82	.141	-

10.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมีความถี่สูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล	3.67	3.78	3.78	3.65	7.39	.000	1,4>2,3
11.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มักจะนำไปโยงกับการเสี่ยงโชค เช่น การเสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วัน เดือน ปี เป็นต้น	3.58	3.71	3.72	3.62	6.69	.000	2,3>1
12.การบ่งบอกเลขทะเบียนรถหรือเลขที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในข่าวเป็นสิ่งที่ เป็นปกติ ไม่ใช่เรื่องเสียหาย	3.42	3.54	3.58	3.54	6.67	.000	2,3,4>1
13.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.55	3.63	3.62	3.57	2.36	.070	-
14.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.48	3.59	3.58	3.55	3.78	.010	2>1
15.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ดำเนินรายการมีส่วนทำให้การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.62	3.70	3.69	3.67	1.93	.122	-
16.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ดำเนินรายการมีส่วนทำให้การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.55	3.64	3.66	3.64	3.72	.011	3>1
17.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิด กระแส ค่านิยมหรืออุปทานหมู่ ในสังคมได้	3.68	3.74	3.65	3.64	3.02	.029	2>4
18.รัฐควรออกนโยบายเพื่อควบคุมตรวจสอบรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ให้มากกว่านี้	3.70	3.78	3.75	3.78	1.98	.114	-
19.รายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ช่วยส่งเสริมให้คนรู้จักกฎหมายฉบับนี้ ทั้งยังเป็นกฎเกณฑ์ควบคุมสังคมทางอ้อมได้อีกด้วย	3.50	3.62	3.65	3.63	6.48	.000	2,3,4>1
20.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์นับว่าเป็นสิ่งที่สนับสนุนความเชื่อดั้งเดิมที่ท่านเคยมีเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ยิ่งทำให้ท่านเชื่ออย่างไม่มีข้อสงสัย	3.20	3.36	3.35	3.36	7.00	.000	2,3,4>1
รวม	3.55	3.65	3.64	3.62	7.28	.000	2,3,4>1

จากตารางที่ 18 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

โดยส่วนใหญ่พบว่ากลุ่มอายุ 9-24 ปี (GEN Z) จะเป็นกลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มอายุอื่นๆ ตัวอย่างประเด็นที่แตกต่าง เช่น รายการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่มอมเมาและไม่สร้างให้เกิดความมั่งงายหรือความเชื่อที่ผิด การนำเสนอเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการ การบ่งบอกเลขทะเบียนรถหรือเลขที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในข่าวเป็นสิ่งที่ เป็นปกติ ไม่ใช่เรื่องเสียหาย เป็นต้น

ตารางที่ 19 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามช่วงอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย				F	Sig	คู่ที่แตกต่าง
	9-24 ปี (GEN Z) (1)	25-40 ปี (GEN Y) (2)	41-56 ปี (GEN X) (3)	57-75 ปี (GEN BB) (4)			
1.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่างๆ ทำให้ท่าน เชื่อว่าความเชื่อทางไสยศาสตร์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของหลักคำสอนทางศาสนา	3.19	3.29	3.26	3.38	6.59	.000	4>1,3
2.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคทำให้ท่านรู้สึกมีที่พึ่ง เกิดความหวัง เกิดแรงบันดาลใจ	3.18	3.32	3.25	3.32	5.06	.002	2,4>1
3.หลังจากที่ท่านได้ชมรายการที่เสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ ท่านมักจะเสี่ยงโชคด้วยการซื้อหวย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาล	3.08	3.21	3.25	3.28	7.31	.000	2,3,4>1
4.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีส่วนทำให้ท่านเพิ่มปริมาณการเสี่ยงโชคจากการซื้อหวย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาล มากขึ้นกว่าเดิม	3.06	3.21	3.17	3.22	5.20	.001	2,4>1
5.หลังจากรับชมรายการที่นำเสนอเกี่ยวกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ท่านเกิดความต้องการที่จะเดินทางไปยังสถานที่ตามที่เสนอในรายการ	2.99	3.20	3.21	3.25	14.08	.010	2,3,4>1

6.การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่างๆส่งผลให้ท่านมักจะนำสิ่งต่างๆรอบตัวไปโยงกับตัวเลขเพื่อการเสี่ยงโชค	3.04	3.22	3.16	3.24	7.89	.000	2,4>1
7.ท่านมักจะขอพรหรือบนบานศาลกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ท่านได้ชมในรายการ เมื่อท่านต้องการกำลังใจหรือมีความปรารถนาในสิ่งต่างๆที่ท่านต้องการ	3.19	3.33	3.29	3.34	5.21	.001	2,4>1
8.การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่างๆเป็นสิ่งที่ทำให้ท่านไม่ตกกระแสนสามารถมีเรื่องพูดคุยกับคนรอบข้างได้	3.09	3.33	3.33	3.22	15.22	.000	2,3,4>1
9.การรับชมรายการความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันของท่าน	2.81	2.95	2.97	3.11	12.84	.000	4>1,2,3
10.ถ้าท่านเจ็บป่วยและได้รักษาด้วยการแพทย์แผนปัจจุบันแล้วไม่หาย ท่านจะหันไปรักษาด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์เช่นเดียวกับการนำเสนอในรายการต่าง ๆ	2.90	3.11	3.14	3.25	19.43	.000	2,3,4>1
11.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับ เวลา-ฤกษ์ยาม ท่านมักจะหาฤกษ์ดีหรือฤกษ์ที่เหมาะสม เมื่อท่านวางแผนจะเปิดร้านใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ การทำสัญญา การเดินทาง การคลอดบุตร งานมงคลและงานอวมงคล ฯลฯ	3.26	3.44	3.49	3.54	15.74	.000	2,3,4>1
12.หลังจากชมรายการที่นำเสนอเรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ท่านรู้สึกคล้อยตามและอยากเป็นส่วนหนึ่งของกระแสนิยมตามสังคม	3.02	3.16	3.18	3.29	11.49	.000	2,3,4>1
13.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับตัวเลขต่างๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น วันเดือนปีเกิด อายุ ฤกษ์ยาม เลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน หมายเลขโทรศัพท์มือถือ เลขรวมชื่อ-นามสกุล เป็นต้น	3.22	3.39	3.38	3.42	7.89	.000	2,3,4>1
14.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับสีต่างๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น สีเสื้อผ้า สีกระเป๋าสตางค์ สีบ้าน สีรถ สีโทรศัพท์ เป็นต้น	3.31	3.44	3.42	3.40	3.80	.010	2>1
15.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับศาสตร์ฮวงจุ้ยที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น ทิศทาง ทำเลที่ตั้งบ้าน-สำนักงาน การจัดโต๊ะทำงาน ตำแหน่งของห้องต่างๆภายในบ้าน การจัดสภาพแวดล้อมรอบตัวท่าน เป็นต้น	3.26	3.45	3.48	3.46	12.90	.000	2>1

16.หลังชมรายการท่านมีความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ของพระเกจิเครื่องราง ของขลัง จนท่านมีความต้องการจะแสวงหาสิ่งเหล่านั้นมาไว้บูชากับตัวท่านเอง	3.01	3.22	3.20	3.25	12.46	.000	2>1
17.ท่านมักจะเชื่อคำทำนาย การพยากรณ์ดวงเมือง ดวงชะตา และจะปฏิบัติตามคำแนะนำของหมอดูในรายการ	3.12	3.27	3.21	3.23	4.15	.006	2>1
18.ท่านเชื่อว่าผีสิง วิญญาณ เรื่องลึกลับ สยองขวัญ ที่รายการได้นำเสนอนั้นมีอยู่จริง	3.18	3.28	3.25	3.32	3.48	.015	4>1
19.ท่านมักจะเชื่อว่าสิ่งที่ท่านฝัน จิ้งจกร้องทัก หรือแมวดำวิ่งตัดหน้าจะเป็นลางบอกเหตุให้กับท่าน ตามที่ท่านได้รับรู้จากการชมรายการต่างๆ	3.17	3.29	3.29	3.36	6.33	.000	2,3,4>1
20.เมื่อท่านได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ผ่านรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านใช้ชีวิตอย่างมีสติ ไม่ประมาท	3.45	3.68	3.68	3.71	16.65	.000	2,3,4>1
รวม	3.15	3.32	3.31	3.36	15.13	.000	2,3,4>1

จากตารางที่ 19 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่มีเพศแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

โดยส่วนใหญ่พบว่ากลุ่มอายุ 9-24 ปี (GEN Z) จะเป็นกลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มอายุอื่นๆ ตัวอย่างประเด็นที่แตกต่าง เช่น หลังจากที่ท่านได้ชมรายการที่เสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ท่านมักจะเสี่ยงโชคด้วยการซื้อหวย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาล การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่างๆ เป็นสิ่งที่ทำให้ท่านไม่ตกกระแสน่าจะมีเรื่องพูดคุยกับคนรอบข้างได้ ถ้าท่านเจ็บป่วยและได้รักษาด้วยการแพทย์แผนปัจจุบันแล้วไม่หาย ท่านจะหันไปรักษาด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์เช่นเดียวกับการนำเสนอในรายการต่าง ๆ เป็นต้น

ตารางที่ 20 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย			F	Sig
	ต่ำกว่า ปริญญาดรี (1)	ปริญญาดรี (2)	สูงกว่า ปริญญาดรี (3)		
1.เนื้อหาการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีความเป็นกลาง ไม่นำ ไม่บิดเบือน ไม่ปกปิดข้อมูล แก่ผู้ชม	3.56	3.38	3.29	24.59	.000
2.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่มอมเมาและไม่สร้างให้เกิดความงมงายหรือความเชื่อที่ผิด	3.55	3.33	3.20	31.06	.000
3.รายการข่าวนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง	3.48	3.27	3.31	28.20	.000
4.การนำเสนอเนื้อหาข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ	3.47	3.23	3.18	34.98	.000
5.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีการแทรกข้อคิด คติสอนใจ	3.62	3.48	3.46	12.80	.000
6.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม	3.92	3.98	3.98	2.55	.078
7.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย	3.72	3.71	3.77	.45	.635
8.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการข่าว	3.44	3.27	3.24	17.55	.000
9.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มักจะนำไปโยงกับการเสี่ยงโชค เช่น การเสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วันเดือนปี ฯลฯ	3.57	3.70	3.76	11.63	.000
10.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมีความถี่สูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล	3.63	3.75	3.85	11.53	.000
11.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้เรามีความน่าสนใจมากขึ้น	3.58	3.62	3.59	.774	.461
12.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้เรามีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.46	3.33	3.33	10.64	.000

13.ลี้ลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มีส่วนทำให้การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.64	3.69	3.78	3.85	.021
14.ลี้ลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มีส่วนทำให้การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.56	3.50	3.60	2.20	.112
15.การพูดคุยกันและแสดงความคิดเห็นของผู้ประกาศข่าวมีส่วนทำให้ข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น	3.56	3.42	3.48	11.43	.000
16.การที่ผู้ประกาศข่าวมักจะพูดแนะนำแก่ผู้ชมก่อนการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ว่าให้ผู้ชม “ใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรักและรับผิดชอบต่อผู้ชม	3.83	3.86	3.77	1.45	.236
17.การลงพื้นที่รายงานข่าวภาคสนามจากสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือจากสถานที่เกิดเหตุยังทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในสิ่งลี้ลับมากยิ่งขึ้น	3.57	3.53	3.63	1.49	.230
18.การบรรยายสภาพแวดล้อม ณ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือจากสถานที่เกิดเหตุของนักข่าวภาคสนามมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลี้ลับมากยิ่งขึ้น	3.54	3.51	3.62	1.64	.194
19.การสัมภาษณ์ประชาชนที่มากกราบไหว้สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือผู้เห็นเหตุการณ์ในสถานที่เกิดเหตุมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลี้ลับมากยิ่งขึ้น	3.54	3.47	3.58	3.45	.032
20.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดค่านิยมหรืออุปทานหมู่ในสังคมได้	3.51	3.67	3.83	22.65	.000
รวม	3.59	3.54	3.56	3.49	.030

จากตารางที่ 20 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 21 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย			F	Sig
	ต่ำกว่า ปริญญาดรี (1)	ปริญญาดรี (2)	สูงกว่า ปริญญาดรี (3)		
1.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีความเป็นกลาง ไม่ชี้นำ ไม่บิดเบือนไม่ปกปิดข้อมูลแก่ผู้ชม	3.65	3.45	3.36	33.01	.000
2.รายการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่มอมเมาและไม่สร้างให้เกิดความมกมายหรือความเชื่อที่ผิด	3.58	3.37	3.32	29.79	.000
3.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง	3.53	3.34	3.32	24.76	.000
4.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ	3.60	3.42	3.39	21.01	.000
5.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีการแทรกข้อคิด คติสอนใจ	3.73	3.72	3.60	1.96	.140
6.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยขึ้นข้อความว่า "เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม" ถือว่าเป็นการแสดงความรักต่อผู้ชมและสังคม	3.92	3.92	3.85	.76	.468
7.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย	3.81	3.75	3.86	2.63	.072
8.การนำเสนอเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการ	3.57	3.47	3.55	6.10	.002
9.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์นับเป็นการสร้างความบันเทิงและสร้างภาพจินตนาการให้กับผู้ชม	3.60	3.60	3.69	.97	.379
10.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมีความถี่สูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล	3.69	3.78	3.81	4.86	.008
11.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มักจะนำไปโยงกับการเสี่ยงโชค เช่น การเสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วันเดือนปี เป็นต้น	3.65	3.66	3.78	1.86	.155
12.การบ่งบอกเลขทะเบียนรถหรือเลขที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในข่าวเป็นสิ่งที่ เป็นปกติ ไม่ใช่เรื่องเสียหาย	3.58	3.41	3.36	19.22	.000
13.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.60	3.60	3.58	.029	.972
14.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.56	3.52	3.56	1.01	.363

15.ลึกลับและน่าเสียของผู้ดำเนินรายการมีส่วนทำให้การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.67	3.66	3.76	1.15	.316
16.ลึกลับและน่าเสียของผู้ดำเนินรายการมีส่วนทำให้การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.62	3.60	3.78	3.66	.026
17.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดกระแส ค่านิยมหรืออุปทานหมู่ ในสังคมได้	3.62	3.79	3.91	24.03	.000
18.รัฐควรออกนโยบายเพื่อควบคุมตรวจสอบรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ให้มากกว่านี้	3.72	3.81	3.95	10.14	.000
19.รายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ช่วยส่งเสริมให้คนรู้จักรับบุญกลับบาป ทั้งยังเป็นกฎเกณฑ์ควบคุมสังคมทางอ้อมได้อีกด้วย	3.66	3.48	3.51	17.52	.000
20.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์นับว่าเป็นสิ่งที่สนับสนุนความเชื่อดั้งเดิมที่ท่านเคยมีเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ยิ่งทำให้ท่านเชื่ออย่างไม่มีข้อสงสัย	3.42	3.10	3.16	50.74	.000
รวม	3.64	3.57	3.61	6.64	.001

จากตารางที่ 21 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 22 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย			F	Sig
	ต่ำกว่า ปริญญาดรี (1)	ปริญญาดรี (2)	สูงกว่า ปริญญาดรี (3)		
1.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่างๆ ทำให้ท่าน เชื่อว่าความเชื่อทางไสยศาสตร์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของหลักคำสอนทางศาสนา	3.40	3.03	3.03	66.05	.000
2.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคทำให้ท่านรู้สึกมีที่พึ่ง เกิดความหวัง เกิดแรงบันดาลใจ	3.36	3.09	3.07	37.17	.000
3.หลังจากที่ท่านได้ชมรายการที่เสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ท่านมักจะเสี่ยงโชคด้วยการซื้อหวย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาล	3.32	2.98	2.90	58.19	.000
4.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีส่วนทำให้ท่านเพิ่มปริมาณการเสี่ยงโชคจากการซื้อหวย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาล มากขึ้นกว่าเดิม	3.28	2.93	2.96	55.35	.000
5.หลังจากรับชมรายการที่นำเสนอเกี่ยวกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ท่านเกิดความ ต้องการที่จะเดินทางไปยังสถานที่ตามที่เสนอในรายการ	3.29	2.89	3.01	69.85	.000
6.การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่างๆส่งผลให้ท่านมักจะนำสิ่งต่างๆรอบตัวไปโยงกับตัวเลขเพื่อการเสี่ยงโชค	3.27	2.95	2.96	46.72	.000
7.ท่านมักจะขอพรหรือบนบานศาลกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ท่านได้ชมในรายการ เมื่อท่านต้องการกำลังใจหรือมีความปรารถนาในสิ่งต่างๆที่ท่านต้องการ	3.41	3.04	3.08	64.40	.000
8.การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่างๆเป็นสิ่งที่ทำให้ท่านไม่ตกกระแสนสามารถมีเรื่องพูดคุยกับคนรอบข้างได้	3.39	3.01	3.17	66.71	.000
9.การรับชมรายการความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันของท่าน	3.12	2.64	2.58	99.83	.000
10.ถ้าท่านเจ็บป่วยและได้รับการรักษาด้วยแพทย์แผนปัจจุบันแล้วไม่หาย ท่านจะหันไปรักษาด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์เช่นเดียวกับการนำเสนอในรายการต่าง ๆ	3.24	2.81	2.81	79.34	.000

11.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับ เวลา-ฤกษ์ยาม ท่านมักจะหาฤกษ์ดีหรือฤกษ์ที่เหมาะสม เมื่อท่านวางแผนจะเปิดร้านใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ การทำสัญญา การเดินทาง การคลอดบุตร งานมงคลและงานอวมงคล ฯลฯ	3.54	3.20	3.29	54.82	.000
12.หลังจากชมรายการที่นำเสนอเรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ท่านรู้สึกคล้อยตามและอยากเป็นส่วนหนึ่งของกระแสนิยมตามสังคม	3.28	2.92	2.94	57.99	.000
13.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับตัวเลขต่างๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น วันเดือนปีเกิด อายุ ฤกษ์ยาม เลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน หมายเลขโทรศัพท์มือถือ เลขรวมชื่อ-นามสกุล เป็นต้น	3.45	3.17	3.14	36.34	.000
14.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับสีต่างๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น สีเสื้อผ้า สีกระเป๋าสตางค์ สีบ้าน สีรถ สีโทรศัพท์ เป็นต้น	3.47	3.24	3.24	27.98	.000
15.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับศาสตร์ฮวงจุ้ยที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น ทิศทาง ทำเลที่ตั้งบ้าน-สำนักงาน การจัดโต๊ะทำงาน ตำแหน่งของห้องต่างๆภายในบ้าน การจัดสภาพแวดล้อมรอบตัวท่าน เป็นต้น	3.50	3.23	3.29	37.84	.000
16.หลังชมรายการท่านมีความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ของพระเกจิ เครื่องรางของขลัง จนท่านมีความต้องการจะแสวงหาสิ่งเหล่านั้นมาไว้บูชากับตัวท่านเอง	3.29	2.93	2.88	65.72	.000
17.ท่านมักจะเชื่อคำทำนาย การพยากรณ์ดวงเมือง ดวงชะตา และจะปฏิบัติตัวตามคำแนะนำของหมอดูในรายการ	3.30	3.03	3.09	34.04	.000
18.ท่านเชื่อว่าผีสิง วิญญาณ เรื่องลึกลับ สยองขวัญ ที่รายการได้นำเสนอนั้นมีอยู่จริง	3.37	3.04	3.00	56.25	.000
19.ท่านมักจะเชื่อว่าสิ่งที่ท่านฝัน จินตนาการ หรือแมวดำวิ่งตัดหน้า จะเป็นลางบอกเหตุให้กับท่าน ตามที่ท่านได้รับรู้จากการชมรายการต่างๆ	3.38	3.08	3.01	48.15	.000
20.เมื่อท่านได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ผ่านรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านใช้ชีวิตอย่างมีสติ ไม่ประมาท	3.69	3.52	3.50	15.27	.000
รวม	3.38	3.08	3.10	83.90	.000

จากตารางที่ 22 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 23 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามศาสนาของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย				F	Sig
	พุทธ (1)	คริสต์ (2)	อิสลาม (3)	อื่น ๆ (4)		
1.เนื้อหาการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีความเป็นกลาง ไม่ชี้นำ ไม่บิดเบือน ไม่ปกปิดข้อมูล แก่ผู้ชม	3.51	3.77	3.33	3.06	11.43	.000
2.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่มอมเมาและไม่สร้างให้เกิดความงมงายหรือความเชื่อที่ผิด	3.47	3.73	3.25	2.94	14.22	.000
3.รายการข่าวนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง	3.43	3.72	3.10	3.09	21.67	.000
4.การนำเสนอเนื้อหาข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ	3.41	3.62	3.09	3.09	16.00	.000
5.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีการแทรกข้อคิด คติสอนใจ	3.59	3.71	3.32	3.29	12.15	.000
6.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม	3.95	3.87	3.86	3.79	2.05	.105
7.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย	3.75	3.77	3.44	3.47	13.87	.000
8.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการข่าว	3.41	3.56	2.98	2.71	30.06	.000
9.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มักจะนำไปโยงกับการเสี่ยงโชค เช่น การเสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วันเดือนปี ฯลฯ	3.66	3.73	3.05	3.47	43.86	.000
10.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมีความถี่สูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล	3.71	3.73	3.09	3.82	45.92	.000

11.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ข่าวมีความน่าสนใจมากขึ้น	3.62	3.64	3.26	3.21	18.40	.000
12.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ข่าวมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.44	3.55	3.18	2.79	13.75	.000
13.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มีส่วนทำให้การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.68	3.68	3.45	3.12	11.55	.000
14.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มีส่วนทำให้การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.56	3.65	3.34	2.97	11.17	.000
15.การพูดคุยกันและแสดงความคิดเห็นของผู้ประกาศข่าวมีส่วนทำให้ข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น	3.53	3.68	3.24	3.15	15.65	.000
16.การที่ผู้ประกาศข่าวมักจะพูดแนะนำแก่ผู้ชมก่อนการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ว่าให้ผู้ชม “ใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดง ความรับผิดชอบต่อผู้ชม	3.84	3.78	3.77	3.79	1.02	.381
17.การลงพื้นที่รายงานข่าวภาคสนามจากสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือจากสถานที่เกิดเหตุ ยิ่งทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในสิ่งลี้ลับมากยิ่งขึ้น	3.58	3.65	3.26	3.12	17.35	.000
18.การบรรยายสภาพแวดล้อม ณ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือจากสถานที่เกิดเหตุของนักข่าวภาคสนามมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลี้ลับมากยิ่งขึ้น	3.57	3.68	3.19	3.12	23.85	.000
19.การสัมภาษณ์ประชาชนที่มาราบไหว้สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือผู้เห็นเหตุการณ์ในสถานที่เกิดเหตุมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลี้ลับมากยิ่งขึ้น	3.56	3.57	3.10	3.26	29.06	.000
20.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดค่านิยมหรืออุปทานหมู่ในสังคมได้	3.59	3.75	3.18	4.06	25.43	.000
รวม	3.59	3.69	3.27	3.27	37.10	.000

จากตารางที่ 24 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่นับถือศาสนาแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 25 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามศาสนาของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย				F	Sig
	พุทธ (1)	คริสต์ (2)	อิสลาม (3)	อื่น ๆ (4)		
1.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความเป็นกลาง ไม่ชี้นำ ไม่บิดเบือนไม่ปกปิดข้อมูลแก่ผู้ชม	3.60	3.76	3.28	3.21	18.52	.000
2.รายการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่อมเมาและไม่สร้างให้เกิดความงมงายหรือความเชื่อที่ผิด	3.53	3.69	3.19	2.85	23.02	.000
3.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง	3.48	3.68	3.21	3.06	15.26	.000
4.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ	3.55	3.63	3.37	3.18	6.48	.000
5.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีการแทรกข้อคิด คติสอนใจ	3.72	3.70	3.71	3.47	.871	.455
6.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรักต่อผู้ชมและสังคม	3.95	3.98	3.55	3.68	23.38	.000
7.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย	3.84	3.99	3.23	3.65	60.35	.000
8.การนำเสนอเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการ	3.57	3.73	3.17	2.85	30.25	.000
9.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์นับเป็นการสร้างความบันเทิงและสร้างภาพจินตนาการให้กับผู้ชม	3.64	3.78	3.16	3.44	34.23	.000
10.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมีความถี่สูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล	3.76	3.82	3.21	3.74	39.04	.000
11.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มักจะนำไปโยงกับการเสี่ยงโชค เช่น การเสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วันเดือนปี เป็นต้น	3.70	3.79	3.07	3.65	49.80	.000

12.การบ่งบอกเลขทะเบียนรถหรือเลขที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในข่าวเป็นสิ่งที่ เป็นปกติ ไม่ใช่เรื่องเสียหาย	3.54	3.57	3.37	2.85	9.20	.000
13.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.61	3.76	3.38	3.35	9.96	.000
14.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.55	3.68	3.48	3.18	3.68	.012
15.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ดำเนินรายการมีส่วนทำให้การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.69	3.73	3.44	3.29	10.86	.000
16.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ดำเนินรายการมีส่วนทำให้การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.65	3.70	3.31	3.12	19.57	.000
17.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดกระแส ค่านิยมหรืออุปทานหมู่ ในสังคมได้	3.67	3.89	3.68	4.03	4.60	.003
18.รัฐควรออกนโยบายเพื่อควบคุมตรวจสอบรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ให้มากกว่านี้	3.77	4.07	3.93	3.76	25.07	.000
19.รายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ช่วยส่งเสริมให้คนรู้จักกับบุญกัลยาบป ทั้งยังเป็นกฎเกณฑ์ควบคุมสังคมทางอ้อมได้อีกด้วย	3.64	3.71	3.05	3.15	42.97	.000
20.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์นับว่าเป็นสิ่งที่สนับสนุนความเชื่อดั้งเดิมที่ท่านเคยมีเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ยิ่งทำให้ท่านเชื่ออย่างไม่มีข้อสงสัย	3.37	3.46	2.63	2.44	70.83	.000
รวม	3.64	3.76	3.30	3.30	47.73	.000

จากตารางที่ 25 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่นับถือศาสนาแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มี การนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 26 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามศาสนาของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย				F	Sig
	พุทธ (1)	คริสต์ (2)	อิสลาม (3)	อื่น ๆ (4)		
1.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่างๆ ทำให้ท่าน เชื่อว่าความเชื่อทางไสยศาสตร์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของหลักคำสอนทางศาสนา	3.33	3.54	2.57	2.59	67.94	.000
2.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคทำให้ท่านรู้สึกมีที่พึ่งเกิดความหวัง เกิดแรงบันดาลใจ	3.34	3.48	2.33	2.97	113.28	.000
3.หลังจากที่ท่านได้ชมรายการที่เสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ท่านมักจะเสี่ยงโชคด้วยการซื้อหวย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาล	3.27	3.48	2.38	2.44	84.37	.000
4.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีส่วนทำให้ท่านเพิ่มปริมาณการเสี่ยงโชคจากการซื้อหวย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาล มากขึ้นกว่าเดิม	3.22	3.49	2.39	2.68	70.68	.000
5.หลังจากได้รับชมรายการที่นำเสนอเกี่ยวกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ท่านเกิดความต้องการที่จะเดินทางไปยังสถานที่ตามข้อเสนอในรายการ	3.22	3.48	2.41	2.26	76.39	.000
6.การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่างๆ ส่งผลให้ท่านมักจะนำสิ่งต่างๆ รอบตัวไปโยงกับตัวเลขเพื่อการเสี่ยงโชค	3.22	3.62	2.32	2.65	88.32	.000
7.ท่านมักจะขอพรหรือบนบานศาลกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ท่านได้ชมในรายการ เมื่อท่านต้องการกำลังใจหรือมีความปรารถนาในสิ่งต่างๆที่ท่านต้องการ	3.33	3.55	2.81	2.44	36.79	.000
8.การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่างๆ เป็นสิ่งที่ทำให้ท่านไม่ตกกระแสน่าสนใจเรื่องพูดคุยกับคนรอบข้างได้	3.30	3.60	2.39	2.65	104.64	.000
9.การรับชมรายการความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันของท่าน	2.99	3.31	2.48	2.38	30.07	.000
10.ถ้าท่านเจ็บป่วยและได้รับการรักษาด้วยแพทย์แผนปัจจุบันแล้วไม่หาย ท่านจะหันไปรักษาด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์เช่นเดียวกับการนำเสนอในรายการต่างๆ	3.14	3.35	2.57	2.38	35.30	.000
11.จากการชมรายการต่างๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับ เวลา-ฤกษ์ยาม ท่านมักจะหาฤกษ์ดีหรือฤกษ์ที่เหมาะสม เมื่อท่านวางแผนจะเปิดร้านใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ การทำสัญญา การเดินทาง การคลอดบุตร งานมงคลและงานอวมงคล ฯลฯ	3.50	3.49	2.55	2.62	101.28	.000

12.หลังจากชมรายการที่นำเสนอเรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ท่านรู้สึกคล้อยตามและอยากเป็นส่วนหนึ่งของกระแสนิยมตามสังคม	3.21	3.49	2.43	2.21	73.52	.000
13.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับตัวเลขต่างๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น วันเดือนปีเกิด อายุ ฤกษ์ยาม เลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน หมายเลขโทรศัพท์มือถือ เลขรวมชื่อ-นามสกุล เป็นต้น	3.42	3.58	2.48	2.44	99.66	.000
14.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับสีต่างๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น สีเสื้อผ้า สีกระเป๋าสตางค์ สีบ้าน สีรถ สีโทรศัพท์ เป็นต้น	3.47	3.57	2.46	2.65	114.02	.000
15.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับศาสตร์ฮวงจุ้ยที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น ทิศทาง ทำเลที่ตั้งบ้าน-สำนักงาน การจัดโต๊ะทำงาน ตำแหน่งของห้องต่างๆภายในบ้าน การจัดสภาพแวดล้อมรอบตัวท่าน เป็นต้น	3.51	3.57	2.23	2.62	197.83	.000
16.หลังชมรายการท่านมีความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ของพระเกจิ เครื่องราง ของขลัง จนท่านมีความต้องการจะแสวงหาสิ่งเหล่านั้นมาไว้บูชากับตัวท่านเอง	3.25	3.40	2.21	2.15	123.10	.000
17.ท่านมักจะเชื่อคำทำนาย การพยากรณ์ดวงเมือง ดวงชะตา และจะปฏิบัติตามคำแนะนำของหมอดูในรายการ	3.27	3.46	2.37	2.79	90.36	.000
18.ท่านเชื่อว่าผีสิง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยของขวัญ ที่รายการได้นำเสนอนั้นมีอยู่จริง	3.32	3.47	2.43	2.44	95.25	.000
19.ท่านมักจะเชื่อว่าสิ่งที่ท่านฝัน จิตจรร้องทัก หรือแมวดำวิ่งตัดหน้า จะเป็นลางบอกเหตุให้กับท่าน ตามที่ท่านได้รับรู้จากการชมรายการต่างๆ	3.32	3.46	2.76	2.29	43.28	.000
20.เมื่อท่านได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ผ่านรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านใช้ชีวิตอย่างมีสติ ไม่ประมาท	3.70	3.67	2.83	2.74	92.82	.000
รวม	3.34	3.53	2.52	2.59	143.38	.000

จากตารางที่ 26 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่นับถือศาสนาแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 27 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย									F	Sig
	นักเรียน/นักศึกษา(1)	ข้าราชการ/พนักงาน รัฐวิสาหกิจ (2)	พนักงานเอกชน(3)	เจ้าของกิจการ/ค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว(4)	รับจ้างทั่วไป(5)	พ่อบ้าน แม่บ้าน(6)	เกษียณอายุ(7)	ว่างงาน(8)	อื่น ๆ (9)		
1.เนื้อหาการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีความเป็นกลาง ไม่ชี้นำ ไม่บิดเบือน ไม่ปกปิดข้อมูล แก่ผู้ชม	3.41	3.37	3.51	3.47	3.60	3.56	3.53	3.63	3.33	6.08	.000
2.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่มอมเมาและไม่สร้างให้เกิดความมกมายหรือความเชื่อที่ผิด	3.34	3.35	3.46	3.43	3.55	3.58	3.53	3.58	3.33	6.34	.000
3.รายการข่าวนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง	3.32	3.34	3.41	3.41	3.50	3.53	3.36	3.48	3.26	4.66	.000
4.การนำเสนอเนื้อหาข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ	3.31	3.33	3.40	3.37	3.46	3.47	3.30	3.46	3.29	2.82	.004
5.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีการแทรกข้อคิด คติสอนใจ	3.54	3.53	3.57	3.53	3.62	3.62	3.56	3.61	3.53	1.20	.295
6.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการ	3.97	4.03	4.02	3.88	3.88	3.93	3.99	3.85	4.16	3.70	.000

รับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรัก รับผิดชอบต่อผู้ชม											
7.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสย ศาสตร์ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับ สังคมไทย	3.65	3.78	3.82	3.61	3.73	3.81	3.68	3.77	3.71	3.78	.000
8.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสย ศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่าน ติดตามชมรายการข่าว	3.29	3.39	3.39	3.31	3.43	3.49	3.39	3.52	3.25	3.23	.001
9.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสย ศาสตร์มักจะนำไปโยงกับการเสี่ยงโชค เช่น การเสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วันเดือนปี ฯลฯ	3.60	3.79	3.66	3.52	3.58	3.60	3.65	3.67	3.51	3.96	.000
10.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสย ศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมี ความถี่สูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่ง รัฐบาล	3.62	3.85	3.70	3.67	3.65	3.59	3.70	3.67	3.30	5.25	.000
11.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการ นำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำ ให้ข่าวมีความน่าสนใจมากขึ้น	3.57	3.73	3.61	3.52	3.57	3.60	3.54	3.70	3.43	3.22	.001
12.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการ นำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำ ให้ข่าวมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.25	3.47	3.42	3.35	3.49	3.53	3.46	3.60	3.17	7.49	.000
13.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มี ส่วนทำให้การนำเสนอข่าวความเชื่อทาง ไสยศาสตร์มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.64	3.77	3.70	3.67	3.62	3.68	3.65	3.67	3.48	2.21	.024

14.ลิลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มีส่วนทำให้การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.40	3.65	3.58	3.56	3.54	3.63	3.54	3.63	3.41	4.92	.000
15.การพูดคุยกันและแสดงความคิดเห็นของผู้ประกาศข่าวมีส่วนทำให้ข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น	3.44	3.56	3.51	3.48	3.53	3.59	3.50	3.68	3.26	3.66	.000
16.การที่ผู้ประกาศข่าวมักจะพูดแนะนำแก่ผู้ชมก่อนการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ว่าให้ผู้ชม “ใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม	3.91	3.88	3.89	3.78	3.76	3.88	3.72	3.78	3.99	3.94	.000
17.การลงพื้นที่รายงานข่าวภาคสนามจากสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือจากสถานที่เกิดเหตุ ยิ่งทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในสิ่งลี้ลับมากยิ่งขึ้น	3.47	3.64	3.56	3.54	3.57	3.65	3.56	3.61	3.41	2.68	.006
18.การบรรยายสภาพแวดล้อม ณ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือจากสถานที่เกิดเหตุของนักข่าวภาคสนามมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลี้ลับมากยิ่งขึ้น	3.46	3.68	3.55	3.49	3.53	3.62	3.52	3.55	3.38	4.11	.000
19.การสัมภาษณ์ประชาชนที่มากกราบไหว้สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือผู้เห็นเหตุการณ์ในสถานที่เกิดเหตุมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลี้ลับมากยิ่งขึ้น	3.41	3.62	3.53	3.49	3.55	3.64	3.45	3.61	3.35	4.34	.000

20.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดค่านิยมหรืออุปทานหมูในสังคมได้	3.56	3.78	3.61	3.50	3.50	3.55	3.63	3.61	3.29	6.54	.000
รวม	3.51	3.63	3.59	3.53	3.58	3.63	3.56	3.63	3.44	3.92	.000

จากตารางที่ 27 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอาชีพแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 28 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย									F	Sig
	นักเรียน/นักศึกษา(1)	ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ(2)	พนักงานเอกชน(3)	เจ้าของกิจการ ค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว(4)	รับจ้างทั่วไป(5)	พ่อบ้าน แม่บ้าน(6)	เกษียณอายุ(7)	ว่างงาน(8)	อื่น ๆ (9)		
1.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความเป็นกลาง ไม่ชี้นำ ไม่บิดเบือน ไม่ปกปิดข้อมูลแก่ผู้ชม	3.47	3.48	3.60	3.55	3.66	3.76	3.53	3.67	3.60	6.53	.000
2.รายการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่มอมเมาและไม่สร้างให้เกิดความมลายหรือความเชื่อที่ผิด	3.38	3.46	3.52	3.53	3.58	3.65	3.47	3.59	3.33	5.17	.000
3.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง	3.38	3.41	3.49	3.41	3.54	3.60	3.32	3.56	3.36	4.72	.000

4.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่นำเชื่อถือ	3.47	3.49	3.57	3.49	3.59	3.65	3.34	3.63	3.56	3.76	.000
5.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีการแทรกข้อคิด คติสอนใจ	3.65	3.72	3.78	3.66	3.74	3.77	3.65	3.75	3.81	1.77	.077
6.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชมและสังคม	3.88	3.96	4.04	3.85	3.91	3.98	3.86	3.82	4.00	2.97	.003
7.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย	3.72	3.87	3.87	3.73	3.81	3.89	3.67	3.80	3.64	3.95	.000
8.การนำเสนอเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการ	3.45	3.64	3.56	3.47	3.57	3.61	3.45	3.58	3.36	3.71	.000
9.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์นับเป็นการสร้างความบันเทิงและสร้างภาพจินตนาการให้กับผู้ชม	3.56	3.77	3.65	3.48	3.60	3.72	3.51	3.62	3.36	6.47	.000
10.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมีความถี่สูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล	3.64	3.94	3.78	3.66	3.71	3.80	3.60	3.65	3.44	7.90	.000
11.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มักจะนำไปโยงกับการเสี่ยงโชค เช่น การเสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วันเดือนปี เป็นต้น	3.56	3.87	3.73	3.61	3.67	3.75	3.50	3.56	3.32	8.47	.000
12.การบ่งบอกเลขทะเบียนรถหรือเลขที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในข่าวเป็นสิ่งที่ เป็นปกติ ไม่ใช่เรื่องเสียหาย	3.36	3.54	3.59	3.47	3.59	3.64	3.51	3.53	3.51	5.75	.000
13.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้มีความ น่าสนใจมากขึ้น	3.54	3.68	3.63	3.58	3.59	3.70	3.59	3.56	3.31	3.03	.002
14.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้มีความ น่าเชื่อถือมากขึ้น	3.44	3.66	3.62	3.48	3.57	3.58	3.47	3.62	3.43	4.42	.000
15.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ดำเนินรายการมีส่วนทำให้การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.60	3.79	3.68	3.66	3.64	3.76	3.62	3.75	3.51	3.66	.000
16.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ดำเนินรายการมีส่วนทำให้การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.56	3.76	3.64	3.60	3.62	3.69	3.59	3.67	3.47	3.95	.000
17.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดกระแส ค่านิยมหรือ อุปทานหมู่ ในสังคมได้	3.67	3.88	3.72	3.64	3.61	3.65	3.69	3.67	3.58	5.55	.000

18.รัฐควรออกนโยบายเพื่อควบคุมตรวจสอบรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ให้มากกว่านี้	3.68	3.88	3.73	3.78	3.74	3.76	3.98	3.74	3.54	4.26	.000
19.รายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ช่วยส่งเสริมให้คนรู้จักรักบุญกัลยาณิ ทั้งยังเป็นกฎเกณฑ์ควบคุมสังคมทางอ้อมได้อีกด้วย	3.48	3.69	3.59	3.51	3.67	3.77	3.49	3.59	3.43	6.26	.000
20.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์นับว่าเป็นสิ่งที่สนับสนุนความเชื่อดั้งเดิมที่ท่านเคยมีเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ยิ่งทำให้ท่านเชื่ออย่างไม่มีข้อสงสัย	3.18	3.34	3.26	3.24	3.47	3.42	3.15	3.36	3.10	8.17	.000
รวม	3.53	3.69	3.65	3.57	3.64	3.70	3.55	3.63	3.49	7.17	.000

จากตารางที่ 28 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอาชีพแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มี การนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 29 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอ เนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย									F	Sig
	นักเรียน/นักศึกษา(1)	ข้าราชการพนักงานรัฐวิสาหกิจ (2)	พนักงานเอกชน(3)	เจ้าของกิจการค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว(4)	รับจ้างทั่วไป(5)	พ่อบ้าน แม่บ้าน(6)	เกษียณอายุ(7)	ว่างงาน(8)	อื่น ๆ (9)		
1.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่างๆ ทำให้ท่าน เชื่อว่า ความเชื่อทางไสยศาสตร์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของหลักคำสอนทางศาสนา	3.19	3.16	3.22	3.10	3.44	3.49	3.18	3.41	3.15	10.46	.000
2.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคทำให้ท่าน รู้สึกมีที่พึ่ง เกิดความหวัง เกิดแรงบันดาลใจ	3.18	3.26	2.28	3.15	3.36	3.45	3.07	3.38	3.06	6.15	.000

3.หลังจากที่ท่านได้ชมรายการที่เสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ท่านมักจะเสี่ยงโชคด้วยการซื้อหวย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาล	3.07	3.20	3.17	3.06	3.36	3.42	3.09	3.31	2.92	9.32	.000
4.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีส่วนทำให้ท่านเพิ่มปริมาณการเสี่ยงโชคจากการซื้อหวย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาล มากขึ้นกว่าเดิม	3.04	3.14	3.10	3.02	3.31	3.36	3.06	3.32	2.94	8.36	.000
5.หลังจากรับชมรายการที่นำเสนอเกี่ยวกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ท่านเกิดความต้องการที่จะเดินทางไปยังสถานที่ตามที่เสนอในรายการ	2.96	3.17	3.09	3.02	3.34	3.43	3.00	3.35	2.91	15.32	.000
6.การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่างๆส่งผลให้ท่านมักจะนำสิ่งต่างๆรอบตัวไปโยงกับตัวเลขเพื่อการเสี่ยงโชค	3.02	3.17	3.17	2.99	3.30	3.41	3.02	3.26	2.95	9.43	.000
7.ท่านมักจะขอพรหรือบนบานศาลกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ท่านได้ชมในรายการ เมื่อท่านต้องการกำลังใจหรือมีความปรารถนาในสิ่งต่างๆที่ท่านต้องการ	3.11	3.25	3.21	3.16	3.43	3.47	3.09	3.44	3.41	8.55	.000
8.การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่างๆเป็นสิ่งที่ทำให้ท่านไม่ตกกระและสามารถมีเรื่องพูดคุยกับคนรอบข้างได้	3.05	3.29	3.27	3.22	3.41	3.50	3.10	3.36	2.90	13.28	.000
9.การรับชมรายการความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันของท่าน	2.76	2.82	2.82	2.86	3.19	3.15	2.74	3.23	2.83	16.84	.000
10.ถ้าท่านเจ็บป่วยและได้รักษาด้วยการแพทย์แผนปัจจุบันแล้วไม่หาย ท่านจะหันไปรักษาด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์เช่นเดียวกับการนำเสนอในรายการต่าง ๆ	2.85	2.99	3.05	2.93	3.32	3.32	3.01	3.25	3.35	17.93	.000
11.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับ เวลา-ฤกษ์ยาม ท่านมักจะหาฤกษ์ดีหรือฤกษ์ที่เหมาะสม เมื่อท่านวางแผนจะเปิดร้านใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ การทำสัญญา การเดินทาง การคลอดบุตร งานมงคลและงานอวมงคล ฯลฯ	3.23	3.49	3.36	3.37	3.53	3.68	3.30	3.54	3.43	9.62	.000
12.หลังจากชมรายการที่นำเสนอเรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ท่านรู้สึกคล้อยตามและอยากเป็นส่วนหนึ่งของกระแสนิยมตามสังคม	2.99	3.12	3.12	2.97	3.32	3.35	3.15	3.31	3.18	10.98	.000
13.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับตัวเลขต่างๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น วันเดือนปีเกิด อายุ ฤกษ์ยาม เลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน หมายเลขโทรศัพท์มือถือ เลขรวมชื่อ-นามสกุล เป็นต้น	3.20	3.39	3.33	3.23	3.50	3.51	3.14	3.41	3.26	8.51	.000
14.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับสิ่งต่างๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น สีเสื้อผ้า สีกระเป๋าสตางค์ สีบ้าน สีรถ สีโทรศัพท์ เป็นต้น	3.29	3.45	3.35	3.24	3.50	3.60	3.17	3.48	3.17	8.10	.000
15.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับศาสตร์ยंत्रจ้อยที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น ทิศทาง ทำเลที่ตั้งบ้าน-สำนักงาน การจัดโต๊ะทำงาน ตำแหน่งของห้องต่างๆภายในบ้าน การจัดสภาพแวดล้อมรอบตัวท่าน เป็นต้น	3.24	3.47	3.37	3.39	3.52	3.64	3.19	3.45	3.24	9.06	.000

16.หลังชมรายการท่านมีความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ของพระเกจิ เครื่องราง ของ ชลึง จนท่านมีความต้องการจะแสวงหาสิ่งเหล่านั้นมาไว้บูชากับตัวท่านเอง	2.95	3.16	3.13	3.07	3.37	3.29	3.05	3.34	2.89	13.68	.000
17.ท่านมักจะเชื่อคำทำนาย การพยากรณ์ดวงเมือง ดวงชะตา และจะปฏิบัติตาม คำแนะนำของหมอดูในรายการ	3.11	3.23	3.15	3.13	3.33	3.33	2.98	3.32	2.98	6.42	.000
18.ท่านเชื่อว่าผีสิง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ ที่รายการได้นำเสนอนั้นมีอยู่จริง	3.16	3.19	3.17	3.18	3.38	3.45	3.06	3.43	3.16	8.00	.000
19.ท่านมักจะเชื่อว่าสิ่งที่ท่านฝัน จิ้งจกร้องทัก หรือแมวดำวิ่งตัดหน้า จะเป็นลางบอก เหตุให้ท่าน ตามที่ท่านได้รับรู้จากการชมรายการต่างๆ	3.13	3.26	3.22	3.20	3.42	3.39	3.15	3.42	3.16	7.62	.000
20.เมื่อท่านได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ผ่านรายการต่าง ๆ ทำให้ ท่านใช้ชีวิตอย่างมีสติ ไม่ประมาท	3.44	3.69	3.59	3.56	3.75	3.82	3.52	3.67	3.60	9.09	.000
รวม	3.13	3.28	3.24	3.17	3.42	3.47	3.15	3.40	3.14	15.52	.000

จากตารางที่ 29 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอาชีพแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 30 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามรายได้ต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย						F	Sig
	10,000 บาท หรือน้อยกว่า (1)	10,001-20,000 บาท (2)	20,001-30,000 บาท (3)	30,001-40,000 บาท (4)	40,001-50,000 บาท (5)	มากกว่า 50,000 บาท (6)		
1.เนื้อหาการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีความเป็นกลาง ไม่ชี้นำ ไม่บิดเบือน ไม่ปกปิดข้อมูล แก่ผู้ชม	3.52	3.51	3.45	3.58	3.53	3.09	5.16	.000
2.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่มอมเมา และไม่สร้างให้เกิดความมกมายหรือความเชื่อที่ผิด	3.49	3.44	3.41	3.51	3.51	3.04	5.22	.000
3.รายการข่าวนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง	3.43	3.41	3.38	3.52	3.38	3.12	2.91	.013
4.การนำเสนอเนื้อหาข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ	3.40	3.42	3.34	3.44	3.38	3.00	4.29	.001
5.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีการแทรกข้อคิด คติสอนใจ	3.60	3.58	3.52	3.53	3.48	3.35	2.28	.044
6.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม	3.95	3.93	3.90	4.05	4.14	3.82	2.39	.036

7.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย	3.71	3.74	3.73	3.74	3.86	3.56	1.48	.193
8.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการข่าว	3.39	3.42	3.35	3.30	3.47	3.04	3.66	.003
9.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มักจะนำไปโยงกับการเสี่ยงโชค เช่น การเสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วันเดือนปี ฯลฯ	3.57	3.65	3.68	3.65	3.68	3.82	3.09	.009
10.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมีผลสูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล	3.59	3.74	3.76	3.74	3.75	3.95	7.53	.000
11.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ข่าวมีความน่าสนใจมากขึ้น	3.56	3.64	3.61	3.62	3.67	3.65	1.55	.172
12.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ข่าวมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.39	3.48	3.43	3.34	3.51	3.36	2.38	.037
13.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มีส่วนทำให้การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.62	3.68	3.75	3.71	3.83	3.73	3.41	.004
14.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มีส่วนทำให้การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.49	3.60	3.59	3.54	3.74	3.65	4.42	.001
15.การพูดคุยกันและแสดงความคิดเห็นของผู้ประกาศข่าวมีส่วนทำให้ข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น	3.49	3.52	3.62	3.54	3.56	3.42	2.06	.067

16.การที่ผู้ประกาศข่าวมักจะพูดแนะนำแก่ผู้ชมก่อนการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ให้ผู้ชม “ใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม	3.85	3.81	3.85	3.86	3.87	3.66	1.52	.179
17.การลงพื้นที่รายงานข่าวภาคสนามจากสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือจากสถานที่เกิดเหตุ ยิ่งทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในสิ่งลี้ลับมากยิ่งขึ้น	3.53	3.58	3.62	3.56	3.68	3.58	1.68	.136
18.การบรรยายสภาพแวดล้อม ณ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือจากสถานที่เกิดเหตุของนักข่าวภาคสนามมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลี้ลับมากยิ่งขึ้น	3.49	3.58	3.58	3.58	3.70	3.63	3.12	.008
19.การสัมภาษณ์ประชาชนที่มากกราบไหว้สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือผู้เห็นเหตุการณ์ในสถานที่เกิดเหตุมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลี้ลับมากยิ่งขึ้น	3.49	3.55	3.55	3.60	3.70	3.58	2.03	.071
20.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดค่านิยมหรืออุปทานหมู่ในสังคมได้	3.50	3.59	3.70	3.69	3.83	3.88	9.28	.000
รวม	3.55	3.59	3.59	3.60	3.66	3.50	2.02	.073

จากตารางที่ 30 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่มีรายได้ต่อเดือนแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 31 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามรายได้ต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย						F	Sig
	10,000 บาท หรือน้อยกว่า (1)	10,001-20,000 บาท (2)	20,001-30,000 บาท (3)	30,001-40,000 บาท (4)	40,001-50,000 บาท (5)	มากกว่า 50,000 บาท (6)		
1.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีความเป็นกลาง ไม่ชี้นำ ไม่บิดเบือนไม่ปกปิดข้อมูลแก่ผู้ชม	3.61	3.58	3.54	3.56	3.52	3.24	4.01	.001
2.รายการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่มอมเมาและไม่สร้างให้เกิดความงมงายหรือความเชื่อที่ผิด	3.52	3.52	3.50	3.48	3.47	3.13	3.91	.002
3.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง	3.47	3.49	3.46	3.43	3.34	3.12	3.80	.002
4.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ	3.56	3.54	3.49	3.55	3.43	3.18	4.47	.000
5.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีการแทรกข้อคิดคติสอนใจ	3.72	3.74	3.68	3.74	3.68	3.37	3.68	.003

6.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยขึ้นชื่อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่า เป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชมและสังคม	3.91	3.96	3.94	3.91	3.97	3.57	4.32	.001
7.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่ อยู่คู่กับสังคมไทย	3.77	3.80	3.87	3.83	3.93	3.82	1.77	.116
8.การนำเสนอเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูด ใจให้ท่านติดตามชมรายการ	3.52	3.55	3.59	3.62	3.70	3.30	3.04	.010
9.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์นับเป็นการสร้าง ความบันเทิงและสร้างภาพจินตนาการให้กับผู้ชม	3.59	3.61	3.67	3.56	3.79	3.62	1.71	.128
10.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชค มักจะมีความถี่สูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล	3.67	3.77	3.80	3.83	3.80	3.84	4.02	.001
11.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มักจะนำไปโยงกับการ เสี่ยงโชค เช่น การเสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วันเดือนปี เป็น ต้น	3.61	3.68	3.75	3.77	3.77	3.75	3.18	.007
12.การบ่งบอกเลขทะเบียนรถหรือเลขที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ใน ข่าวเป็นสิ่งที่ เป็นปกติ ไม่ใช่เรื่องเสียหาย	3.51	3.55	3.50	3.49	3.57	3.31	1.65	.143
13.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอความเชื่อทางไสย ศาสตร์ทำให้มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.58	3.61	3.64	3.63	3.63	3.51	.725	.605
14.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอความเชื่อทางไสย ศาสตร์ทำให้มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.52	3.58	3.59	3.58	3.72	3.46	2.10	.063

15.ลึกลับและน่าเสียงของผู้ดำเนินรายการมีส่วนทำให้การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.64	3.69	3.72	3.66	3.75	3.84	1.90	.091
16.ลึกลับและน่าเสียงของผู้ดำเนินรายการมีส่วนทำให้การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.59	3.64	3.69	3.69	3.75	3.74	2.49	.029
17.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดกระแสค่านิยมหรืออุปทานหมู่ในสังคมได้	3.64	3.71	3.72	3.85	3.81	3.74	3.25	.006
18.รัฐควรออกนโยบายเพื่อควบคุมตรวจสอบรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ให้มากกว่านี้	3.70	3.76	3.87	3.87	3.97	3.96	5.86	.000
19.รายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ช่วยส่งเสริมให้คนรู้จักกับบุญกัลยาป ทั้งยังเป็นกฎเกณฑ์ควบคุมสังคมทางอ้อมได้อีกด้วย	3.60	3.60	3.61	3.63	3.65	3.45	.65	.663
20.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์นับว่าเป็นสิ่งที่สนับสนุนความเชื่อดั้งเดิมที่ท่านเคยมีเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ยิ่งทำให้ท่านเชื่ออย่างไม่มีข้อสงสัย	3.33	3.35	3.31	3.20	3.33	2.98	3.20	.007
รวม	3.60	3.64	3.65	3.64	3.68	3.50	2.15	.057

จากตารางที่ 31 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่มีรายได้ต่อเดือนแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 32 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามรายได้ต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย						F	Sig
	10,000 บาท หรือน้อยกว่า (1)	10,001-20,000 บาท(2)	20,001-30,000 บาท(3)	30,001-40,000 บาท(4)	40,001-50,000 บาท(5)	มากกว่า50,000บาท (6)		
1.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่างๆ ทำให้ท่าน เชื่อว่าความเชื่อทางไสยศาสตร์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของหลักคำสอนทางศาสนา	3.34	3.26	3.22	3.12	3.04	2.74	9.94	.000
2.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคทำให้ท่านรู้สึกมีที่พึ่ง เกิดความหวัง เกิดแรงบันดาลใจ	3.28	3.30	3.26	3.20	3.10	2.81	5.67	.000
3.หลังจากที่ท่านได้ชมรายการที่เสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ท่านมักจะเสี่ยงโชคด้วยการซื้อหวย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาล	3.24	3.24	3.19	3.15	3.01	2.47	11.48	.000
4.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีส่วนทำให้ท่านเพิ่มปริมาณการเสี่ยงโชคจากการซื้อหวย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาล มากขึ้นกว่าเดิม	3.20	3.17	3.17	3.14	2.92	2.54	8.15	.000

5.หลังจากรับชมรายการที่นำเสนอเกี่ยวกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ท่านเกิดความต้องการที่จะเดินทางไปยังสถานที่ตามที่เสนอในรายการ	3.19	3.21	3.06	3.09	3.09	2.64	7.23	.000
6.การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่างๆส่งผลให้ท่านมักจะนำสิ่งต่างๆรอบตัวไปโยงกับตัวเลขเพื่อการเสี่ยงโชค	3.18	3.20	3.14	3.16	3.11	2.59	6.40	.000
7.ท่านมักจะขอพรหรือบนบานศาลกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ท่านได้ชมในรายการ เมื่อท่านต้องการกำลังใจหรือมีความปรารถนาในสิ่งต่างๆที่ท่านต้องการ	3.35	3.29	3.17	3.26	3.02	2.70	11.35	.000
8.การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่างๆเป็นสิ่งที่ทำให้ท่านไม่ตกกระแสนสามารถมีเรื่องพูดคุยกับคนรอบข้างได้	3.28	3.28	3.33	3.20	3.14	2.92	3.37	.005
9.การรับชมรายการความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันของท่าน	3.03	2.94	2.89	2.75	2.74	2.31	11.88	.000
10.ถ้าท่านเจ็บป่วยและได้รักษาด้วยการแพทย์แผนปัจจุบันแล้วไม่หาย ท่านจะหันไปรักษาด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์ เช่นเดียวกับการนำเสนอในรายการต่าง ๆ	3.14	3.11	2.99	3.01	2.98	2.55	7.43	.000
11.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับเวลา-ฤกษ์ยาม ท่านมักจะหาฤกษ์ดีหรือฤกษ์ที่เหมาะสม เมื่อท่านวางแผนจะเปิดร้านใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ การทำสัญญา การเดินทาง การคลอดบุตร งานมงคลและงานอวมงคล ฯลฯ	3.46	3.40	3.42	3.45	3.33	3.20	1.77	.115

12.หลังจากชมรายการที่นำเสนอเรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ท่านรู้สึกคล้อยตามและอยากเป็นส่วนหนึ่งของกระแสนิยมตามสังคม	3.20	3.17	3.13	3.04	3.15	2.54	8.49	.000
13.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับตัวเลขต่างๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น วันเดือนปีเกิด อายุ ฤกษ์ยาม เลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน หมายเลขโทรศัพท์มือถือ เลขรวมชื่อ-นามสกุล เป็นต้น	3.38	3.35	3.35	3.28	3.21	3.03	2.92	.012
14.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับสีต่างๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น สีเสื้อผ้า สีกระเป๋าสตางค์ สีบ้าน สีรถ สีโทรศัพท์ เป็นต้น	3.41	3.42	3.39	3.42	3.23	2.94	4.97	.000
15.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับศาสตร์ฮวงจุ้ยที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น ทิศทาง ทำเล ที่ตั้งบ้าน-สำนักงาน การจัดโต๊ะทำงาน ตำแหน่งของห้องต่างๆภายในบ้าน การจัดสภาพแวดล้อมรอบตัวท่าน เป็นต้น	3.40	3.44	3.50	3.45	3.31	3.15	2.77	.017
16.หลังชมรายการท่านมีความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ของพระเกจิ เครื่องราง ของขลัง จนท่านมีความต้องการจะแสวงหาสิ่งเหล่านั้นมาไว้บูชากับตัวท่านเอง	3.18	3.22	3.15	3.07	3.05	2.70	5.46	.000
17.ท่านมักจะเชื่อคำทำนาย การพยากรณ์ดวงเมือง ดวงชะตา และจะปฏิบัติตัวตามคำแนะนำของหมอดูในรายการ	3.22	3.24	3.21	3.21	3.10	2.67	6.43	.000
18.ท่านเชื่อว่าผีสิง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ ที่รายการได้นำเสนอนั้นมีอยู่จริง	3.30	3.27	3.18	3.15	3.09	3.82	6.36	.000

19.ท่านมักจะเชื่อว่าสิ่งที่ท่านฝัน จิ้งจกร้องทัก หรือแมวดำ วิ่งตัดหน้า จะเป็นลางบอกเหตุให้กับท่าน ตามที่ท่านได้รับรู้ จากการชมรายการต่างๆ	3.30	3.31	3.22	3.23	3.18	2.76	6.26	.000
20.เมื่อท่านได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อทางไสย ศาสตร์ผ่านรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านใช้ชีวิตอย่างมีสติ ไม่ ประมาท	3.63	3.63	3.62	3.57	3.61	3.35	2.11	.062
รวม	3.31	3.30	3.26	3.23	3.16	2.83	8.52	.000

จากตารางที่ 32 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่มีรายได้ต่อเดือนแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์
ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

บทที่ 7

สถานการณ์ ผลกระทบ ประเด็นปัญหา และแนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช.ของผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการธุรกิจสื่อ และประเภทบริการสาธารณะ ผู้ได้รับผลกระทบ และนักวิชาการ

การศึกษากำหนดใช้กระบวนการกลุ่ม (Focus group) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อ ประเมินคุณภาพเนื้อหารายการในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ กรณีรายการไสยศาสตร์ ในครั้งนี้ ศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยผู้เข้าร่วมกระบวนการสนทนากลุ่ม จำนวนทั้งหมด 129 คน ประกอบด้วย

- 1) ผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการธุรกิจ จำนวน 30 คน
- 2) ผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการสาธารณะ จำนวน 37 คน
- 3) ผู้ได้รับผลกระทบ เช่น เครือข่ายผู้บริโภค กลุ่มเฝ้าระวังสื่อ ภาคพลเมือง จำนวน 30 คน
- 4) นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง จำนวน 32 คน

มีผลการศึกษาแบ่งออกได้เป็น 4 ส่วนดังนี้

1. บริบทสังคม วัฒนธรรม และนโยบายขององค์กรสื่อที่ส่งผลต่อการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อไสยศาสตร์

เนื้อหาเชิงไสยศาสตร์มีความสัมพันธ์กับความเชื่อและความศรัทธาของประชาชนชาวไทยอย่างแยกไม่ ออกจากรากฐานทางวัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อ ดังนั้น เนื้อหาเชิงไสยศาสตร์จึงเป็นส่วนหนึ่งของวิถี ชาวบ้านและหลายครั้งยังมีเค้าโครงมาจากพิธีกรรมและศาสนา จึงไม่สามารถบอกได้ว่าเรื่องไสยศาสตร์เป็น เรื่องที่ไร้สาระและไม่มีแก่นสารเพราะไสยศาสตร์อาจมีหน้าที่บางอย่างต่อสังคม เช่น พิธีกรรมที่ก่อให้เกิดความ สามัคคีกันในชุมชน

ทางด้านนโยบายขององค์กรสื่อ สื่อธุรกิจมักกำหนดแผนกหนึ่งที่ทำหน้าที่ในการเซนเซอร์เนื้อหาไม่ เหมาะสม โดยเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ที่มากเกินไปก็เป็นหนึ่งในเนื้อหาที่ถูกเซนเซอร์เช่นกัน แต่เนื่องจากสื่อ เชิงธุรกิจมีการแข่งขันเพื่อแย่งชิงส่วนแบ่งรายได้และเรตติ้งที่เข้มข้นทำให้หลายสื่อเลือกลดมาตรฐานการ

เซนเซอร์เนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ให้น้อยลงเพื่อเพิ่มเรตติ้ง ขณะที่ สื่อสาธารณะส่วนใหญ่มีนโยบายการนำเสนอเนื้อหาอันเข้มข้น เช่น การกำหนดลักษณะการนำเสนอที่เน้นความรอบด้าน ชัดเจน มากกว่าความรวดเร็วในการนำเสนอ หลายสำนักมีนโยบายจำกัดเวลาในการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์เป็นสัดส่วนต่อข่าวสารอื่นๆ ทั้งหมด นอกจากนั้นยังมีการส่งเนื้อหาให้ผู้เชี่ยวชาญ เช่น ผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์ ทางสุขภาพ หรือทางศาสนา ช่วยตรวจเช็คความถูกต้องของเนื้อหา ก่อนนำเสนอ

2. สถานการณ์ปัจจุบันและผลกระทบของการนำเสนอข่าวเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์จากการนำเสนอข้อมูลของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล

ผู้เข้าร่วมกระบวนการสนทนากลุ่มเห็นว่านโยบายขององค์กรสื่อที่สนใจแต่เรตติ้งส่งผลให้เกิดการนำเสนอข่าวไสยศาสตร์ที่เน้นปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ สร้างความมึนงง และเน้นปริมาณการนำเสนอบ่อยเกิดความจำเป็นเพื่อสร้างเรตติ้งให้กับช่อง นอกจากนี้สื่อบางสำนักยังเน้นนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ด้วยท่าทีหรือน้ำเสียงที่ตื่นเต้น เร้าอารมณ์ พยายามตั้งคำถามชี้แนะแหล่งข่าวเพื่อสร้างความเชื่อในเรื่องเหนือธรรมชาติ และจำลองภาพทางไสยศาสตร์ให้เห็นลักษณะทางความเชื่อและไสยศาสตร์อย่างเป็นรูปธรรม

การนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์อาจมีผลกระทบด้านบวก เช่น การก่อให้เกิดผลประโยชน์ทางธุรกิจ แก่ชุมชนที่ขายสินค้าด้านความเชื่อ กระตุ้นการท่องเที่ยว เป็นโอกาสในการชี้แจงข้อเท็จจริง และเสริมความรู้ให้แก่สังคมทั้งในมิติวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ นอกจากนี้การนำเสนอเนื้อหาทางไสยศาสตร์ที่ผิดเพี้ยนอาจกระตุ้นให้ผู้รับสารตั้งคำถาม สงสัย นำไปสู่การเท่าทันสื่อมากยิ่งขึ้น และเป็นกระຈกะสะท้อนความต้องการของสังคม อย่างไรก็ตาม เนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ก็อาจมีผลกระทบด้านลบ เช่น การหลอกลวงให้เกิดความเชื่อถ้อยมง่าย ข้ำเติมสภาวะความไม่มั่นคงทางจิตใจ ลดทอดภูมิปัญญาของประชาชนเยาวชนเกิดพฤติกรรมเลียนแบบและเบี่ยงเบนความสนใจของประชาชนไปจากเนื้อหาที่ควรนำเสนอ เช่น กระบวนการยุติธรรม ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ ฯลฯ

3. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ด้านกฎหมาย ระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการ ที่มี การนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศไทย

หน่วยงานของรัฐควรเริ่มจากการนิยามให้ชัดเจนว่าขอบข่ายของเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ควรมีขอบเขตอย่างไร ควรควบคุมปริมาณการนำเสนอข่าวไสยศาสตร์ให้อยู่ภายในเวลาที่จำกัดและเพิ่มเนื้อหาเชิง

วิทยาศาสตร์ เปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการทำหน้าที่ตรวจสอบเนื้อหาโซเชียลอย่างละเอียด ควบคุมไม่ให้ผู้ผลิตชิ้นงานความคิดเห็นของแหล่งข่าวไม่ให้โน้มเอียงไปทางด้านประเด็นโซเชียล

ทางด้านนโยบาย กสทช.ควรออกมาตราฐานการนำเสนอเนื้อหาเชิงโซเชียลที่ชัดเจน กำหนดมาตรฐานการเซนเซอร์เนื้อหา ออกมาตรการเชิงบวก เช่น การให้รางวัลแก่สื่อที่ไม่นำเสนอเนื้อหาเชิงโซเชียล ให้ความรู้ความเข้าใจวิธีการนำเสนอเนื้อหาเชิงสืบสวนสอบสวน (investigative reporting) และรายงานข้อมูล โดยอ้างอิงความรู้เชิงวิทยาศาสตร์เป็นหลัก นอกจากนั้นควรผลักดันการนำเสนอเนื้อหาโซเชียลให้เป็น Soft power (อำนาจละมุน) ที่สามารถกลายเป็นสินค้าเชิงวัฒนธรรม สร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายต่างๆ ของรัฐบาล และส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) ให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างมีวิจารณญาณ

4. เพื่อศึกษาแนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางโซเชียล และ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช.

นโยบายที่องค์กรสื่อควรประยุกต์ใช้คือ การไม่มุ่งเน้นนำเสนอข่าวอย่างรวดเร็วจนขาดความรอบด้าน และข้อมูลที่นำเชื่อถือ การกำหนดจำนวนและเวลาในการนำเสนอเนื้อหาเชิงโซเชียลต่อครั้ง ความต่อเนื่องของข่าวและเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับโซเชียล ให้ผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้องตรวจทานเนื้อหาอย่างละเอียด ก่อนออกอากาศ จัดตั้งเจ้าหน้าที่ตรวจสอบเนื้อหาภายในองค์กร และเน้นการนำเสนอตามจรรยาบรรณวิชาชีพ สื่อมวลชนอย่างเคร่งครัด

ด้านนโยบายที่เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติได้แก่ การกำหนดนิยามของสื่อกระแสหลักและสื่อออนไลน์อย่างชัดเจน การสร้างกรอบแนวทางการนำเสนอเนื้อหาของสื่อแต่ละประเภท เช่น การกำหนดช่วงเวลานำเสนอเนื้อหา การกำหนด rating การกำหนดระยะเวลาในการนำเสนอเนื้อหาแต่ละตอน ฯลฯ การจัดจ้างบุคลากรเพิ่มเติมของหน่วยงาน การร่วมมือกับหน่วยงานกลางของภาครัฐ เช่น กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (MDES) เพื่อกำหนดมาตรฐานการทำงานร่วมกัน การรณรงค์ให้ประชาชนเกิดตระหนักรู้ถึงข้อควรระวังในการเสพเนื้อหาข่าวที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความเชื่อและโซเชียล การรับฟังข้อร้องเรียนจากประชาชนเพื่อมาพัฒนาสร้างเป็นกรอบข้อกำหนดการดำเนินรายการในอนาคต ส่งเสริมให้เอเจนซีโฆษณาลดความสำคัญของเรตติ้งในการประเมินความนิยมของรายการโทรทัศน์ สนับสนุนให้ภาคประชาสังคมมีความรู้เท่าทันและร่วมกันประณามสื่อที่นำเสนอเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม และสุดท้ายจัดตั้งสภาประชาชนที่ช่วยกันพิจารณาและเสนอนโยบายเพื่อการกำกับดูแลสื่อที่นำเสนอเนื้อหาโซเชียลที่ไม่เหมาะสม

ผลการศึกษาผ่านกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group) รายกลุ่มย่อย

1. กลุ่มผู้ประกอบการกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการธุรกิจ

กลุ่มย่อยที่ 1 กลุ่มผู้ประกอบการกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการธุรกิจ จำนวน 32 คนซึ่งเป็นตัวแทนจากกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการธุรกิจ ร่วมนำเสนอประเด็นสถานการณ์และผลกระทบของการนำเสนอข่าวและรายการเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ องค์ความรู้ด้านกฎหมาย ระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการ รวมถึงแนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช. ดังตารางที่ 33 ดังต่อไปนี้

1.1. เรื่องไสยศาสตร์เป็นเรื่องความเชื่อ เป็นวิถีชาวบ้าน และเกี่ยวข้องกับศาสนา

เรื่องไสยศาสตร์เป็นเรื่องที่อยู่ใกล้ตัวของประชาชนและส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชาวบ้าน ดังนั้นจึงเป็นเรื่องยากที่สื่อสารมวลชนจะไม่นำเสนอเรื่องที่เป็นที่สนใจของประชาชน นอกจากนั้นเนื้อหาทางไสยศาสตร์ บางครั้งยังมีส่วนที่ซ้ำซ้อนกับความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา ดังนั้น จึงควรสร้างเส้นแบ่งระหว่างเนื้อหาไสยศาสตร์ที่ก่อให้เกิดความเชื่อมโนงายและวัฒนธรรมของสังคม

1.2. ช่องว่างในการกำกับดูแลของหน่วยงานรัฐ

การกำกับดูแลของรัฐในประเด็นเนื้อหาทางไสยศาสตร์ยังไม่ทั่วถึงและเท่าเทียม เช่น รายการที่นำเสนอทางช่องทางออนไลน์ไม่ถูกกำกับดูแล การขึ้นคำเตือนว่า "เป็นความเชื่อส่วนบุคคล" ถือเป็นการผลักภาระการคัดกรองข้อมูลและนำเสนอข้อเท็จจริงของสื่อให้แก่ผู้รับสาร และการนำเสนอสินค้าความเชื่อไม่ถือว่าผิดกฎหมาย

1.3. เงื่อนไขที่ทำให้การกำกับดูแลขาดประสิทธิภาพ

ภายในองค์กรสื่อทุกองค์กรมีการเซนเซอร์เนื้อหาเชิงไสยศาสตร์มาโดยตลอด หากแต่การแข่งขันของธุรกิจสื่อที่เข้มข้นและส่วนแบ่งรายได้ที่ลดลงเป็นปัจจัยที่ทำให้สื่อต้องลดการเซนเซอร์เนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ในน้อยลงเพื่อหล่อเลี้ยงเรตติ้งให้ดียิ่งขึ้น ขณะที่การกำกับดูแลกันเองของสื่อซึ่งเป็นกลไกที่เหมาะสมกลับไม่ค่อยได้ผลในสังคมไทยเนื่องจากไม่มีบทลงโทษที่เป็นรูปธรรม เป็นเพียงการตักเตือนและขอความร่วมมือให้ปฏิบัติตาม

ตารางที่ 33 ผลการศึกษากลุ่มผู้ประกอบการกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการธุรกิจ

ประเด็นคำถาม	สรุปประเด็นที่ได้จากกระบวนการสนทนากลุ่ม
1. บริบทสังคม วัฒนธรรม และนโยบายองค์กรสื่อที่ส่งผลต่อการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อไสยศาสตร์	เรื่องไสยศาสตร์ถือเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมและประเพณีความเชื่อของประชาชนชาวไทย เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชาวบ้าน นอกจากนั้นเนื้อหาทางไสยศาสตร์บางส่วนยังมีเค้าโครงมาจากพิธีกรรมและศาสนา จึงไม่สามารถบอกได้ว่าเรื่องไสยศาสตร์เป็นเรื่องที่ไร้สาระและไม่มีแก่นสารเพราะไสยศาสตร์อาจมีหน้าที่บางอย่างต่อสังคม เช่น พิธีกรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคีกันในชุมชน ทั้งนี้ ภายในองค์กรสื่อทุกองค์กรจะมีแผนกหนึ่งที่ทำหน้าที่ในการเซนเซอร์เนื้อหาไม่เหมาะสม โดยเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ที่มากเกินไปก็เป็นหนึ่งในเนื้อหาที่ถูกเซนเซอร์เช่นกัน แต่เนื่องจากสื่อเชิงธุรกิจมีการแข่งขันเพื่อแย่งชิงส่วนแบ่งรายได้และเรตติ้งที่เข้มข้นทำให้หลายสื่อเลือกลดมาตรฐานการเซนเซอร์เนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ให้น้อยลงเพื่อเพิ่มเรตติ้ง และการไม่มีสมาคมสื่อที่เข้มแข็งทำให้ไม่มีเวทีกลางให้สื่อมวลชนมาประชุมและร่วมกันกำหนดมาตรฐานการรายงานเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ ส่วนการกำกับดูแลปัจจุบันก็ไม่มีความเข้มแข็งเพราะไม่มีบทลงโทษ เป็นแค่การเตือนและขอความร่วมมือให้ปฏิบัติตาม
2. สถานการณ์และผลกระทบของการนำเสนอเนื้อหาเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลมีอะไรบ้าง	การไม่เสนอข่าวเรื่องความเชื่ออาจเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เพราะเรื่องความเชื่อและไสยศาสตร์เป็นเรื่องที่อยู่คู่กับสังคมไทยมานาน หลายสื่อพยายามนำเสนอเนื้อหาด้านไสยศาสตร์มุ่งเน้นเสนอข้อเท็จจริง ข้อมูลที่เป็นวิทยาศาสตร์ และการพิสูจน์ให้เห็น

ประเด็นคำถาม	สรุปประเด็นที่ได้จากกระบวนการสนทนากลุ่ม
	ข้อเท็จจริงต่างๆ แต่นโยบายขององค์กรสื่อที่สนใจแต่เรตติ้ง ส่งผลให้เกิดต้องนำเสนอข่าวไสยศาสตร์บ่อยเกิดความจำเป็น เพื่อสร้างค่านิยม นอกจากนี้ บางโอกาสสื่อยังนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ด้วย ท่าทีหรือน้ำเสียงที่ตื่นเต้น เร้าอารมณ์ พยายามตั้งคำถามชี้แนะแหล่งข่าวในเรื่องของความเชื่อและไสยศาสตร์ จำลองภาพทางไสยศาสตร์ให้เห็นลักษณะทางความเชื่อและไสยศาสตร์อย่างเป็นรูปธรรม และยังมีการนำเสนอเรื่องไสยศาสตร์ในลักษณะที่เป็นเรื่องน่ารัก (เช่น การใช้คำว่ามูเตลู) หรือเป็นเรื่องราวที่เหนือจริง น่าสนุก

ประเด็นคำถาม	สรุปประเด็นที่ได้จากกระบวนการสนทนากลุ่ม
3. ประเด็นปัญหาทางจริยธรรม และกฎหมายในการนำเสนอเนื้อหา ความเชื่อไสยศาสตร์ของโทรทัศน์ ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลมีอะไรบ้าง	หน่วยงานของรัฐควรเริ่มจากการนิยามให้ชัดเจนว่าขอบข่ายของเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ควรจำกัดที่ตรงไหน ต้องควบคุมปริมาณการนำเสนอข่าวไสยศาสตร์ให้อยู่ภายในเวลาที่จำกัด และเพิ่มเนื้อหาเชิงวิทยาศาสตร์ เปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการทำหน้าที่ตรวจสอบเนื้อหาไสยศาสตร์อย่างละเอียด ควบคุมไม่ให้ผู้ผลิตขึ้นนำความคิดเห็นของแหล่งข่าวไม่ให้โน้มเอียงไปทางด้านประเด็นไสยศาสตร์ ไม่นำเสนอความเห็นและข้อมูลบางอย่างระหว่างการรายงานแบบไลฟ์สด ทางด้านนโยบาย กสทช.ควรออกมาตรฐานการนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ที่ชัดเจนแต่ไม่ควรเป็นกฎหมายเนื่องจากประเด็นไสยศาสตร์มีความละเอียดอ่อนและและสุมเสี่ยงจะทำให้เกิดการควบคุมรายการเกินความจำเป็น มาตรการอาจเป็นการออกไปเตือนไปยังสื่อที่สุมเสี่ยงกระทำความผิด หากไม่เชื่อฟังก็ยกระดับความรุนแรงของโทษขึ้นไป กำหนดมาตรฐานการเซนเซอร์เนื้อหาทางด้านไสยศาสตร์ ออกมาตรการเชิงบวก เช่น การให้รางวัลแก่สื่อที่ไม่นำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ เป็นมาตรฐานสำหรับสื่ออื่นๆ รางวัลอาจเป็นการลดภาษี ลดค่าสัมปทาน และควรต้องเข้มงวดกับการระบบเรตติ้งให้ทั่วถึงและเท่าเทียมกันทุกสื่อ
4. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อองค์กร สื่อและสำนักงานคณะกรรมการ กิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ	เอเจนซีโฆษณาอาจต้องลดการให้ความสำคัญกับเรตติ้งของรายการโทรทัศน์ลงเพื่อให้สื่อมีแนวทางในการนำเสนออย่างมีความรับผิดชอบกับสังคม มากกว่าสนใจจำนวนผู้ชม นอกจากนั้น ภาคประชาสังคมต้องมีความรู้เท่าทันและร่วมกันประณามสื่อที่นำเสนอเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม เช่น การตีแผ่แซทก์ การจัดตั้งสภาประชาชนที่ช่วยกันพิจารณาและเสนอนโยบายเพื่อการกำกับดูแลสื่อที่นำเสนอเนื้อหาไสยศาสตร์ที่ไม่เหมาะสม หรืออาจพิจารณาสร้างรายการโทรทัศน์ที่เจาะจงนำเสนอเรื่อง

ประเด็นคำถาม	สรุปประเด็นที่ได้จากกระบวนการสนทนากลุ่ม
	ไวยากรณ์เพื่อให้ผู้ชมเท่าทันว่ารายการเหล่านี้จะนำเสนอแต่เรื่องเหนือธรรมชาติและไม่ใช่ความจริง

2. กลุ่มผู้ประกอบการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการสาธารณะ

กลุ่มผู้ประกอบการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการสาธารณะ จำนวน 37 คนนำเสนอประเด็นสถานการณ์และผลกระทบของการนำเสนอข่าวและรายการเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ องค์ความรู้ด้านกฎหมาย ระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการ รวมถึงแนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช. ดังตารางที่ 34 ดังต่อไปนี้

2.1 เนื้อหาไสยศาสตร์เป็นกระจกสะท้อนสถานะของสังคม

เนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ถือเป็นกระจกสะท้อนสถานะของสังคม เช่น ความนิยมข่าวที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์อาจหมายความว่าสังคมกำลังตกอยู่ในความไม่มั่นคงและเศรษฐกิจตกต่ำ ดังนั้น ผู้นำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์จึงควรมีหน้าที่ในการสะท้อนเสียงความต้องการของสังคมให้ผู้ชมเห็นร่วมกัน ขณะเดียวกันก็นำสังคมไปยังทิศทางที่ถูกต้อง

2.2 มาตรฐานการกำกับสื่อแต่ละชนิด

สื่อแต่ละชนิดมีธรรมชาติและแนวทางการนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ที่แตกต่างกัน เช่น สื่อออนไลน์ถือเป็นพื้นที่เสรีในการนำเสนอเนื้อหาไสยศาสตร์ที่มีความหลากหลายและอาจไม่ถูกต้องเสนอไป ขณะที่สื่อกระแสหลักควรนำเสนอเนื้อหาที่ผ่านการคัดกรองแล้ว มีข้อมูลรอบด้าน และน่าเชื่อถือ ดังนั้น มาตรฐานการกำกับดูแลของ กสทช. ควรแยกเกณฑ์กำกับดูแลในแต่ละสื่อแทนการใช้มาตรฐานเดียวกันทั้งหมด

ตารางที่ 34 ผลการศึกษากลุ่มผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการ
สาธารณะ

ประเด็นคำถาม	สรุปประเด็นที่ได้จากกระบวนการสนทนากลุ่ม
1. บริบทสังคม วัฒนธรรม และนโยบายองค์กรสื่อที่ส่งผลต่อการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อไสยศาสตร์	เนื้อหาเชิงไสยศาสตร์มีความสัมพันธ์กับความเชื่อและความศรัทธาของผู้คน และยังเป็นสิ่งที่ชาวบ้านใช้ชีวิตอยู่ร่วมด้วยอยู่เสมอมิถึงไม่แปลกที่ประชาชนจะชื่นชอบเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ได้ง่าย อย่างไรก็ตาม สื่อสาธารณะส่วนใหญ่มีนโยบายการนำเสนอเนื้อหาอันเข้มข้น เช่น การกำหนดลักษณะการนำเสนอที่เน้นความรอบด้าน ชัดเจน มากกว่าความรวดเร็วในการนำเสนอ หลายสำนักมีนโยบายจำกัดเวลาในการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์เป็นส่วนต่อข่าวสารอื่นๆ ทั้งหมด นอกจากนั้นยังมีการส่งเนื้อหาให้ผู้เชี่ยวชาญ เช่น ผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์ ทางสุขภาพ หรือทางศาสนา ช่วยตรวจเช็คความถูกต้องของเนื้อหา ก่อนนำเสนอ นอกจากนั้นหลายองค์กรยังจัดให้มีการฝึกอบรมผู้ผลิตรายการให้มีจรรยาบรรณในการนำเสนอเนื้อหาที่ไม่ทำร้ายสังคม
2. สถานการณ์และผลกระทบของการนำเสนอเนื้อหาเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลมีอะไรบ้าง	รายการข่าวและรายการโทรทัศน์ทั่วไปของช่องกิจการสาธารณะส่วนใหญ่เน้นนำเสนอเรื่องไสยศาสตร์เฉพาะเรื่องความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โดยนำเสนอในทำนองรายงานข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น การพิสูจน์ผ่านกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ขณะที่ช่องกิจการธุรกิจอาจนำเสนอข้อมูลบางส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับข่าวโดยตรง เช่น ตัวเลข โดยนำเสนอซ้ำๆ ซึ่งอาจนำไปสู่การเกิดอุปทานหมู่ การนำเสนอข้อมูลที่กระตุ้นความอยากรู้อยากเห็นเพื่อให้เกิดยอดเรตติ้งสูง อย่างไรก็ตาม การนำเสนอเรื่องไสยศาสตร์สามารถนำเสนอทั้ง

ประเด็นคำถาม	สรุปประเด็นที่ได้จากกระบวนการสนทนากลุ่ม
	ในด้านที่ก่อให้เกิดประโยชน์ เช่น เกิดผลประโยชน์ทางธุรกิจแก่ชุมชนที่ขายสินค้าด้านความเชื่อ กระตุ้นการท่องเที่ยว เป็นโอกาสในการชี้แจงข้อเท็จจริงและเสริมความรู้ให้แก่สังคมทั้งในมิติวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ แต่ก็อาจนำเสนอให้เกิดผลกระทบทางลบ เช่น การหลอกลวงให้เกิดความเชื่อถ้อยมหายซ้ำเติมสภาวะความไม่มั่นคงทางจิตใจ ลดทอนภูมิปัญญาของประชาชน และเบี่ยงเบนความสนใจของประชาชนไปจากเนื้อหาที่ควรนำเสนอ (กระบวนการยุติธรรม ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ ฯลฯ)

ประเด็นคำถาม	สรุปประเด็นที่ได้จากกระบวนการสนทนากลุ่ม
3. ประเด็นปัญหาทางจริยธรรมและกฎหมายในการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อไสยศาสตร์ของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลมีอะไรบ้าง	แนวทางการนำเสนอที่เหมาะสมเริ่มจากผู้สร้างสคริปต์รายการควรทบทวนจุดประสงค์และพันธกิจขององค์กรทุกครั้งก่อนจะนำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์ เน้นการนำเสนอเนื้อหาเชิงสืบสวนสอบสวน (investigative reporting) เพิ่มเติมเนื้อหาที่สืบค้นมาจากผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้นๆ และรายงานข้อมูลโดยอ้างอิงความรู้เชิงวิทยาศาสตร์เป็นหลัก ทั้งนี้ ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มมีความเห็นว่าหน้าที่ความรับผิดชอบของสื่อมวลชนคือการเตือนสติสังคม นำเสนอข่าวที่ผ่านการกลั่นกรองอย่างถี่ถ้วน เลือกเฟ้นข่าวที่เหมาะสม และพิจารณาผลกระทบที่อาจเกิดกับสังคมอย่างมีจริยธรรม แต่ยังคงเคารพต่อความเชื่อและวัฒนธรรมชาวบ้าน แนวทางในการนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ที่เหมาะสมอาจมีการจำกัดช่วงเวลานำเสนอ ไม่สอดแทรกเนื้อหาไสยศาสตร์ลงในข่าวต่างๆ หยุตรายงานเนื้อหาที่ไม่เกี่ยวข้องกับข่าวโดยตรง และการจัดระบบ rating system ที่คำนึงถึงเนื้อหาด้านไสยศาสตร์ด้วย

ประเด็นคำถาม	สรุปประเด็นที่ได้จากกระบวนการสนทนากลุ่ม
4. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อองค์กรสื่อและสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ	นโยบายที่องค์กรสื่อควรประยุกต์ใช้คือ หนึ่ง ไม่มุ่งเน้นการนำเสนอข่าวอย่างรวดเร็วจนขาดความรอบด้านและข้อมูลที่นำเสนอต้องถูกต้อง สอง จำกัดจำนวน เวลาในการนำเสนอต่อครั้ง ความต่อเนื่องของข่าวและเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์ สาม ส่งข่าวที่เตรียมนำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้องตรวจสอบอย่างละเอียดก่อนออกอากาศ สี่ ควรจัดตั้งเจ้าหน้าที่ตรวจสอบเนื้อหาภายในองค์กร และห้า นำเสนอข้อมูลโดยคำนึงถึงมาตรฐานการทำงานตามจรรยาบรรณวิชาชีพสื่อมวลชนอย่างเคร่งครัด ด้านนโยบายที่เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติได้แก่ หนึ่ง การกำหนดนิยามของสื่อกระแสหลักและสื่อออนไลน์อย่างชัดเจน สอง การสร้างกรอบแนวทางการนำเสนอเนื้อหาของสื่อแต่ละประเภท เช่น การกำหนดช่วงเวลานำเสนอเนื้อหา การกำหนด rating การกำหนดระยะเวลาในการนำเสนอเนื้อหาแต่ละตอน ฯลฯ สาม การจัดจ้างบุคลากรเพิ่มเติมของหน่วยงาน สี่ การร่วมมือกับหน่วยงานกลางของภาครัฐ เช่น กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (MDES) เพื่อกำหนดมาตรฐานการทำงานร่วมกัน ห้า การรณรงค์ให้ประชาชนเกิดตระหนักรู้ถึงข้อควรระวังในการเสพเนื้อหาข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความเชื่อและไสยศาสตร์ และหก การรับฟังข้อร้องเรียนจากประชาชนเพื่อมาพัฒนาสร้างเป็นกรอบข้อกำหนดการดำเนินรายการในอนาคต

3. กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ เช่น เครือข่ายผู้บริโภค กลุ่มเฝ้าระวังสื่อ ภาคพลเมือง

กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ เช่น เครือข่ายผู้บริโภค กลุ่มเฝ้าระวังสื่อ ภาคพลเมือง จำนวน 30 คนซึ่งเป็นตัวแทนจากภาคประชาสังคมต่างๆ ร่วมนำเสนอประเด็นสถานการณ์และผลกระทบของการนำเสนอข่าวและรายการเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ องค์ความรู้ด้านกฎหมาย ระบบและกลไกในการกำกับดูแล

เนื้อหารายการ รวมถึงแนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช. ดังตารางที่ 35 ต่อไปนี้

3.1. นโยบายการกำกับดูแลตนเองของสื่อ

องค์กรสื่อควรมีแนวทางชัดเจนในการนำเสนอเนื้อหารายการด้านไสยศาสตร์/รายการข่าวเกี่ยวกับไสยศาสตร์ หากพบข้อบกพร่องหรือข้อร้องเรียนจากผู้บริโภค ควรเร่งแก้ไขโดยเร็ว การกำกับดูแลตนเองของสื่อควรมีแนวปฏิบัติร่วมกัน หากพบการดำเนินงานที่ไม่สอดคล้องกับข้อตกลงดังกล่าว อาจมีวิธีการว่ากล่าวตักเตือนหรือบทลงโทษตามสมควร

3.2. การนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ที่สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน

สื่อควรนำเสนอเนื้อหาไสยศาสตร์ในเชิงบวกที่สร้างประโยชน์ต่อสังคมได้ เช่น การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างไสยศาสตร์กับประวัติศาสตร์ ก่อให้เกิดโครงการนำเที่ยวโดยเยาวชน (มัคคุเทศก์น้อย) หรือการเข้าไปพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนที่ตามรอยสถานที่ในเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์

ตารางที่ 35 กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ

ประเด็นคำถาม	สรุปประเด็นที่ได้จากกระบวนการสนทนากลุ่ม
1. สถานการณ์และผลกระทบของการนำเสนอเนื้อหาเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลมีอะไรบ้าง	รายการข่าวเกี่ยวกับไสยศาสตร์มีความถี่มากขึ้นไป การนำเสนอข่าวเกี่ยวกับไสยศาสตร์มีลักษณะซ้ำซ้อน วนฉายข่าวเรื่องเดิมอยู่บ่อยครั้ง และปรากฏในทุกช่วงเวลาออกอากาศ รวมทั้งพบได้ในเกือบทุกสถานีโทรทัศน์ ลักษณะการรายงานข่าวด้านไสยศาสตร์มีการพูดซ้ำไปมา ใช้วิธีการนำเสนอไม่เหมาะสม นำเสนอเรื่องไร้สาระเพื่อเรียกเรตติ้ง นำเสนอไม่ตรงตามความเป็นจริง สื่อกระแสหลักนำเสนอข่าวตามสื่อกระแสรอง และสื่อนำเสนอแค่ปรากฏการณ์แต่ตรวจสอบไม่ได้หรือไม่ได้ข้อสรุปด้านผลกระทบเชิงบวก รายการเชิงไสยศาสตร์อาจช่วยให้เกิดการกระตุ้นการเรียนรู้ เศรษฐกิจ และพัฒนาชุมชน (เช่น แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์) เป็นตัวช่วยในการตัดสินใจและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ด้านผลกระทบเชิงลบ เยาวชนอาจเกิดพฤติกรรมเลียนแบบ สร้างความเดือดร้อนแก่ชุมชน เกิดความมั่งงาย
2. ประเด็นปัญหาทางจริยธรรมและกฎหมายในการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อไสยศาสตร์ของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลมีอะไรบ้าง	สื่อควรมีการคัดกรองเนื้อหา ก่อนเผยแพร่ ลดปริมาณข่าวเกี่ยวกับไสยศาสตร์ให้น้อยลงหรือลดเวลาการนำเสนอ หรือกำหนดเวลาการนำเสนอ นำเสนอเนื้อหาไสยศาสตร์ในเชิงบวกที่สร้างประโยชน์ต่อสังคมได้ นักข่าวต้องมีจรรยาบรรณ นำเสนอข่าวอย่างตรงไปตรงมาภายใต้กรอบของคุณธรรมและจริยธรรม และควรนำเสนอข่าวอย่างมีหลักเหตุผล มีวิทยาศาสตร์หรือทฤษฎีมารองรับ

ประเด็นคำถาม	สรุปประเด็นที่ได้จากกระบวนการสนทนากลุ่ม
3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อองค์กรสื่อและสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ	การสื่อสารผ่านช่องทางสื่อออนไลน์ยังขาดการกำกับดูแล ควรสนับสนุนให้สื่อนำเสนอข่าวสารได้อย่างเต็มที่ ลดการควบคุมปิดกั้นการนำเสนอข่าว ส่งเสริมการพูดคุย ถกเถียง แลกเปลี่ยนข้อมูลกันแบบเสรี รวมทั้งบังคับให้สื่อทุกสถานีกลับสู่ระบบเรตติ้งเพื่อให้กสทช. มีอำนาจในการกำกับดูแลได้ นอกจากนี้ยังควรส่งเสริมทักษะการรู้เท่าทันสื่อ (Digital literacy) รวมถึงทักษะการคิดเป็นเหตุเป็นผลให้แก่ผู้บริโภค เพื่อสร้างสังคมอุดมปัญญาที่มีสุนทรีย์

4. กลุ่มนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง

กลุ่มนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง จำนวน 32 คนซึ่งเป็นตัวแทนจากนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิต่างๆ ร่วมนำเสนอประเด็นสถานการณ์และผลกระทบของการนำเสนอข่าวและรายการเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ องค์ความรู้ด้านกฎหมาย ระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการ รวมถึงแนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช. ดังตารางที่ 36 ดังต่อไปนี้

4.1. แนวทางการนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ของโทรทัศน์ดิจิทัล

ผู้ผลิตสื่อต้องสื่อสารให้เข้าใจถึงแก่นความเชื่อทางพุทธศาสนาให้ได้เพราะความเชื่อไสยศาสตร์ เป็นกุศโลบายของพุทธศาสนาในแบบฉบับชาวบ้านที่ทำให้ผู้คนเข้าถึงศาสนา โดยสื่อต้องสามารถย่อยคำสอนทางพุทธศาสนาให้เข้าใจง่าย โดยไม่ลืมนับถือวิถีชีวิตของท้องถิ่นนั้นๆ นอกจากนี้องค์กรสื่อควรเพิ่มค่าแรงวิชาชีพขั้นต่ำ เพื่อให้ผู้ประกอบการวิชาชีพสื่อ สามารถประกอบอาชีพ ภายใต้หน้าที่ตามหลักจรรยาบรรณได้อย่างคล่องตัว เนื่องจากพบว่า ปัจจัยด้านค่าแรงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้สื่อทำผิดจริยธรรมได้ง่าย

4.2. แนวทางการปรับหลักสูตรการศึกษาเพื่อให้เกิดความเท่าทันเนื้อหาด้านไสยศาสตร์

องค์กรการศึกษา ควรปลูกฝังนิสิต/นักศึกษา ในการหาข้อเท็จจริง สามารถตั้งคำถามเกี่ยวกับตัวทฤษฎี ตั้งแต่ในคาบเรียน มุ่งสอนให้ความรู้ ยกกระดับเนื้อหา โดยมุ่งสอนการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) ที่

สามารถนำไปใช้ในการสร้างการตระหนักรู้ให้แก่เยาวชนไปจนถึงผู้สูงอายุทุกช่วงวัย และการผลิตสื่อภายใต้
จรรยาบรรณวิชาชีพสื่อ อันสามารถต่อยอดนำไปปรับใช้ในการทำงานได้จริง บางครั้งปัญหาไม่ได้เกิดจาก
เยาวชนนักข่าวและผู้ประกอบวิชาชีพสื่อรุ่นใหม่ แต่เกิดจากนักข่าวและผู้ประกอบวิชาชีพสื่อรุ่นเก่า วัยรุ่น
ติดตามข่าวผ่านช่องทางสังคมออนไลน์มากขึ้น โดยไม่ได้ตรวจสอบข้อเท็จจริงหรือแหล่งที่มา

ตารางที่ 36 ผลการศึกษากลุ่มนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง

ประเด็นคำถาม	สรุปประเด็นที่ได้จากกระบวนการสนทนากลุ่ม
1. สถานการณ์และผลกระทบของการนำเสนอ เนื้อหาเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของโทรทัศน์ ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลมีอะไรบ้าง	สถานีโทรทัศน์ดิจิทัลมีนโยบายในการเลือกนำเสนอ หรือไม่นำเสนอข่าวด้านความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ ชัดเจน ซึ่งส่วนใหญ่มักคำนึงถึงเรตติ้ง (Rating) ของ รายการเป็นสำคัญ เนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ส่วนใหญ่ นำเสนอในรูปแบบละครสั้นทำให้แยกไม่ออกกว่าเป็น เรื่องจริงหรือเรื่องแต่ง มุ่งนำเสนอข่าวผ่านการใช้ เทคนิค Immersive Graphic ส่งผลให้ผู้บริโภคเกิด จินตนาการได้ง่ายได้รับความบันเทิงเช่นเดียวกับ ละคร ผลกระทบต่อผู้บริโภคในเชิงบวก เยาวชนรุ่น ใหม่ที่สนใจเนื้อหาทางไสยศาสตร์ที่ผิดเพี้ยนจะเกิด การตั้งคำถาม และเท่าทันสื่อมากยิ่งขึ้น เป็นโอกาสที่ สื่อจะนำเสนอเนื้อหาอื่นๆ ทำให้เกิดความรู้ความ เข้าใจเรื่องเชิงไสยศาสตร์ให้มากขึ้น นอกจากนี้ รายการไสยศาสตร์อาจเป็นการบันทึกความเจ็บปวด ของสังคมในรูปแบบหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นปัญหาเชิง สังคม (เช่น การเข้าถึงระบบสาธารณสุขของรัฐ) เป็นพื้นที่ทางจินตนาการที่ใช้จัดการกับความไม่ลง รอยต่างๆ เช่น (การใช้ความเชื่อไสยศาสตร์ เพื่อ ประณามคนบางกลุ่ม) นอกจากนี้สามารถเนื้อหาเชิง ไสยศาสตร์ยังอาจต่อยอดไปสู่การผลิตผลงานเป็น

ประเด็นคำถาม	สรุปประเด็นที่ได้จากกระบวนการสนทนากลุ่ม
	Soft Power (อำนาจละมุน) ที่เป็นแหล่งที่พึ่งทางใจ สอดแทรกพิธีกรรม การเรียนรู้บทเรียนชีวิตผ่าน ปรัชญาการณทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และร่องรอย วัฒนธรรมประเพณีต่างๆ นอกจากนั้นยังสามารถ สร้างรายได้ต่อชุมชนท้องถิ่น ดึงดูดนักท่องเที่ยว ผลกระทบต่อผู้บริโภคในเชิงลบ สื่ออาจทำให้เกิด ความเชื่อมกมาย ไม่ตื่นรู้ทางปัญญา สินค้าประเภท 'ไสยศาสตร์' อาจทำให้ผู้บริโภคเกิดการตามรอยละคร รายการ ข่าว และส่งผลกระทบต่อความนิยมวัตถุ ของผู้บริโภค
2. ประเด็นปัญหาทางจริยธรรมและกฎหมายในการ นำเสนอเนื้อหาความเชื่อไสยศาสตร์ของโทรทัศน์ ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลมีอะไรบ้าง	สื่อควรมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากกว่าเพียงแค่ การขึ้นคำบรรยายว่าเป็นความเชื่อส่วนบุคคล ควร นำเสนอให้ครอบคลุมรอบด้าน โดยผสมผสานความ เชื่อไสยศาสตร์ในมิติวิทยาศาสตร์ร่วมด้วย ขณะเดียวกันควรส่งเสริมคุณธรรมให้กับเยาวชน ผู้บริโภคได้มีการวิเคราะห์แยกแยะ โดยที่ผู้ผลิตสื่อมี การตรวจสอบ คัดกรองเนื้อหา และควบคุมการ นำเสนอ สำหรับแนวทางในการนำเสนอเนื้อหาเรื่อง ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ผู้ผลิตสื่อไม่ควรเจาะลึก จนทำให้ผู้บริโภคมกมาย ไม่พยายามเชื่อมโยงไสย ศาสตร์ที่ทำให้เกิดความเชื่อที่ผิดแปลกหรือเกิด อุปทานหมู่ ผู้ผลิตสื่อควรมีจริยธรรมในการนำเสนอ ด้านมาตรการกำกับดูแลของ กสทช. ควรกำหนดผู้มี อำนาจในการสร้างนโยบาย/ผู้กำหนดผังรายการ ตลอดจนผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในผลกระทบได้นำ ความรู้ด้านกฎหมายและจรรยาบรรณวิชาชีพ สื่อสารมวลชนมาเป็นกรอบในการกำหนดโครงสร้าง ผังรายการ ช่วงเวลา อีกทั้งในประเด็นเรื่อง

ประเด็นคำถาม	สรุปประเด็นที่ได้จากกระบวนการสนทนากลุ่ม
	จรรยาบรรณจริยธรรมสื่อ ผู้ผลิตสื่อ ควรมีนโยบายที่ชัดเจน มุ่งเสนอข้อเท็จจริงที่พิสูจน์ได้ โดยสื่อต้องตระหนักรู้ว่า ความเชื่อทางไสยศาสตร์นั้น ไม่ใช่ข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์ แต่เป็นข้อเท็จจริงทางสังคม โดยเฉพาะการไม่ปลดทอนความเชื่อความศักดิ์สิทธิ์ของผู้บริโภค นอกจากนี้ กสทช. ควรผลักดันการนำเสนอเนื้อหาไสยศาสตร์ โดยใช้ความบันเทิงนำ สนับสนุนให้เป็น Soft power (อำนาจละมุน) ส่งเสริมให้เป็นสินค้าวัฒนธรรมที่ต่อยอดขายได้ และควรสร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย กสทช. ควรร่วมหาแนวทางกำกับดูแลตนเอง การกำกับร่วมกัน โดยเฉพาะกองทุนพัฒนาสื่อฯ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการร่วมกันพัฒนายกระดับการนำเสนอเนื้อหาไสยศาสตร์ ควบคู่กับการยกระดับกลไกการรู้เท่าทันสื่อของผู้บริโภค มิติผู้บริโภคสื่อ กสทช. ควรส่งเสริม การรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) ให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย เพื่อป้องกันการรับข้อมูลที่บิดเบือน ควรมีการตั้งคำถามตามบริบทที่สื่อนำเสนอ ส่งเสริมพัฒนาคุณภาพเยาวชนคนรุ่นใหม่ ให้มีความรู้ และรสนิยมในการบริโภคสื่อที่เหมาะสม
3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อองค์กรสื่อและสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ	ด้านการควบคุมตามโครงสร้างกฎหมาย พระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียง และกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2551 ของคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ควรผลักดันการกำกับดูแลสื่อให้เป็นวาระแห่งชาติ มีการทำงานอย่างโปร่งใส เน้นการควบคุมตนเองของสื่อที่มี

ประเด็นคำถาม	สรุปประเด็นที่ได้จากกระบวนการสนทนากลุ่ม
	มาตรฐานการนำเสนอและบทลงโทษชัดเจน เช่น การนำเสนอข้อเท็จจริงให้เป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น แยกแยะความจริงและไม่จริงให้ชัดเจน และไม่ชี้นำให้เกิดความเชื่อมกมาย นอกจากนี้ก็สห. ยังควรมีมาตรการด้านการให้รางวัลกับกลุ่มรายการทางทีวี ธุรกิจ เพิ่มสัดส่วนเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นสาธารณะและกิจกรรมสาธารณะ (Public Affairs) ให้มากขึ้น และจัดตั้งสหภาพเข้าไปกำกับดูแลสื่อ ในมิติผลกระทบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ และส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy)

การวิเคราะห์และจัดทำข้อเสนอผ่านข้อมูลจาก

กระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus group) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาจากการใช้กระบวนการกลุ่ม (Focus group) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อประเมินคุณภาพเนื้อหารายการในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ กรณีรายการไสยศาสตร์ พบว่าผู้เข้าร่วมกระบวนการสนทนากลุ่ม จำนวนทั้งหมด 129 คน จาก 4 ภาคส่วนอื่นได้แก่ 1. ผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิตอล ประเภทบริการธุรกิจ จำนวน 30 คน 2. ผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิตอล ประเภทบริการสาธารณะ จำนวน 37 คน 3. ผู้ได้รับผลกระทบ เช่น เครือข่ายผู้บริโภค กลุ่มเฝ้าระวังสื่อ ภาคพลเมือง จำนวน 30 คน และ 4. นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง จำนวน 32 คน สามารถนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่และสรุปตามเป็นหัวข้อดังต่อไปนี้

1. ผลกระทบของรายการเชิงไสยศาสตร์มีลักษณะ 'เหรียญสองด้าน'

หากมองผิวเผิน การนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์มักส่งผลกระทบต่อสังคม เช่น การสร้างความเชื่อมหาย การลดทอนทักษะการคิดวิเคราะห์ของประชาชน รวมถึงการแย่งเนื้อที่หรือเวลาของรายการที่มีคุณค่าและประเทืองปัญญา เช่น รายงานที่นำเสนอกระบวนการทำงานของระบบยุติธรรม การทดลองทางวิทยาศาสตร์ ฯลฯ อย่างไรก็ตาม ความเห็นของผู้เข้าร่วมชี้ให้เห็นมิติของผลกระทบเชิงบวกอันเกิดจากการนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ เช่น สินค้าซอฟต์แวร์ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว และส่งเสริมให้สังคมเกิดแรงบันดาลใจในการศึกษาวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ด้วยตนเอง ฯลฯ

2. ระบบเรตติ้งมีผลกระทบต่อแนวทางการนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์

ผู้เข้าร่วมกระบวนการสนทนากลุ่มเกือบทุกกลุ่มเห็นว่าระบบเรตติ้งเป็นระบบสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อนโยบายการนำเสนอรายการเชิงไสยศาสตร์ของทุกองค์กรสื่อ โดยเฉพาะองค์กรสื่อเชิงธุรกิจ เนื่องจากเนื้อหาที่สร้างความมกมายมักเป็นเนื้อหาที่มีสีสัน เป็นที่ชื่นชอบของผู้รับสาร ดังนั้น องค์กรสื่อมักตอบสนองความต้องการของผู้รับสารโดยการนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์จำนวนมากและบ่อยเกินความจำเป็นเพื่อแลกกับเรตติ้งอันหมายถึงเม็ดเงินโฆษณาและสปอนเซอร์ต่อไป ความใส่ใจแต่เพียงเรตติ้งยังส่งผลกระทบต่อแนวทางการนำเสนอเนื้อหาที่มักเป็นไปในลักษณะตื้นตื้น ไร้อารมณ์ พยายามตั้งคำถามขึ้นนำแหล่งข่าวเพื่อสร้างความเชื่อ

ในเรื่องเหนือธรรมชาติ และจำลองภาพทางไสยศาสตร์ให้เห็นลักษณะทางความเชื่อและไสยศาสตร์อย่างเป็นรูปธรรม

3. แนวทางการนำเสนอรายการเชิงไสยศาสตร์ขององค์กรสื่อ

ผู้เข้าร่วมกระบวนการสนทนากลุ่มจำนวนมากแนะนำว่าองค์กรสื่อควรลดความรวดเร็วในการนำเสนอข่าวและหันไปเพิ่มความรอบด้านและความน่าเชื่อถือของเนื้อหาให้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังควรจัดให้ผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้องตรวจทานเนื้อหาอย่างละเอียดก่อนออกอากาศ จัดตั้งเจ้าหน้าที่ตรวจสอบเนื้อหาภายในองค์กร และเน้นการนำเสนอตามจรรยาบรรณวิชาชีพสื่อมวลชนอย่างเคร่งครัด

4. บทบาทอันเหมาะสมของการกำกับดูแลการนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ของหน่วยงานรัฐ

หน่วยงานของรัฐควรแสดงขอบเขตของเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ รวมถึงเปรียบเทียบให้เห็นความหมายอันแตกต่างระหว่างคำอื่น เช่น ความเชื่อถือ วัฒนธรรม และความศรัทธา เป็นต้น นอกจากนี้ ผู้เข้าร่วมกระบวนการสนทนากลุ่มทุกกลุ่มยังเห็นพ้องกันว่านโยบาย กสทช.ควรออกมาตรฐานการนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ที่ชัดเจน กำหนดมาตรฐานการเซนเซอร์เนื้อหา โดยสามารถแบ่งมาตรการกำกับดูแลออกเป็น 2 แนวทางคือ หนึ่ง มาตรการกำกับดูแลเชิงกำกับ อันได้แก่ การสร้างกรอบแนวทางการนำเสนอเนื้อหาของสื่อแต่ละประเภท เช่น การกำหนดช่วงเวลานำเสนอเนื้อหา การกำหนด rating การกำหนดระยะเวลาในการนำเสนอเนื้อหาแต่ละตอน ฯลฯ การจัดจ้างบุคลากรเพิ่มเติมของหน่วยงาน การร่วมมือกับหน่วยงานกลางของภาครัฐ เช่น กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (MDES) เพื่อกำหนดมาตรฐานการทำงานร่วมกัน สอง มาตรการกำกับดูแลเชิงส่งเสริม อันได้แก่ การรณรงค์ให้ประชาชนเกิดตระหนักรู้ถึงข้อควรระวังในการเสพเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความเชื่อและไสยศาสตร์ การรับฟังข้อร้องเรียนจากประชาชนเพื่อมาพัฒนาสร้างเป็นกรอบข้อกำหนดการดำเนินรายการในอนาคต ส่งเสริมให้เอเจนซีโฆษณาลดความสำคัญของเรตติ้งในการประเมินความนิยมของรายการโทรทัศน์ การให้รางวัลแก่สื่อที่ไม่นำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ ให้ความรู้ความเข้าใจวิธีการนำเสนอเนื้อหาเชิงสืบสวนสอบสวน (investigative reporting) และรายงานข้อมูลโดยอ้างอิงความรู้เชิงวิทยาศาสตร์เป็นหลัก การผลักดันการนำเสนอเนื้อหาไสยศาสตร์ให้เป็น soft power (อำนาจละมุน) ที่สามารถกลายเป็นสินค้าเชิงวัฒนธรรม สนับสนุนให้ภาคประชาสังคมมีความรู้เท่าทันและร่วมกันประนามสื่อที่นำเสนอเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม และสุดท้ายจัดตั้งสภาประชาชนที่ช่วยกันพิจารณาและเสนอนโยบายเพื่อการกำกับดูแลสื่อที่นำเสนอเนื้อหาไสยศาสตร์ที่ไม่เหมาะสม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- Bronislaw Malinowski (1916) ใน นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ. (2560). **แนวคิดมานุษยวิทยากับการศึกษาความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสังคมไทย.วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**, 25(47) (มกราคม-เมษายน 2560): 176.
- Gerbner. (1993). ใน พิชญาธร หลายพัฒน์ และ ญัฐธิดา วิจิตรจามรี. **อิทธิพลของรายการโทรทัศน์ “กรรมลิขิต” ทางสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 ที่มีต่อความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาของผู้ชมในกรุงเทพมหานคร. การประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 53 สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์** น.683.
- MEDIA ALERT. (2564.) **ความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการข่าวโทรทัศน์, โครงการศึกษาวิจัยสภาพการณ์สื่อและพฤติกรรมการเปิดรับสื่อ ฝายนโยบายและยุทธศาสตร์ กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์**
- MEDIA ALERT. 2564. **ความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการข่าวโทรทัศน์. โครงการศึกษาวิจัยสภาพการณ์สื่อและ พฤติกรรมการเปิดรับสื่อฝายนโยบายและยุทธศาสตร์ กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์**
- Melford E. Spiro (1966) ใน นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ. (2560). **แนวคิดมานุษยวิทยากับการศึกษาความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสังคมไทย.วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**, 25(47) (มกราคม-เมษายน 2560): 177.
- Nurit Bird-David (1999) ใน นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ. (2560). **แนวคิดมานุษยวิทยากับการศึกษาความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสังคมไทย.วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**, 25(47) (มกราคม-เมษายน 2560): 179.
- กาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน. (2560). **สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อการศึกษา. มหาสารคาม : อินทนิล.**
- กาญจนา แก้วเทพ. (2554). **การสื่อสาร ศาสนา กิฬา. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.**

กาญจนา แก้วเทพ. (2552). **สื่อสารมวลชน : ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา**. กรุงเทพฯ : คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จักรพันธ์ แสงทอง. (2564). **วาทกรรมพุทธศาสนาแบบไสยศาสตร์ในสังคมไทย ตามทัศนะของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต)**. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์มจร. 9(4). หน้า 1752-1764.

จุฬาวดี วรเศรษฐ์ศักดิ์. (2548). การศึกษาวิเคราะห์เรื่องเล่าสยองขวัญของรายการวิทยุเดอะซี๊ด. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. ใน ศิริรัตน์ สมสวัสดิ์ “การศึกษากลยุทธ์การสื่อสารรายการเล่าเรื่องลึกลับ กรณีศึกษารายการเดอะโกสต์เรดิโอ” (การค้นคว้าอิสระ หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 2563), น. 3-4.

จุฬาวดี วรเศรษฐ์ศักดิ์. (2548). การศึกษาวิเคราะห์เรื่องเล่าสยองขวัญของรายการวิทยุเดอะซี๊ด. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. ใน ศิริรัตน์ สมสวัสดิ์ “การศึกษากลยุทธ์การสื่อสารรายการเล่าเรื่องลึกลับ กรณีศึกษารายการเดอะโกสต์เรดิโอ” (การค้นคว้าอิสระ หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 2563), น. 3-4.

เจมส์ แอล เครย์ตัน. (2551). **คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน การตัดสินใจที่ดีกว่าโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม**. แปลโดย ศ.นพ. วันชัย วัฒนศัพท์, ดร. ถวิลวดี บุรีกุล, ผศ.ดร. เมธิศา พงษ์ศักดิ์ศรี. ขอนแก่น: โรงพิมพ์ศิริภักดิ์ ออฟเซ็ท. น. 64-68.

ฉลองรัฐ เหมอมาลัยชลมารค. (2553). **ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องเล่า สัมพันธบท และภทกะในภาพยนตร์ผีไทย** (Unpublished Doctoral dissertation). มหาวิทยาลัยรังสิต, ปทุมธานี. ใน ณัฐนันท์ ฤกษ์พี้งดี. (2561). การผลิตและการประกอบสร้างความกลัวในรายการคนอวดผี. วิทยานิพนธ์ หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยนิเทศศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยรังสิต. น. 3-4.

ชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี. (2559). **การกำกับดูแลกันเองของสื่อมวลชนตามหลักประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ : สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.

ณัชชา อาจารย์ยุตต์. (2561). **บทบาทสื่อหนังสือพิมพ์ออนไลน์กับการผลิตซ้ำความเชื่อเพื่อการเสี่ยงโชค**. วารสารศาสตร์ ฉบับเดือนมกราคม - เมษายน 2564. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ณัชชา อาจารย์ยุตต์. (2563). **บทบาทสื่อหนังสือพิมพ์ออนไลน์กับการผลิตซ้ำความเชื่อเพื่อการเสี่ยงโชค**. วารสารศาสตร์ ปีที่ 14, ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2564), หน้า 84-121.

ณัฐนันท์ ฤกษ์พี้งดี. (2561). การผลิตและการประกอบสร้างความกลัวในรายการคนอวดผี. วิทยานิพนธ์ หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยนิเทศศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยรังสิต.

ณิชา จันทะเกาศลย์ และ ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์. (2564). **กลวิธีสื่อธรรมในละครโทรทัศน์เรื่องกรรมกรรม**.วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ ปีที่ 17 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน 2564. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ธนภัทร เต็มรัตนะกุล. (2563). **การสื่อสารภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับพิธีกรรมและวัตถุมงคล ในพื้นที่จังหวัดสงขลา**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยวิทยาลัยทักษิณ.

นฤพนธ์ ดั่งวงวิเศษ. (2560). **แนวคิดมานุษยวิทยากับการศึกษาความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสังคมไทย**.วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 25(47) (มกราคม-เมษายน 2560): 178.

นัทรียา ทวีวงศ์. (2556). **บทบาทสื่อในกระบวนการสื่อสารจากรัฐบาลสู่สังคม**. รายงานการศึกษาส่วนบุคคล หลักสูตรนักบริหารการทูต สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ.

นิภาวรรณ วิรัชนิภาวรรณ. (2532). ใน นฤพนธ์ ดั่งวงวิเศษ. (2560). **แนวคิดมานุษยวิทยากับการศึกษาความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสังคมไทย**.วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 25(47) (มกราคม-เมษายน 2560): 186.

ปรวรรณ โลหะวัฒน์วงศ์. (2543). **การรับรู้ทัศนคติ และความพึงพอใจที่มีต่อละครโทรทัศน์ชุด “เจ้ากรรมนายเวร” ของผู้ชมในเขตกรุงเทพมหานคร**.วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประกาศคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรื่อง **หลักเกณฑ์การจัดทำผังรายการสำหรับให้บริการกระจายเสียงหรือโทรทัศน์ พ.ศ. 2556**. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 130 ตอนพิเศษ 27 ง.

ประกาศคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรื่อง **หลักเกณฑ์และวิธีการอนุญาตการให้บริการกระจายเสียงหรือโทรทัศน์ พ.ศ. 2555**. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 129 ตอนพิเศษ 157 ง.

ประเวศ วะสี. (2555). **ทิศทางใหม่ประเทศไทย ทิศทางใหม่ของการศึกษาชุมชนท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว.

พรทิพย์ วรภิกโกคาทร. (2529). **เอกสารการสอนชุดวิชาหลักและทฤษฎีการสื่อสารมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พระครูพิพิธปริยัติกิจ (ชยันต์พุทธธมฺโม). (2559). **ร่างทรงตุ๊กตาลูกเทพ : ทิวทัศน์ทางความเชื่อ มूलค่า**

ความรุนแรงและความตาย. วารสารพุทธจิตวิทยา, 1(1) (มกราคม-มิถุนายน 2559) : 1-13.

พระมหามันสิวิ สุทธิธมฺโม (อารยะนรากุล). (2564). **การจัดการความเชื่อที่มีผลต่อจิตใจเชิงพุทธ:**

กรณีศึกษาวัดเจติย (ไอ้ไข่). วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 8(6) (เดือนมิถุนายน 2564): น. 63.

พระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2551. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 125 ตอนที่ 42 ก.

พระราชบัญญัติองค์การจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และ กิจการโทรคมนาคม พ.ศ.2553. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 127 ตอนที่ 78 ก

พระศุภราชชัย สุรสโก พระครูสุธีคัมภีรญาณ และ จันทศิริ พลอยงาม. (2563). **กระบวนการทัศน์ใหม่ของความเชื่อในสังคมไทย : ฝิ พราหมณ์ พุทธศาสนา และวิทยาศาสตร์.** วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์, 7(3) (ประจำเดือนกรกฎาคม – กันยายน 2563): 11-12.

พระสมชาย ขวลิตนตร (ชวนปญฺโญ) และสราวุธ อนันตชาติ. (2565). **ความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจและพฤติกรรมการสัการะมือของผู้บริโภค.** วารสารสหศาสตร์ปีที่ 21 ฉบับที่ 2 (2564): กรกฎาคม – ธันวาคม. คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

พัชระ เชิงวิลาส. (2551). **การสำรวจพฤติกรรมและการเปิดรับ และทัศนคติของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ที่มีต่อนิตยสารประเภทกอสซิปบันเทิง ในประเด็นบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบต่อสังคมของ สื่อมวลชนไทย.** รายงานโครงการเฉพาะบุคคล วารสารศาสตร์มหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พัชรภา เอื้ออมรวนิช. (2562). **“สื่อมวลชนกับการดูแลกำกับตนเอง”.** วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร. ปีที่ 39 ฉบับที่ 3 (พ.ค. - มิ.ย. 2562)

พัทธ์พสุตม์ สาธุวัฒน์. (2562). **พลังสื่อมวลชนในสื่อสังคมออนไลน์.** วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์ ปีที่ 21 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2562).

ภัททวารวดี วิไลลอย. (2563). **บทบาทของรายการเลขอวดกรรมในการสื่อสารความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม.** วารสารนิเทศศาสตร์ปริทัศน์ 24(2) (พฤษภาคม - สิงหาคม 2563): น.119.

มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2559). **โครงการศึกษาวิจัยการปฏิรูปสื่อข้อเสนอแนวทาง (Roadmap) การปฏิรูปสื่อเพื่อการกำกับดูแลกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม.** กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ.

มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2559). **โครงการศึกษาวิจัยการปฏิรูปสื่อเล่มที่ 3 “การกำกับดูแลเนื้อหาของสื่อวิทยุ โทรทัศน์”**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ

มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2559). **โครงการศึกษาวิจัยการปฏิรูปสื่อเล่มที่ 7 “กลไกการกำกับดูแลตนเอง”**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ.

รตี ธนารักษ์. (2557). **แนวทางการกำกับดูแลตนเองให้มีประสิทธิภาพตามกรอบมาตรฐานจริยธรรม จรรยาบรรณ และความรับผิดชอบ**. กรุงเทพฯ: กลุ่มงานส่งเสริมการแข่งขันและกำกับดูแลกันเอง สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.)

รตพร ปัทมเจริญ. (2543). ใน นฤพนธ์ ดั่งวงวิเศษ. (2560). **แนวคิดมานุษยวิทยากับการศึกษาความเชื่อ** **สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสังคมไทย**. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 25(47) (มกราคม-เมษายน 2560): 186.

รชนีกร เศรษฐโชติ. (2532). **โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

รุจิกาญจน์ สานนท์ จุฑา เทียนไทย และ กันยารวีร์ สัทธาพงษ์. (2560). **ทิศทางธุรกิจความเชื่อของสังคมไทยยุค 4.0**. วารสารร่วมพฤษ มหาวิทยาลัยเกริก. 35(1): 11-32.

เรณู อรรถฐาเมศร์. (2533). **คติชนวิทยา**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. เชียงใหม่: สถาบันราชภัฏ เชียงใหม่.

ลำภู แก้วกล้า. (2564). **อิทธิพลของค่านิยมที่มีผลต่อพฤติกรรมความเสี่ยงดวงในสังคมไทย**.

วารสารวามัญองแหกรพุทธศาสตรปริทรรศน์ ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (2564) : มกราคม – มิถุนายน น.135.

วราลี ศรีตระกูล. (2564). **“ปรากฏการณ์ไอโซพารวย” พฤติกรรม ความเชื่อ และการบนบาน**. สารนิพนธ์ปริญญาการจัดการมหาบัณฑิต วิทยาลัยการจัดการ, มหาวิทยาลัยมหิดล. น. 4.

วิศา จันทรขำ. (2560). **การเปรียบเทียบความหมายผีในรายการโทรทัศน์ “คนอวดผี” กับความเชื่อเรื่องผีในสังคมไทย**. วารสารการสื่อสารมวลชน, 5(2), 46-70.

วิศา จันทรขำ และ ขวัญฟ้า ศรีประพันธ์. (2560). **การเปรียบเทียบความหมายผีในรายการโทรทัศน์ “คนอวดผี” กับความเชื่อเรื่องผีในสังคมไทย**. วารสารการสื่อสารมวลชน ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2560 คณะการสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วิชุดา ปานกลาง. (2539). การวิเคราะห์การถ่ายทอดความหมายเรื่อง “ผี” ในภาพยนตร์ไทย เรื่อง“แม่นาคพระโขนง” พ.ศ.2521-2532. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม. (2527). การนับถือผีในเมืองไทย. ศิลปวัฒนธรรม, 5(4), 6-17.

ศิริพร ไผศิริ. (2544). การสร้างสรรค์ในการผลิตซ้ำภาพยนตร์ไทยจากตำนาน “แม่นาคพระโขนง”. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิริเพ็ญ ชัยสนิท. (2561). การศึกษาเชิงวิเคราะห์ความรุนแรงในภาพยนตร์ของเคนวิน ทาแรนดิโน ด้วยหลักปรัชญาและศาสนา. วารสารพุทธมัตต์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2561)

ศิริรัตน์ สมสวัสดิ์. (2565). การศึกษากลยุทธ์การสื่อสารรายการเล่าเรื่องลึกลับ กรณีศึกษารายการเดอะโกสต์เรดิโอ. การค้นคว้าอิสระเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต การสื่อสารเชิงกลยุทธ์. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

ศิริวัชร ศิวารมย์ และ อัคริมา นันทนาสิทธิ. (2557). การวิเคราะห์ปัจจัยการบริโภคสินค้าเสมือนจริงในเกมออนไลน์ประเภท Massively Multiplayer Online Role-playing Game. (MMORPG). เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (น. 9-10)

สภาการสื่อมวลชนแห่งชาติ. (2565). แนวปฏิบัติสภาการสื่อมวลชนแห่งชาติเรื่องการนำเสนอข่าว และภาพข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ ตัวเลข และสลากพັນ พ.ศ. 2565.

สมควร กวียะ. (2545). การสื่อสารมวลชน : บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบต่อสังคม. กรุงเทพมหานคร : อักษราพิพัฒน์

สมบัติ ลีลาพตะ (บรรณาธิการ). (2565). รวมกฎหมายว่าด้วยกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ.

สรกานต์ ศรีทองอ่อน. (2560). ผีมีจริง?. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ. (2556). แนวทางการจัดระดับความเหมาะสมของรายการรายการโทรทัศน์ตามประกาศคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรื่องหลักเกณฑ์การจัดทำผังรายการสำหรับการกระจายเสียงหรือโทรทัศน์ พ.ศ. 2556

สำนักข่าวอิศรา. (2555). การศึกษา "รายการไสยศาสตร์/โหราศาสตร์ในทีวีดาวเทียม". มูลนิธิ

สื่อมวลชนศึกษาโครงการเสริมสร้างสื่อมวลชนศึกษาเพื่อสุขภาวะ(มีเดียมอนิเตอร์).

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม (2551). **สื่อ: บทบาทและความสำคัญต่อ**

การเผยแพร่งานวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สิตางค์ เจริญวงศ์. (2559). **เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยทุนนิยมสัญญา: บทวิพากษ์แนวคิดหลัง**

สมัยใหม่ของฌอง โบตริยาร์ด. วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 (ก.ค.-ธ.ค.

2559)สุชาติ บุษย์ชฎานนท์. (2559). **คติความเชื่อเรื่องผีในยุควิทยาการสมัยใหม่ (IT).**

วารสารวามัญของแหวกพุทธศาสตร์ปริทรรศน์. 3(1). หน้า 42-55.

สุลักษณ์ ศิวรักษ์. (2537). **พุทธศาสนากับไสยศาสตร์.** สังคมไทย. กรุงเทพฯ : นิตยสารศิลปวัฒนธรรม.

เสฐียรโกเศศ. (2503). **สารคดีประเพณีน่ารู้เกี่ยวกับเมืองสรรค์และผีสงเทวดา.** พระนคร : แพรววิทยา, 2503.

หนึ่งฤทัย ขอมผลกลาง และคณะ (2545), **รายงานวิจัยเรื่อง บทบาทของสื่อมวลชนไทยต่อการสร้างและ**

ถ่ายทอดวัฒนธรรมในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ, นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยสุรนารี.

อดิวิษญ์ เชียงคิ้ว และ สมบัติ สมศรีพลอย. (2564). **การผลิตซ้ำความเชื่อเรื่องผีและอำนาจเหนือ**

ธรรมชาติผ่านตัวละครเอก “เดิร์ด” ในนวนิยายวายออนไลน์เรื่อง “Y-DESTINY หรือเป็นที่

พรหมลิขิต” ในฐานะสื่อวัฒนธรรมประชานิยม. วารสารจันทร์เกษมสาร ปีที่ 27 ฉบับที่ 2

(กรกฎาคม-ธันวาคม) หน้า 353-372.

อดิวิษญ์ เชียงคิ้ว และ สมบัติ สมศรีพลอย. (2564). **การผลิตซ้ำความเชื่อเรื่องผีและอำนาจเหนือ**

ธรรมชาติผ่านตัวละครเอก “เดิร์ด” ในนวนิยายวายออนไลน์เรื่อง “Y-DESTINY หรือเป็นที่

พรหมลิขิต” ในฐานะสื่อวัฒนธรรมประชานิยม. วารสารจันทร์เกษมสาร. 27(2). หน้า 353-372.

อนุชตรา เรืองมาก. (2559). **ขอได้ไหวรับ: ไอ้ไข่เด็กวัดเจดีย์.** วารสารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์, 16(1),

28-54.

อภิญญา ศรีรัตนสมบุญ. (2534). **การวิเคราะห์ละครโทรทัศน์ “คู่กรรม” ในการถ่ายทอดความเชื่อ และ**

ค่านิยมในสังคมไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต,จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรวิ ศรีชำนาญ และ พิงรอร รามสูต. (2558). **“การกำกับดูแลเนื้อหารายการข่าวในโทรทัศน์**

ภาคพื้นดินที่ ออกอากาศในระบบดิจิทัลในช่วงหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2557”. วารสารนิเทศ

ศาสตร์. ปีที่ 33 ฉบับที่ 2 (2558) คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุรุพงศ์ รักษาสัตย์. (2563). **ความจริงแท้ ความจริงลวง และ The kuleshov effect ในภาพยนตร์สาร**

คดีเรื่อง บุษบา. วารสารศาสตร์ ปีที่ 13 ฉบับที่ 2 (2020): พฤษภาคม - สิงหาคม ฉบับ: “โลกแห่งความจริงฉันเป็นเหมือนคนตาบอด โลกแห่งความฝันฉันมองเห็นวันสดใส”. คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เอกพล เขียวถาวร. (2552). **การประกอบสร้างความจริงในข่าวเกี่ยวกับเพศและผีของหนังสือพิมพ์ไทย.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ใน ศิริรัตน์ สมสวัสดิ์. (2563). การศึกษากลยุทธ์การสื่อสารรายการเล่าเรื่องลึกลับ กรณีศึกษารายการเดอะโกสต์เวดีโอ การค้นคว้าอิสระ หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารเชิงกลยุทธ์. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. (น. 3).

ภาษาอังกฤษ

Gramont. (1970) as cited in Charoensin Oran, 2000, p. 88) Charoensin-o-larn, C. (2000).

Development discourse: Power, Knowledge, Truth, Identity and otherness. 6th ed.

Bangkok: Language Print.

Mosco, V. (1996). **The political economy of communication: Rethinking and renewal.**

London: Sage Publications.

Perterson Theordore. (1973). **“The Social Responsibility of the Press.”**Four Theory of the

Press. University of Illinois Press, Urbanana.

Ravi, B.K. (2012). **“Media and Social Responsibility : A Critical Prespective with Special**

Referance to Television.” Academic Research International. 2 (1) : 306-325.

Siebert, F.S., T. Peterson, & W. Schramm. (1969). **Four theories of the press (5thed.).** Urbana:

University of Illinois press.

Goffman, E. (1974). **Frame Analysis.** Cambridge: Harvard University Press.

Maher, T.M. (1995). **Media framing and public perception of environmental causality.**

Southwest western Mass Communication Journal. 12(1),61-73.

Marshall McLuhan. (1962). **The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man.**

University of Toronto Press.

Williams, R. (1980). Advertising: The Magic System, in Problems in Materialism and Culture. London: New Left Books.

ออนไลน์ภาษาไทย

ILaw Freedom. (2562๗). ถอดบทเรียนการกำกับเนื้อหาสื่อด้วยอำนาจ คสช. กับสัญญาประชาคม. กลางณรงค์.

สืบค้นจาก <https://freedom.ilaw.or.th/en/node/701>

กฤติกร วงศ์สว่างพานิช. Simulacra : ยามเมื่อ 'กะลา' ใหญ่กว่าแผ่นดิน. ออนไลน์. 20 มีนาคม 2560.

สืบค้นจาก <https://thematter.co/uncategorized/simulacra/39602>

คมกฤช อยู่เติ่งเค่ง. (2564). ผี พรหมณ์ พุทธ : การกลับมาของความสนใจ 'ไสยศาสตร์' ในคนรุ่นใหม่.

สืบค้นจาก https://www.matichonweekly.com/religion/article_460792

คมชัดลึกออนไลน์. (2564). 9 "เครื่องราง" สายมู เสริมโชค เฮง รวย แคล้วคลาด. สืบค้นจาก

<https://www.komchadluek.net/kom-lifestyle/general-knowledge/482009>

คมชัดลึกออนไลน์. (2565). พันธ "อาจารย์ลักษณ์" จัดคอนเสิร์ตสุดปังรับปี 2565 ปีแห่งพญานาค

ราชประทานพร. 24 ธันวาคม 2564 สืบค้นจาก

<https://www.komchadluek.net/entertainment/thai-entertainment/498347>

จักรกฤษ เพิ่มพูล. (2556). "กรณีศึกษาด้านจริยธรรมสื่อมวลชน". สืบค้นจาก [http://www.](http://www.mediainsideout.net)

[mediainsideout.net](http://www.mediainsideout.net)

ชเนตตี ทินนาม. (2563). นักวิชาการ เรียกร้องสังคมบอยคอตสื่อนำเสนอข่าวน้องชัมพู ชี้ตั้งผู้เสียหาย

รับใช้เรตติ้ง. สืบค้นจาก <https://workpointtoday.com/chompoo/>

ช่องสองผี Fanpage. (2564). สืบค้นจาก <https://web.facebook.com/cspe2019com>

ทูปโต๊ะข่าว. (2565). ปลาร้าพระบิดา ตะลึงนอนอื้อ ใช้ชื่อสินค้าว่า "แช่บหลาย".

สถานีโทรทัศน์ช่อง AMARIN 34HD 10 พฤษภาคม 2565 สืบค้นจาก

<https://www.amarintv.com/news/detail/133642>

ไทยรัฐออนไลน์. (2564). มีอบชุนนุ "เผอฟริก-เกลียว" แข่ง "บักตู-บักป้อม" ร้องปล่อยเพื่อนเรา. 3

เม.ย. 64 สืบค้นจาก <https://www.thairath.co.th/news/politic/2062900>

ธีระ นุชเปี่ยม (2564). ภาษา/ความหมาย/ความเป็นจริง บันทึกความคิดร่วมสมัย. Journal of the

Faculty of Arts, Silpakorn University, 16(1-2), 33–44. สืบค้นจาก

<https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jasu/article/view/250701>

นฤพนธ์ ดั่งวงวิเศษ. (มปป).. คำศัพท์ทางมานุษยวิทยา. สืบค้นจาก ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การ

มหาชน) สืบค้นจาก <https://www.sac.or.th/databases/anthropology-concepts/glossary/42>

นฤฤทธิ์ เอิบอิ่ม. (2540). แนวทางการสร้างความเชื่อของนักโหราศาสตร์ ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ในบริบททาง

โหราศาสตร์และทางธุรกิจ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย/กรุงเทพฯ. สืบค้นจาก

https://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail?Resolve_DOI=

บัณฑิต ศรีทองสุข. (2549). ปฏิกริยาและการยอมรับของเด็กวัยรุ่นชาย-หญิง ต่อพฤติกรรมที่เป็นบาป

ซึ่งสะท้อนในหนังสือพิมพ์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย/กรุงเทพฯ. สืบค้นจาก

https://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail?Resolve_DOI=10.14457/CU.the.2006.321

บ้านจอมยุทธ์ (baanjomyut.com). (2564). ผลกระทบของเครื่องรางของขลังที่มีต่อสังคมไทย.

สืบค้นจาก https://www.baanjomyut.com/library_3/extension-5/users/05.html

บ้านจอมยุทธ์ (baanjomyut.com). (2564). สาเหตุที่ทำให้คนในสังคมไทยมีความเชื่อในเรื่อง

เครื่องรางของขลัง นอกจากการนับถือพุทธศาสนาเพียงอย่างเดียว. สืบค้นจาก

https://www.baanjomyut.com/library_3/extension-5/users/04.html

ประชาไท. (2565). วงสื่อถอบทเรียนทำข่าวเรื่องความเชื่อ-ศาสนา ชี้ แม้ตื่นตัว แต่รากปัญหายังอยู่.

สืบค้นจาก <https://prachatai.com/journal/2022/05/98851>

ปักหมุดสุดขอบโลก ชี้นั้น 5 บันทึกโลกลึกลับของวูด. (2563). สืบค้นจาก

<https://www.pptvhd36.com/news/%E0%B9%84%E0%B8%A5%E0%B8%9F%E0%B9%8C%E0%B8%AA%E0%B9%84%E0%B8%95%E0%B8%A5%E0%B9%8C/122917>

พิพัฒน์ กระแจะจันทร์. (2561). ร่างทรง 4G น้ามนต์โอมเพียง ในยุครัฐบาล 4.0 สะท้อนอะไรใน

สังคมไทย สืบค้นจาก <https://thestandard.co/spirit-medium-in-thai-society/>

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์. (ม.ป.ป.). รายงานการศึกษาข้อสรุปข้อมูลและสาระสำคัญจากการ

ประชุมและศึกษาดูงาน โครงการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการกำกับดูแลตนเอง มาตรฐาน

จริยธรรมและการ ส่งเสริมสิทธิเสรีภาพสื่อของประเทศในกลุ่มอาเซียน. สืบค้นจาก

<https://broadcast.nbtc.go.th/data/academic/file/580700000002.pdf>

มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. (ม.ป.ป.). ศาสนาและความเชื่อของไทย. สืบค้นจาก

<https://www.saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=20&chap=1&page=t20-1-infodetail03.html>.

ศรีเรือน แก้วกังวาน. (2565). **ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม** (Bandura & Walters). สืบค้นจาก

<https://www.healthcarethai.com/ทฤษฎีการเรียนรู้สังคม/>

สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย. (2565). **ถอดบทเรียนสื่อ กรณีหลวงปู่แสง! จริยธรรมต้องสำคัญกว่าเรตติ้ง**. สืบค้นจาก <https://www.springnews.co.th/news/824755>

สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์. (2565). **เวทีเสวนา “จริยธรรมกับความเปลี่ยนแปลงที่มากับโลกดิจิทัล” (ล้อมวงถก ยกประเด็นคุย) จริยธรรมสื่อไทยในอนาคต**. สืบค้นจาก

<https://www.thaibja.org/?p=5208>

สำนักข่าวอิสรา. (2562). **สื่อใบห่วย ทำได้หรือไม่ ?** สืบค้นจาก <https://www.isranews.org/content-page/item/82165-media-82165.html>

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2562). **กลองมะโหะทึกในศาสนาผี**. สืบค้นจาก

https://www.matichonweekly.com/column/article_224342.

สุทธิรักษ์ วิจิตร. (2545). **เรื่องลับในรายการวิทยุ โทรทัศน์และโทรศัพท์**. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ. สืบค้นจาก

https://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail?Resolve_DOI=10.14457/CU.the.2002.132

สุปัญญา กลางณรงค์. (2563). **"สิ่งสื่อ" วิพากษ์รายการผี ดีแต่รายการข่าว**. สืบค้นจาก

<https://news.thaipbs.or.th/content/294683>

สุนทรี ทิพย์มาศโกเมน. (2539). **การวิเคราะห์ข้อเขียนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับโหราศาสตร์การเมืองผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ระหว่างปี พ.ศ.2534-2536**. (รายงานผลงานวิจัย). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย:กรุงเทพฯ.

สืบค้นจาก https://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail?Resolve_DOI=

สุวิชา เป้าอารีย์. (2559). **ศูนย์สำรวจความคิดเห็น “นิด้าโพล” สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ “ดารานักแสดงกับความเชื่อทางไสยศาสตร์”**. สืบค้นจาก

<https://nidapoll.nida.ac.th/data/cooperationlist/uploads/FILE-1596514026618.pdf>

อรรถสิทธิ์ เมืองอินทร์. **ชีวิตและความตายของฌอง บาวตริลลาร์ด เจ้าพ่อแห่งโพสโมเดิร์น**. ออนไลน์.

3 พฤศจิกายน 2558. สืบค้นจาก <https://blogazine.pub/blogs/atthasit-muangin/post/5558>

ออนไลน์ภาษาอังกฤษ

- AFP. (2016). "China Communist party reinforces ban on superstition". Retrieved from <https://hongkongfp.com/2016/01/04/china-communist-party-reinforces-ban-on-superstition/>
- Association of Broadcasters of the Philippines. (2011). **Broadcast Code of the Philippines** (as of amended 2011). Retrieved from https://www.kbp.org.ph/wp-content/uploads/2008/04/KBP_Broadcast_Code_2011.pdf
- Baker & McKenzie. (2012). **Guide to Media and Content Region in Asia Pacific**. Retrieved from https://www.commsalliance.com.au/_data/assets/pdf_file/0016/42136/Guide-to-Media-and-Content-Regulation-in-Asia-Pacific.pdf
- Berlo, David K. (1960). **The Process of Communication**. New York : The Free Press
- International Center for Journalists. (2009). **Journalism Ethics The Global Debate**. Retrieved from : https://www.icfj.org/sites/default/files/Journalism%20Ethics_Global%20Debate.pdf.
- BestMediaInfo Bureau. (2021). "MIB advises TV channels against telecasting content that encourages blind belief and superstition". Retrieved from <https://bestmediainfo.com/2021/02/mib-advises-tv-channels-against-telecasting-content-that-encourages-blind-belief-and-superstition>
- Blanchard, Ben. (2013). "China says aims to banish superstition, promote knowledge". Reuters, April 21. Retrieved from <https://www.reuters.com/article/us-china-religion-idUSBRE93K02D20130421>
- Communications Authority. (2014). **Radio Code of Practice on Programme Standards**, May. Retrieved from https://www.comsauth.hk/filemanager/common/policies_regulations/cop/code_radioprogram_e.pdf
- Communications Authority of Kenya. (n.d). **Consultation Paper On Proposed Broadcasting Guidelines**. Retrieved from <https://www.ca.go.ke/wp-content/uploads/2020/11/Consultation-Paper-on-Proposed-Broadcasting-Guidelines-1.pdf>
- David Domke, Dhavan V. Shah. (1995). **Interpretation of Issues and Voter Decision-Making**

Strategies: A New Perspective on “Issue-Oriented” Election Coverage. Journalism & Mass Communication Quarterly. Retrieved from <https://doi.org/10.1177/107769909507200105>

INFOCOMM Media Development Authority. (n.d.). **Content Code For Nationwide Managed Transmission Linear Television Service.** Retrieved from <https://www.imda.gov.sg/-/media/Imda/Files/Regulations-and-Licensing/Regulations/Codes-of-Practice/Codes-of-Practice-Media/Managed-Linear-TV-Services-Content-Code-updated-29-April-2019.pdf>

INFOCOMM Media Development Authority. (n.d.). **Radio Advertising and Sponsorship Code.** Retrieved from <https://www.tobaccocontrollaws.org/files/live/Singapore/Singapore%20-%20Radio%20Advertising%20and%20Sponsorship%20Code%20-%20national.pdf>

Limpitlaw, Justine. (2016). **Media Law Handbook for Eastern Africa: Volume 2.** Republic of South Africa: Konrad-Adeauer-Stiftung Regional Media Programme: Sub-Saharan Africa. Retrieved from https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=1001a9cf-b6ec-bd5d-e720-9cf1aba590ee&groupId=252038

Mir, Raoof. (2020). **“India’s media must promote science, not superstition, in COVID-19 fight”.** Nikkei Asian Review, April 6. Retrieved from <https://asia.nikkei.com/Opinion/India-s-media-must-promote-science-not-superstition-in-COVID-19-fight>

Mutei, Joseph. (2022). **“Superstitions: An attempt at explaining their roles in the African society”.** International Journal of Interreligious and Intercultural Studies, 5(1), April. 1-9. Retrieved from <https://media.neliti.com/media/publications/412035-superstitions-an-attempt-at-explaining-t-ca990af6.pdf>

Raman, Anuradha. (2015). **“Advisory to channels on superstitious content”.** The Hindu, December 11. Retrieved from <https://www.thehindu.com/news/national/Advisory-to-channels-on-superstitious-content/article60274720.ece>

World Bank. (n.d). **India.** Retrieved from <https://data.worldbank.org/country/IN>

World Bank. (n.d). **Population, total-China.** Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=CN>

World Bank. (n.d.). **Population, total-Kenya.** Retrieved from

<https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=KE>

World Bank. (n.d.). **Population, total-Philippines**. Retrieved from

<https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=PH>

World Bank. (n.d.). **Population, total-Singapore**. Retrieved from

[https://data.worldbank.org/indicator/ SP.POP.TOTL?locations=SG](https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=SG)

ภาคผนวก

แบบสอบถามเพื่อสำรวจความคิดเห็นของประชาชนทั่วประเทศต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์
ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์

คำชี้แจง : แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเพื่อประเมินคุณภาพเนื้อหาการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.)

*** ข้อมูลและคำตอบของท่านจะเก็บเป็นความลับ และไม่สามารถเชื่อมโยงมายังตัวท่านได้ ***

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ใน ☐ ที่ตรงกับตัวท่าน

1.ภูมิภาคที่ท่านอยู่ในปัจจุบัน

☐ 1) ภาคเหนือ ☐ 2) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ☐ 3) ภาคกลาง ☐ 4) ภาคใต้ ☐ 5) กรุงเทพฯและปริมณฑล

2.เพศ

☐ 1) ชาย ☐ 2) หญิง ☐ 3) LGBTQN (ผู้มีความหลากหลายทางเพศ)

3.อายุ

☐ 1) 9-24 ปี (GEN Z) ☐ 2) 25-40 ปี (GEN Y) ☐ 3) 41-56 ปี (GEN X) ☐ 4) 57-75 ปี (GEN BB)

4.ระดับการศึกษา

☐ 1) ประถมศึกษา ☐ 2) มัธยมศึกษาตอนต้น ☐ 3) มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.
☐ 4) อนุปริญญา/ปวส. ☐ 5)ปริญญาตรี ☐ 6) สูงกว่าปริญญาตรี ☐ 7) อื่น ๆ โปรดระบุ.....

5.ศาสนา

☐ 1) พุทธ ☐ 2) คริสต์ ☐ 3) อิสลาม ☐ 4) อื่น ๆ โปรดระบุ.....

6.อาชีพ

- ☐ 1) นักเรียน/นักศึกษา ☐ 2) ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ ☐ 3) พนักงานเอกชน
- ☐ 4) เจ้าของกิจการ ค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว ☐ 5) รับจ้างทั่วไป ☐ 6) พ่อบ้าน แม่บ้าน
- ☐ 7) เกษียณอายุ ☐ 8)ว่างงาน ☐ 9) อื่น ๆ โปรดระบุ.....

7.รายได้ต่อเดือน

- ☐ 1) 10,000 บาท หรือน้อยกว่า ☐ 2) 10,001-20,000 บาท ☐ 3) 20,001-30,000 บาท
- ☐ 4) 30,001-40,000 บาท ☐ 5) 40,001-50,000 บาท ☐ 6) มากกว่า 50,000 บาท

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ *** กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ใน ช่องว่างที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน ***

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	เห็นด้วย ปานกลาง	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง
1.เนื้อหาการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีความเป็นกลาง ไม่ชี้นำ ไม่บิดเบือน ไม่ปกปิดข้อมูล แก่ผู้ชม					
2.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่มอมเมาและไม่สร้างให้เกิดความมกมายหรือความเชื่อที่ผิด					
3.รายการข่าวนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง					
4.การนำเสนอเนื้อหาข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ					
5.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีการแทรกข้อคิด คติสอนใจ					
6.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม					
7.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย					

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	เห็นด้วย ปานกลาง	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง
8.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการข่าว					
9.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มักจะนำไปโยงกับการเสี่ยงโชค เช่น การเสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วันเดือนปี ฯลฯ					
10.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชค มักจะมีความถี่สูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล					
11.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ข่าวมีความน่าสนใจมากขึ้น					
12.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ข่าวมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น					
13.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มีส่วนทำให้การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าสนใจมากขึ้น					
14.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มีส่วนทำให้การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น					
15.การพูดคุยกันและแสดงความคิดเห็นของผู้ประกาศข่าวมีส่วนทำให้ข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น					
16.การที่ผู้ประกาศข่าวมักจะพูดแนะนำแก่ผู้ชมก่อนการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ว่าให้ผู้ชม “ใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม					
17.การลงพื้นที่รายงานข่าวภาคสนามจากสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือจากสถานที่เกิดเหตุ ยิ่งทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในสิ่งลี้ลับมากยิ่งขึ้น					
18.การบรรยายสภาพแวดล้อม ณ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือจากสถานที่เกิดเหตุของนักข่าวภาคสนามมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลี้ลับมากยิ่งขึ้น					
19.การสัมภาษณ์ประชาชนที่มาราบไหว้สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือผู้เห็นเหตุการณ์ในสถานที่เกิดเหตุมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลี้ลับมากยิ่งขึ้น					
20.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดค่านิยมหรืออุปทานหมู่ในสังคมได้					

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ *** กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ใน ช่องว่างที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน ***

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
1.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความเป็นกลาง ไม่ชี้นำ ไม่บิดเบือน ไม่ปกปิดข้อมูล แก่ผู้ชม					
2.รายการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่มอมเมาและไม่สร้างให้เกิดความงมงายหรือความเชื่อที่ผิด					
3.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง					
4.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ					
5.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีการแทรกข้อคิด คติสอนใจ					
6.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชมและสังคม					
7.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย					
8.การนำเสนอเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการ					
9.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์นับเป็นการสร้างความบันเทิงและสร้างภาพจินตนาการให้กับผู้ชม					
10.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมีความถี่สูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล					
11.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มักจะนำไปโยงกับการเสี่ยงโชค เช่น การเสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วันเดือนปี เป็นต้น					
12.การบ่งบอกเลขทะเบียนรถหรือเลขที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในข่าวเป็นสิ่งที่ผิดปกติ ไม่ใช่เรื่องเสียหาย					
13.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้มีความน่าสนใจมากขึ้น					

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็น ด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง
14.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น					
15.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ดำเนินรายการมีส่วนทำให้การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าสนใจมากขึ้น					
16.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ดำเนินรายการมีส่วนทำให้การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น					
17.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดกระแส ค่านิยมหรืออุปทานหมู่ ในสังคมได้					
18.รัฐควรออกนโยบายเพื่อควบคุมตรวจสอบรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ให้มากกว่านี้					
19.รายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ช่วยส่งเสริมให้คนรู้จักรักษามรดกภูมิปัญญา ทั้งยังเป็นกฎเกณฑ์ควบคุมสังคมทางอ้อมได้อีกด้วย					
20.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์นับว่าเป็นสิ่งที่สนับสนุนความเชื่อดั้งเดิมที่ท่านเคยมีเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ยิ่งทำให้ท่านเชื่ออย่างไม่มีข้อสงสัย					

ตอนที่ 4 ผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ *** กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ใน ช่องว่างที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็น ด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง
1.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่างๆ ทำให้ท่านเชื่อว่าความเชื่อทางไสยศาสตร์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของหลักคำสอนทางศาสนา					
2.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคทำให้ท่านรู้สึกมีที่พึ่ง เกิดความหวัง เกิดแรงบันดาลใจ					
3.หลังจากที่ท่านได้ชมรายการที่เสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ท่านมักจะเสี่ยงโชคด้วยการซื้อหวย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาล					
4.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีส่วนทำให้ท่านเพิ่มปริมาณการเสี่ยงโชคจากการซื้อหวย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาล มากขึ้นกว่าเดิม					

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็น ด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง
5.หลังจากรับชมรายการที่นำเสนอเกี่ยวกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ท่านเกิดความต้องการที่จะเดินทางไปยังสถานที่ตามที่เสนอในรายการ					
6.การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่างๆส่งผลให้ท่านมักจะนำสิ่งต่างๆรอบตัวไปโยงกับตัวเลขเพื่อการเสี่ยงโชค					
7.ท่านมักจะขอพรหรือบนบานศาลกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ท่านได้ชมในรายการเมื่อท่านต้องการกำลังใจหรือมีความปรารถนาในสิ่งต่างๆที่ท่านต้องการ					
8.การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่างๆเป็นสิ่งที่ทำให้ท่านไม่ตกกระแสน่ากลัวเรื่องพุดคุยกับคนรอบข้างได้					
9.การรับชมรายการความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันของท่าน					
10.ถ้าท่านเจ็บป่วยและได้รับการรักษาด้วยแพทย์แผนปัจจุบันแล้วไม่หาย ท่านจะหันไปรักษาด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์เช่นเดียวกับการนำเสนอในรายการต่าง ๆ					
11.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับ เวลา-ฤกษ์ยาม ท่านมักจะหาฤกษ์ดีหรือฤกษ์ที่เหมาะสม เมื่อท่านวางแผนจะเปิดร้านใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ การทำสัญญา การเดินทาง การคลอดบุตร งานมงคลและงานอวมงคล ฯลฯ					
12.หลังจากชมรายการที่นำเสนอเรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ท่านรู้สึกคล้อยตามและอยากเป็นส่วนหนึ่งของกระแสนิยมตามสังคม					
13.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับตัวเลขต่างๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น วันเดือนปีเกิด อายุ ฤกษ์ยาม เลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน หมายเลขโทรศัพท์มือถือ เลขรวมชื่อ-นามสกุล เป็นต้น					
14.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับสีต่างๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น สีเสื้อผ้า สีกระเป๋าสตางค์ สีบ้าน สีรถ สีโทรศัพท์ เป็นต้น					
15.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับศาสตร์ฮวงจุ้ยที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น ทิศทาง ทำเลที่ตั้งบ้าน-สำนักงาน การจัดโต๊ะทำงาน ตำแหน่งของห้องต่างๆภายในบ้าน การจัดสภาพแวดล้อมรอบตัวท่าน เป็นต้น					

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็น ด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง
16.หลังชมรายการท่านมีความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ของพระเกจิ เครื่องราง ของขลัง จนท่านมีความต้องการจะแสวงหาสิ่งเหล่านั้นมาไว้บูชากับ ตัวท่านเอง					
17.ท่านมักจะเชื่อคำทำนาย การพยากรณ์ดวงเมือง ดวงชะตา และจะปฏิบัติตัว ตามคำแนะนำของหมอดูในรายการ					
18.ท่านเชื่อว่าผีสิง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ ที่รายการได้นำเสนอนั้นมี อยู่จริง					
19.ท่านมักจะเชื่อว่าสิ่งที่ท่านฝัน จิ้งจกร้องทัก หรือแมวดำวิ่งตัดหน้า จะเป็น ลางบอกเหตุให้กับท่าน ตามที่ท่านได้รับรู้จากการชมรายการต่างๆ					
20.เมื่อท่านได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ผ่านรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านใช้ชีวิตอย่างมีสติ ไม่ประมาท					

**ตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะต่อการนำเสนอเนื้อหาทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับ
เรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์**

ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการนำเสนอเนื้อหาทางโทรทัศน์เกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์

ขอขอบคุณสำหรับข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

รายชื่อผู้เข้าร่วมรายการศึกษาวิจัยเพื่อประเมินคุณภาพเนื้อหารายการในกิจการกระจายเสียง
และกิจการโทรทัศน์ กรณีรายการที่เกี่ยวข้องกับサイาสตร์

กลุ่มที่ 1 ผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการธุรกิจ (30 คน)

ชื่อ-สกุล	องค์กรที่สังกัด
1. นิราวุฒิ สกุลแก้ว	ผู้ผลิตสื่ออิสระ (ผลิตสื่อให้ช่อง 8)
2. พรพรรณนัท ช่างคิด	TNN
3. มานพ จิตรมั่น	True 4 U
4. พรทิพย์ สิริมงคลพาณิชย์	9 MCOT HD
5. นัทธพงศ์ ไทยพิชิตบุรพา	9 MCOT HD
6. ธีรุตม์ นิยมโรธรรม	ข่าว 3 มิติ
7. สุรางค์รัตน์ รักสุข	Workpoint
8. รัชติการ์ คาโต้	ไทยรัฐทีวี
9. จุฑาธิปษ์ ภักดีกุล	ช่อง 3
10. อติศักดิ์ กรังพานิช	ช่อง 8
11. กนกภา กริประเสริฐกุล	บริษัท อสมท จำกัด
12. นฤมล ไชมอนส์	ช่อง 8
13. จูติพงศ์ มังคละศิริ	The Nation
14. สาริสา ทองดี	Workpoint
15. พิมพ์ชนิกา ไชยวิเศษ	ช่อง 8
16. นิธินัย แก้วสีขาว	GMM TV
17. ชลธิชา กุลตประเสริฐ	ช่อง 8
18. กานต์พิชชา โสธรน	ช่อง 8
19. ภาณรินทร์ ชู	ช่อง 8
20. ณิชชา อภิรักษานานนท์	ช่อง 8
21. อธิกฤษฎ์ วิจิตรเอกศิลป์	9 MCOT HD
22. ธิรภัทร์ ธนเศรษฐ	True 4 U
23. จารุวรรณ ชนบท	ช่อง 8

24. กานต์ธิดา คุณพาที	Workpoint
25. สุรเชษฐ สายสนั่น	ช่อง 8
26. สมศักดิ์ ศรีชุม	Nation TV
27. ธรรมสถิตย์ ผลแก้ว	Nation TV
28. วรภา พันธุ์ตัน	ข่าว 3 มิติ
29. ศิริพันธ์ นันทะศิริ	ข่าว 3 มิติ
30. ดิยากรณ์ วงศ์เลิศวาทิก	Nation TV

กลุ่มที่ 2 ผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการสาธารณะ (37 คน)

ชื่อ-สกุล	องค์กรที่สังกัด
1. ปฐมพร มาลีถาวร	สถานีโทรทัศน์รัฐสภา
2. อินทเดช พิทักษ์สรยุทธ	NBT2HD
3. ศรินทร์ญา ไพศาลธรรม	สถานีโทรทัศน์รัฐสภา
4. ปรียารัฐ กล้วยคำ	สถานีโทรทัศน์รัฐสภา
5. ไกรภูมิ เวทพิสัย	สถานีโทรทัศน์รัฐสภา
6. วิภา รักไทย	สถานีโทรทัศน์รัฐสภา
7. สสพินท์ ฉิมบรรเลง	สถานีโทรทัศน์รัฐสภา
8. ฤทัย ตาเจริญ	NBT2HD
9. พีรญาตา ประสูตรแสงจันทร์	Thai pbs
10. เชิดพงษ์ ศรีสุธรรม	Thai pbs
11. สรัญ ภูพันธ์ศรี	Thai pbs
12. กฤตติยา โพธิ์ศรีมี	Thai pbs
13. จิตพิสุทธิ์ มงคลรัตน	Thai pbs
14. นันทน์ภัส พิมพา	NBT อุบลราชธานี
15. พัฒนพงศ์ สถานทรัพย์	NBT สุราษฎร์ธานี
16. อัมภิกา วรรณสอน	NBT2HD
17. สนั่น กล้วยคำ	สถานีโทรทัศน์รัฐสภา
18. วันทนา ยืนยงวิวัฒน์	Thai pbs
19. สุกันยา หอมชมชื่น	NBT2HD

20. อานันท์ แซ่เถียน	สถานีโทรทัศน์รัฐสภา
21. นันทนา อินหลี	NBT เชียงใหม่
22. พิเชษฐ์ ศิริเพ็ญ	สถานีโทรทัศน์รัฐสภา
23. นุสรา เย็นประเสริฐ	NBT2HD
24. สุทธิชัย ยี่สุนแซม	Thai pbs
25. อำพา แยมเครือ	NBT2HD
26. กมลรัตน์ เสราดี	Thai pbs
27. ชีระพงษ์ โลหะวัชร	NBT เชียงใหม่
28. สุพิชฌาย์ คำไพเราะ	NBT สุราษฎร์ธานี
29. ประยูรรัตน์ เข้มทิศ	NBT อุบลราชธานี
30. ณัฐภัทร พันธุ์ชนะพล	สถานีโทรทัศน์รัฐสภา
31. นิวัฒน์ กลิ่นแก้ว	NBT อุบลราชธานี
32. ชญานี พงศ์ภาคเขียว	Thai pbs
33. โสภิตา คำย่อย	Thai pbs
34. อินทราณี ศรีบุญเรือง	Thai pbs
35. ขวัญฤดี กันหา	Thai pbs
36. นันทินี ลายละเอียด	Thai pbs
37. สิปปกร คำสมศรี	Thai pbs

กลุ่มที่ 3 ผู้ได้รับผลกระทบ เช่น เครือข่ายผู้บริโภค กลุ่มเผ่าะวังสื่อ ภาคพลเมือง (30 คน)

ชื่อ-สกุล	องค์กรที่สังกัด
1. นัชชา ตันติวิทยาพิทักษ์	สื่ออิสระ
2. พรรณเพ็ชร อัครวงศ์ภิญโญ	Atime Online
3. อัฐวฒ เหลืองสอาด	MOJO THAI NEWS
4. รสวรรณ หงษ์สุวรรณ	Travel Radio
5. เจนพลิชฐ์ ปุ่ประเสริฐ	กลุ่มยามเฝ้าจอ
6. จำลอง สง่าเนตร	ศูนย์สิทธิผู้บริโภค เขตบางซื่อ
7. บุญศรี สุวรรณดี	ศูนย์สิทธิผู้บริโภค เขตดอนเมือง

8. จตุรรัตน์ สิงหาสาหัส
9. ละม้าย จันทา
10. ผุสดี ปันเลิศ
11. กฤตภาส โพธิ์น้อมแดง
12. สิทธิชัย แสงนาค
13. บุญเรือน คารวะ
14. ศุภมาส รุกขชาติ
15. จูติกานต์ สวรรินทะ
16. กฤติยานันท์ กระแสร์ฉาย
17. อิศรา ฮับมุซอ
18. บัณฑิตย์ ฮับมุซอ
19. มานิตย์ จันทรเพ็ญ
20. สาคร ดีพลางาม
21. การุณ เมตตพันธ์
22. ยุทธพล ดำรงชื่นสกุล
23. ไตรภพ เครือคำน้อย
24. โชคทวัศ ยินดีจันทร์
25. วุฒิกกร พุทธิกุล
26. วชิรินทร์ จันทรเดช
27. อิศรินทร์ ไร่ใหญ่
28. ภัทรกร การะกันสมบัติ
29. ฉายะ บิลหิมา
30. สุจิน รุ่งสว่าง

ศูนย์สิทธิผู้บริโภค เขตสะพานสูง
 ศูนย์สิทธิผู้บริโภค เขตสะพานสูง
 ศูนย์สิทธิผู้บริโภค เขตประเวศ
 ศูนย์สิทธิผู้บริโภค เขตประเวศ
 ศูนย์สิทธิผู้บริโภคเขต บางเขน
 ศูนย์สิทธิผู้บริโภคเขต.บางเขน
 ศูนย์สิทธิผู้บริโภคเขตดุสิต
 ศูนย์สิทธิผู้บริโภคเขตบางกอกน้อย
 ศูนย์สิทธิผู้บริโภคเขตลาดกระบัง
 ศูนย์สิทธิผู้บริโภคเขตหนองจอก
 ศูนย์สิทธิผู้บริโภคเขตหนองจอก
 ศูนย์สิทธิผู้บริโภคพญาไท
 ศูนย์สิทธิผู้บริโภคพญาไท
 สมาคมเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภค
 ชมรมโกลบอลแคมปัสเชียงใหม่
 กลุ่มเยาวชนอาสาสมัครม้าม้าป่า
 ศูนย์คุ้มครองสิทธิผู้บริโภคจันทบุรี
 ศูนย์เรียนรู้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพ จ.น่าน
 กลุ่มเกษตรกร
 เครือข่ายผู้บริโภคจังหวัดกระบี่
 องค์การคุ้มครองผู้บริโภค พิจิตร
 เครือข่ายผู้บริโภคอำเภอหาดใหญ่
 ศูนย์สิทธิผู้บริโภคนอกระบบ

กลุ่มที่ 4 นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง (32 คน)

ชื่อ-สกุล

1. จารุวรรณ ดั่งคำจันทร์
2. ณัฐชานันท์ กล้าหาญ
3. จักรธร สุขโชติ

องค์กรที่สังกัด

field feel media
 SALMON
 มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

4. สิริพงษ์ สุวรรณประภักดิ์
5. กุลระวี สุชีโมกข์
6. นภสินธุ์ ชันทรวิทย์
7. สุกฤษฎี ศรีธีรรัตน์
8. ธนพงษ์ ผลาขจรศักดิ์
9. อารีรัตน์ หิระรัก
10. กุลชัย กุลตวนิช
11. รัตตมา รัตนวงศา
12. สรรรัตน์ จีรวรรณวิสุทธิ์
13. ไสริยา งามสนิท
14. อภิชา ชันรุ่ง
15. วิมลลา เอี่ยมวงศ์
16. ไตรลักษณ์ เปี่ยมวรรณ
17. จตุรงค์ จงอาษา
18. นิภาวรรณ แก้วรากมุกข์
19. ปพิชญนันท์ จารุอรียานนท์
20. รัญคุณานิชช กันหลง
21. จิณัฐณ์ดา วิทยาพันธ์ประชา
22. ชัชกาลย์ ปรุโปร่ง
23. ณัฐพล ศุภสิทธิ์
24. ชำรงค์ จิตตะปะสาทะ
25. ปิยะพงษ์ อิงไธสง
26. ศุทธภา เพชรสุทธิ
27. สมานฉันท พุทธจักร
28. ศิรณัฐ เขาวนศิริวรกุล
29. ณททัย แสนมงคล
30. กฤษตฤณ วีระฉันทะชาติ
31. ชุตินิษฐ์ ปานคำ
32. วุฒิ บุญฤกษ์

มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

field feel media

มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

ร้านมงคลเวที

สจล.

สจล.

นักเขียนบทอิสระ

มรภ.พระนคร

นักเขียนอิสระ

สำนักพิมพ์ไซฟา

สำนักพิมพ์ไซฟา

นักเขียนอิสระ

สภาการสื่อมวลชนแห่งชาติ

อิสระ

สจล.

มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

Atime Online

กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัย

กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัย

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัย

นักข่าวอิสระ

มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

นักเขียน/นักวิชาการอิสระ

นักเขียนอิสระ

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ภาพบรรยากาศการสนทนากลุ่มรายการศึกษาวิจัยเพื่อประเมินคุณภาพเนื้อหารายการในกิจการ
กระจายเสียง และกิจการโทรทัศน์ กรณีรายการที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์

